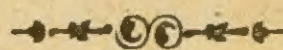
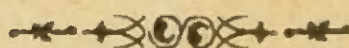

اقتطاف

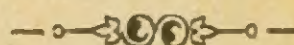

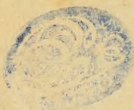
مكتب سلطانى ايله مكاتب اعداديه‌ده تدريسى اولنمقده‌در

محمد عطا

سلاف ومعاصرينك اك كوزل آثار منظومه ومنثوره‌سندن ايكى يوز
قدرينى حاوى اوله‌رق درت قسم اوزرينه مرتب مجموعهٔ انتخابدر.
هر اثرك زيرينه ايضاح معنى يولنده لغت ونحوه عائد فوائد
علاوه ومنظوماتك وزنلرى ارائه اولنمش وهر قسمك
نهايتنه توسيع اولنه‌جق مأللر درج ايدلمشدر.

(طبع ثالث)

معارف نظارت جليله‌سنك ومطبوعات داخليه مديريت عليه‌سنك
رخصتيله طبع اولنمشدر.

استانبول
(آ. آصادوريان) شركت مرتبيه مطبعه‌سى — باب عالى جاده‌سنده نومرو ٥٢
١٣٢٠

LIBRARY
AUG 12 1965
UNIVERSITY OF TORONTO

طبع اولك مقدمه‌سی

عنوان معالی نشان حضرت ولی نعمت اعظمی‌یه منسوبیتله وایه‌دار افتخـار بی‌غایت اولان مکتب سـلطانینك اوچنجیدن التنجی‌یه قدر اولان صنفلرنده قرائت اولنمق اوزره برمجموعـهٔ انتخـاب ترتیبی جانب عالیٔ مدیریتدن طرف عاجزانه‌مه حواله بیورلمسنه بناءً اوچنجی صنف ایچون بوقسم وجوده کتیرلدیکی کبی دردنجی صنفه عائد اولان قسمك اکثر مندرجاتی انتخـاب واستحضار اولنـدیغی جهتله بلطفه الکریم همان اونك‌ده طبعنه ابتدار اولنه‌جق واقسام سائره پی‌درپی نشر ایدیله‌جکدر.

متعلمینك درجات تحصیلی ایله متناسب اولمق اوزره انتخابده فکر واسلوبجه الك سـاده اثرلردن باشـلایه‌رق تدریجه رعایت اولنمق ایستنلمشدر . بومقصده تماميله رعایت ایدیله‌مامش ایسـه لسـانمزك شمدیکی حالنه موافق اولمق اوزره هرایکی معناسـیله ادبیاندن عد اولنه‌جق آثارك خصوصـا غایت سـاده یازلمش اولانلری نه‌قدر آز اولدیغی دوشـونلدیکی حالده بوبابده معذور کوریلورم. مع‌هذا حسن انتخاب بربیوك اقتداره موقوف اولدیغی حالده مقتطف بو اقتداره مالك اولمدیغنی اعتراف ایدر . ارباب اقتدارك همتیله بودرلو انتخاب مجموعه‌لری تکثر ایتدیکی زمان البته مقصده دها زیاده تقرب ایدلمش اولور .

متعلمینك لغات كتابنـه مراجعت ایتمسنی ایجاب ایده‌جكی ملاحظه اولنـان كلمات هر اثرك زیرنده اسـتعمال اولندقلری موقع اعتباریله ایضاح وبعض فوائد لغویه ونحویه علاوه اولندیغی كبی منظومانك وزن وبحرلری كذلك زیرلرینه اشارت ایدلمشدر. آنجق مثلا بحر خفیفدن اولان برمنظومه ایچون :

« فعلاتن (فاعلاتن) مفاعلن فعلن »

وزنی كوسترلمش اولوب بونك « برنجی جزء هم فعلاتن ، همده فاعلاتن اوله‌بیلیر » دیمك اولدیغی اثنای تعلیمده ایضاح اولنه‌جغی طبیعیدر .

اشـبو قسم اولده نظمك نثره صورت تحویلی حقنده بعض تعریفات قید وذیل كتابه شـاكردان طرفندن توسـیع اولنمق اوزره یكرمی بش قدر مال نمونه‌لری علاوه اولندیغی كبی اقسام آتیه‌ده دخی اویولده نمونه‌لر بولندیرلمق مصممدر .

اقتطاف ، منتسبین ادب طرفلرندن برنمونهٔ ادبیـات اولمق اوزره مطالعه اولنه‌بیلیر . آنجق برنمونه ایله اقتطاف آره‌سـنده شـو فرق واردر كه بو ، نمونهٔ ادبیـات عثمانیه اولسـه‌یدی سائر لسـانلرك ادبیاتندن ترجمه صورتیله وجوده كلمش اولان اثرلردن انتخـاب اولنمامق لازم كلیردی . آرزو ایدنلر اصلاریله تطبیق ایده‌رك صورت ترجـه‌دن دخی مسـتفید اولمق ایچون اقتطافده آثار مترجمه‌نك‌ده بولندیرلمسی تجویز اولندی .

مندرجاتی آثار اسـلاف ومعاصریندن اقتطاف اولنـدیغی

ایچوندرکه « اقتطاف » اسمیله توسیم قلنمشدر . لسانجه تزیید معلومات وافادهٔ افکارجه توسیع اقتدار ایچون بومثللو انتخـاب مجموعه‌لرینك نه‌قدر فائده‌آور اولدیغی محتاج بیان دکلدر .

کتابده آثار عاجزانه‌مدن برقاچ مقاله‌یه تصـادف اولنور . بونلرك برنجیسی « مطالعهٔ آثار » عنوانلی مقـاله‌در که فوائد مطالعه‌یی ارائه ایتمك ایچون درجی مقتضی کورلمشدر . دیکرلرندن صرف نظر اولنسه بلکه اولی اولوردی . لکن ــ برقاچ ورقپاره اوزرنده اولســون ــ ابقای نامه چالشمق برآرزوی طبیعیدر . بوکا بشقه درلو موفق اوله‌میان مقتطفك شووجه ایله ، یعنی بك قیمتسز اولان بر ایکی اثرینی آثار برکزیده آره‌سنه قارشدیرمق طریقیله استحصال مقصده چالشمسی معفو کورلمك مأمولدر .

اقتطاف ــ خدمت ترتیبیه‌سی اعتباریله نه‌قدر ناچیز اولورسه اولسون ــ صاحبنه کوره شایان مفخرت اولمغله اقسام سائره‌نكده اکمالی ایچون جناب رب مستعاندن اسـتدعای موفقیت ایدر وهرزمان غایت خالصـانه برصورتده تذکاریله تزیین لسـان ایلدیکمز دعای دوام عمر واجلال حضرت خلافتپناهی‌یی تکرار ایله ختم کلام ایلرم .

فی غره جمادی‌الاولی ١٣١٣

مکتب سلطانی ادبیات عثمانیه معلمی

محمد عطا

طبع ثانی‌یه درج ایدلمشیدی :

مکتب سلطانی ایچون ترتیب واوچ قسمی نشر اولنمش اولان اشبو «اقتطاف» مجموعهٔ منتخباتی اخیراً مکاتب اعدادیه ایچون دخی قبول بیورلدیغندن اولجه تصمیم اولنمش اولدیغی وجه ایله درت قسم اولمق اوزره دفعهٔ ثانیه اوله‌رق طبعنه ابتدار اولنمشدر.

مندرجاتنده ممکن اولدیغی قدر تدریجه دها زیاده رعایت مقصدیله بودفعه بعض آثار تقدیم وتأخیر وبعضلری دها مناسب کوریلنلرله تبدیل ایدلمش وایضاح معنی یولنده لغت ونحوه عائد فوائد ونهایتده‌کی مال نمونه‌لری تکثیر اولنمشدر.

فی ١٥ جمادی الاخری ١٣١٨

دارالفنون شاهانه ومکتب سلطانی
ادبیات عثمانیه معلمی
محمد عطا

اقتطاف

برنجی قسم

منظوم ومنثور اللی قدر اثری حاویدر .

١٣٢٠

مطالعهٔ آثار

كوزل يازمق هرشيدن اول استعداد طبيعی يه منوطدر. لكن استعداد سعيه مقارن اولورسه رونق بولور، عكسی حالنده سونر، محو اولور. بر دمير پارچه‌سی طوپراق آلتنده قالدقجه نه اوله بيلير؟ بر هنرور ايسه اونی سيف صارم ياپار. كوزل يازه ميانلرك ايچنده اك بيوك اديبلر قدر مالك استعداد ايكن بو استعداده انبساط ويرمدكلری ايچون او درك‌ده قالمش اولانلر پك چوقدر.

استعداد بيانه انبساط ويره‌جك شيلرك برنجيسی مطالعه‌در. فنون ادبيه تدرسنده‌كی لزوم دركار ايسه‌ده يالكز بو تدرس ايله اديب اولمق ممكن دكلدر. ايی معمار اولمق ايستين قرق سنه تحصيل فن ايله اشتغال ايتمش اولسون، بيوك معمارلرك اثر مهارتلری اولان ابنيهٔ عاليه‌يی كورمدكجه مقصدينه واصل اولەماز. بيوك اديبلرك، بيوك شاعرلرك آثار بديعه‌سی‌ده هوسكاران ادب ايچون اوابنيهٔ عاليه حكمنده‌در. برفن معماری شاكردی آياصوفيه، سليمانيه، نورعثمانيه جامع شريفلری كبی ذكانك اك عالی طبقاتندن نمونه نمای معالی اولان بنالری كوردكجه معرفتنده وسعت بولور. كوزل يازمق آرزوسنده بولنانلرده

کوزل یازلمش اثرلری مطالعه ایتدکجه فکرلری سانحات علویه ایله مالامال اولور وافادهٔ افکاره اقتدارلری تزاید ایلر .

ادبادن بر ذات مطالعه‌نك تقدیر وتفهیم فوائدی ایچون یازدیغی برمقاله‌ده « نبات طوپراقدن حیات بولور ؛ صو ایله طراوت وقوت کسب ایدر ؛ چیچکلرینی آچان ، میوه‌لرینی حال کماله ایصال ایدن‌ده کونشدر . برنورستهٔ عرفان ایچون طوپراق ، صو ، کونش هپ مطالعه‌در . » زمیننده بیان افکار ایلمشدر ، برفدانده اڭ لطیف میوه‌لر یتشدیرمکه نه‌درجه استعداد اولورسه اولسون طوپراقسز ، صوسز ، کونشسز نه محصول ویره‌بیلیر ؟

ادبانك همان جمله‌سی اثرقلم بلاغتلری اوله‌رق لساندن لسانه انتقال ایدن بدایع ادبی مطالعه سایه‌سنده وجوده کتیرمشلردر . او بدایع نظرهٔ امعاندن کچیرلدکجه نفسده برانجذاب حاصل اولمامق ممکن دکلدر . انسان اوانجذاب ایله کندیسی‌ده اویله برشی‌وجوده کتیرمك آرزوسنده بولنور . نهایت تنظیره قالقیشیر . بویولده موفق اولانلر نادر بولنورسه‌ده هرحالده شوراسی محققدرکه او انجذاب ایله ، اوهوس ایله دائرهٔ اقتدار توسع ایتمش اولور .

آنجق مطالعه‌ده نظر دقته آلنه‌جق بعض احوال وادر : حسن انتخاب شرط اولدر . مطالعه اولنان اثرلر ، خصوصا زمان شبابده ایلك اوقونه‌جق اولانلر انسانك فکرنده منطبع اولور . فکرده کوزل شیلر منطبع اولملی که کوزل شیلر وجوده کلسون . « مطالعه انسانك غدای معنویسیدر . » انسان غدای مادیسنی صحت بدنیه‌سنه موافق صورتده انتخاب ایتمك لازم

كلدیكی كبی غدای معنویسیده صحت فكریه‌سنه موافق اولملیدر.
برطفل نوساله یالكز سوت ویردیكی كبی هوسكاران ادبده
ایللك مطالعه‌لرینی تكمیل معنوی امرنده سوت قدر فائده‌لی
شیلره حصر ایتملیدرلر .

مظهر انتخاب اوله‌جق كتاب آز اولسه‌ده بأس یوقدر .
فائده‌سی مشكوك برچوق كتاب اوقومقدن ایسه رهبر فكر
ووجدان اوله‌جق براثری برچوق كره‌لر اوقومق البته اولادر .

ثانیاً مطالعه بركتابك صحیفه‌لرینی ــ قوهٔ مفكره بسبتون
بشقه برشیله مشغول اولدیغی حالده ــ چویروب طورمق دكلدر.
حتی موضوعنه مبهم اوله‌رق كسب وقوف ایتمك اوزره بردرجه
دقتله اوقومق‌ده دكلدر. اوصورتده اوقوملی‌كه هیچ بركلمه معناسی
آكلاشلمقسزین چكلمه‌ملی. اون بش یكرمی كلمه‌نك ایچنده معناسی
بیلنمین بركلمه‌یه قرینه ایله برمعنی ویریلیر . باقه‌لم بوطوغریمیدر؟
بویله معناسی تخمین ایله بولنان بركلمه‌یی صكره یاكلش استعمال
ایتمك مخاطره‌سی‌ده واردر . برلغته ایللك تصادف اولدیغی ،
مطلقا معناسنی تحقیق ایتمك لازمدر . مع هذا كلمانك معانیسنی
تحقیق وتعیین ایتمك‌ده كافی اولماز. جمله‌نك ، كلامك ، فقره‌نك،
مطالعه اولنان شی نه ایسه اونك هیئت مجموعه‌سنی آكلاملی،
برمنظره‌یی برلوحه‌یه نقش ایدر كبی خاطره‌یه آلملیدر. اوحالده‌كه
« شو اوقودیغكز شی نه ایدی ؟ » دینیلنجه مآلنی سراپا تقریر
ایده بیلملیدر . برصحیفه‌یی بو یولده مطالعه ایتمك یوز صحیفه‌یی
كوزدن كچیرمكدن دها فائده‌لیدر .

ادبادن بری منظور نظر امعانی اولان آثار بلیغه‌یی تعریف ایلدیکمز وجه ایله مطالعه ایتمکله‌ده قناعت ایتمیوب خلاصه‌لرینی بر مجموعه‌یه قید ایله بونلرك تکرارنده نهایتسز بر ذوق معرفت حس ایتدیکنی افاده‌ایتمشدر. انسان ایشته بودرلو مساعی‌ایله ادیب اوله بیلیر .

١

توحيد

الٰهی، پادشهلر پادشاهی،
نه حیرتبخشدر صنعك، الٰهی!
نه قدرتدر ایدن ایجاد وایقاد
سماوات وزمینی، مهر وماهی!
نه قدرتدر ایدن جوّ هوایی
نیجه یوز بیك جهانك جلوه‌گاهی!
جهانی لحظه‌ده بیك کره یوق وار
ایدردك حکمتك اولسه‌یدی لاهی.
الٰهی، وارلغکده جمله اشیا
ایدرکن یکزبان عرض گواهی
قبول ایتمز بونی عقلم که اولسون
وجودکده ایدنلر اشتباهی.
سنی تهلیل ایچون، تقدیس ایچوندر،
نوای ارغنون، بانك الٰهی.
سرود ونوحهٔ شوقکدر آنجق
ایدن لبریز دیر وخانقاهی.
سنك اذنکله طائر کوکده مرغان،
سنك اذنکله سابح یمده ماهی،

سنك لطفكله جاريدر اوامر،
سنك خوفكله مرعيدر نواهی .
نه حكمتدركه برعقل سليمی
طوتوب بيلدرجه انكار اوزره گاهی
كال مسكنتله ايتديرسك
اولوركن رفع دست عذر خواهی !
عناياتك ــ كه خلقه نونودر ــ
قبول ايتمز بری حد وتناهی .

خرد تحقيق آثاركده واله ؛
نظر تفتيش اسراركده ساهی .
خرد برلمعه‌در سندن بشرده ؛
نصل كنهك محيط اولسون كماهی ؟
دكلدر حاصلی آثار صنعك
اوشيلردن كه ممكن اكتناهی !

[بحر هزج : مفاعيلن مفاعيلن فعولن]

ايقاد ـــ ياقق . جو ـــ سما بوشلغی . **لاهی** ـــ لهو ايديجی ، معناسز شيلر ياپيجی . گواهی ـــ شاهدلك . ارغنون ـــ بربيوك چالغی ، اورغ . بانك الهی ـــ تقديس وتمجيد خدايه متعلق مكتبلرده اوقونور منظومه سی . الهی ، توسعاً موضوعی ديكر شيلردن عبارت بعض منظومه‌لرده اطلاق اولنور . دير ـــ مناستر . خانقاه ـــ تكيه . سابح ـــ صوده يوزن . ماهی ـــ بالق . اوامر ـــ ياپلمسی لازم كان شيلر . نواهی ـــ ياپلمسندن اجتناب ايدلمسی لازم كان شيلر . خرد ـــ عقل . واله ـــ حيران . ساهی ـــ سهو ايديجی . اكتناه ـــ برشيئك كنهنی ، حقيقتنی آراشديرمه .

٢

نعت شریف

برق اوردی جمالندن اوامیٔ یتیمك
اك شعشه‌لی فیضی خداوند حکیمك .
بر درس ادب ویردی‌که اصحاب ذکایه
حیرت ویرر آثاری فحول حکمایه .
بر نور میندرکه بو تابشگه انوار
بر مثلنی اولسون ایده‌مز تا ابد اظهار .
هم صورتی، هم سیرتی اولمغله مکمل
شایسته کورلمشدر آکا پایهٔ اوّل .
فخر ایتملیسك ای شرف نامتناهی،
زیرا سکا مظهر در او محبوب الٰهی .

[بحر هزج : مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن]

فحول حکما — حکمانك اك مقتدر اولانلری. تابشگه انوار — دنیادن کنایه . سیرت — مسلك، کیدیش .

۳

ستایش حضرت پادشاهی

ای آفتاب خاور شوکت، بو شان ایله
آفاقه صبح محشرەدك اول ضیا نثار .
سنسك او نور اعظم حق کیم نظیر یکی
عمرنده کورمەمش ، کورەمز چشم روزگار .
برشهسوارسككه ملوك جهان ایدر
بوس رکاب شەشەه بارکله افتخار .
بالله عین عالمی سنسك ایدن قریر ،
قیلسون فروغ عدلکی الله بر قرار .

[بحر مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

خاور ـ مشرق. دك ـ دکین، قدر. کرك «دك» ، کرك «دکین» نظمه مخصوصدر . بوس ـ اوپمه . رکاب ـ اوزنکی . قریر ـ روشن پارلاق (کوز حقنده) .

٤

اوقومق یازمق

اوقویوب یازمق علمنی، وداها طوغریسی صنعتنی اوکرنمك بیوك برشی دکلدر؛ لکن بوندن حاصل اولان فائده پك بیوکدر. دیلسز وصاغیر بر آدم ایله قوهٔ سامعه وناطقه‌سی یرنده اولان بر آدم بیننده نه قدر فرق وار ایسه اوقویوب یازمق بیلمین آدمله بونی بیلن آره‌سنده دخی او قدر فرق واردر؛ و بلکه بونلرك بیننده‌کی فرق دها بیوکدر. چونکه دیلسز برطاقم اشارتلرله لسانك ایفا ایده‌جکی وظیفه‌یی ایفا ایده‌بیلیر، واواشارتلر صاغیره‌ده مرام آکلاده‌بیلیر؛ حالبوکه اوقویوب یازمق بیلمین آدم بونی بیانلرك بونکله کوردکلری ایشلری هیچ بر وجه ایله ایفا ایده‌مز.

انسان قوهٔ ناطقه‌سیله، یعنی ایستدیکنی سوزله افاده ایده‌بیلمك قوتیله سائر حیوانلردن فرق وتمییز اولنور؛ مرامنی آکلاده‌بیلمك ایچون ایسه انسانك النده ایکی واسطه واردر: بری بر نعمت طبیعیه وموهبهٔ الهیه اولان نطق ودیکری بر آلت صنعیه اولان یازیدر. یازی نطقك تصویرندن بشقه بر شی دکل ایسه‌ده نطقك کندیسندن دها زیاده ایش کورر و دها زیاده ایشه یارار؛ نطق ایله یالکز قارشیمزده بولنانلره مرامزی آکلاده‌بیلدیکمز حالده یازی ایله مقصدیمزی بزدن مکاناً وزماناً

اوزاق بولنانلره دخی آکلاتمغه مقتدرز؛ سویلدیکمز شی یانمزده بولنان بر ویا برقاچ کشی طرفندن ایشیدیله‌رك بر ثانیه‌ده اوچوب محو اولور، وایشیدنلرله برابر سویلین دخی اونی اونودور، لکن یازدیغمز سوز ایسه کرهٔ ارضك تا او بر طرفنده بولنان و بوکون وجودلری اولمیوب بر قاچ یوز ویا برقاچ بیك سنه صکره کله‌جك اولان آدملر طرفندن دخی اوقونیله‌بیلیر . اوقومق بیلمین آدم بر بشقه آدمك عادی سوزلرینه محتاج اولور؛ اوقومق بیلن آدم ایسه قونوشمق ایچون آدم آرامغه محتاج اولمیوب النه برقاچ یاپراق کاغددن عبارت بر کتاب آلدیغی کبی دنیانك اك بیوك حکماسیله، یوزلر و بیکلرجه سنه‌لر اول کلوب کچمش مشهور آدملرله قونوشور وسوز ایله افهامی محال نیجه شیلر اوکره‌نیر، نیجه معلومات کسب ایدر .

بناءً علیه اوقویوب یازمق بیلمین آدم مجرد نطقه مالك اولدیغیچون سائر حیوانلردن بالتمیز انسان دینلمکه مستحق ایسه اوقویوب یازمق بیلن آدم ایچون «انسان» عنواننك مافوقنده بر عنوان بولنمق اقتضا ایدر . علوم وفنون متنوعه تعلم واکتسابنه موفق اوله‌میوب یالکز تحریراً افادهٔ مرام ایتمکه وتحریراً افاده اولنمش بر مقصدی آکلامغه مقتدر اولان آدملرك دخی بوندن محروم اولانلردن پك چوق فرقلری واردر . اوقویوب یازمق صنعتی کافهٔ علوم وفنونك تحصیلنه الت ووسطه اولدیغی کبی حد ذاتنده دخی زیاده‌سیله لازم ونافع بر صنعت وبلکه انسانك قوای طبیعیه‌سنی تضعیف ایدر بر سحردر .

بونك ایچون نوع بشردن هیچ بر فردك اوقویوب یازمق صنعتنـدن محروم براغلمسی جائز دکلدر . کورلر ایله صـاغیر ودیلسزلرکده اوقویوب یازمق صنعتندن محروم براغلمسی تجویز اولنمیـه‌رق کورلر ایچون قبـارتمه یازی ایله مخصوص کتـابلر باصلدیغی کبی صـاغیر ودیلسزلره دخی حرفلر ال پارمقلرینك مختلف وضعیتلریله آکلاتدیریله‌رق یازیلی اولان هرشیئك مألنی اکلامق ویازی ایله مراملرینی آکلاتمق قوتی کسب ایتدیریلیر. کرك کورلر وکرك صاغیر ودیلسزلرایچون هرمملکتده مخصوص مکتبلر واردر . قولسز آدملرده آیاقله ویا دیشله یازی یازمغه آلشدیریلیر. یابویله برنقصان طبیعیسی اولمیان بر آدمك اوقویوب یازمق صنعتنه رغبت ایتمه‌مسی نصل تجویز اولنه‌بیلیر ؟

نطق — ادراك کلیات معناسنه اولدیغی کبی سوز سویلمك معناسنده ده استعمال اولنور . انسانك تعریف منطقیسی اولان «حیوان ناطق» ده برنجی معنی اعتبار اولنمشدر. آنجق بعض مدققین متأخرین انسانی حیوانات سائره‌دن سوزسویلمك، یعنی الفاظ موضوعه ایله افاده واستفادهٔ مرام ایتمك خاصه‌سـیله تفریق ایدرلر . بو مقـاله‌ده او فکره اعتبار ایله نطقك معنای ثانیسی منظور اولدیغی آکلاشلمقده‌در .

محاورۀ حکمیه

— نه ایله اشتغال ایتملیدر ؟

— اکتساب دانشه ورزشله .

— دانشی نه مقصدله اکتساب ایتملیدر ؟

— فقر وخیم اولان فقرجهالتدن خلاص اولمق مقصدیله .

— انسان کندینی طاشدیرمق ایچون طریق اسلم نه‌در؟

— ضیای معرفتله اضائۀ ذات وصفات .

— انسان مقبول خدا اولدیغنی نصل ادراك ایدر ؟

— هوساتی مغلوب ایتمکله .

— کیمك حقنده خشونت اوزره بولنمق تجویز اولنور ؟

— یالکز انسان کندی نفسی حقنده .

— نه‌در اول شی‌که بر محله اکلمش اولدینی حالده محصولی محل آخرده ادراك ایدلمش اولسون ؟

— دنیاده ایدیلن حسنات و سیئاتدرکه ثمراتی آخرتده اقتطاف اولنور .

— افعالك اك سیئی نه‌در ؟

— تعلیمه مقتدر اولدیغی حالده محتاج تعلم اولانلردن، احتیاجی وار ایکن معلمیندن کندینی اوزاق طوتمق .

— احسن افعال نه‌در ؟

— مادی ومعنوی محتاج امداد اولانلرك معاونتنه شتاب ایتمك .

— حرمته شایان اولمیانلر کیمدر ؟

— سفها .

— بر فنا دوستدن توقی‌یه چاره نه‌در ؟

— کندیسنك محتاج اولدیغی شیئی اوندن ایستمك . اگر کتم ایدرسه دوستلغی جعلیدر .

— دوستلغی تقویه ایدن نه‌در ؟

— حاضر اولمیان بر دوستدن ایدیله‌جك استفاده .

— دوستلغی ییقان نه‌در ؟

— یکدیکردن ایدیلن استقراض . عاقل دیمشـدر که : استقراضك دوستلغه نسبتی مقاصلك قماشه نسبتی کبیدر .

— طعامدن نه زمان ال چکملیدر؟

— اشتها موجود ایکن .

— صحتی طعامدن زیاده محافظه ایدن نه‌در ؟

— اوچ شی : لبـاس طاهر، اسـتعمال عطریات، زیارت احباب .

— عامهٔ انامه مقبول اولان نه‌در ؟

— صلاح وعفت .

— عفت ایله شکران نعمتدن هانکیسی ترجیح اولنور ؟

— عفت اولمانجه شکران نعمت اوله‌ماز .

— صنایعك اك موافق قانون طبیعت اولانی هانکیسیدر ؟

— زراعت .

— مسافری نصل قبول ایتملیدر ؟

— اولا تلطیف، بعده خالصانه مصاحبت ایتملیدر .

— غنینك مكلف اولدیغی وظیفه نه‌در ؟

— محتاجینه اكرام .

— ذكی كیمدر ؟

— اشیانك حقایقنی تحری ایدن .

— كنجلر ایچون هانكی حالده بولنمق اولادر ؟

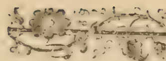
— تواضع وعفتده .

— بصر حقیقت نه‌در ؟

— ذكانك رؤیت معنویه‌سی .

— عفت نه‌در ؟

— قانون ایله فضائل اخلاقك ایكیسنه بردن موافق اولان شیلری قبول .

٦

ملاحظات متنوعه

ملاحظات حکمت نصاب ساده ومختصر یازلمش بر کتاب دیمکدر.

ملاحظه جلای اذهانی توفیر ایدر ، ریاضت قوای ابدانی تکثیر ایتدیکی کبی.

افعال اقوالدن دها صادقدر.

عبد قول ایله قلبه، معبود ایسه قلب ایله قوله حکم ایدر .

کندیکه حرمت ایتکه کیمسه یاننده محجوب اولمیه‌سك .

شکران نعمت بروجدان پاکك برنجی درجه‌ده محتاج الیهیدر.

انسانیت ومرحمت ابدی وغیر محدود بر بورجدر .

صحيحاً بيوك بر قلب ايچنــده وجودی لابد اولان حس شكراندر .

حقايق اشيايی ايی بيلمك ايچون تفاصيلنی بيلمك لازمدر . مادامكه تفــاصيل حقايق اشيا غير متناهيدر ، وقوف ومعلوماتمز دائما سطحی وغير مكمل بولنمق ضروريدر .

انســان دائما مافوقنی دوشونديكه فقير ، مادونيــله حالنی موازنه‌ده غنيدر .

جان صيقينتيســنه اكلنجه‌دن دهــا امين صورتده قارشی كله‌جك شی مشغوليتدر .

طبيعت كتب حكميه ايچنــده وجود واجبی اك واضــح بيان ايدن بر كتاب حقايق مشحوندر .

كوزل سويلمك ايچون آز سويلمليدر .

دائما چوق بيلن آز، آز بيلن چوق سويلر .

ارباب احتیاجه ویریلن شیلر جناب حقه امانت اولنمش حکمنده‌درکه ینه بر کون اصحابنه رجعت ایدر .

* * *

سعی وعمل رفاهیتك مادر ولودیدر .

* * *

لسان اعضای انساندن بر عضودرکه اکا نظراً اطبا وجودك، حکما دخی روحك امراضنی کشف وتفرس ایدرلر.

وجود واجب — وجودی ضروری اولان ذات اجل واقدس، الله. حقایق مشحون — حقیقتلرله طولو. رفاهیت — (یا مشدد دکلدر) اسباب معیشتجه وسعت .

۷

قوزی

بیلسەم شو قوزی نەدن غم آلمش ؟
هر نالەسی قلبە داغ‌زندر .
فریاد ایدەرك قوشار نەدندر ؟
سودسزمی، رفیقسزمی قالمش ؟

ای سود قوزیسی نەدر بو نالش؟
کیم اولدی سبب بو انفعالە ؟
مادر ویرەرك سکا نوالە
پهلوسنی ایتمیورمی بالش ؟

امّید ایلەدر بکای اطفال ،
سود ویرمەدە بی املمی مادر ؟
هر کس بر امیدە خدمت ایلر ،
امّید ایلەدر جهاندە هر حال !

سن اولمسه‌ك ای خیال امّید
قابلمیدر ازدیاد عمرم ؟
سایه‌کده‌در امتداد عمرم ،
بیکلر یشا ای نهال امّید !

* *
*

کل ، کل ! قوجاغمده ایله آرام !
امّا سنی والده‌کده بکلر .
بیهوده‌می چکدیکی امکلر ؟
قوش ، قوش ! آنی باری ایله خوشکام !

* *
*

ظنم ممه‌یی دهانه آلدی ،
زیرا ایشیدلمز اولدی افغان .
شاد ایلدی دردمندی درمان ،
فریاد ایده‌جك دها نه قالدی ؟

* *
*

زانولرین ایلمش نهاده
تسهیل رضاع ایچون زمینه .
پستانده‌کی شیر شکرینه
فطرت آنی ایلمش فتاده .

* *
*

ایلر ممه‌یی باشیله تهزیز ،
دنباله ایسه همیشه جنبان ؛
طویغاز بونی سیره چشم انسان.
یارب بو نه وضع حکمت آمیز !

* *
*

سیر ایت شو تلاشی، باق شو شوقه،
شادیء دم وصالدر بو !
ای کوریه قوزی، نه حالدر بو !
الغبطه شو حالته، شو ذوقه!

[بحر هزج: مفعول مفاعلن فعولن]

هرناله‌سی قلبه داغزندر — هرایکلتیسی قلبه‌قیزغین دمیر صوقیلیور کبی تأثیر ایتمکده‌در . نواله — ییه‌جك ، ایچه‌جك. پهلو — بدنك ایکی یاننده‌ن هربری. بالش — یاصدیق. نهال — دال . خوشکام — (کاف‌عربی‌ایله) ممنون، شاد. رضاع — سوت‌امه. پستان — ممه. تهزیز — تترتمك. دنباله — ذنب، قویروق. الغبطه! — بوکا رشك اولنور، بزده‌ده بولنمسی آرزو اولنور .

٨

اداب مصاحبت حقنده فرانقلنك وصاياسى

صحبتده صبرسزلق ایتمه! بشقه‌سی سویلركن سوزینی كسمه! اخرك خطاسنی میدانه قویمقدن ایسه ظریفانه اعتراض ایله تصحیح ایله! امور ذاتیه وبیتیه‌كه دائر بحث آچمه! هرنه بحثده اولورسه اولسون حد اعتدالی تجاوزله حدت اظهار ایتمه! حضاردن ناقص الاعضا بولنانلری، ولو ایما طریقیله اولسون، وسیلهٔ خندهٔ استهزا ایلمه! مخاطبكه باعث خجالت وسنك ایچون بالآخره موجب ندامت اوله‌جق سوزلرده تأنی‌یی الدن براقمه!

مكالمه‌یه هوادن بحث ایله بدء ایتمه! برشیئی تعریف ایلدیككزمان بعض الفاظی تكرار ایتمكی اعتیاد ایدینمه! حضارك معلومات ودرایتجه الك پست درجه‌ده بولنانلرینی پیش نظردن ایرمیه‌رق بحث ایلیه‌جككك موادی اونلرك ادراك واذعانلرینك احاطه ایلیه‌بیله‌جكی صورتده سویله! باخصوص، آكلایه‌میه‌جق اولانلره علوم وفنوندن بحث ایتمه! باغیره‌رق سویلمه، چونكه رفق ایله سویلنن سوزده بیوك بر قوت وتأثیر واردر.

اثنای مكالمه‌ده متكلمك سوزلرینه قولاق ویرمیوب‌ده بعده «نه بیوردیكزدی؟» یوللو سؤاللرله اونی سویلدیكنی تكراره مجبور ایتمه! مكالمه‌ده خلاف ادب وتربیه كلمات مستهجنه استعمال ایلمه! لقردی آره‌سنه اجنبی لساندن كلمات ویاخود مصطلح

الفاظ وعبارات قاریشدرمه، بو یولده تفوهات علامه‌لنمك دیمك اولمغله آنجق سنی کولنج ایتمك ایچون ایشه یارار .

حضاردن بریله صورت مخصوصه‌ده مصاحبت ایتمه ، زیرا هر بری کندیلری حقنده بر سوء نیته حمل ایله جمله‌سنك نفرتنه سبب اولور .

حضاردن بری حقیقةً موجب خنده بر تفوهده بولنسه بیله کولوب‌ده قائلنی تخجیل ایتمه . بلکه قائل بیلمیه‌رك سویله‌مش ویاخود سویله‌دکدن صکره فرقنه واروب‌ده پشیمان اولمشدر .

آدم بوزمق ، آدم استهزا ایتمك ، کندینی بوزدرمق ، استهزا ایتدیرمك ایچون آخره یول کوسترمکدر ، چونکه سن‌ده انسان اولدیغك ایچون ــ نه قدر مکمل اولسه‌ك ــ فوقکده دها کاملی بولنمق محتمل وسنك‌ده شایان استهزا بر قصورده بولنمقلغك مقرردر .

مصاحبت — برلکده بولنه‌رق قونوشمه. ایما — قولاً ویا فعلاً اشارت ایتمه. پست — اشاغی. رفق — ملایمت، شدتسزلك.

٩

حسنك غزاسی

اوزاقده شويله بش اون خانه‌دن، بش اون باجادن
عبارت .. اسکی فقط شاعرانه، آسوده،
يشيل بر اورمانه همسايه بر کوچك بلده ...

آغاجلرك آره‌سندن افق صارارمقده؛
کشاده سينه بولوطلرله سوسله‌نن کوکدن
لب وداعی نهارك زمينه بوسه فکن.

صاغنده بر قورو خندق، صولنده بر چاليلق؛
شو اينجه يول ـ که آچلمش کنيش آديملرله ـ
بر آسيابه اولور منتهی صاپنجه صوله ...

بو يول بو کون، دها برساعت اولجه محشردی:
بيوك کوچك نه قدر خلق وارسه کويجکزك
ـ باشنده بر ايکی پير عمامه دار وکزين ـ

تحشد ايلدی تشييع ايچون کوکللولری ،
او قهرمان، او غضنفر يورکلی افرادی ...
بو محترم وطنك برگزيده اولادی

کشاده بر علمك آل تموجاتنده
بر ابتسام ظفر، شانلی بر سحر کوره‌رك،
ـ کیمنده بر یتاغان، بعضیسنده بر دکنك ـ

حدوده، حربه، او میدان کار وزاره قدر
یورولمه‌دن کیده‌جکلر، یورولمه‌دن ... حق
یورولمه‌دن ایده‌جکلر جنانه استعلا.

«جنانه، جنت ودیداره بی ملال وتعب
«قاووشمق ... آه، بو هرکون نصیب اولور شیمی؟..
«غزا، غزا، بزه حقك نه موطلو برکرمی!

«اوت، یکیتلر، اوت .. سز فدای نفس ایدیکز؛
«خدا یولنده فدای حیات ایدن اولمز ...
«قادینلر، آغلامایك؛ جنکه هر کیدن اولمز!..»

دییوردی وقع وصلابتله محترم بر پیر؛
بو نطق صانکه بر آوازهٔ سماویدی،
بتون یورکلری مستغرق سکون ایتدی.

سکون ایچنده وداع ایتدیلر چوجقلرینه
او سالدیده پدرلر، رحیم والده‌لر؛
دوکولدی بر ایکی مخفی سرشك حسرت اثر؛

ویر کتیبهٔ رقصان سور و نشئه کبی
کوکلولر یوله طوغرولدی، خنده‌ساز امید ...
آلنلرنده فروزان اشعهٔ خورشید.

§

حسن، او قاچ کیجه‌در تارلاسنده قالمشدی؛
بو کون کلوب‌ده خبردار اولنجه ایشلردن:
«بتون کوکللو یازلمش بزمکیلر، بر بن

«کویك یابانجیسی، بر بن اوزاق او دولتدن!

« نه صاندیلر بنی، بر طوربه اوت قدر جانسز!..
« کویك چوجقلری هپ جنکه کیتسین اوینا‌شه‌رق،
« قادینمیدرکه حسن اوده بکلیوب یاته‌جق؟..»

دیمش و کیمسه‌یه سزدیرمه‌دن طاغارجغنی
اوموزلایوب یوله دوشمشدی، پرنشاط مرام...

حسن کنیشلته‌رك متصل آدیملرینی،
دونوب دونوب باقیور آرقه‌سنده بی‌حرکت
اوزاقلاشان کویه؛ ناگاه بر لب حسرت

کولومسیور ؛ او زمان بر صوغوق، خیالی ال
طوتوب چویرمك ایچون صانکه زورلیور باشنی .
حسن، زواللی، سیلرکن یکیله کوز یاشنی

برر برر کچیور پیش اشتیاقندن
کوزل نشانلیسی ، قارداشلریله والده‌سی ؛
دکرمنك اوکا «دون... دون! . .» دییور یاواشجه سسی.

فقط او دونمیه‌جك ؛ باق ، شو قارشی طاغلردن
اسن هوا نه قدر شانلی مژده‌لر ویرییور ! . . .
خیالی پیشنه بر لوحهٔ ظفر سرییور :

کوی آرقداشلری هپ اللرنده مارتینیلر ،
آتلمش اون کیشی یوزلرجه دشمنك پینه
سوررب، قیروب کیدییور... صانکه بر آووج ایکنه

حسنجغك ده‌لیور اینجه اینجه هر یانی ؛
«نیچون؟ دییوردی، نیچون؟.. بن چولاقمی، خسته‌می‌یم..»
بو انفعال اونی قوشدیردی، اویله برقاچ آدیم .

نمازگاهك اوکندن کچرکن ایرکیله‌رك
طوروب همان ایکی رکعت نماز ادا ایتدی ؛
قاپاندی سجده‌یه ، سوزشلی بر دعا ایتدی .

یوزنده شیمدی بر امّید منبسط کولیور ؛
اوموزده طوربه‌جغی ، صاغ النده بردکنك ،
حسن چاوش کیدیور جنکه ترکی سویلیه‌رك !

قیزل شریتلره مستغرق ، ایشته اون کوندر
حسن تفك طاشیور ؛ هر آدیمده : بر .. ایکی .. اوچ ...
بو بر ترانه‌که دیلدن دوشورمك آرتق کوچ !

سلاح اویونلری ذاتاً کوینده بیلدیکی شی ؛
نظامپرور ، اطاعتلی ، تندرست ، چویك ...
قاننده وار یکیتك بللی ایشته عسکرلك .

حسن بواون کونی پك نشئه‌سز کچیرمشدی :
او ایستیوردی‌که سرحده واصل اولدیغی کون
امللی کوزلری بر جنك ، بر دومان کورسون .

سلاح اوموزده ، کزر طاغده کاه بر باشنه :
بتون تتیکلکی اوستنده ، خصم اوکنده کبی :
— کورونسه چشمنه دشمن آه یاربی ! ..

بو آرزو اونی مشغوف حسرت ایتدکجه
کورردی توزلو ، مشوش ، عجیب رؤیالر ؛
ایچنده رنکی بوزوق ، بی‌خطوط سیالر ...

نهایت ایشته عدو، ایشته حرب . . . طاغلرده
سیول آتش وخون طالغه طالغه چالقانیور ؛
باروت دومانلری آلتنده هرطرف موص مور.

« شوقارشی صیرتیده طوتمق نصیب اولورسه بو کون
« یارین شهرده یز آرتق، دییوردی ضابطلر ؛
« فقط هجومه طایانماز، یورولدی پك عسکر . . . »

او کون حسن بولوکاث تا اوکنده اون ساعت
بلا توقف آووجلرله قورشون آتمشدی ؛
نه‌در غزا؟ . . بونی کورمش، بوذوقی طاتمشدی .

صباح اولوبده هجوم امری، مژدهٔ ظفری
بتون طابورلره اسماع ایدنجه ، هر یاندن
خروشه باشلادی برنهر آتشین جریان .

یکیتلرك چوغی ــ شدتله دشمنك تپه‌دن
زمینه دوکدیکی نیران ایچنده ــ خنده کنان
شهید اولوب دوشیور ؛ جمله‌سندن شوق جنان

بر انهماك شهادتله آن بآن مشهود .
عدو بوصولتی کوردکجه صانکه ایره‌نه‌رك
بتون قوای حیاتیله ایستیور یورومك ؛

فقط بزمکیلرك سطوت مهاجمه‌سی
براقیورکه آتلسین او بر آدیم ایلری . . .
طوپولدی بزده نهایت ظفر ترانه‌لری !

حسندی بایراغی رکز ایلین او کون تپه‌یه ؛
زواللی، طابیه‌یه برلکده یاقلاشیرلرکن
شهید اولان چاوشك دست رعشه‌ناکندن

اوشانلی رایتی قاپمش، دوشورمه‌مشدی یره ؛
فقط نه چاره‌که بر قورشونیله خصم زبون
دوشوردی خاکه اوشیر غزایی، غرقهٔ خون .

حسن بو حاله ایناناما‌زدی : بر جیلیز قورشون
دمیر وجودینی سرسین حضیض اهماله !
یاقوب یاره‌سندن آقان دم آله

کولومسیوردی صوغوق بر سکون وحشتله .
اوکنده شیمدی بتون هیبتیله بر اردو
پارلدییور، بر اوغولتیله اورته‌لق مملو .

زواللی یاره‌لی، حربك صفالی وقتنده
تنزل ایلدی برسدیه‌نك اعانتنه
دمین خشوع ومذلتله پای صولتنه

مسیر اولان تپه‌دن اردوگاهه اینمك ایچون .
حزین نظرلری اطرافه شکوه ریز فتور ،
فقط بوکونکی غزاسیله مفتخر، مغرور !..

§

اوزاقده کوی اوچ آی اولکی وضع صافیله
غنوده اورمانك آغوش لرزه‌دارنده ؛
بر آز صولوق چالیلقلر یولك کنارنده ؛

هوا براز دها راکد ، سما براز دها بوش ؛
دومانلر اورته‌ده کوچکله ایلیور پرواز ؛
خلاصه یاز، حسنك پك زیاده سودیکی یاز .

او شیمدی یاره‌سنك عکس تابداری کبی
غروبه قارشی کنیش سینه‌سنده برق افشان
مدالیه‌نك لمعاتیله صانکه طالغه‌لانان

نگاه شوق طفولانه‌سیله ، مستغرق ،
کویك لقای خموشنده بر پیام آرایور ؛
بر آشنائی دیرینه ، بر سلام آرایور .

وبر مدالیه‌لی غازی مهابتیله وقور ،
آغیر آغیر یورویور ... ناگهان توقفله
قضایه فیرلاتیور بر نگاه پرشعله .

بوشانلی عودتی کویا سلاملیور اوته‌دن :
دکرمنك آچیلان قوللرنده بر شفقت ،
آغاجلرك ایکیلن داللرنده بر حرمت ! . .

— ۱۲ حزیران ۱۳۱۳ —

[بحر مجتث : مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلن]

همسایه — قومشو . نهار — کوندوز . آسیاب — دکرمن . عمامه‌دار — صاریقلی . غضنفر — ارسلان . کاروزار — غوغا . جنان (جیمك کره‌سیله) — جنتلر. (فتحه ایله) قلب. وقع — وقار، تمکین . کتیبه — اردو . سیول — سیللر . خروش — جوشمه . صائل — هجوم ایدیجی، صالدیریجی . سطوت — قوت شدیده. رعشه‌ناك — تیتره‌ك. رایت — سنجاق . حضیض — بر سیاره‌نك مدارنده او نقطه‌درکه سیارهٔ مذکوره اوراده ایکن ارضه اك قریب بولنور. مقابلی: اوج. (Apogée, Périgée). مهیب — (میمك فتحه‌سیله) هیبتلی، قورقونج. غنوده — اویومش .

١٩

شفقت مادرانه

بر فقیر کویلو اودونجی وفات ایتمش، بر زوجه‌سیله ایکی چوجغی قالمش ایدی. غیرتلی والده چوجقلریله کندیسنك اسباب معیشتنی تدارك ایتمك ایچون قوجه‌سنك کوردیکی ایشی درعهده ایلدی.

قادینجغز او، بانده اودون کسه‌ركه اوغراشدیغی مدتجه هنوز ممه‌ده اولان بر چوجغنی بر کنارده چالیلردن ترتیب ایتدیکی خوابگاه استراحته یاتیرردی. لکن نخبهٔ عمری برابر اولمیان بر والده مدت غیبوبتنی نه قدر تمدید ایده‌بیلیر؟ بر ساعت اوکا بر عصر کلیر. بلکه چوجق اویانوب تنهالقدن توحش ایتمشدر! بلکه ضعیف قوللرینی ممه ویرمك ایچون حاضرلانمش ظن ایتدیکی آنه‌سنه طوغری اوزادییور، فریاد معصومانه‌سیله ممه‌لرینی تحری ایدیور!

والده بو ملاحظه‌لرله دوچار خلجان اولدقجه چوجغنك یاننه شتاب و خواب نوشین ایچنده بولندیغنی کوره‌رك نوازش و بوسه‌لریله دفع اضطراب ایدردی.

ینه بویله برکون قوشوب کلدیکی صیره‌ده اولادینك خوابگاه صفاسنه قریب برمحلده اغزینی اولانجه وسعتیله آچمش، کوزلری فیریل فیریل دونر قورقونچ بر قورت کوردی. او دقیقه‌ده

وجودینی سراپا بر اولوم صغوقلغی استیلا ایلدی . عجبا وحشی جانور طفل خوابیده‌یی پنجۀ حرصنده پاره‌پاره ایتمشمی ایدی؟... برکت ویرسون که چوجغك طاتلی بر صداسی هنوز حیات وسلامتده اولدیغنی افهام ایلدی .

فقط بو سسی ایشیدن قورت ایشته شمدی معصومك اوزرینه هجوم ایده‌جك! قادین ـ اولادینك ییرتیجی بر حیوان پنجه‌لری، دیشلری آره‌سنه دوشمك اوزره اولدیغنی کورن ـ بر والده‌نك ، کندنده بوله‌جغی قوت فوق العاده ایله دشمنیله یاوریسنك آره‌سنه آتیله‌رق وجودینی بهادرانه اولادینه سپر ایتدی. قورت همان دسترس اولمق‌اوزره بولندیغی شکارینه بویله ناگهانی بر مدافع ظهور ایتدیکنی کورنجه بر مجسم وحشت کسیله‌رك والده‌یه هجوم ایلدی . ایکیسنك آره‌سنده بر مجادله‌در باشلادی . قادین قوردك وجودنده آچدیغی یاره‌لردن قوتنی غائب ایتمکله دوشوب قاله‌جغی اثناده ایدی که البسه‌سی آلتنده بر بیچاق بولندیغنی تخطر ایله دمیرك سیوری اوجنی جانورك تا قلبنه صوقمغه موفق اولدی. قورت آجی آجی باغیره‌رق ییقلدی. فقط نه‌قدر غیرت وقوتی وار ایسه صرف ایتمش اولان مادرده اورایه ییغیلیویردی .

زواللی والده دوشدیکی دقیقه‌ده «امان اولادیمی قورتاریکز!» دیه بر صدای استمداد ایله فریاد ایده‌بیلمشیدی. بو آوازاو رمانده بولنان اودونجیلرك سامعۀ دقتنده طنین انداز اولدیغندن قوشوب کلدیلر. بیچاره‌یی قانه مستغرق کوردیلر. والده‌سنك ، کندیسنی

محافظه ایچون نه درلو تهلکه‌یه آتلمش ، نه حاله کلمش اولدیغنی بیلمین طفل نوساله ایسه ینه طاتلی اویقوسنه طالوب کیتمشیدی.

اودونجیلر والده ایله اولادینی کوبده کابه‌لرینه قدر کوتوردیلر ، قادینه اعادهٔ حیات ایتدیره‌بیلمك ایچون عقللرینه کلن تدبیرلرك جمله‌سنی یاپدیلر. فائده‌سز امداد ! زواللی قادین عینیله میت کبی طوکوب قالمش ایدی.

قادینجغزدن قطع امید اولندیغی صیره‌ده چوجغك طراوت معصومانه‌یه نمونه اولان کل یوزینی والده‌نك منجمد چهره‌سی اوزرینه قویمغی تفکر ایتدیلر . درحال وجودنده خفیف بر حرکت، یوزنده بر رنك حیات کورلدی. کوزلرینی آچدی، والهانه اطرافنه نگران اولمغه باشلادی . چوجغنی طانیدی ، آغوش شفقتنه طوغری چکدی . چهره‌سنده، کوزلرنده نمایان اولان علائم احتساسات جانورك خیال مدهشی ایله مشغول اولدیغنی کوستریوردی. لکن چوجغنی عافیتده بولنجه اوقورقنج خاطره‌یی تبعید ایله قوای ذهنیه‌سنی طوپلایه‌رق خالقنه ایفای وظیفهٔ تحمید ایلدی .

خوابگاه — اویویه‌جق محل. توحش — اورکمه. نوشین — طاتلی. خوابیده — اویومش. بهادر — یکیت، شجیع پهلوان ، طنین — « طین ! » صداسی . والهانه — شاشقین شاشقین . نگران — باقیجی، باقان .

١١

«رسام رافائل»

رسام مشهور « رافائل » خستەلنوب قواسنه فوق الماده بر ضعف كلنجـه صوك نفسنك ياقلاشمقده اولديغنی كورمسيله حيات صوريەيی ترك ايتمزدن اول بر دها رسمخانەسنه كيرەرك اولجه باشلامش اولديغی كوزل بر رسمی دست رعشەداريله اكمال ايلمك ايستمش ايدی.

الك زياده سوديكی شاكردانندن برينك اوموزينه طايانەرق كوچ حال ايله يرندن قالقوب رسمخانەيه طوغری آهسته آهسته يوريمكه باشلادی . بر آز صكره كنديني رسمخانەسنك ايچنده بولدی .

حزين حزين اطرافه باقنيركن برطاقم يكی باشلانمش رسملر آرەسنده اكمال ايتمك ايستديكی لوحهٔ نادرەيی كورنجه اوزرينه بر بايغينلق كلوب آغلايەرق استنادكاهی اولان شاكردينك قوجاغنه ييغيليويردی .

كوزلر قاپالی، بكز اوچمش ، وجودده هيچ حركت يوق ! شو حالنه نظراً معشوقهٔ فكری اولان لوحەنك قارشيسنده حسرت موفقيتله جان ويرمش ظن اولنوردی.

رسمخانه‌یی حزین بر سکوت استیلا ایلدی. بو حال ایله بر ایکی دقیقه کچدکدن صکره رسامده حرکت کورلدی. چهره‌سنه بردن بره بر رنك آتشین کلدی. کوزلرنده بر نور نوظهور پارلامغه باشلادی. بر طور متجلدانه ایله «هنوز رسامم!...» دیه‌رك فیرچه‌سنی ایستیوب لوحه‌یه یاقلاشدی. شاگردانندن بری فیرچه‌یی النه ویردی، دیکری‌ده بویا کتیردی. مصور معجز نما او حال رقت افزا ایله رسمك برقاچ یرینه طوقندی. لوحه‌ده بشقه بر منظرهٔ نظر ربا پیدا اولدی.

وقتاکه رسمك ذوقنه موافق بر حال کماله کلدیکنی کوروب شاد اولدی. کوزلری قارادی. اللری تتره‌دی. فیرچه‌سی دوشدی. کندیسنی یاتاغنه نقل ایتدیلر. صورتخانهٔ دهره وداع ایلدی.

١٣

استهزا

استهزا دینیلان شی افعیٔ هلا هل فشانه بکزر بر صفت مضره‌در. خلق یبلاندن نصل احتراز ایدرسه مستهزیدن دخی اویله احتراز ایدر .

مستهزی ایله اقرباسی بیله الفت ایتمکدن ممنون اولماز . آداب انسانیه‌یه رعایتله مألوف اولان ذواتدن مرکب بر مجلسه بر مستهزی کلسه او مجلسده بولنانلرك جمله‌سی « بزه هنکام بیداریده کابوس الم باصدی » دیه‌رك ثقلت ومضایقهٔ قلبیه‌یه مبتلی اولوب مستهزی قالقوب کیتمدکجه شو حالدن قورتیله‌مازلر .

مستهزیلر بوصفتك اسمنی مزاح ولطیفه قویوب کندیلرینی لطیفه‌جی ظن ایدرلر. حال بوکه (لطیفه) و (مزاح) ، مقابلنده بولنان کیمسه اوندن متأسف ومتأثر اولمدقدن بشقه منبسط بیله اولمق لازم کلن معامله‌در ؛ (استهزا) ایسه بر آدمك استصغار وتحقیرینه دلالت ایدر .

مستهزیلر کوزلرینه ایلیشن آدمله اکلنمك ایستیوب شو معامله‌لرینی کیمسه آکلاماز ظننه ذاهب اولورلر . ککلکلر قار یاغدیغی وقت کندیلرینی آوجیلره کوسترمه‌مك ایچون باشلرینی

قاره صوقوب آیاقلرینی خارجده براقه‌رق آرتق اوجی کندیلرینی کورمز قیاس ایدرلر . لکن آوجیلر کلدکده قولای قولای آیاقلرندن طوتوب کوتوررلر . ایشته مستهزیلر دخی بویله‌در . اونلرك استهزاسنی هر کس پك قولای آکلار .

مستهزیلر هر کیمه راست کلسه‌لر مزیت انسانیه‌سنه رعایت ایتمیوب ذوق چیقارمق ایچون استهزا ایتمکله کندی حقلرنده قلوب عامه‌یه نفرت ویررلر .

استهزا هم عند الله ، هم‌ده عند الناس نه درجه مذموم و مقدوح اولدیغنی بیلنلر بوحالی ارتکاب ایتمزلر . استهزایه معتاد اولان کیمسه مثلا بر آدمك اعضای وجودندن بریله استهزا ایدرسه عاقبت کندیسی‌ده او حاله کرفتار اولدیغی و بشقه‌سنك فقر حالندن طولایی استهزا ایدن سفالت حال ایچنده جان ویردیکی تجربه اولنمشدر .

خلقت و صورتجه بزدن فرقی اولمیان و صانع حقیقینك اثر عالیسی اولان بر نسخهٔ کبرانك ذاتی ویا احوالنی استهزا ایتمکده اصلا فلاح اولمیوب استهزا ایدیلن آدمك خالقندن خوف ایدنلر بوکا جسارت ایده‌میه‌جکلرنده شبهه یوقدر .

انسان وحیوان وکون ومکان بر صانع مطلقك اثر صنعی اولوب بیاغی برشخصك بیله کوستره‌جکی براثره تحقیر وتزییف ایله باقلسه او شخصه نه قدر طوقونه‌جغی و نفسنه نه‌مرتبه آغیر کله‌جکی معلوم ایکن صنع ممتاز آلهی واشرف مخلوقات کبریا پناهی

اولان انسانی موقع استهزایه قویمق صانعك صنعنه اعتراضدن بشقه
معنایه حمل قبول ایدر شی دکلدر .

افعی — انکرك ییلانی . هلاهل — سم قاتل . کابوس — آغیرلق
مزاح — (میمك ضمه‌سیله) اکلنجه ، شاقه . معتاد — (بو صیغه‌ده‌کی
کلمه‌لر ـ یرینه کوره ـ اسم فاعل ، اسم مفعول ، و برمعتاد ترکیبنده اولدیغی
وجه ایله مصدر میمی اوله بیلیر . بوراده اسم فاعلدر .) آلیشان ، آلیشقین

١٣

قنیژه محاصره‌سندن

خصمین آره‌سنده بو کشاکش دوام ایتمکده ایکن قلعه‌نك باروتی توکنمك درجه‌سنه کلمکله غازی حسن پاشا مرحومی نهایت درجه‌ده تلاش آلمش و او قدر مکانتیله برابر بو بابده راست کلدیکی معتمدلرندن تدبیر ایستمکه باشلامش ایدی . قلعه دزداری کیفیتی خبر آلنجه مرحومك حضورینه کیده‌رك جبخانه‌ده دشمن زماننددن قالمه برخیلی کهرچله وکبریت موجود اولدیغنی وبونلردن قلعه‌یه قیامته قدر کفایت ایده‌جك باروت یاپیله‌بیله‌جکنی خبر ویرمکله عسکر آره‌سنده باروت یاپمق بیلیر آدم تحریسنه باشلانلدی . همان او کون بشنجی اغا بلوکنده بولنان یکیچریلردن اوزون احمد میدانه چیقه‌رق عجمی اوغلانی ایکن باروت دستکاهنده خدمت ایتدیکی جهتله اوایشده ملکه‌سی اولدیغنی خبر ویردی . همان غازی مرحومك امری اوزرینه اوزون احمدك معیتنه لزومی قدر آدم تعیین اولندی . هرکون قلعه‌یه لزومی اولان باروتی یتشدیرمکه باشلادیلر .

فائضی دیرکه : [١]

« قنیژه محاصره‌سی صحیحاً مثلی کورلمه‌مش بر غریبهٔ

[١] قنیژه مؤلفی فائضینك افاده‌سی تلخیص ایلمشدر .

روزگار ایدی . باروت غائه‌سی هنوز بر طرف اولمش ایدی که پاشانك كيلارجيلك خدمتنده بولنان خندان و کنعان نامنده ایکی دلی قانلی بر گیجه قلعه‌دن فرار ایده‌رك دشمن اردوسنه دخالت ایلدیلر. بوخبر قلعه‌ده شایع اولنجه شمدی‌یه قدر ایدیلن تدابیرك كافه‌سی ثمره‌سز قاله‌جغی و کوله‌لر قلعه‌نك حالنی تماميله دشمنه خبر ویره‌جکلرندن اعدانك قلعه‌یی محاصره‌ده ثبات و اصراری قات قات زیاده‌لشه‌جکی و هلة خاطرلری تخدیش ایتمکله هرکسه بریأس تام مستولی اولمش ایدی. امرای عساکر بررایکیشر طوپلانه‌رق پاشای مجاهدك مجلسنه کیتدیلر، کوکللرینه دوشن خوف وتلاشی کمال سوز وگداز ایله بیان ایتدیلر. پاشای غازی بر معتاد ینه هیچ فتور کتورمکسزین یالکز « بن اونك چاره‌سنی بولورم » وعد مختصری ایله دفع تلاش ایلدی .

« مگر بز عاقبت کاره منتظر اولوب طوررکن پاشا کچید طرفنه معتمدلرندن برقاچ کشی ارسال ایله ایکی اسیرطوتدیرمش. فقیر حاضر اولدیغم حالده اسیرلری جلب ایله « بزم طرفدن اردوکزه ایکی آدم کوندرلمش ایدی . نه سویلدیلر ؟ نه حالده درلر ؟ طوغریسنی بیان ایدرسه‌کز سزه زوال یوقدر » یوللو استنطاقه باشلادی. اسیرلر کیدن دلی‌قانلیلرك ایمپراطور حضورینه چیقدقلرندن‌وقلعه‌ده بر آزعسکر واوایسه‌ده‌ذخیره‌یك آزالدیغندن و محاصره‌ده دوام اولندیغی حالده سهولتله فتح میسر اوله‌جغنی سویلدکلرندن بحث ایتدیلر. بونك اوزرینه پاشا الیله اعداملرینی اشارت ایتدی. مگر دها اولجه قره عمر اغایه تعلیمات مخصوصه

ویرمش ایمش . مومی الیه اسیرلری « بن اولدیریرم » دیه‌رك جلادك الندن آلیر، مأمور اولدیغنی اوزره « بن ده سزدنم. بوندن اول اله کیرن اسرایی دخی بن قورتارمش ایدم. سزی ده جلاد الندن قورتارمق ایچون آلدم. پاشا کوله‌لری مخصوص قاچیردی . مقصدی قلعه‌نك ذخیره‌سزلکنه و عسکرك آزلغنه ایمپراطوری اقناع ایده‌رك اردوکزی بوقیش بوراده آلیقومقدر . سردار ایله خبرلشدیلر . هوالر بوزلدیغی کبی اونلر سکتوار طرفندن هجوم ایده‌جك، پاشا قلعه‌دن چیقه‌جق، سزی ایکی آتش آره‌سنده براقه‌جقلر، خبریکز اولسون ! بو قلعه‌ده قوجه بر اردو ایله بر ییللق ذخیره ومهمات موجوددر. مجارلر دخی ترك عسکریله متفقدر. هر کیجه نوبتله قلعه‌نك امدادینه بیك کیشی کوندرییورلر.» دیه‌رك و بر معتاد اللرینه بر آز خاص اتمك ویره‌رك کویا خفیاً صالیویرر .

« اسیرلر اردویه کیده طورسون ، پاشای مدبر سرداره شو مآلده بر عریضه یازار :

« بعد الالقاب . . . . بوندن اقدم کوندردیکم معروضاتده عسکر و ذخیره‌مزك کثرتنی وباروتمز بر آز آزالمش ایسه‌ده دشمندن قالان کبریت وکهرچله ایله اونك دخی اعمالنه چاره بولدیغمزی بیان ایتمشیدم . مجارلرله اتفاق ایتدك. اونلرله خبرلشه‌رك تعیین اولنه‌جق وقت مناسبده اردوی همایونك بو طرفه کلمسنه قرار ویرلدی . واسطۀ مخابره اولمق ایچون کوچکدن بری اولاد کبی بویوتدیکم خندان وکنعان بنده‌لرینی فراری صورتنده ایچلرینه

كوندردم. ایمپراطوره کندیلرینك بابالری دیننه عودت ایتدکلرینی، قلعه‌ده ذخیره وعسکر اولمدیغنی، حاصلی بکندیکی یلانی سویلیه‌جکلر ومجارلرك رأی وقرارینی طرف عاجزانه‌مه بیان ایلیه‌جکلردر. دشمنی اینـاندیرملرینه امید وارم. همان ذات والای سردار اکرمیلری وقت مرهونده یتشمکه مهیا بولنکز! ایلروده خندان وکنعاندن نه خبر آلیر ایسه‌م عرض ایدرم. باقی فرمان ...»

«مکتوبی ید یمین اجرا آنی حکمنده اولان مجاهد مشهور قره پنجه‌یی جلب ایله دشمن اردوسنك کوزه کورینه‌جك بریرینه براقمه‌سنی امر ایلر.

«قلعه‌دن عمر آغانك قویوبردیکی اسیرلر ماجرانی ایمپراطوره نقل ایتدکلری صیره‌ده قره پنجه دخی همان اوکیجه تبدیل قیافتله اردویه کیره‌رك ماتیوسـك چادری جوارینه براقدیغی مکتوب معهود ایمپراطور حضورینـه کتیرلمکله روایت واقعه ایله مآل مکتوب بربرینی تأکید ایدنجه کوله‌لرك جاسـوس اولدقلرینـه دشمن عندنده هیچ شـبهه قالماز. «قلعـه‌ده بر آدم باروت یاپارمش صحیحمیدر؟» دیه صورارلر. چوجقلر صحتنی اعتراف ایتمکله ایمپراطور «یا سز قلعه‌ده باروت یوقدر دیمش ایدیکز، نه ایچون کلدیککز آکلاشـلدی» سوزیله ایکیسنی دخی اعدام ایتدیرر.

«برصباح موسمی فقیر عمر آغا ایله برابر حصاردن دشمنك حالنی سـیر ایدرکن متریسـه طوغری بر قاچ کشی کلدیلر، منظره‌مزه ایکی باش دیکدیلر، دشـمنك بو غفلتنی کورنجـه

قلعه‌ده بولنان سائر مجاهدلرله برابر بی اختیار كولشدك وغیرتی تدبیرینه معادل وتك باشنه براردویه مقابل اولان اویله بر دستور كاردانك رفاقتنه دوشدیكمز ایچون جناب حقه بیوك تشكرلر وپاشا مرحومه خلوص ایله دعالر ایلدك . »

كشاكش — چكشمه، منازعه. دزدار — قلعه محافظی . وهلهٔ — ایشك ابتداسندن . سوزوكداز — یانوب یاقلمه. یمین — صول مقابلی اولان صاغ . (یرینه كوره قسم معناسنه كلیر .) ماجری — جریان ایتمش، وقوع بولمش اولان حال ووقعه.

١٤

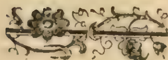
«خیریه» دن

ای سهی سرو خیابان شهود ،
نوخرامندهٔ بستان وجود ؛
عالمك مشغله‌سندن اقدم
بودر انسانه اهم والزم :
ایدوب انجام امورین تدبیر ؛
ایلیه خانهٔ دینن تعمیر .
ایتدی اندازهٔ حکمتله قیام
پنج ارکان بنای اسلام .
بو بنا ایچره اولان راحتدر ،
طشره‌سی پا زدهٔ آفتدر ؛
بو بنا داخلیدر باغ نعیم ،
خارجی ناحیهٔ دار جحیم ؛
داخلی اهل هدایتدر هپ ،
خارجی اهل غوایتدر هپ ؛
اولمه گردنکش فرمان غنی .
هر نه امر ایتدی ایسه ایله آنی .
مؤمنه خلعت دیندر قات قات
واجبات وسنن ومندوبات .

سری وار هر برینك ، حکمتی وار ،
حصره کلمز نیجه خاصیتی وار .
ایلمش حضرت وهاب کریم
هر برین واسطهٔ لطف عظیم .
حق غنیدر سنك اعمالکدن ،
ینه سنسك ییه‌جك مالکدن .

[بحر رمل : فعلاتن (فاعلاتن) فعلاتن فعلن]

سهی — طوغری . مادیانه مخصوصدر . خیابان — باغچه یولی . خرامنده — صالینیجی . انجام — عاقبت ، نهایت ، صوك . باغ نعیم — جنت . غوایت — (غینك فتحه‌سیله) طریق ضلالته صاپمق . و اجبات — یاپلمسی لزومی ـ شرعاً فرض درجه‌سنده اولمیه‌رق ـ ثابت اولان شیلر . سنن — حضرت رسول اکرمك احیاناً ترك ایله برابر مواظبت بیورد- دقلری افعال . مندوبات — شرعاً ، ترکی جائز اولمقله برابر یاپلمسی راجح اولانلر فعللر .

١٥

تدمر خرابه‌لرینی زیارت

کچنلرده دیاربکر طرفلرنده بولندیغم حالده شام شریفه عزیمتم لازم کلمش اولدیغندن اوروپا لسانلرنده (پالمیر) دیه معروف اولان تدمر خرابه‌لرینك شهرت شایعه‌سنی واوروپالی سیاحلرك بو خرابه‌لرده‌کی آثار عتیقه‌یی تماشا ایتمك ایچون نه قدر اوزاق مسافه‌لردن اختیار مشاق سفر ایتدکلرینی تخطر ایدرك بن دخی اورالری کورمکی ارزو ایتدم وحلب طریقنی ترك ایله هر درلو متاعب ومشکلاتی کوزه آلدیروب تدمر یولنی اختیار ایلدم .

تدمر ، شام شریف ایله زور سنجاغنك مرکزی اولان دیر قصبه‌سی اره‌سنده‌کی مسافه‌نك وسطنده وجبل صفا ودروز دینیلن سلسلهٔ جبالك منتهای شرقیسنده کائن بر اسکی شهر وقلعه‌درکه عاصی جبلنك اتکنده مرتفع بر موقعه تصادف ایلمشدر . جوانب اربعه‌سی برسور ایله محصور وفقط شمدی کرك شهر وقلعه‌نك، کرك سورك یالکز خرابه‌سی منظوردر.

اشبو سور مدنیت قدیمه‌نك فن معماریده‌کی اقتدار کاملنی ارائه ایده‌جك بر اثر اولدیغی کبی قلعه ایله شهر آره‌سنده اوروپانك شمدیکی عمومی سرکیلرینه مماثل برمعرض جسیم وتاریخلرك روایتی وجه ایله هندستان واوروپا بیننده بر مرکز تجارت

وبندرگاه قدیم اولدیغی آکلاشیلان بر دائرهٔ جسیمه‌نك آثار باقیه‌سی جالب نظر دقت وعبرتدر .

بو دائرهٔ وسیعه بش یوزی متجاوز مرمر عمودلر اوزرینه مبتنیدر . شرق طرفنده دیگرلرندن دها بیوك اوله‌رق صماقی طاشدن درت مربع عمود کورلمکده اولدیغندن بوراسی سرکینك مدخلی اولمق لازم کلیور. دائره‌نك اورته‌سنده یکپاره مرمردن اون آلتی کوچك دائره قپوسی منظور اولمغله بوندزده سرکینك برچوق دوائری حاوی اولدیغی آکلاشیلیور.

دوائر مذکوره‌نك حقیقةً حیرت آور اولان تقسیمات وترتیباتنی تعریف ایده‌بیلمك پك اوزون تفصیلاته محتاج اولوب هله اورته‌سنده برمتروعمقنده ووقتیله ایکی میلیون نفوسی بولنان تدمر شهرینی اداره ایده‌جك صورتده وجوده کتیرلمش اولان صو جدولی بدایع فوق العاده‌دن عد اولنور.

سورك اطراف اربعه‌سنده بولنان درت بیوك قله دخی عجائب عالم عدادینه داخل اوله‌جق آثار جسیمه‌دندر .

شهردرونده یوز یکرمی مترو قدر مرتفع برمعبد واردر. بونك شرق طرفنده ینه او ارتفاعده اون ایکی قطعه یکپاره مرمر دیرك کورنمکده‌در . بونلرك اورایه نصل کتیریلوب نصل رکز اولندقلری حقیقةً وله رسان وکورمینلر بوکا ایناتمامش اولسه‌لر شایاندر . اشبو دیرکلر — رکز اولندقلری زماندن بووقته قدر نیجه عصر مرور ایتمش اولدیغی حالده — الآن کمال متانتله رهین استقرار وانظار نظاره جالب خوف وخشیت بی شماردر .

ذكر اولنان معبدك بر كوشه‌سنی شمدیکی اهالی جامع شریف اتخاذ ایتمش اولدقلرندن بودیر خراب وقت وقت اذان محمدی ایله شرفیاب اولمقده‌در .

اوروپالیلر شهرك ومعرض وقلعه‌نك رسملرینی بورادن آلیورلر .

خارج سورده دائره‌نك غرب جنوبیسنده آلتیشر طبقه اوزرینه مبنی مربعی « اهرام » لر یوز اللی مترو ارتفاعنده‌در . بونلر طبقه طبقه‌در. طبقه‌لر آلتی‌یه بالغ اولوب طوانلری بیاض مرمردندر. اوزرلرنده یاغلی بویا ایله نقوش گونا گون مصوردر. اطرافده دخی مرمردن کذلك تصاویر بی‌حساب ایله منقوش کمرلر وبوکمرلرك آره‌سنده طبقه طبقه قبرلر واردر .

اجنبی سیاحلری – درونلرنده‌کی مومیالری آلمق اوزره بوطبقه‌لری بیقدیروب خراب ایتمشلردر . بومقوله آثار قدیمه‌یی سیر وتماشایه رغبت کوسترمکه بردیه‌جك یوق ایسه‌ده بوصورتله تخریبی شایان تقبیح اولسه کرکدر .

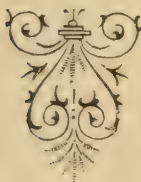
شهرك غرب جنوبنده وجبل صفا اتکنده برمغاره واردرکه بوده سالف‌البیان اهرامك طرز معماریسنده طبقه طبقه یاپلمش ویك منتظم واویمه‌لی طاشلرله مزین بولنمش اولدیغی آکلاشلمقده‌در. روایات واقعه‌یه کوره اواهرام مدفن اکابر ، بومغاره مقبر عوام اولمق لازم کلیور. مغاره‌دن دخی برچوق آثار نفیسه اخراج ایله اوروپایه نقل اولندیغی مرویدر .

شو ویردیکم معلومات فهرس قبیلندن برشی اولوب انسانه

باقدقجه وله وحيرت كتورمكده ومدنيت قديمه‌نك وقتيله سلم ترقيانك درجهٔ بالاترينه واصل اولديغنى تصديق ايتديرمكده بولنان بو آثار قديمه وجسيمه‌نك لايق اولديغى درجه‌ده تعريفى مطلقا مصور بربيوك سياحتنامه تحريرينه وابسته ولسانمزده بورانك احوالنه دائر برشى يازلمامسى جداً تأسفه شايسته‌در .

(برمكتوبدن تلخيص ايله صباح غزته‌سنده درج اولنمش ايدى)

تدمر — تانك فتحه‌سى ، دالك سكونى ، ميمك ضمه‌سيله‌در . عمود — ديرك . خشيت — (خا وبانك فتحه‌لرى ، شينك سكونيله‌در .) تعظيم ايله قاريشيق قورقو . دير — كليسا ، مناستر . اهرام — شكل معلوم هندسى يه اطلاق اولنور . هرمك جمعى ايسه‌ده مفرد مقامنده استعمال اولنمقده‌در . سلم — (سينك ضمه‌سى ولامك تشديد وفتحه‌سيله) نردبان .

١٦

استانبولك محاصره وفتحی

بر درجه‌یه قدر آثار باقیه‌سندن دخی آکلاشلدیغی اوزره استانبولك دریا وخلیج ایله محاط اولان جهتلری یالکز بر دیوار وقره طرفی چفته دیوار وبوزر قدم عمقنده چفته خندق ومتعدد قله‌لرله محفوظ ایدی . مملکت مثلثه یقین بر شی اوله‌رق اوچ کوشه‌سنده استحکامات جسیمه وار ایدی. اردوی همایونك صاغ جناحی اولان یوز بیك پیاده یدی قله قارشیسنی وصول قولده اولان اللی بیك کشی بلاط قپوسی حذاسنی نقطهٔ استناد ایتمش وزغنوس پاشا بر آز عسکرله غلطه اوزرلرینی اردوگاه ایلمشیدی. فاتح حضرتلری ایسه اون بش بیك یکیچری ایله بیوك اردونك مرکزنده برقرار ایدی. دکز طرفندن اون سکز سفینه ایله درت یوز قدر قدرغه حصر حصار ونقل مهماته مأمور اولمشدی.

وقتاکه محاصره باشلادی ، بر طرفدن اسلام اردوسندن ایدیلن آتشك شدتی وبر طرفدن فاتحك ترتیب مخصوصیله یاپیلان متریس وصیچان یوللرینك صنعتی عساکر اسلامیه‌یی دائما بر سد محافظه آلتنده طوتدیغندن روملر دفع صائلدن بتون مأیوس اوله‌رق تجربهٔ طالع صورتنده قلعه‌دن خارجه شدتلی هجوم ایتدیلر وفقط عساکر محمدیه اولومدن قورقار ویا هجومدن

قاچار طاقدن اولمدیغیچون بر ایکی حمله ایدر ایتمز خصملرینك ضرب دست قهرمانیسنه مقاومت ایده‌میه‌جکلرینی تیقن ایده‌رك رجعته مجبور اولدیلر .

هرنه‌قدر شهرك صویه متصل اولان جهتلری یالین قات بر دیوارایله محاط ایسه‌ده خلیجك گذرگاهی اوزمانلرجه کسری محال بر زنجیر ایله مسدود اولدیغی کبی لانغه بوستانی وقدرغه بر لیمان اوله‌رق اطرافی دخی خندق وقله‌لرله مستحکم ایدی .

بناءً علیه حرکات حربیه‌نك قره جهتندن اداره‌سنده دها زیاده سهولت کورلمکله اوچ بیوك طوپلر اولا اکری قپو قارشیسنه وضع ایدلمش وفقط اوراسی ایمپراطورطرفندن مجدداً تحکیم اولنمق جهتیله ایدیلان آتشلرك ایستنلدیکی درجه تأثیری کوریله‌مدیکندن مرکز مهاجمه طوپ قپو قارشیسنه نقل اولنمشدی .

برشی که یکیدر ، نه‌قدر ماهر اللردن چیقمش اولسه ینه اونده کمال ممکن اوله‌ماز . بوقبیلدن اوله‌رق اسلحهٔ ناریه دخی واقعا فاتح کبی برموجد مقتدرك ید مهارتنه دوشمش وخیلی ایلرلمشدی ، انجق ینه برطاقم بیوك نقایصدن خلاص اوله‌مدی . حتی الڭ بیوك طوپك بردفعه طولدیریلوب آتلمسی ایکی ساعته توقف ایتدیکیچون کونده آنجق سکز کره استعمال اولنه‌بیلیردی . بونکله برابر زیاده قیزمسنی منعه دخی امکان بولنه‌مدیغندن برکون طولدیریلورکن پاره‌لندی .

بو حادثه ایسه فاتحك قوهٔ ایجادیه‌سنه بر فرصت ظهور دها اعطا ایتمکله ویردیکی امر اوزرینه دیکر ایکی بیوك طوپلر هر آنلدقجه زیتون یاغیله ییقانمغه باشلانمش وبوصورتله معین اولدقلری مقصدده خطرسزجه استعماللری قابل اولمشدر. حضرت پادشاهك فطانت واحتیاطی استانبولك فتحی کبی بر امر عظیمی دها تجربه‌سی کورلمه‌مش بر واسطه‌نك تأثیرینه حصر ایده‌مدیکی جهتله محاصره‌یه برچوق منجنیقلر دخی کتیرمش وایچنه اوقلی وتفنکلی عسکر ودوشدیکی یرده آتش آله‌رق اطرافی احراق ایدر بر نوع اجزا ایله مملو شیشه‌لر وضعیله قلعه‌یه اوزرینه سوق اولنمق اوزره تکرلکله یورر درت قله یاپدرمش ایدی .

بونلردن بشقه یونان لساننده «کشورکشا» معناسنه براسم ایله یاد اولنور بر آلت دها اعمال ایتدیرمشدی که بوده متعدد تکرلکلر اوزرنده حرکت ایدردی واطرافی خارجاً وداخلاً دائما یاش طوتیلور اوچ قات مشین ایله محفوظ اوله‌رق اوزرنده دخی ایچنده‌کی عسکری محافظه ایچون سُترهٔ سور شکلنده شیلر موجود ایدی .

جهت سفلاسنده شهره قارشی آچیلور درت قپو اوله‌رق درونی ایسه خندقی طولدیرمق ایچون اودون وسائر اشیا ایله مملو ایدی . بوده حامل اولدیغی عسکرك قلعه مستحفظلریله قارشی قارشی‌یه حرب ایده‌بیلملرینه خدمت ایچون برطاقم آتمه کوپریلری دخی وار ایدی .

بر کیجه بوقلعهٔ سیاره طوپ قپوسی اوزرینه سوق اولنه‌رق اوراده بولنان برجی خراب ایتدی .

فقط ایمپراطورك کوستردیکی فوق‌العاده اقدام‌لر سایه‌سنده روملر خراب اولان یرلری صباحه براقمقسزین ترمیم ایتدکدن بشقه نفط شیشه‌لریله « کشورکشا » یی دخی احراق ایتدیلر .

محاصره بو حال اوزره ایکن استانبولك اعانه‌سـنه مأمور اولدیغی حالده بر آیدن بری مخالفت هوا جهتیله مرمره دکزینه کچه‌مین اون بش قدر سفینه‌نك کلمکده اولدیغی کوریلنجه دونمای همایوندن بر یوز اللی قدر بیوك وکوچك کمیلر بونلره سـد راه اولمق ایستدیلر .

حضرت پادشـاه بوهنکامه‌یی تماشـا ایچون ساحل بحره ایمشیدی .

دشمن کمیلری جسیم وطوپلری مکمل وطائفه‌لری صنعتلرنده ماهر اولدقدن بشقه دولت علیه دخی اوزمانه قدر دونمایه هیچ اهمیت ویرمه‌مش وحق موجود اولان کمیلرك جمله‌سی استانبولك فتحی تشبثاتی صره‌سنده فاتحك امریله یاپدیرلمش ایدی. اونلرك ده قپودانلق مقامنده اولان بالطـه اوغلنك مهارتسزلکی مناسبتیله انشالری قاعده‌سز وصو کسملری آز اولدیغی کبی ایچلرنده دخی لزومی قدرطوپ وطائفه‌سنده دکزه آلیشق آدم یوق ایدی .

بوحال ایله محاربه ابتدا ایدر ایتمز روی دریایی دشـمنك هردرلو مرمیاتی قاپلامش وباخصوص نفط شیشه‌لرینك دوکدیکی آتش صو اوزرنده یوزمکه باشلامش اولدیغندن بوصعوبت و آب

ایله آتشـك تماشای امتزاجندن عسکرجه حاصل اولان دهشت سفائن عثمانیه‌یی کویا حیرتدن طوکمش کبی بتون حرکتدن آلیقویدی . یالکز طالغه‌لرك سوقیله ایکی کمی یرلرندن اوینادی. اونلرده بربرلرینه چارپه‌رق آتش آلدیلر .

حضرت فاتح نفسنده‌کی معرفت وعسکرنده‌کی مکارم اخلاقه کوکنوب ده النده اولان اوفاق بر دولتله بتون اوروپایه میدان اوقومشکن دونماسـنك، یکرمیده بری مقامنده بولنـان برقاچ سفینه ایله اوغراشه‌مدیغنی کورنجه غلیان حدتله سراپا بر آتشپارۀ غضب کسیله‌رك همان برق جهان کبی سوار اولدیغی آتیلان ایله دکزه آتلدی . بوتماشانك تأثیریله دونمایه فوق العاده بر غیرت کلدیکندن دشمن کمیلری اوزرینه برشـدتلی هجوم دهـا اجرا اولندی . فقط غلبه سفائن عثمانیه‌نك کثرتی وفداکارانه غیرتیله خصمك مهارتی بیننده متردد ایکن روملره مساعد وغایت قوتلی برروزکار ظهور ایتمکله ذکراولنان بش سفینه دونمانك آره‌سندن کمال سرعتله کذار ایتدیلر .

بوصره‌ده محصورلر دخی سرکه‌جی ایله غلطه آره‌سـنده اولان زنجیری کوشـتدکلرندن بربرینی متعاقب خلیجه داخل اولدیلر .

حضرت فاتح تشبثاتنده ثبـات ایلدی . اما بالاده تعریف اولنان «کشورکشا»نك یاپمسی ودونمـانك دشمن کمیلرینی منع ایده‌مامسی و بونجه همتلرله اعمال ایتدیردیکی بیوك طوپلره بیله

استحکامات موجوده‌نك مقاومت ایده‌بیلمسی کندیسی‌ده بر آز اندیشه‌یه دوشورمشدی .

بویله صعوبت هنگاملرنده عجزه‌نك کاری فتور و اعالینك ایسه تحری اولدیغندن فاتح بر زمان خلیجك زنجیرینی قیرمغه چاره آرادقدن و اوندن دخی مأیوس اولدقدن صکره ینه اك بیوك معینی اولان قوۀ علم وعرفانك کرامتنه مراجعتله طوق بشرك خارجنده کورینه‌جك بر تدبیرك اختیارینه قالقیشه‌رق خریطه‌لرینی بالذات ترتیب ایتدیکی بر طریق اوزرندن طوله باغچه‌دن قاسم پاشایه قدر بر قیزاق انشا ایتدیردی و انتخاب ایتدیکی یتمش قدر سفینه‌نك یلکنلرینی کشاد ایتدیره‌رك وغلطه طرفندن نه قدر انسان وحیوان وار ایسه نقل خدمتنه تعیین ایلیه‌رك بر کیجه‌نك ایچنده بیك درلو اقدامات ایله جمله‌سنی بردن خلیجه ازال ایتدیردی .

محصورلر بویله طاغلری طاشلری دریایه تحویل ایدر یولده بر خارقه‌نك تماشاسیله بالطبع مبتلی اولدقلری حیرتدن قورتیلنجه سفائن وارده‌یی یاقمغه قالقشدیلر ، بو یولده بر قاچ کره پك فداکارانه هجوملرده ایتدیلر .

فاتح ایسه غلطه‌دن قارشی‌یه شمدیکی صاللر طرزنده بربرینه مربوط واریللر اوزرندن عسکر کچه‌جك و طوپ قالدیره‌بیله‌جك برده کوپری انشا ایتدیرمکه باشلادی .

روملر کوپرینك ختامندن صکره ینه احراق تشبثنی تکرار ایتدیلر .

نهایت زنجیرك داخلنده و محافظه‌سی خدمتنده موجود اولان یکرمی بش قدر کمیلر طرفندن سفائن عثمانیه ایله کوپری‌یه بر ضرر ایراث ایتمك تصورنده اولدقلری خبر آلنمغله فاتح خلیجده اولان فیلونك امنیتیچون روم کمیلرینك احراقنی عزم ایلدی . انجق شمدیکی بك اوغلنك بولندیغی موقعده اولان زغنوس پاشا اردوسندن بشقه بر یردن بونلری طوپه طوتمق قابل دکلدی .

اورادن آتیله‌جق کله‌لر ایسه بالضروره غلطه‌نك استحکامات و ابنیه‌سنه طوقنه‌جغندن و حال بوکه غلطه جنویزلرك النده بولنه‌رق انلرده عهد پادشاهیده اولدقلرندن فرقهٔ بحریه‌مزی موجود اولان طوپلرله دشمنك تسلطندن وقایه‌یه امکان بولنه‌مدی .

فاتح که هر مخاطره‌ده بر استاد وهر احتیاجده بر وسیلهٔ ایجاد بولمق خصایصندن ایدی ، بو محذورك دفعیچون ینه کنز لایفنای عرفاننه مراجعتله ترتیب ایتدیکی حساب اوزرینه مقوس کله آتار بر طاقم طوپلر یاپدیرمق تدبیرینی بولدی وبو طوپلرك بریله بالذات نشان آله‌رق ایکنجی کله‌ده بر روم سفینه‌سنی غرق ایلدی .

ایشته حضرت پادشاهك خلیجده‌کی سفائن و کوپری‌یی محافظه ایچون فعله چیقاردیغی بو اختراع شمدی طوپجیلق فننك اك مهم ارکاننه اساس اولمشدر .

بحراً بو تشبثات ایله اشتغال اولندیغی صیره‌ده قره طرفندن قلعه‌نك درت برجی تخریب ایدلدی و عساکر عثمانیه‌نك غیرت

فداكارانه‌سيله خندقك همان نصفی طولدیرلدی . فقط دیوارلرده گذاره قابل بر رخنه آچیله‌مدی. چونکه دیوارلرك رصانت فوق العاده‌سی جهتیله آتیلان كله‌لرك تأثیری ییقمق دكل ، دلمكدن عبارت ایدی. نهایت پادشاه طوپ قپو ایله ادرنه قپوسی بیننده تنسیب ایتدیكی بر دیواری عادی طوپلردن برقاچ باطریه ایله بش اون كونلر برخط اوزرینه دوكه دوكه كوشتدكدن صكره بیوك طوپلره آتش ویرلسنی امر ایتمكله ینار طاغ پاتلامش كبی برطراقهٔ قیامت نمون‌ایله طاغ پارچه‌سی بیوكلكنده آتیلان كله‌لرك بربرینی متعاقب برر مجسم زلزله كبی ورودی دیواری یرله یكسان ایتمشدر .

بونك اوزرینه فاتح ایمپراطوره بركره دها قلعه‌نك تسلیمنی تكلیف ایتدكدن و ینه جواب رد آلدقدن صكره مهاجمه‌یی فرمان ایلدی . فقط او كون ینه فتح میسر اوله‌مدی. آچیلان رخنه‌نك خصم طرفندن ترمیمنه میدان قالمامق ایچون حضرت پادشاه هرطرفدن مشعله‌لر وحتی مزراقلر اوجنه وارنجه قوملر یاقدیره‌رق محاربه‌دن ال چكمدی .

اردوی همایون كثرت ضیادن بر حاله كلمشدی كه ایرتسی كون ظهورینه انتظار اولنان فتحك همان او كیجه‌دن شهر ایننه باشلامش ظن اولنوردی . صباح اولنجه حضرت پادشاه بر معتاد عسكرینی استصحاب ایله مهاجمه‌یی كشاد ایلدی . بو هنكامهٔ قیامت آشوب بر قاچ ساعت دوام ایتدكدن صكره عساكر عثمانیه‌نك قره‌دن، خلیجدن كوستردیكی غیرت فوق‌العاده

سایه‌سنده قلعه فتح اولندی . جنویزلر النده بولنان غلطه ایله روملرده قالمش اولان سیلوری و بوغادوس ایسه شهرك ضبطنی متعاقب استیمان ایلدی. حضرت پادشاه استانبوله برالای مظفریتله دخول ایده‌رك اسکی سرایه نزول ایتدی .

تیقن — شبهه‌سز آکلامق. منجنیق — محاربات عتیقه‌ده آغیر مرمیاتی اوزاق مسافه‌لره دوشورمك ایچون استعمال اولنان بر ماکنه تفنك — «توف!» ایده‌جك شی دیمك اولمسنه کوره اشتقاقه نظرله فیشك کبی بوده توفك یازلمق لازم کلیر. سترە — اورتو. ترمیم — تعمیر. جهان — صیچرایجی. کرهٔ ارض، عالم معناسنه اولان جهان بوکلمه‌دن بشقه برشی دکلدر. فقط لسانمزده اومعناده جیمك کسره‌سیله معنای لغویسنده جیمك فتحه‌سیله، استعمال اولنور. طوق — طاقت، قدرت. طراقه — چاتیردی .

١٧

بر اثر مروت

گچن تشرین اول اواسطنده . . بە سکز اون ساعت مسافەدە واقع اولوب مرکز قضا اولان ... قصبەسندە کیجەیاریسی یانغین وقوع بولمشیدی . حریق ظهور ایدن خانە خلقنك فریادلرینی ایشیدن، شدتلە وزان اولان جنوب روزکارینك سوی آسمانە اعلا ایتمکدە اولدیغی آلاولری کورن قومشولرك او طرفلرجە معتاد اولدیغی اوزرە آندقلری بر قاچ ال سلاح مامورین حکومت ایلە برابر اهالیدن برایکی یوز کشی‌بی امدادە شتابان ایتمشیدی .

آتش ظهور ایتدیکی خانەدن بشقە اتصالندەکی خانەیی‌دە صاردی. بونلرك ایکیسی‌دە کوچك شیلر اولدیغی کبی هر ایکی طرفدن دیکر خانەلرە اتصاللری اولمدیغندن اونلر یاندقدن صکرە سونەجك ایدی . فقط طوپلانمش اولان خلق بر منظرۀ دلخراش قارشیسندە بولندیلر : حریق برنجی خانەنك نردبان طرفندن ظهور ایتمش اولدیغی ایچون دروننددەکیلر تخلیص جانە موفق اولەبیلمش ایدیلر . ایکنجی خانەنك ایسە اولا قپو

و نردبان طرفی یانغه باشلامشیدی . ایکنجی طبقه‌سنك بر پنجره‌سنده ــ درت یاشنده بر چوجغی در آغوش ایتمش ــ بر قادین کوریلیوردی . بی چاره‌نك چهره‌سنده نمایان اولان آثار هیجان تصویره کلمز . یا او زواللی چوجق ! بر لوحهٔ آتشین ایچنده منظور اولان وجه نورانیسی نه قدر دلربا ، او چهرهٔ معصومیتك تهیجاتی نه قدر روشنا ایدی ! والده اولانجه سسیله ، اوضاعیله متصل استمداد ایدییوردی . بر قادین ایله بر چوجغك آتشلر ایچنده قاله‌جغنی کورمکدن کیم متأثر اولماز؟ خصوصیله بر سنه مقدم طول قالمش و کندیسیله چوجغنی بر قصبه‌ده ایشه یرایه بیله‌جك ال ایشلریله تجندیرمکده بولنمش اولان بو قادین قصبه‌نك نمونهٔ عفت نسواننددن اولدیغندن هر کسك احترامنه مظهر اولمشیدی . یورکاری پارچه‌لایه‌جق بر فلاکت ایقاع ایده‌جکندن هیچ ده خبیر اولمیان آتش کیتدکجه توسع ایدییوردی . هر ایکی دقیقه‌صکره والده‌دن‌ده ، چوجقدن‌ده رماددن بشقه برشی قالمیه‌جق ایدی . بو منظره‌یی کورمکده بولنانلر بهت و اضطرابدن مرکب بر حال ایچنده ایدیلر . بو زواللیلری قورتارملی ؟ فقط نصل ؟ خانه‌یه کیرمك ممکن دکل . بر کوچك قصبه‌ده نه درلو ادوات تخلیصیه بولنه‌بیلیر؟ بر نردبان آراملی ، اونی آرایوب بولمغه وقت مساعدمی؟... اوصیره‌ده بر صوت بلند ایشیدلدی : حقیقةً ارباب انسانیتدن اولان قائممقام افندی « بو ایکی کشی‌یی قورتارانه بیك غروش

ویره‌جکم!» دیوردی. خلق آره‌سندن بر دلی‌قانلی ایلری کلدی. برنجی طبقه‌نك پنجره‌سنه، اورادن‌ده بر مهاوت وسرعت خارق العاده ایله دیوارلره طیرمانه‌رق ایکنجی قاتك پنجره‌سنه چیقدی. بر آن غیر منقسمدن صکره والده‌نك ـ دلی قانلینك اینجه اوزون اولان قرمزی قوشاغنه باغلانمش اولدیغی حالده ـ آغوش شفقتنده‌کی چوجق ایله برابر اشاغی‌یه صارقیدلدیغی کورلدی. سنه‌لرجه ریاضت بدنیه تعلم ایتمش قدر چالاك اولان دلی‌قانلی چیقدیغی کبی اینمکده‌ده کوچلك کورمدی. کویا بو ایکی مخلوقی نجهٔ خسارندن قاچیرمش اولدیغی ایچون تزیید شدت ایدن آتش ایسه برثانیه صکره خانه‌یی کاملاً احاطه ایتمشیدی.

بو دلی‌قانلی ابنای جنسندن ایکی کشی‌یی برموت هائلدن قورتارمق ایچون نفسنی مخاطره‌یه القا ایلمش ایدی. بوهر حالده بر حرکت ممدوحه‌در. فقط نیچون پاره وعد اولنمقسزین میدانه چیقمدی؟ بر اثر مروتك ظهوری پاره قدر خسیس برشیئه‌می منوط اولمالیدر؟ حکمده مجهول اولملیك... موقع حریقه هنوز کلمش وقائمقامك سوزلرینی بلکه هیچ ایشتمه‌مش اولان دلی‌قانلی موعود اولان آقچه او دقیقه کندیسنه ویرلمك ایستنیلنجه غایت طبیعی برطور ایله «بوقادین ایله چوجق پاره‌یه دها محتاجدر.» دیه‌رك چکیلوب کیتدی.

طيرمالايجى، كوكل پارەلايجى. رماد آتش كولى. بهت — مدهوشلق، متحيرلك . (بانك فتحه‌سيله وهانك سكون وفتحه‌سيله) چالاك — سريع الحركه، چه‌ويك. خسيس — التفاته شايان اولميان، (يرينه كوره جرى معناسنه‌ده كليرە)

١٨

ستایش حضرت پادشاهی

قصیده

ذاتکله سنك، ای مه غرای خلافت،
فخر ایتمه‌ده‌در رتبهٔ علیای خلافت.
نامکله سنك صبح ومساطاق ظفرده
رخشان اولیور پرتو طغرای خلافت.
هامه‌کده درخشنده‌در اکلیل نجابت،
شایسته سکا تخت معلای خلافت.
جبهه‌کده فروزان اولان انوار ایله دائم
پر شعشعه‌در طور تجلای خلافت.
اولمقده عیان سایهٔ دست کرمکده
معنای منیر ید بیضای خلافت.
اوصافکی تزیین ایدر انوار معالی،
عالی هممك ایلدی اعلای خلافت.
عثمانلیلرك ایتمه‌ده‌در شانی تعالی
سایه‌کله شرفیاب اوله‌لی جای خلافت.

محسود نجوم اولسه سزا مهر فلکدن
پارلاق کورینور زهرهٔ زهرای خلافت .
هر عصره مرجح طوتیلور عصر حمیدی ،
اول عصر گزیندر شرف افزای خلافت .
بر پادشهك بندهٔ فرمانبری یز کیم
آراسته ذاتیله سجایای خلافت .
اول پادشهك مهر وجودیله جهانه
رشك آور اولور طارم مینای خلافت .
اول پادشهك مصحف روینده همیشه
برق اورمه‌ده‌در آیت کبرای خلافت .
اول پادشهك روز جلوسیله برابر
ایتدی لمعان نور مسمای خلافت .
شاهان جهان ایچره نظیری بولنورمی ؟
بر دانه‌در اول کوکبه پیرای خلافت .
شاباش اوقور افکارینه قانون عدالت ،
حیران اولور اطوارینه معنای خلافت .
هپ همت شاهانه‌سی آسایشه مصروف ،
فاروق کبی قیلمه‌ده اجرای خلافت .
عنوان ملوکانه‌سیدر محیئ دولت ؛
بیکلر یاشاسون ، ایلدی احیای خلافت .
وصفنده قلم هر نه قدر ایلسه اطرا
شایسته‌در اول معدلت آرای خلافت .

ایفای دعا ایله همان صدق ایله، وصفی !
ممکن دکل احصای مزایای خلافت .
آرایش گلزار جهان اولسون، الٰهی،
تا حشره قدر گلبن رعنای خلافت .

[بحر هزج : مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن]

طاق — کمرلی بنا، اکلیل — تاج . طور — حضرت موسایه تجلیٔ الهی واقع اولان طاغ، طور سینا . ید بیضا — حضرت موسانك اظهار بیوردقلری معجزهٔ معلومه . شاباش — تحسین، آفرین، اطرا — مدحده مبالغه . احصا — تعداد، صایمه .

١٩

عمرك چوجقلغندن

پدرك قرق آلتی یاشنده اولدیغی حالده ارتحالنده بن تخمیناً سکز یاشنده ایدم. قیافتی حالا کوزیمك اوکنده‌در: اورته بویلو، ککیش اوموزلو، قوی البنیه، بیوجك باشلی، دکیرمی چهره‌لی، قالینجه قاره قاشلی، الا کوزلو، ایریجه قاره بیقلی، بیاض تنلی، مهیب السیما.

باشنه کیدیکی بیوك تونس فسنك اوزرینه بیوجك بر یمنی صارار. ککیش کوکسنی کوججه قاپلایه‌بیلن قایطان وصیرمه ایشلمه‌لی چوقه یلکده‌کی دوکمه‌لرك قسم کلیسی همان یاز قیش چوزوك بولنور. یلکك اوزرنده‌کی ساده چوقه صالطه‌نك قوللری بر آز قیصه‌در. ایری، طولغون بیلکلر دائما کوزه چارپار. بلنده اعلاسندن زنبقی بیاض چیچکلی بر عجم شالی کوریلور. بونك صاری زمینلی بر اشیده اوموزنده، یاخود قولنده بولنور. بونی اکثریا منديل مقامنده قوللانیر. بلنده‌کی شالك ایچنده مستور اولان محفظه‌لی، ایری جورجی پیریول ساعتك صیرمه اورمه ایشلمه‌لی، اورته‌سی دوکمه‌لی کوستکنی

بلكك قسم عالیسنده‌کی دوکمه‌لرك برینه ایلیشدیریوردی. دیزلرندن برپارچه آشاغی اینمکده اولان چوقه شلوارك آلت طرفلرینی بیاض اخسخه توزلقلری ستر ایتمشدر. آیاقلری غلطه‌کاری، آز اوسنلو، ظریف قرمزی یمنیلره آلیشیقدر.

اوزرنده اسکی دکل، رنکی تغیر ایتمش برشی بولنماز. پك یاقیشیقلی، طولغون وجودلو بر عثمانلیدر. بونکله برابر شیشمان دینیله جك بر حالده دکلدر. استانبولده طوغمش، بیومش؛ فقط کندیسنی بیلمینلر استانبوللو ظن ایتمزلر. سراجخانه خلقندن علی بکی طانیانلر هنوز آز دکلدر.

اخلاقنه دائرده برقاچ سوز سویلیه‌لم:

تربیه‌لی بر اسلام اهل باقی ایچنده یتشمش حسن الخلقه بر آدمك قلبی، حسیاتی نصل اولور؟ پدرك قلبی، حسیاتی ده ایشته اویله‌در. کیمسه‌یه فنالق ایتمه‌مشدر، فقط پك چوق کیمسه‌لره ایلك ایتمشدر. طوغریلق، مردلك کندیسنه پدری احمد اغادن موروثدر. بر آزحدید کورینور، لکن نابمحل حدت ایتمز. غضبنی تحریك ایدن خصوصات مطلقا تربیهٔ اسلامیه‌یه، انسانیته یاقشمیه جق شیلردر. یورکی عائله محبتیله مشحون اولمقله برابر هیچ بر وقت شماردیجی معامله‌ده بولنمدیغندن خانه خلقی تأثیر هیبتی تحتنده بولنور. بوتأثیر دوکوب سوکمك کبی بعض اسباب ایله حاصل اولمامشدر، کندیسنك حالندن طبیعی بر صورتده وجوده کلمشدر. دنیاده کیمسه‌یه محتاج اولمامق قدر

بختیـارلق اوله‌میه‌جغنه قانع اولدیغندن ایشلریله مشغول اولمغی پك سور.

§

پدرك ارتحالنده برقاچ بیك غروش آله‌جغی بولنمقله برابر یالکز آلنمش غروش قدر ویره‌جکی چیقدی.

وفات ایده‌لی برهفته قدر قدر اولمش‌ایدی. برصباح‌دولکر قیافتنده برخرستیان اوك قپوسنی چالیوردی. «نه‌در؟» دینلدی. متأثرانه برطور ایله اوقدر آله‌جغی اولدیغنی سویلدی. درحال پاره‌سنی ویره‌رك «حقکی حلال ایت!» دیدیلر. آدمجغزك کوزلری طولدی. برقاچ آی مقدم اوك باغچه جهتنه بر اوطه علاوه ایدلدیکی صره‌ده مرحومك پك‌چوق انسانیتنی کوردیکنی اعتراف ایتدی. «حلال اولسون!» دیه‌رك کیتدی. ایی آدمه هرکس آجیر. بختیار عد اولنمسونمی اوانسانکه غیبوبتی ملتداشی اولمیانلری‌ده متأثر ایدر؟

بردن بره والده‌نك کوزلرندن یاش بوشاندی. بنده ایسه اووقتلر هرشیدن زیاده آغلامغه قابلیت وار ایدی. بناءً علیه بزده اوآنده والده ایله همحـال اولدق. ماتم تجدد ایتـدی. برده والده «آه بنم یتیم قالان اولادم!» دیه بنی طوتوب باغرینه باصمسونمی؟ بتون بتون بیتدم! ایشته اوزمان برصورتده آغلاشدق‌که جناب حق ایله بزدن غیری هرکسك نظرندن نهان اولان بو منظرهٔ هیجان دریای مرحمت آلهیه‌یی البته خروشان

ایتمشدر. اوت، هیچ شبهه ایتم! نیچون کتم ایده‌یم؟ شو سطرلری یازارکن ینه آغلایورم. بلکه‌ده او زمان بو قدر آغلامامشمدر.

ای موت و حیات خالقی! حقیقةً او حزین آغلایشلریمزه می مرحمت ایتدکده بزی صکره‌دن دخی بوجه انعامانکه لایق کوردك؟ بزم مقبول بارگاه جلالك اوله‌جق نه‌مز وار؟...

ایسترسه‌ك یاپارسك: مقتضای حکمتك اولمق اوزره پدرینی الندن آلدیغك بی چاره بر یتیمی اولنجه‌یه قدر حقی اولدکدن صکره‌ده مسعود ایتمك ایچون فیض قبولکه لایق اوله‌جق صورتده آغلادرسك. سکا انتسابك الك بیوك مداری ینه سنك کمال قدرتکه قارشی اظهار اولنان کمال عجز ایمش!... اوتوز سنه‌در نظر اعتمادم بو نقطهٔ استناد اوزرنده‌در. دیبورلرکه: بر طامله کوز یاشی موجب سعادت ابدیه اوله بیلیر.

§

پدرك قوچ، قویون بسله‌مك مراقی اولدیغندن دیوارلری سراسر لطیف آصمه‌لرله مزین اولدیغی حالده زمیننده برکراس آغاجیله ایکی یاخود اوچ وشنه فدانندن باشقه بر شی بولنمیان باغچه‌یه موسمنده آرپه اکردی. برکون یالکزجه باغچه‌یه چیقدم. اکیلن آرپه بر قاریشدن زیاده‌جه بیومش، زمینه لطافت ویرمش ایدی. تماشا ایله مشغول ایکن آشاغیدن برادرك سسنی ایشتدم. دیبوردی که:

— عمر! باق بو کچی یاوروسنه! نه قدر کوزل!

بن :

— كرچكمی اغا بك ؟

دیه اظهـار تشوق ایتـدم . نردباندن‌ده عجـله ایله اینمکه باشـلادم . او آرالق برادر قوجاغنده سـیاه تویلو بر اوغلاق اولدیغی حالده ظهور ایده‌رك :

— اینمه ! اینمه ! ایشته کتیریورم .

دیدی . بنده نه سوینج !

برادرله شو کلمه‌لری تعاطی ایلدك :

— بونی نره‌ده بولدك اغا بك ؟

— وارنه‌دن دایم یوللامش . بر طاووقجی دکانه کتیردی ، بابام‌ده بکا «آل شونی اوه کوتوریور» دیدی .

— بکامی یوللامش ؟

— سکا یا ! بن اوغلاغی نه یاپه‌یم ؟

— قوزم اغابکجکم ، بنم قوجاغمه ویر !

— سن قالدیره‌مازسك .

برادر صوك جمله‌یی سویلر سویلمز اوغلاغی آرپه‌نك ایچنه طوغری صالیویردی . بن همان قوشدم ، سومکه باشـلادم . یاوروجق پك جزئی اوتلادقـدن صکره یشیللکك ایچنه یان اوستنه یاتیویردی . یورولمشمی ، یوقسه‌اوراسی ذوقنه‌می کیتدی ، اکلایه‌مدم . اوغلاق قـدر سبکروح مخلوق پك آز بولنور . طورشی ، باقشی برخوشمه کیتدی‌که تعریف ایده‌مم . همان بن‌ده

یانـه یاته‌رق تکرار اوقشامغه باشلادم. بو منظرهٔ معصومانه کوز اوکندن کیدر شیلردنمیدر ؟... او شیرین حیوانجغز بکا نیجـه کونلر آرقداش اولدی .

مهیب السیما — چهره‌سی هیبتلی . حسن الخلقه — یارادیلیشی ، فطرتی کوزل. مشحون — طولو اولان . سراسر — باشدن باشه . سبکروح — خفیف روحلو .

٢٠

مزارستان

هزاران یأس وحزنه غرق ایدر افکار وانظاری
سکوت آمیز بر قبرك نهانی ناله وزاری .
او بر منظومه‌در معجز،که مفتون ایلر افکاری ؛
ایشتمز دیکلین، سیر ایلین آکلار او اشعاری؛
سکوتی برمزارك بر درین فریاددر مدهش!

* *
*

مزارستانی استیلا ایدن صمت وسکونتدر،
سکونت پرغریو وناله‌در ... بیلمم نه حالتدر،
که هربر ناله بر فکره مکمل درس حکمتدر .
نه حکمتدر؟ او کیم ظلمتلی بر نور حقیقتدر.
سکوتی بر مزارك بر درین فریاددر مدهش!

* *
*

کوروب بر سنك جامد بی لساندر صانمه ای انسان!
اونك واردر آلهی بر لسانی، کیم اولور حیران
دم وحدتده، استغراقده کوش ایلیان وجدان.

صاچار فواره آسا ناله هر سر ومزارستان.
سکوتی بر مزارك بر درین فریاددر مدهش!

[بحر هزج: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

صمت — صوصمه. (سکوت ایله فرق شو وجه ایله‌در: سکوت: ترك تکلم، صمت: بالاقتدار ترك تکلم، سکوت، صوصمه، صمت: مدت مدیده سکوت. بویله بر فرق معتبر اولمیان محلده مترادفاً «صمت وسکوت» استعمال اولنورسه بری حشودر.) غریو — فریاد. ناله — ایکاتی — زار — یانیق یانیق اغلامه. فواره — فسقیه.

٢١

صلاح الدين ايوبى

صلاح الدين ايوبى بو متعدد موفقيتلردن صكره دشمنى تاقلبندن اورمق نيتيله عسكرينى جمع ايدرك قدس شريف اوزرينه عزيمتله اول امرده مرحمت فطريه‌سى حكمنجه اوبله بر بلدهٔ مباركه‌يى آفات محاصره‌دن حفظ ايچون غايت مساعد بر چوق شرائط عرضيله مملكت خلقنى استيمانه تشويق ايتديسه‌ده يكى فتح ايتديكى يرلردن قدسه پك چوق مهاجر كلكله مملكتده الى سلاح طوتار آلتمش بيك قدر آدم پيدا اولديغندن بونلر پاپاسلرك تشويقيله قدسى محافظه اغورنده صوك طمله‌سنه وارنجه‌يه قدر قانلرينى ايثار ايتمكه قرار ويرديلر وتكليفات واقعه‌يه جواب رد ايله مقابله ايده‌رك اهل صليبك مشاهير امراسندن باليان نام ذاتك رياستنده محاربه‌يه عزم ايتديلر.

بو حال اوزرينه صلاح الدين چاره‌سز محاصره‌يه ابتدار ايله اولا قلعه‌نك جانب شرقيسنى وبعده جانب شماليسنى مهاجماتنه هدف ايدرك قارشيسنده اولان ديوارلر آلتنه لغم قازدرمغه باشلايجه محصورلردن كنديسنه كووه‌نلر ادوات واعمالات محاصره‌يى تخريب ايچون خارجه بر قاچ دفعه هجوم كوستر ديلر

ایسه‌ده جمله‌سنده مغلوبیت کامله ایله رجعتدن بشقه بر شی یاپه‌مدیلر وعاقبت عجزلرینی ادراك ایده‌رك استیمانه باشلادیلر .

فقط صلاح‌الدین مقدما امانی تکلیف ایتمش ایکن رد ایتدکلرینه منفعل اولدیغندن بو دفعه مسئوللرینه مساعده‌دن استنکاف ایله « سز قدسی ضبط ایتدیککز زمان اهل اسلامه نه‌یاپدیکزسه بن‌ده سزه اومعامله‌یی ایده‌جکم » جوابیله سفیرلری اعاده ایتمشیدی .

مع‌مافیه بالیان ، صلاح الدینك سجیهٔ شفقت وعاطفتی اویله عارضی برغضبله زائل اوله‌جق مرتبه‌لردن عالی اولدیغنی بیلدیکی جهتله محاصره‌نك اون اوچنجی کونی بالذات قلعه‌دن خروج ایله خصم کریمنك احسانه التجا ایده‌رك محصورلردن هراركك ایچون اون ، هر قادین ایچون بش ، هر چوجق ایچون ایکی آلتون ویرملك اوزره جمله‌سنك سالماً ایستدکلری یره عزیمتی وفقط بو بدلی ویرمینلرك اسارتی شرطیله قلعه‌نك مفتاحنی قبول ایتدردی .

صلاح لدین دشمن مغلوبنه مرحمتی اودرجه ایلری کوتورمشدرکه شهرده موجود اولان میری اقچه‌سنك بیله بدل ایچون صرفنه موافقت کوسترمش وبطریق قلعه‌دن چیقارکن بیوك کلیسانك خزینه دکر درجه‌ده قیمتدار اولان تزییناتی‌ده برابر کوتوردیکنی مشاهده ایدوب‌ده الندن آلمق ایستین عسکرلری شدتله منع ایلمشدر .

طرفینك اخلاقنی کوستره‌جك وقایعدندرکه بطریق آلتون

وكموش كبی زخارف دنيويه‌يی كليسا ادواتندن اولديغيچون اشيای مقدسه حكمنه قويه‌رق اولاد معنويه‌سندن عد ايتمسی لازم كلن اون اوچ بيك قدر هم مذهبنك سربستيسندن عزيز طوتديغی حالده صلاح الدينك برادری كنديلرينه ديناً و حالاً دشمن ايكن ينه فلاكتلرينه مرحمت ايده‌رك ايچلرندن برازينك بدللرينك اعطا ايله اسارتدن تخليصنه قالقشدی. صلاح‌الدين بو معاملهٔ كريمانه‌يی استماع ايدنجه بويله بر شفقت محسنه‌ده مسابقتنه فوق‌العاده تحسر كش اولمش وغنيمت غالبيتنك زكاتی اولمق اوزره فديه‌سنی اعطادن عاجز اولان اسرانك جمله‌سنی بردن آزاد ايده‌رك او بولده دخی رجحان فضائلنی اثبات ايلمشدر.

ايثار — بذل سخاوتكارانه. استيمان — امان ديله‌مك. زخارف — «زخرف»ك جمعی ؛ زاد اخرويه نسبتله شايان اعتبار اولميان دنيا زينتلری .

٢٢

بر شهید اوغلنك لساندن

بنی سندن آییردی جور فلك ،
آه ، صد آه مهربان پدرم !
آل و اطفالنی دوشونمیه‌رك
عرصهٔ حربه جان آتان پدرم !

سن شهادتله کامران اما
بزی هجرکله سینه چاك ایتدك ؛
سن او دولتله شادمان اما
بزی فرقتله دردناك ایتدك .

هپ شهید اولمغی قورتاردك سن ؛
عاقبت نائل مرام اولدك ؛
عار ایدردك یتاقده اولمکدن ،
خواهشك اوزره شادکام اولدك .

بولنه‌یدم یانكده صبح و مسا ،
ایلیه‌یدم سكا بو جانی سپر ،
قاورایه‌یدم المله بی پروا
كوكسكه قورشون ایلدكجه گذر .

ایده‌رك صكره نعشكی بر دوش
بویله صوك خدمتی ایده‌یدم ادا ؛
اشك چشممده كوستره‌یدی خروش ،
قوپاره‌یدم آجیقلی واویلا .

[بحر خفیف : فعلاتن (فاعلاتن) مفاعلن فعلن]

شادكام — ممنون، سوینمش (كام كاف عربی ایله‌دره كاف فارسی ایله آدیم معناسنه‌در. بو معنی ایله شمدیكی اسلوبمزده مستعمل دكلدر.)

۲۳

پدرك ویردیکی جواب جمیل

یتر ای میوهٔ جنان اوغلم ،
بویله مغلوب آه و زار اولمه !
قهرمان زاده قهرمان اوغلم ،
بو قدر زار و اشکبار اولمه !

*

بن اورلدم فقط جگرپاره‌م
ابداً اولمدم دیسم جائز ؛
پاره‌لندم ، آغیر ایدی یاره‌م ،
فقط آزرده اولمدم هرگز .

*

قفس تن شکست اولنجه همان
طوغریجه اولدم آسمان پرواز ؛
قارشیمه چیقدی خرم و خندان
بر الای قدسیان عرش طرز .

*

فرقه فرقه فرشتگان کرام
جانب حقدن ایتدی استقبال ،
فوج فوج اصفیای قدس مقام
تهنیت رسمن ایتدیلر اکمال .

* *
*

زیب سینه اولان جریحه‌لرم
هر بری بر ستارهٔ رخشان ،
باغ فردوسده خرام ایدرم،
اولور اطرافمه ضیا افشان .

* *
*

بکا قارشی ملائك رحمت
هر زمان بذل احترام ایلر ؛
« نقمت اولدی مبدل نعمت »
دیه‌رك عرض ابتسام ایلر .

* *
*

لذت شهد عمر زهر آلود
الدادیرمی هیچ اهل انصافی ؟
لذت دائمی ایسه مقصود
ملکك بر تبسمی کافی .

* *
*

شمدی انجامنی سعادانك
بولوب اولدم همان سعادتمند ،
وصفی ممکن دکل بو حالانك
شو قدر سویلرم که ای فرزند :

* * *

منظرم گلشن بهشت برین ،
موقعم قرب ایزد متعال .
جلوه گاهم ریاض علیین ،
خوابگاهم سر ادقات جلال .

* * *

بزم صحبتده نغمه پردازم
عندلیبان گلشن ملکوت ،
ذکر وتسبیحده هم آوازم
سبز پوشان خطهٔ لاهوت .

* * *

همدمم بارگاه عزتده
هپ شهیدان روز عاشورا ؛
میهمانم سماط جنتده ؛
میزبانم‌ده سید الشهدا .

* * *

غبطه ایلر شکوهمه هر آن
ناز پروردگان خلد برین .
ایدەمم بن سکا بوحالی بیان
اوقو مصحفدن آیت (فرحین)

* *
*

الصلا ای مجاهدین غزا ،
سزده بو دولتی ایدك دردست !
ایلسون تا که مست جام بقا
سزیده ساقیان بزم الست !

* *
*

شهدای جهاده شیونله
اسف ایتمك دكل طریق صواب ؛
آنلری فاتحه یله شاد ایله ؛
دی که (طوبی لهم وحسن مآب) .

[بحر خفیف: فعلاتن (فاعلاتن) مفاعلن فعلن]

آزرده — اینجیدلمش . عرش طراز — (وصف ترکیبی) عرشه زینت ویرن . هرگز — اصلا . ستاره (سینك کسرەسیله) کوکب . ایزد — خدا ، تکری . سراد قات — سراپرده معربی اولان سرادقك جمعی . ظالی اوتاقلر . سماط — (سینك کسرەسیله) سفره . میزبان — قوناق صاحبی . شیون — ماتم .

٢٤

چلبی سلطان محمد خان اوّل حضرتلری

بو ذات ملکسمات خاندان سلطنت عثمانیه‌نك الك بیوك رجالندندر. اکر احیای دودمان عثمانی مقصود آلهی اولمسه‌یدی جناب قادر مطلق فضائل وکمالات بشریه‌یی برذاتده جمع ایده‌رك اویله بر هنگامهٔ فترنده بو دولته بخش واحسان ایتمزدی. حلم وسلامت ورفق وملایمتله شجاعت وجلادت ووقار ومهابت کبی اخلاق متقابله اول نادرهٔ وجودده مجتمع ایدی. مدورالوجه، چاتیق قاشلی، اوزون کیرپیکلی، غایت بیاض ویموشاق تنلی، اندامی نازك، حسن وملاحتده یکتا بر نوجوان، اما بازوسی مثال شیر ژیان برقهرمان ایدی. نگاهنده لمعان غضنفرانه ایله آهو لطافتی ومعامله‌سنده چلبی نوازشیله پهلوان مهابتی بری برینه قاریشمش، حلیم وجسور، مکرم ووقور، عدالت وصلابتله متحلی، من کل الوجوه یگانهٔ زمان ایدی. کرمیان زاده‌نك قیزی دولتشاه خاتوندن ساحه زیب عالم شهود اولمسنه نظراً انقره وقعه‌سنده نهایت یکرمی یاشنده بولنوب اوسن شبابده

غوائل حکومتی عزم مردانه ایله درعهده ایده‌رك آخر عمرینه قدر یکرمی درت محاربه‌ده حاضر وقرقه قریب یاره ایله متأثر اولمشدر. اساساً قوی اولان بنیهٔ وجودی بویله عوارض شدیده ایله کلیاً خراب ودوچار ضعف اوله‌رق اکثر اوقاتی خسته‌لقله کچمش ایکن هیچ برزمان اوغراشمقدن فارغ اولمامشدر. واقعا خدماتی یاوز سلطان سلیمك ویا همنامی اولان فاتح سلطان محمد خان ثانینك اجراآت جهانگیرانه‌لری یاننده پك سونوك کورینورسه‌ده احوال عمومیه نظر اعتباره آلندیغی تقدیرده قدراً دها عالیدر. چونکه بحران وتشتت ایچنده بولدیغی دولتی طاقتگداز محنت ومشقتلرله مرسای سلامته ایصال ایلدیکندن الحق بانیٔ ثانیٔ سلطنتدر. نجم اقبال واجلالی دها هنگام شبابنده فروزان اولمغله انقره وقعه‌سندن صکره اماسیه وطوقات حوالیسنده افعال وحرکاتنده نمایان اولان مآثر صفدرانه‌یه تیموربیله مفتون اوله‌رق تیزینی ویرمکی تکلیف ایتمش وفقط شهزاده موافقت وامنیت ایتمیوب بالآخره ذو القدریه حاکمنك کریمه‌سنی تزوج بیورمشدر. مشاغل عظیمه‌لری آره‌سنده پك چوق خیرات ومبرّاته دخی موفق اولمشلردر. بروسه‌ده‌کی جامع شریفلری فن معماریٔ عثمانینك بر یادگار قیمتداریدر. حرمینه صرّه ارسالی عهد همایونلرنده اعتیاد ایدلمش وفرنك مورخلرینك روایتلرینه نظراً زمان سلطنتلرنده ایلك دفعه اوله‌رق وندیکلیلر ایله دکز

محاربه‌سی وقوع بولدیغی کبی دول نصارا نزدینه دخی ابتـدا سفرای عثمانیه کوندرلمشدر.

مدور الوجه — طوپارلاق چهره‌لی. متحلی — زینتلنمش اولان. تشنت — طاغلمه . مرعی — لیان . مبرات — مبره‌لر ، (میلک قتحه‌سیله) خیرلی ایشلر ، ابنیهٔ خیریه .

۲۵

ولی نعمت بی منتمز پادشاهمز افندیمز حضرتلرینك روز جلوس فیض افروز همایون ملوکانه‌لری سنهٔ دوریه‌سنی تبجیلاً تنظیم اولنان قصیده‌در .

بو کون که مظهر فیض بلند مولادر
علو پایه‌سی تصوردن مبرادر

بو کون او روز بهیندر که فیض توصیفی
کوکلده حائز تأثیر شوق رعنادر

بو کون او عید صفادر که لطف تأثیری
صمیم قلب تمنایه کام بخشادر

عروس کام لب آرزوی طالعدن
ظهور دعوت آغوش ایچون مهیادر

حریم جانده امل شمدی ذوقه ناز ایلر
اوصانکه بر مه کنعان، بو بر زلیخادر

نشاط و نشوه انیس محافل توقیر
ملال وغصه بتون کائناته رسوادر

بو آب و تاب فرحدرکه اهل دنیادن
بهشتیانه قدر غایهٔ تمنادر

فروغ زینته مستغرق اولدی هپ آفاق
شو هیئتیله زمین چرخ ایچنده یکتادر

نه‌در بو جوشش نور تجلیٔ اقبال
نه‌در بو وجد وسعادت که جذبه افزادر

جهان بر آینهٔ صد هزار عکس اولمش
که هر برنده جمال صفا هویدادر

قالیرسه باصره حیرتله چوقمی بی آرام
نه سمته باقسه مزین، نه کورسه زیبادر

صباحی، شامی کوکل نردن ایلسون تفریق
بو صبح وشام طرب بربرندن اعلادر

صیغـارمی عالم افلاکه جان سرورندن
دم جلوس شهنشـاه داد فرمادر

او پادشـاه معظم که نام ذیشـانی
مهـابت آور شکل گزین طغرادر

کمال رفعتی وسعت نمـای عرش برین
شکوه وسطوتی هم پایهٔ ثریادر

مآل مجملی آمال ذی شواهدینـك
جهانی لطف ایله، عدل وکرمله احیادر

امور عالمه رایـله انتظـام ویرر
ید کیـاستی نظـام حال دنیـادر

تاید ایلدی عصرنده شوکت اسـلام
فروغ دین خـدا شمدی پر تجـلادر

قیـلار عوالمی سـیراب مرحمت هر دم
محیط لطفی که وسـعتده رشـك دریادر

کمال همتی مشـاطهٔ رفاه انام
زمانی شـاهد اقبـال ناسـه مجلادر

رياض مملكتده بر كشور لطيف دكل
بهشت نعمت عمران دينلسه احرادر

شو آنده اشته او سلطان معدلتكارك
دعاسى واصل سمع جهان بالادر

جناب حق آنى تختنده ايلسون دائم
كه ذات اقدسى لطف جليل مولادر

دوام دولتى امتجه تا دم محشر
اهم عاطفت واهب العطايادر

۲٦

بر نطق

امت اسلامیه‌نك تحصیل علومه ترغیب و تشویقی امرنده قرآن کریمك حاوی اولدیغی آیات بینات ، لسان معجز بیان پیغمبریدن شرفصادر اولان احادیث شریفهٔ حکمت آیات جمله‌نك معلومیدر. مصر قدیم اهالیسیله اسکی یونانلیلر ادوار قدیمه‌سندن صکره علمك قدرینی، مزیت وشرفنی تقدیر ایدن عربلردر. خلفای عباسیه‌دن هارون‌الرشید ومأمون زمانلرنده علوم‌وفنونه کوستریلن رغبت داخل حوزهٔ حکومتلری اولان محللرده الحالةهذه مؤلفات جلیله‌و آثار معتبرهٔ علمیه‌لریله مفتخراولدیغمز برچوق ذوات مشهوره‌یی یتشدیرمشدر. اسپانیا عربلری ایسه برطاقم اقوام وحشیه‌نك غلیانیله روماليلرك انحلال حکومتلرندن صکره او حوالینك بر قاچ یوز سنه‌لر متواریٔ سحاب نادانی اولدیغی وعلم وفندن اثر قالمدیغی بر وقتده — بیاغی اونودلمق درجه‌سنه کلمش اولان — علم طبی احیا وفن جراحی‌یی یکیدن اختراع ایتمشلردر. ایکی یوز سنه کلنجه‌یه قدر حقیقت وکیفیت واجزای ترکیبیه‌سی اکلاشیله‌میان بر چوق شیلرك کشفنی موجب وبر چوق صنایعك ایجادینه باعث اولمش اولان فن کیمیا ایله عملیات کیمیائیه مخترعات عربدن اولدیغی کبی علم

جبری ده انلر وضع ایتمشلردر، کلدانیلردن انتقال ایدن علم هیأت انلرك زماننده خیلی ترقی ایلمشدر. حتی نصف النهار دائره سنی مساحه ایتمك اوزره مأمون زماننده مخصوصاً علما تعیین اولندیغی روایات موثوقه دندر. عربلر حیوانات، نباتات، معادن واحجار علملرینه متعلق پك چوق کتابلرده تألیف ایتمشلردر. موسیقیده بیله ایلریلمشلر ایدی. کاغدك اولا چینلیلردن آلنه رق حریردن وصکره پاموق زراعتنك انتشاریله پاموقدن وکتاندن اعمالی، باروتك ایلك استعمالی، تحری قبلهٔ شریفه مقصدیله پوصله نك ایجادی بو قوم نجیبه نسبت اولنمقده در.

صکره علوم وفنون اوروپا قطعه سنده تکوب هله بر یوز سنه دن بری پك زیاده ایلریلمشدر. شو ترقی سایه سنده درکه زمانمزده حیرت بخش عقول نیجه مخترعات عجیبه کورلمکده در. عصریمزی ابتدای خلقتدن بو آنه قدر مرور ایدن اعصاره غبطه فرما ایدن واپور، تلغراف، الکتریق کبی بدایع هپ حکمت طبیعیه نك ترقیسیله وجوده کلمش آثار جلیله دندر. معرفت حقایق اشیا ادراك بشردن مستور اولوب حقیقت مکوناته کسب وقوف مستحیل ایسه ده فنون ترقی ایتدکجه قدرت وعظمت الهیه نك نه قدر بیوك اولدیغی برقات دها تظاهر ایتمکده در. ظلام جهل ایچنده قالان افراد بشر مشهوداتنه نظر ایله اکتفا ایلدکلرندن عظمت خالق المکوناتی ادراك ایده میوب مثلا شو بولندیغمز کرهٔ ارضه نیجه میلیون سنه لر بعدی اولان ثوابت وسیارات بی عدادی پك قریب ظن ایدرلر.

اصحاب معرفت ایسه بر چوق احوال فلکیه و ارضیه‌یه کسب وقوف ایده‌رك قدرت بی پایان متعال قارشیسنده سر بزمین عجز وابتهال اولورلر. فنون بوحال ترقیده دوام ایدرایسه بوکون نظراستغراب ایله باقدیغمز اولدیغمز مخترعات ایلروده عادی‌قاله‌رق قوه‌دن فعله ایصالی محال عد اولنان نیجه تصورات فنیه‌نك ساحهٔ اجرایه قونیله‌جغی آ کلاشلمقده‌در .

غلیان — قاینامق . سحاب — بولوت (فی‌الاصل جمعدر، لسان عثمانیده مفرد وجمع مقامنده استعمال اولنور .) مستحیل — ممکن اولمیان . ثوابت — مستقر مخصوصنده دوران ایدن وضیاسی بالذات اولان اجرام سماویه . سیارات — کونشك اطرافنده دونن اجرام .

٢٧

برحکایهٔ تاریخیه

بو قطعهٔ نفیسه‌ده شمس هدای اسلامیت اشراق ایده‌لی انجق برسنه اولمش ایدی؛ اهالئ قبطیه سردار حضرت عمرو بن العاصه مراجعت ایتدیلر :

— یا سردار ، نیله قارشی بزجه اسکیدن قالمه برعادت واردر ؛ بوکا رعایت ایدلمدکجه نهرك صویی یوکسلمز ، چول صولانمز، محصولات زراعیه ادراك اولنماز .

جناب سردار بوعادتی استیضاح بیوردی؛ قبطیلر ایضاح ایتدیلر :

— باءونه ماه قبطیسنك اون اوچنجی کونی کنج وکوزل بر باکری جبراً ابوینندن آلیر ، برکلین قیافتیله تزیین ایدر، نیلك برموقع معیننه آتارز .

سردار جواباً :

— اسلامیتك دخولندن صکره بوعادت جریان ایده‌مز، دیدی . فقط کونلر کچیور، برجلوهٔ قدرت اولمق اوزره نهرك طبقهٔ مائیه‌سی یوکسلمیوردی . اوزمان سردار ، حضرت عمر

الفاروقه (ر.ع.) مراجعت ایتدی؛ قارشیلق برمکتوب آلدی‌که شومألی حاوی ایدی :

« بسم الله الرحمن الرحیم. عمر بن خطاب طرفندن نیل مبارکه: اکر شمدی‌یه قدر سنك جریانك کندی اختیارکله واقع ایسه تعطیل جریان ایت؛ یوق اکر جناب خالق اعظمك اوامر منیفه‌سنه تابع ایسه‌ك حضرت الله اکبرك ذات کبریا پناهندن سنك فیضان تامکی تضرع ونیاز ایدرز. »

عمرو بن عاص بونامهٔ محترمی کمال توقیر وتبجیل ایله نیله القا ایتدی . همان ایرتسی کون نهر قبارمغه باشلایه‌رق اون التی ذراع قدر یوکسلدی که بوارتفاع کمال فیضان ایدی . بوکا قارشی قبطیلر لال حیرت قالدیلر. بعدما القای باکر راسمه‌سی تعدیل اولندی. صویه قادین شکلنده تخته‌دن یاپلمش برشی آتلمغه قرار ویرلدی. بوقرار حالا بردوام جریاندر .

٢٨

چیچك

یکی آچمش شکوفهٔ رعنا
نصل ایتمز زمانه استغنا ؟
صانکه بر لمعهٔ لطافتدر ،
یا که بر موجهٔ طراوتدر !
لمعه اما که رنك رنك بها ،
موجه اما که خند خند صفا .
اوقنور جبهه‌سنده قدرت حق ،
کورینور سینه‌سنده نور شفق .
ناز ایله گاه اهتزاز ایلر ،
حسن ایله آفتابه ناز ایلر .
جذبهٔ حسننه اولوب حیران
عاشقانه سرود ایدر مرغان .
بوس ایدوب دستنی نسیم سحر
نفحهٔ لطفنی توقع ایدر .

[بحر خفیف : فعلاتن (فاعلاتن) مفاعلن فعلن]

شکوفه — چیچك . لمعه — سرعتله پارلامه . موجه — دالغه .

طراوت — تازه‌لك . جبهه — آلن . (جبين جبهه‌نك ايكی طرفنده كی محللردر . جبهه بر ، جبين ايكی اولور . فقط جبين دخی آلن معناسنه استعمال اولنمقده‌در .) اهتزاز — خفيف صاللانمه . جذبه — روحك هيجانه كلمسی . برود — نسيم — كوزل و لطيف اسن روزكار . نفحه — رايحهٔ طيبه (خا ايله نفخه اوفورمه معناسنده‌در .) توقع — اومه .

٢٩

لزوم سعی وعمل

اشرف مخلوقات اولان انسان ــ نره‌دن کلوب نره‌یه کیتدیکنی ادراکدن عاجز اولدیغی حالده ــ هر درلو علوم ومعارفدن بی بهره ومدار تعیش واستراحتی اوله‌جق مال ومنالدن تهی‌دست اوله‌رق قدم زن ساحهٔ وجود اولور. نیك وبدی، بیاض وسوادی فرق وتمییز ایده‌جه‌یه قــدر آغوش پدر ومادرده نشــو ونما بولدقدن صکره سنی ایلریلدکجه فطرت ذاتیه‌ســنده موجود اولان آمال ومطالب برر برر سرنمــای ظهور اوله‌رق مایهٔ تعیش وتلذذی اولان برچوق شیلرك تدارك واستحصالنه مباشرت ایدر. آنجق بونلرك اکثریسنه بالسهوله دسترس اوله‌میه‌جغندن مطلوبی اولان اشیانك هیچ برینه مالك ومتصرف اولمیوب صفرالید اوله‌رق دنیــایه کلمش اولدیغنی اول وقت حس ایله دریای فکر وحیرته طــالار . فقط برطرفدن تجربه ومعلوماتنك نقصانندن، دیکر طرفدن ایچنده بولندیغی انسانلرك صوری ومعنوی تابع اولدیغی قوانین طبیعیه‌نك احکام جاریه‌سی مجهولی اولمسندن طولایی بازار عالمده تداول ایدن نقود معنویه‌یه اهمیت ویرمیه‌رك موجودینی صرفه آغاز ایدر .

احتیاجات جسمانیه و روحانیه‌مزی دافع اولمق اوزره بشقه‌لرك ید تصرفنده کوردیکمز شیلرك کافه‌سی سعی وعمل ایله وجوده کلمش اولدیغندن اخذ واستعمالی کذلك سعی وعمله موقوفدرکه ایشته اونقود معنویه بوندن عبارتدر .

بر مملکت اهالیسی بیننده جریان ایدن معاملات دادوستد صورتده آقچه اطلاق اولنان زر وسیم مسکوکات ایله اجرا اولنور ایسه‌ده حقیقتده اشبو نقود معنویه ایله تسویه قلنور . بناءً علیه کشینك کیسهٔ اقتداری نقود معنویه‌دن تهی اولدیغی حالده حوائجنك تحصیل وتدارکنه موفق اوله‌ماز .

ایمدی حوائج ضروریه‌مزك استحصالی امرنده انسانلره لازم اولان «سعی وعمل» اولوب یوقسه مسکوکات جاریه دکلدر . چونکه مسکوکات مجرد سعی وعمل مقابلنده قزانلمش برسرمایه دیمك اولدیغندن خرج اولنوب بتدکده بشقه‌سنك تحصیلی مطلقا سعی وعمله محتاج اولدیغی وبناءبرین افراد بشرك سعی وعملسز رفاه حال استحصال ایتمسی ممکن اوله‌میه‌جغی قضایای مسلمه‌دندر . انسان مهددن لحده قدر انواع احتیاجاته مظهر اولوب بونلرك دفعی امرنده صرف ما حصل اقتدار ایتمسی لازمه‌دن ایسه‌ده قوای جسمانیه وروحانیه‌سنه تقویت وبرمدکجه بروجه مطلوب مقصدینه دسترس اوله‌ماز . نیچون برحمال برساعتجی قدر ، بر قایقجی برقپودان قدر صنعتندن متمتع اوله‌میور ؟ چونکه برنجیلرك

صنعتلری یالکز قوۀ بدنیه ایله حصول پذیر اولوب ایکنجیلرك صنعتلری ایسه قوای بدنیه وعقلیه‌نك بر برینه انضمامیله حاصل اولدیغندن بونلرك بالطبع اوبرلرندن زیاده فائده‌مند اولملری اقتضا ایدر .

رفاه حال استحصالی آرزوسنده بولنانلر سعی وعمللرینك قدر وقیمتنی آرتیرمغه ، یعنی صنعتلرینك اصلاحیله زیاده استفاده ایلمکه چالیشوب اوته‌سنی تقدیر حی قدیره حواله ایتملیدرلر . یوقسه « بن بابامدن، یاخود استادمدن بویله کوردم، بویله یاپارم » دیه‌رك علی العمیا چالیشوب اختراعات جدیده‌یه صرف افکار ایتمز ایسه عمری اولدقجه کیجه کوندوز چالشسه باباسندن ، استادندن زیاده متمتع اوله‌میه‌جغی محققدر .

اخذ واعطا بر مملکت اهالیسنی یکدیکرینه ربط ایدر بر مناسبت قویه تحدثی وبو وجه ایله مدنیت ومعموریتك توسع وترقیسنی مستلزم اولدیغندن بونك مشروعیتی وارباب کار وکسبك عندالله مقبولیتی درکاردر .

فوائد طرفینی مؤدی اولان تجارت علی‌العموم مشروع اولدیغی مثللو بونك خلافنده وقوعه کلن هر نوع کار وکسب نامشروعدر . چونکه بر حمال بر یوك نقلیله آلدیغی اجرتدن استفاده ایدوب بو صره‌ده یوك صاحبنك دخی ایشی کوریله‌جکندن طرفین متمتع ومستفید اولور. فقط بر سارق سرقت

ایتـدیکی اشیادن طولانی بعض مرتبه امك صرف ایتسـه‌ده سارقك شو منفعتی دیکرینك مضرتیـله حصوله کلمش اولمسیله اولکیسی حلال وایکنجیسی حرامدر .

الحاصل انسانك عرق جبینی ایله کچنمسی مقصـد الٓهی اقتضاسندن اولدیغندن هیچ برشخصك بلا عذر شرعی همجنسنه ال آچمسی وکندیسی بیهوده اضاعهٔ اوقات ایله سائرلرك کدیمیله قزانلمش شی ایله تعیش ایلمسی جائز اوله‌میه‌جغی مثللو حوائج ضروریه‌سندن معدود اولمیان موادك استحصالیچون لازم کلن کلفت وزحمتدن اعراض وبو وجه ایله حظوظات مشروعه‌دن نفسنی محروم ایلمسی دخی آداب مدنیتجـه روا کوریله‌مز . زیرا انسـان اعضاسـندن بولندیغی قومك حائز اولدیغی درجهٔ مدنیـتدن آز چوق متمتع اولوب بونك او درجه‌یه وصولی ایسه همجنسنك وهمشهریلرینـك سعی وهمتیله حصوله کلدیکندن بوکا مقابل کرك کندیسنه ، کرك معاصرلرینه کوره توسیع ادارهٔ مدنیته خـدمت ایتمك مترتب ذمت فتوت وبو جهتـله حوائج غیر ضروریه تحصیلی امرنده دوچار اوله‌جغی کلفت ومشـقتك ترقیٔ مدنیت و معموریته وسـیله اوله‌جغنی بیـله‌رك بوندن اسـتنکاف ایلمه‌مسی مقتضـای وظائف انسانیتدر .

بیاندن مستغنیدرکه بر شیئك اشتراسی آرزو اولندقـده

قیمت حقیقیه‌سی ورایج وقتی بیلنمز ایسه بو ایشده ضررلی چیقلمق اغلب احتمالاتدر . ایشته بو قبیلدن اوله‌رق ایچنده بولندیغمز بازار عالمده دقیقه بدقیقه سرزدهٔ ظهور اولان افعال ومعاملات ـ که هپ دادوستددن عبارتدر ـ معلومات اوزرینه حل وعقد اولنه‌مازسه اصحابی متضرر اوله‌جغنده اشتباه یوقدر . بو صورتله ملحوظ اولان مضرتك منع وقوعی یالکز استعداد خدا داد ایله ممکن اوله‌میوب فطرت انسانیه‌ده مرکوز اولان قوای معنویه‌نك تربیه‌سیله حصوله کلیر بر حالت معنویه‌یه متوقفدر. اشبو حالت واسطه‌سیله هرکس دائرهٔ وسع واقتداردن خارج کورینن معظمات اموره موفق اوله‌رق هم کندیلری نائل مرام اولورلر ، همده بو وسیله ایله بنی نوعلرینه خدمت ایدرلر.

مثال — نائل اولنه‌جق اولان شی . صفر الید — الی بوش . (صفر کلمه‌سنده فا ساکندر). حوایج — حاجتلر، محتاج اولنه‌جق شیلر. بال — خاطر ، کوکل ؛ فراغ بال ، کوکلك کدردن خالی اولمسی . (عربیدر فارسی اولان بال قناد معناسنه‌در.) کوشه — زاویه، بوجاق. (فصیحی کاف فارسی ایله‌در . فقط لسانمزده کاف عربی ایله استعمالی تعمم ایتمش کبیدر.) حی — دیری . (اسماء حسنادندر) . علی العمیا — کورکورینه. عمیاء «اعمی»دن مؤنثدر. ترکیب «علی الناقة العمیاء» تقدیرنده‌در . عرق — (عینك ورانك فتحه‌لریله) تر. کد — (کافك فتحه‌سیله) مشقت؛ عرق جبین، کدیمین، آلن تری، ال امکی. اعراض — یوز چویرمه (افعال بابندن) . فتوت — مروت ، جوانمردلك .

معظمات — معظمات امور، بیوك ایشلر. (معظم ، ظانك فتحه‌سیله ، تشدیدسز مکرم وزننده‌در: تدبیر معظمات امور جهان ایچون، یاقشدی شمع فکرنی برجیس نکته‌دان. باقی)

٣٠

«غازی ارطغرل بك» منظومه‌سندن

باق شو نهرك [*] خوشنما رفتارینه ،
آدمك جوشش ویرر افكارینه .
بر بیوك نهرك خرام دلكشی
غرق حس ایلر دل دریاوشی.
هم مكدّر، هم صفا انگیز اولور ،
ذوقی بر حزن سرور آمیز اولور .
آسیانك آب روی دائمی ،
خاك عطشان عراقك خادمی.
گاه فیاضانه بر طغیان ایدر ،
كچدیكی صحرالری ریّان ایدر.
جابجا معموردر ساحللری،
نیل ثانی عد اولنسه وار یری .
دجله‌یی سومش قوشار دلدارینه،
دجله‌ده عاشق اونك دیدارینه.
عاقبت یاریله هم آغوش اولور،
بوسش نهرین جوشا جوش اولور.

---

[*] فرات .

سیرینه طویماز او حالك دیده‌لر ،
شوقی عینیله کورر غمدیده‌لر .
«الجزیره» شانلی بر محبوبه‌در ،
درلو تزیینات ایله مصحوبه‌در ،
حق دیمش صورت ویرنجه خلقته:
«ای طبیعت آل نگاه دقته ،
عشقك اظهار ایت او غرا دلبره .
گرچه یوقدر احتیاجی زیوره ،
زینت مخصوصه ویر جنبیننه ،
آل ایکی بازوی سیمین بیننه !»

[بحر رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

رفتار — صالینه‌رق یورومه . جوشش — قاینایش. خرام — ادا ایله یورومه . دریاوش — دریا کبی . خروشان — جوشغون . عطشان — صوسز . عراق — بغداد طرفلری . ریان — صویه قانمش . الجزیره — دجله وفرات آره‌سی . غرا — آق ، بیاض . پارلاق . جنبین — ایکی یان . سیمین — کوموش کبی.

٣١

قرآن كريم

قرآن كريم نه كلام منظومدر ، نه ده كلام منثوردر ؛ ايكى قسمك خارجنده بر كلام لطيفدر ، وسراپا فصيح وبليغدر وجمله آيات كريمه بلاغتجه بر درجه‌ده اولميوب بعضيسنك بعضيسنه نسبتله بلاغتجه درجه‌سى دها اعلادر ؛ فقط جمله‌سى معجزدر ، يعنى مثلنى وجوده كتيرمكدن انسان عاجزدر .

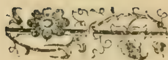
ابتداى امرده بلغاى عرب آيات قرآنيه‌يى بعض اشعار ايله موازنه ومقايسه ايلديلر . نهايت هيچ برينه وبلكه بشر سوزينه بكزه‌مديكنى آكلاديلر . فقط معلقات سبعه ينه كعبه ديوارنده آصيلى طوروب آره صره اوقونور وفصاحت وبلاغت بحثنده لسانه آلنور ايدى . طبقات بلاغتك اك اعلى درجه‌سنده بولنان آيات كريمه‌دن (يا ارض ابلعى مائك ويا سماء الخ . . .) آيت كريمه‌سى نازل اوليجق بلغايه پك زياده تأثير ايلدى ، شويله كه ايلكلرينه ايشلدى .

اول وقت امرئ القيسك قيزقرنداشى صاغ ايدى . اول آيت كريمه‌يى ايشتدكده « آرتق كيمسه‌نك برديه‌جكى قالمدى ، قرنداشمك شعرى دخى ميدان افتخارده طوره ماز » ديه‌رك واردى ، امرئ القيسك قصيده‌سنى كعبه ديوارندن ايندير دى .

اونك آلت طرفنده كی معلقاته هيچ برديه‌جك قالمديغندن اونلر دخی برر برر ايندیرلدی .

آرتق ميدان افتخار واشتهارده يالكز قرآن كريم قالدی وبلاغت قرآنيه‌نك تاثيراتيله بالجمله فصحا وبلغا مبهوت وملزم اولدی .

اوليجق — اولنجه ديمكدر. بوكونكی اسلوبه كوره اوليجق مهجوردر. معلقات سبعه — ظهور اسلامدن اولكی عرب شاعرلرينك الك كوزل اثرلری اولان يدی قصيده‌در . امرئ القيس — معلقات سبعه‌دن برنجيسنك ناظمی اولان شاعر .

٣٢

جد امجد حضرت شهنشاهی سلطان احمد خان اول حضرتلری وصفنده برقصیده‌دن

بارك الله ، زهی عاطفت ربانی
که شه عالمه اولمش ازلی ارزانی.
معدلت پیشه ، خداوند سریر اقبال
افتخار کرم وهمت وعالیشانی .
حارس مملکت دین ومدار اسلام ،
مظهر مکرمت وموهبت سبحانی .
اوخداوند عمر عدل وعلی سیرت کیم
بولدی ذاتیله شرف سلسلهٔ عثمانی .
خیره‌در نیق هردمده ، عجیمی اولسه
بویله برجامع خوش طرح ولطیفه بانی [*] ؟
حبذا معبد پرفیض مقدس که بولور
آنده برسجده قیلان مغفرت رحمانی .

---

[*] نظر آرای افتخار اولان بیوك جامع شریف . بدء : ٨ شوال ١٠١٨ ، ختام : ٤ جمادی الاولی ١٠٢٦
مصراع اولده‌کی «عجیمی» تعبیری شمدی مهجوردر.

ایلدی قدرینی اول جامع والا برتر،
حاصلی اولدی دعا خرمنی آت میدانی .

[بحر رمل : فعلاتن (فاعلاتن) فعلاتن فعلن]

زهی — ادات تعجب، نه‌کوزل! حارس — محافظه‌ایدن. پیشه — عادت. مکرمت (میمك فتحه‌سی، رانك ضمه‌سیله) عزت، شرف. حبذا — نه‌قدر کوزل، نه‌قدر سوکلی .

۳۳

یاد صباوت

وانی کوینده کی یالینك حمام دائره‌سی طوتوشوب یاندیغی کون هرکس تلاش ایچنده . . مکدر برحالده ایکن بن نه‌قدر سوینمش ایدم ! چونکه بزم یانغینه‌ده ایجادیه‌دن طوپلر آتلمش ایدی .

ینه اویالیـده ایکن طوفانی آندیررجه‌سنه یاغان یاغموردن هرطرفی سیللر باصه‌رق عموم اوخلقی عظیم خوف وخلجان ایچنده اولدیغی برکون بن نه‌درجه بختیار اولمش ایدم!.. چونکه حرم دائره‌سی حولیسنی برحوض وسیع حالنه کتیرن صولر اوزرنده قایق یوزدرمك بنم ایچون آسان اولمش ایدی .

ینه او یالیده ایکن برقیش ایکی آرشونه یقین قار یاغدیغندن یوللرك منسد اولدیغی وخصوصیله فرونلرك اکمك چیقاره‌مدیغی بادره‌سیله هرکس بهت ودهشت ایچنده بولندیغی کون بن نه‌قدر خوشلانمش ایدم !.. چونکه اوده نه‌قدر آدم وارایسه جمله‌سنك باغچه‌دن سوقاق قپوسنه قدر اولان اوزونجه بر یولی آچمق ایچون صباحدن آقشامه دکین اوغراشملری بنم ایچون شـایان حیرت برتماشا وجوده کتیرمشیدی .

ینه او یالیده ایکن بر کون والده‌مله پاشا باغچه‌سنده اوزمانلر موجود اولان بلور فابریقه‌سنه دکزدن کیدییوردق . بر خیلی ایلرپلدکدن صکره بردن بره هوا قاراردی .. متعاقباً دهشتلی بر یاغمور باشلادی .. بز قایق ایچنده ایدك .. صیغینه‌جق بر یر بوله‌مدق .. فنا حالده اصلاندق . ذاتاً فابریقه‌یه‌ده آز بر مسافه قالمشیدی .. اورایه چیقلدی .. والده‌م ویاننده بولنانلر بو یاغموردن پك‌چوق متأسف اولدقلری حالده بالعکس بن پك ممنون اولمشیدم !.. چونکه اونلرك برطرفده قورونمق قیدنده بولنملری فابریقه‌نك باغچه‌سنده اوته‌یه بری‌یه آتلمش رنك رنك بلور چبوق پیغنتیلرینك کونشه‌قارشی بیك‌درلو الوان ایچنده پارل‌پارل یاندیغنی طویه طویه سیر و تماشا ایله اکلنمکه بنم ایچون میدان ویرمشیدی !

ینه او یالیده ایکن بر کون حمامه صوقمشلردی .. حمامدن چیقدقدن صکره بر آره‌لق اسکله‌یه ایندم . اسکله‌نك برطرفنده بردکز حوضی واردی .. اورایه بویالی تنکه‌دن معمول قلمدانمی اولجه دوشورمش ایدم .. قلمدان نظریمه تصادف ایتدی .. حوض بر آرشون قدر درینلکده وبر جهتی دها زیاده صیغ ایدی .. قلمدانی بردکنکله ایته ایته حوضك صیغ اولان جهتنه کتیرمك ایچون اوغراشمغه باشلادم .. اسکله‌یه ایسه بویانمق اوزره‌بر صندال چکلمش .. بن بری طرفده اوغراشوب طورورکن

صندالك دستكنه چارپمشم . . صندال اوطرفه طوغرى ياتديغى كبى بنى ايته‌رك حوضك ايچنه دوشوريوردى .. درحال هايقيرمغه باشلادم . . كلديلر . . بنى چيقارديلر . . تكرار صويديلر . . حمامه صوقديلر . . آزارلديلر . . اغلامغه باشلادم . . بو آرالق قلمدانمى‌ده چيقارمشلر . . كتيرديلر . . بكا ويرديلر . . درحال تأثرم زائل اولدى . . سويندم . . هرشيئى اونوتدم . . ايرتسى صباح اويقودن اوياندیغمده اوقلمدانى باش ياصديغمك اوزرنده بولمشيدم .

بويله بر عمر پرصفا ايچنده ايكن ده آره صره پك محزون اوليشم واردى كه اوده الك چوق داديمك بنى اويوتمق ايچون تتره‌ك ونغمه‌لى بر سسله چركس توركيلرى سويلديكى زمانلرده واقع اولوردى . اما او زمان باشمه يورغانى چكر . . ساكت ساكت اغلاردم . روحم او تأثر ياشلريله عالم لطائف منامه سوزيلور كيدردى . ايرتسى كون اويقودن كوزلريمى آچديغم زمان كوكلى انوار شوق ايله طوب يننه طولو بولوردم !

بعضاً دوشونور ، محاسبهٔ عمر ايدرم . . سوابق حياتمك تخطر ايتديكم قدرينى كوزمك اوكندن امراره باشلارم . . هر دورهٔ عمرى ديكرلريله موازنه‌يه قالقشيرم . . نتيجه ـ سنده بر انسان ايچون اولدقجه مسعوديته مقارن اولان

ویا اولدیجـه کدر واضطرابدن سـالم اولەرق کچن زمان حیـاتك یالکز صـباوتدن عبارت اولدیغنـه کرچکدن قائل اولورم . بونی پك چوق کشیدن بویله ایشتدم . . بونی پك چوق کتابده بویله اوقودم . . دیمك‌که بو بر حقیقتدر . نیچون بویله‌در عجبا ؟

غالبا بو، شو حالدن نشأت ایدییور : چونکه حال صباوتده دائرهٔ ادراك غایتـله محدود اولیور . . تزاید سن ایله برابر برطرفدن قوای ذهنیه‌نك نصابی بولمسی . . برطرفدن معلومات و مشهودات و تجـاربك توسع وتکثر ایتمسی انسـانده بر طاقم ملاحظات و محاکمات وانفعالاته بادی اولیور . فکرك انبساطی . . قلبك حضور وصفوتی مختل اوله‌رق انسان دغدغه‌دن قورتیله‌میور . یوقسه بر آدم براز دها آز دوشونسه . . براز دها آز بیلسه . . بر آز دها آز کورسه شبهه یوق‌که براز دها زیاده مصون الغوائل اولوردی . بونی عالم بداوتده یاشـایانلرك حاللرندن‌ده استدلال ایدییورم .

آه ! ای عالم انسـانیتك بیوك بیوك صـبیلری اولان بختیار صحرا نشـینلر ! سزك سـعادتکزه غبطه ایدرم . سز او سـعادته لایقسـکز . . چونکه بلاد متمدنه اهالیسـنك انواع مساویسـیله آلوده اولمیـان نزاهت اخـلاقکزله بن

سزی انسانیتدن زیاده ملکیته قریب کوریرم ! . .

منسد — قپانمش . بادره — آپ آکسزین ظهوره کلن . اعوام — (عام) ك جمعی ، سنه‌لر ، ییللر . کایتلر . نصاب — حد کفایه . مساوی — (سوء)ك جمعی ، کوتولکلر ، فنالقلر .

٣٤

اناطولی حصارنده مزارلق

بو سکوت بلیغ و حزن فصیح ،
خطبهٔ بی مقال روحانی ،
صنعت قدرتی ایدر توضیح !
بو نه علوی جهان نورانی ،
نه نشاط وصفای وجدانی !

بو نه وحشت ایچنده انسیت ،
بو نه ظلمت ایچنده نور بقا !
بوفضای سماده ، بیك حیرت ،
نیجه بیك آفتاب فکر آرا
یاغدیرر نور هیئتنده صفا .

طاش دکل، کوردیکك او سنك خراب
شاعر معجز طبیعتدر .

نه بليغانه ايلمكده خطاب !
صانكه بر نسخهٔ فصاحتدر ؛
متحجر مثال عبرتدر .

∴

هر كياه زمينى بشقه زبان ،
هر آوج خاكى بر دكر عالم ،
هر ورق بيك كتاب ايله يكسان !
بوفيوضاتى فكر ايدوب هردم
متحيرمى قالماسين [١] آدم ؟

∴

اوغرادقجه صبا بو فردوسه
نجه من درعقب صفاسندن ؛
باشلايوب هرشكوفه‌يى لمسه
بر طراوت آلير تماسندن ،
حصه آلمق ديلر هواسندن .

∴

[١] بو مصراع منظومه‌نك ايلك نشرنده « نصل حيرتده قالماسين آدم؟ » صورتنده‌ايدى . بو ترتيبه كوره « نصل » كلمه‌سنك « نصى » اوقونمسى وياخود « حيرت » لفظنده‌كى حا حرفنك اوندن اولكى لام حرفنه وصل ايدلمسى لازم كله‌جكى حقنده واقع اولان اعتراض اوزرينه ناظم مرحوم صورت حاضره‌يى اختيار ايتمشدر . آنجق بوده معناى مقصودى افاده‌يه كافل دكلدر .

نه‌قدر نازلی نازلی کیتمه‌ده‌در ،
هله برعطف دقت ایت دره‌یه !
اوده اعلان حیرت ایتمه‌ده‌در ،
صانکه مفتون کبی بومقبره‌یه ؛
کوکصو حسرت چکر بومشجره‌یه

**
*

سرولر اهتزاز ایتدکجه
نغمهٔ دلفریب اولور پیدا ؛
ابدیت ایچنده کیتدکجه
غیب اولور موجزن اولوب او صدا ؛
اونه قدسی هوا ، نه طاتلی نوا !

[بحر خفیف: فعلاتن (فاعلاتن) مفاعلن، فعلن]

یکسان — بر کبی. تماس — دکمك، طوقونمق .

٣٥

حضرت فاتح

فاتح اورته بویلو، قالین کمیکلی، اوموزلرینك آره‌سی واسع، جسمنك جهت علیاسی بجاقلرندن اوزون، یوکسـك ومقوس قاشلی، چهره‌سی بیاض اوزرینه غایت آتشـین بر رنك آل ایله مزین، صاچی صقالی سـیاه وطبیعی قاریشیق، بیونی قیصه‌رق واوك طرفه مائل برذات ایدی. انجق شمائلنك اك زیاده شایان دقت اولان جهتلری جبهه‌سـنك وسعت و صـافیتی، شـاهانه کوزلرینك پارلاقلغی ودائمی صورتده حرکتیله غایت کوچك، غایت قرمزی دهانی ایدی که بوعلائم ایله گویا مزاجنده اولان فرط ذکا، حدت نظر، مرحمت جبلیه ایله ممتزج مکانت اخلاق، استعداد حرب کبی خصائل عظیمه‌نك دلائل باهره‌سی سیماسـنه نقش اولنمشیدی.

§

دنیاده بلکه هیچ برمتمدن قوم یوقدرکه ادبیاتنده فاتحك تاریخ ویا ترجمهٔ حالنه دائر برچوق کتابلر، رسـاله‌لر واخلاق ویا افعالنه متعلق حکایه‌لر بولنمسون. چونکه پادشـاهك عهد سلطنتی بزم دولتجـه برکوزل نوبهـار کمال اولدیغی کبی دور

انسانیتجه دخی بر بیوك فصل تعالی اولمشدر . شو جهتلرله که استانبولك فتحی متباین ایکی فن حربك ترتیبات و ادواتیله رمی سلاح ایچون علومی بازویه، قهرخصم ایچون بارقهٔ افکاری وجوده معین ایده‌جك قدر عرفانی وقره‌ده کمی یوریده‌جك مرتبه غیرتی جمع ایتدکدن بشقه بیکلرجه سنه‌لر حاکم عالم اولمش برقومه دیگر برجهانگیر قومی خلف ودنیانك بر قطعه‌سنده جاری اولان برمذهبك مرکزینی دیکر برقطعه‌سنده مرعی اولان دیکر بردینه کرسیٔ خلافت ایتمکله قرون وسطی دینیلن دورلری ختم ایتمش واستانبول اسلام النه کچدکدن صکره غربه هجرت ایدن روملر اوروپالیلرك ــ اندلسه اولان مناسبتلری سایه‌سنده ــ هنوز ذوق آلمغه باشلادقلری معارف وادبیاتده استادی اولمشدر . بوسببدن طولاییدرکه فاتح اعصار اخیره‌نك صاحبی عد اولنور .

مقوس ــ قوسلنمش، یای کبی . شمائل ــ اشکال . دهان ــ (دالك فتحه‌سیله‌در) آغیز . بارقه ــ شیمشکك پارلتیسی . اندلس ــ دالك فتحه‌سی ولامك ضمه‌سیله‌در .

۳٦

اشياده جست وجوى حقيقت

اولانلر فيضياب اعتلا آثار قدرتدن
آليرلر حصهٔ عبرت تماشاى طبيعتدن! [۱]

بعضاً كوك يوزينـه نظر ايدرم، اونك او الوان مشعشعه ومتنوعه‌سنى، عالمه نشر انوار ايدن كواكبى، ـ پرتوى محاط اولديغم اشـيايى بكا عيان ايدن ـ اوشمس تابانى تماشـا ايتدكجه مفتون ومتحير اوله‌رق بوشـيلر كيمك اثرى اولديغنى كندى كنديمـه شوصورتله سؤاله باشلارم:

بوقبهٔ فسيحهٔ سمايى كيم انشا ايلدى؟ عد واحصايه كليان او قناديلى اورايه كيم تعليق ايتدى؟ شعشعه‌لرينى اودرجـه اوزاق مسافه‌لردن بزه قدر ايصال ايدن كواكب هانكى صانعك اثريدر؟ اونلره اوقدر انتظام تحتنده سـير وحركتى تعليم ايدن كيمدر؟ كونشى تنوير عالمه، افاضهٔ ارضه مأمور ايدن كيمدر؟

اى يوجه طاغلر! سزه بويله طرح اسـاس استوار ايدن، سزى بويله بلوطلره قدر يوكسلدن كيمدر؟ سزى اوسبز وخرم اورمانلرله، اوميوه دار آغاجلرله، او بيك درلو نافع نباتات ايله،

[۱] بحرهزج: مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن.

اورنکین ومتنوع چیچکلرله تزیین ایدن کیمدر؟ شـواهقکزی قارلر، بوزلر آلتنده سـتر ایدن، ارضی اروا واحیا ایدیجی او منبعلری، هرطرفه فیض وبرکت وحیات بخش ایله‌ییجی اونهرلری سینه‌کزده نبعان وجریان ایتدیرن کیمدر؟

ای کوزل چیچکلر! بوزینتی، بوآرایشی سزه کیم بخش ایلدی؟ سزك بو لطـافت دلفریبکزی حصـوله کتیرن بر آوج طوپراق، برقاچ طمله صودنمی عبـارتدر؟ تفریح مشـام ایدن اوروایح طیبه‌یی نره‌دن بولدیکز؟ تنویر انظـار ایدن او الوان کوناکونی سزه کیم احسان ایلدی؟

ای طوپراقلری، صولری شنلندیرن مخلوقات! خلقتکزه، حیاتکزه، طبیعتکزه موافق اولان وقوهٔ ادراك بشری دوچار حیرت واسـتغراب ایدن او بیلك درلو خواص عجیبه‌کز کیمك عطیه‌سیدر؟

عقل وادراکی گم گشتهٔ حیرت ایدن بوغرائبی دوشوندکدن صکره بر آرالق کندیمی تخطرله سرافراز مخلوقات اولان نوع بشرك خلقت وماهیتنی تأمله باشلارم. بوصیره‌ده دخی محیرعقول برنیجه خوارق فوج فوج پیش نظر عبرتمـه کلیر، وکوکلمی متأثر ایلر. سبحان الله! بر آوج طوپراق اودرجه منتظم وجوده نصل تحول ایتدی؟ نصل اولیورکه اووجوددن برعضو کندیسنی محیط اولان اشیایی کوریبور؟ بردیکری اطرافنده حصوله کلن اصواتی ایشـیدیبور؟ بر اوچنجیسی هوایی تعطیر ایدن روایح طیبه‌دن مستفید اولیور؟ افکاریمزی، آرزولریمزی هم نوعمز آره‌سـنده

تماميله آكلايوب آكلامق قابليت كران قيمتنى بزه كيم احسـان ايتـدى ؟ هله اك بيوك بر نعمت اولان فكر ونظرى ـ كه كافهٔ اشـيايى ميزان دقته اورمغه ، آره‌لرنده‌كى روابط ومناسـباتى تحرى‌يه ، بوصورتله يكيدن يكى‌يه برچوق معلومات وقواعـد استحصالنه والحاصل بشر تمزى اثباته مداردر ـ نره‌دن بولدق ؟

اى رب الارباب اولان ذات الهى ! حقـايق ناقابل ادراك اولان بونجه مأثر خارقه‌يى تأمل ايدوب‌ده بونلر بتون سنك اثر صنع قدرتك اولديغنى نصل فهم ايتمه‌يم ؟ او اشـيا ايچنده سنك حكمتـكى ، عظمتـكى ، عدالتـكى ـ كه مخلوقاتك وخصوصـاً نوع بشرك مسعوديتـنه سبب وعلتدر ـ نصل مشاهده ايتمه‌يم؟ اوت اللهم ! بو كائنـات و اونده مشهود اولان آثار حيات وحركات وسـكنات ازلده رحمتريز صدور اولان فرمان قدرت بيـان « كن فيكون » كله جلوه نماى وجود وشهود اولدى !

مشعشعه — شعشعه‌لى، پارلاق . فسحه — فسحتلى ، كنيش . شواهق — شاهقه‌لر ، تپه‌لر . اروا — صولامه . مشام — قوهٔ شامه‌نك موقعى ، برونك ايچى . خارقه — يبرتيجى ، يبرتان ، خرق عادت ايدن ديمك اولان خارق لفظنك مؤنثى . (« او بر خارقهٔ ادبدر » كبى جمله‌لرده اشارت انسانه ايسه آخرنده‌كى تا علامت تأنيث اوليوب مبالغه افاده ايدر ؛ بر كيفيته ايسه تاء تأنيثدر . لغت ناجيدن خلاصه) .

٣٧

قيرلانغيج

کیفکجه اوچارسك ای پرستو
هر یرده ، نه بختیارلق بو !
بزدن اوله‌رق گهی مباعد
اولمقده‌سك آسمانه صاعد ؛
بردن بره گه نزول ایدرسك ،
برخوش دره‌دن آقار کیدرسك ؛
ایرماقلره مفتقر دکلسك،
بارانه‌ده منتظر دکلسك .
بز کورمه‌ده‌یز اوزاق سحابی،
سن اونده کیدر ایچرسك آبی.
پایانه ایرنجه گل زمانی
تبدیل ایدییورسك آشیانی ؛
تکرار بهار اولنجه پیدا
مهجور اولور آشیان سرما ،
ایلر سنی خواهش طبیعی
آرایش لانهٔ ربیعی ،

کوکلرده سنڭ مماثلکدر ،
ظن ایتمه که ساده مائلکدر ؛
پروازده اعتلاسی واردر ،
یوق، یوق ! او کائنات طاردر .
یوکسکلری سیر ایدوب طورورکن،
بالای فلکده چرخ اورورکن.
ناگاه اولەرق زمینه نازل ،
یرلکده اولور سنکله جائل .

[بحر هزج : مفعول مفاعلن فعولن]

پرستو — («پ»نڭ کسرەسیله) قیرلانغیچ . متباعد — اوزاقلاشیجی. صاعد — صعود ایدیجی، یوقاری طوغری چیقیجی. پرواز — اوچمه . جائل — جولان ایدیجی، طولاشیجی .

۳۸

اوصاف جميلهٔ اجداد شهنشاهی

ای شهنشاه کرم گستر ودانش پرور ،
سایهٔ لطف خدا، پرتو انوار ازل ،
خاك پایکله اولور چشم جهانبین روشن؛
گرد راهکله بولور آینهٔ جان صیقل .
ایلدی کشف ایله اظهار کرامت کرمك ،
ایتدی مشکللریمز خواجهٔ احسانك حل .
کیمه کیم رهبر اوله بدرقهٔ احسانك
یولنه قارشی طوتار شمع هدایت مشعل .
گرچه کامللره عالمده نهایت یوقدر ،
منت اللهه ، سنی جملهدن ایتمش اکمل .
درگه حقه نیاز ایلیهلم ای (باقی)
جملهدن دولت سلطانه دعادر افضل .
اوله وصفکله مزین صفحات ایام ،
طوله مدحکله کتبخانهٔ ادیان وملل .
حارس مملکت دولت واقبالك اوله
مالك الملك خداوند جهان عز وجل .

[بحر رمل : فعلاتن، (فاعلاتن) فعلاتن، فعلاتن، فعلن]

شهنشاه — فیالاصل «شاه شاهان» در . قاعدهٔ مخصوصهسی وجه

ایله تقدیم وتأخیر ایله « شاهانشاه » اولمشدر . الفلرك جمله‌سی، یاخود بعضیسی حذف اولنه بیلیر . بوکلمه اگرچه لسان عربی‌یه برنجی هانك کسره‌سیله نقل اولنمش ایسه لسان عثمانیده فارسیده اولدیغی کبی حرف مذکورك فتحه‌سیله اوقونمق مرجح کورینور. گرد — (کاف فارسینك فتحه‌سیله) توز . صیقل — جلا . بدرقه — (رانك فتحه‌سیله) قلاووز. صفحات — صفحه‌لر، برشیئك یوزلری .

نظمك نثره تحويلى

موزون ومقفى اوله‌رق سويلنيلن سوزه « نظم » ، وزنسز قافيه‌سز اوله‌رق سويلنيلن سوزه «نثر» دينيلير .

آثار منظومه‌نك نثره تحويلى هوسكاران انشايه پك فائده‌ليدر. اوقونلمش ، حتى ازبرلنلمش اولان منظومه‌لرده احتمالكه بر چوق كلمه وتركيبلرك معنى وقوتلرى تماميله آكلاشلمامشدر. برنظم نثره تحويل ايدلمك ايستنيلنجه اولجه آكلاشلمامش اولان كلمه وتركيبلر كنديلرينى نظر دقتـه عرض ايدرلر . هر درلو افكارك صورت افاده‌سى‌ده اوكرەنلمش اولور. فائدهٔ عظيمه‌سنه مبنى بعض اساتذه بيله آثار منظومهٔ بلغانك نثره‌تحويليله اشتغال ايلمشلردر . نظمك نثره تحويلنه «حل» تعبير اولنديغى واردر، نته‌كيم منثور برسوزك نظم ايديلديشنه‌ده «عقد» دينيلير.

نظمك نثره تحويلى ، تعبير آخر ايله « حل » صور متعدده ايله واقع اولور.

بريسى عيناً نقلدركه وزن وقافيه ضرورتندن طولايى تقديم وتاخير ايدلمش اولان كلمـاتى يرلى يرينـه وضع ايده‌رك لفظى لفظنه تحويل اتمكدن عبارتدر .

« هر ذره‌سنده بشقه لسـان فصيح ايله
اعلان ايدر وخود خدايى بو كائنات »

بيتی شو صورتجه بویله حل اولنور :

«بو کائنات هر ذره‌سنده بشقه لسان فصیح ایله وجود خدایی اعلان ایدر .»

برده بو صورت حلده :

«ای آفتاب خاور شوکت بو شان ایله
آفاقه صبح محشره دك اول ضیا نثار»

معلم ناجی ـ ستایش حضرت پادشاهی

بیتنده اولدیغی وجه ایله «قدر» معناسنده استعمال اولنمش اولان «دك» لفظی کبی نظمه مخصوص اولان کلمات تبدیل اولنور.

بو درلو تحویل، برعباره‌ده تقدیم وتأخیر اولنمش کلماتی یرلی یرینه وضعه ونظامه مختص کلماتی تعیین ایله تبدیله قدرت اکتساب ایدلمش اولدیغنی کوستره‌بیلیر . یوقسه فکر ناظمك تمامیله آکلاشلمش، اونی یکیدن ترکیب وافاده‌یه مقتدر بولنلمش اولدیغنی اثبات ایده‌مز. بناءً علیه بونك فائده‌سی ده پك محدوددر.

حلك دیکر بر صورتی مألاً نقلدرکه نظمك افاده ایتدیکی معانی‌یی اخذ ایله نثره دها مناسب اولان برقالبه افراغ ایلمکدر. ایشته بزم توصیه ایده‌جکمز دائما بو یولده‌کی تحویلدر . بونك اصولی: حل اولنه‌جق شیئی ایکی اوچ دفعه کمال دقتله اوقویوب مألنی حفظ ایده‌رك بعده اونی بر آرقداشنه ، یاخود پدری حضورنده ، معلم نزدنده نقل ایدر کبی یازمقدر . بو افاده‌دن

آكلاشيله‌جغی اوزره الفاظ عیناً آلنمدقدن بشقه «خانه» یرینه «او»، «سوز» یرینه «سخن»، «والده» یرینه «مادر» کبی کلماتك مقابللری یازلمقله‌ده اکتفا اولنه‌جق دکلـدر. حل صورتیله وجوده کله‌جك یازی نظمدن بسبتون بشقه اوله‌جقدر. نمونه اولمق اوزره شو نظمی اویولده نثره تحویل ایده‌جکز:

خروس وایِنجی

سرسری برخروس خانه خراب
اوغر یلار هر نصلسه بر درناب
کوستروب بر قویوجی‌یه کوهری
دیرکه: «ظنم زیاده‌در دکری؟
بوله بیلسه‌م بر آز داری اما
کوریلوردی ایشم دها اعلا!»
بر کتاب نفیسه بر جاهل
اولدی ارثاً ـ قضا بویا ـ نائل
جاری صحافه عرض ایدوب اثری
دیدی: «ظنم چوق اوللی هنری؛
ویرن اولسه فقط بش اون مانغر
بنجه اون کره بوندن اعلادر!»

[بحر خفیف: فعلاتن (فاعلاتن) مفاعلن فعلن]

خروس ایله اینجی ـ جاهل ایله کتاب

برخروس چوپلکده اشینوب طورمقده ایکن غایت کوزل بر اینجی بولمشدی . بر قیوجی‌یه کوتوردی . قیوجی اینجینك بیوکلکنه ، مدورلکنه ، دوزلکنه عطف نظر حیرت ایتمکده اولدیغی صیره‌ده خروس اوته طرفدن « خیلی قیمتلی بر شی اولملق کرکدر، فقط بر قاچ داری دانه‌سی بوله‌بیلمش اولسه‌م دها زیاده ایشمه یارار » دیمکده ایدی.

قدرینی بیلمینلر النده‌ده اك کوزل کتاب خروس النه دوشمش اینجی کبیدر . خروس عقلنده اولان بر جاهل وقتیله میراث پدر اوله‌رق قیمتلی برکتابه نائل اولمشیدی . قومشوسی اولان بر صحافه کوتوروب ارائه ایلدی . صحاف کتابك نادر بولنور بر اثر اولدیغنی آکلایوب «بونی شونك الندن آلمق پك کوچ اوله‌جقدر!» دیه دوشنمکده ایکن میراثخوار « بو کتابك خیلی فائده‌سی اولملق کرکدر. فقط بن نه یاپه‌جغم؟ برقاچ غروش ویره‌جك اولسه‌لر البته او پاره‌لری آلمق دها ایيدر . » یولنده اعلان حماقت ایلدی .

ناب ـــ صاف، خالص. نفیس ـــ رغبت اولنور درجه‌ده کوزل.

توسیع اولنه‌جق موضوعلر

١

مکتوب

تعطیل زمانی ابوینی ایله برلکده امرار ایده‌رك مکتب سلطانی‌یه عودت ایتمش اولان بر افندی طرفندن درسعادته وصولنه ودرسلره بدء اولندیغنه دائر پدرینه مکتوب .

⁘

٢

یالانجینك اوی یانمش کیمسه ایناغامش

بر کویلو قریه اهالیسنی « یانغین وار » دیه آلدادیر ، کندیلریله استهزا ایدردی . بو صنیعه‌یی بر قاچ دفعه تکرار ایتدی. بر کون حقیقةً کندیسنك خانه‌سی طوتوشدی. باغیروب چاغیردی. کیمسه اعتماد ایتمدی. حریق کسب شدت ایدنجه‌یه

قدر اصفاسنه کلن اولمدیغندن یالکز خانه‌سز قالدی. — خانه‌نک اطرافه آتیلان ارزاقندن بشقه‌لری متضرر اولمدیلر.

∴

٣

حیوانات بیله انسانلری سعیه تشویق ایدیور

چوجقلر درسه چالیشه‌جقلری زمان کندیلرینی اذیت ایچنده کورورلر. اویونی مرجح بولورلر. حال بوکه حیوانات بیله بزی سعیه تشویق ایدیور. قرنجه‌نک حالی، آریلر، قوشلک یووه یاپمقله اشتغالی. اوروبجکده متصل اوغراشیور. بو حالده بتون مخلوقات انسانلره دیورکه...

∴

٤

حسد، غبطه

برنجیسنک مذموم، ایکنجیسنک مقبول اولدیغنه دائر مطالعات.

∴

٥

چالیشقان، تنبل

بر مکتب رشدیه‌ده بری چالیشیر ، دیکری چالیشماز ایکی شاگرده. چالیشان هرکونکی درسنی استحضار ایدیور، چالیشمیان « امتحان زماننه چوق وقت وار » دیور . امتحانده برنجیسی ترفیع صنف ایدیور، نائل مکافات اولیور ، ایکنجیسی صنفنده قالیور. هر ایکیسنك خانه‌لرینه عودتلرنده‌کی حالی .

***

٦

اکمك نصل یاپیلیر ؟

بغدای کاله کلنجه بیجرلر، دمت یاپارلر، خرمنده دوکرلر . انبـاره قورلر . کویلو بغدایی دکرمنه کوتوروب اوکودور . زوجه‌سی خمیر یاپار . بر طرفدن‌ده فرون ایصینیر . بر ساعت صکره چیقاریلیر. اکمك یاپلمش بولنور .

(معلم افندی شفاهاً اعطای تفصیلات ایده‌جکدر)

***

٧

مكتوب

بر چفتلك صاحبی بو سنه‌نك محصولندن نفيس اوله‌رق شو قدر بغدایی وشو قدر آرپه‌سی اولديغندن طالب ايسه فیئات بیلدیرمسنه ونمونه‌لرینی کوندردیکنه دائر اوته‌دن بری آلیش ویریش ایتدیکی بر تاجره مکتوب یازه‌جق . تاجرده فیئات وشروط بیانیله جواب ویره‌جکدر .

***

٨

مكتوب

مکتب سلطانی شاگردانندن بر افندی کوچك برادرینك مکتب ابتدائیدن چیقوب مکتب رشدیه‌یه داخل اولمسی اوزرینه درسلرینه دقت ، معلملرینه حرمت ایتمسنه ، رفقاسیله کوزل کچنمسنه، ایلرینی تقلیده چالیشوب بدخوی اولانلری وارسه اونلردن اجتناب ایلمسنه دائر مکتوب یازه‌جقدر .

***

٩

فيلك ذكاسى

فيل ذكى بر حيواندر ، هندليلر امور بيتيه‌ده استخـدام ايدرلر. بركون برفيلك صاحبى قزغاننى تعمير ايتدرمك اوزره حيوانه تحميل ايله قزغانجى‌يه كوندرر. فيل قزغانى ياپديروب كرى كتيرر . صـاحبى قزغانك آقمقده اولديغنى كورر ، فيله كوسـترر ، تكرار كوندرر . فيل يولده قزغانى طولديروب قزغانجينك باشنه طوتار. قزغانجى بودفعه كوزل تعمير ايدر .

٭٭٭

١٠

سيغاره — يانغين

بر چوجق سيغاره‌يه آلشمش ايدى . اوطه‌ده كيزليجـه سيغاره‌سنى ياقمش، النده سيغاره پنجره‌دن باقيوردى. يانـنـده‌كى كاغد ، كتابلر ، يموق مندر يانمغه باشلادى. چوجق سوندرمكه چاليشيوردى . كوج حال ايله اوطه‌دن چيقه‌بيلدى . اشـاغيده مشغول اولان والده‌سى كلمش ايسه‌ده ايش ايشدن كچمشيدى .

یکرمی دقیقه صکره خانه‌ده ، اشـیاده محترق اولدی . چوجق نادم اولدی .

⁂

١١

ایلکك مکافاتی

اصنافدن چوجغی اولمیان فقیر بر آدم بش آلتی یاشـنده کیمسه‌سز بر چوجق بولور . خانه‌سنه کتیرر . زوجه‌ده ممنون اولور . (زوجه‌سـیله مکالمه ایتدیریله‌جك .) چوجغی کندی اولادلری کبی تربیه ایدرلر . چوجق اون بش اون آلتی یاشنده ایکن استحصـال رخصت ایده‌رك بریکدیرمش اولدیغی بر قاچ یوز غروش ایله اوزاقجه بر بلده‌یه کیدر . بر تاجره یازیجیلقـدن باشلایوب کسب ثروت ایده‌رك اون سنه صکره عودت ایله مضطر بولنان او فقیر وفقیره‌یی ترفیه ایلر .

⁂

١٢

تنبللك

. . . کویندن ولی دایی تنبل . ترلایی سورمه زمانی کلمش .

تاخیرك مضرتنی بیلیور ، دوشونیور ، مطلقا یارین ایشه باشلا -
یه‌جق . ایرتسی صباح تخطر ایدییورکه جوارده پنایر وار . بر
کوندن نه اولور؟ ایرتسی کونی یورغون . اوبر کون هوا فنـا ،
دها ایرتسی کونی قصبه‌ده دوکون وار ایمش . برایکی کون دها
... بر ایکی کون دها ... وقت کچر . یالکز بر کون تاخیر
نتیجه‌سی اولمق اوزره اوسنه ایکی دونم ترلا الدن چیقار .

⁂

١٣

تجارت مکاتبه‌سی

قونیه تجـارندن محمد افندی یکرمی سـنه‌دن بری تجارت
ایتدیکندن و انتظـام معاملات و اعتبارینـه دائر اوچ تاجردن
آلدیغی شهادتنامه‌یی لف ایلدیکندن بحث ایله صاتلدقجه پاره‌سنی
کوندرمك اوزره یکرمی بیـك غروشلق اشیا ارسـالی ایچون
قره مرسل فابریقه‌سـنه مکتوب یازیور . (تکلیفنك قبولی
فابریقه‌جه نافع اوله‌جغنه دائر دلائل لازمه ایراد ایده‌جکدر .)
ربعنی پیشین کوندررسه تکلیفی مع الممنونیه قبول اولنه‌جغنه دائر
جواب . (بوصورتی محق کوستره‌جك اسباب ایراد اولنه‌جقدر .)

⁂

۱٤

آت ایستریدیه یر ایمش

برانکلیز سیاحی بر مسافرخانه‌یه کلیر. هوا صغوق صالونده یر بوله‌ماز. مسافرخانه صاحبنه آتی ایچون بر دوزینه ایستریدیا ایستر، هر کس تماشا ایتمك اوزره آخوره ایتر. مسافرخانه صاحبی عودت‌ایدوب آتك ایستریدیه یمدیکنی بیان ایلر. بر کوزل یر بولمش اولان انکلیز کندیسی اکل ایدر.

(انکلیز ایستریدیه‌یی اصمارلدیغی ومسافرخانه صاحبنك عودت ایتدیکی زمان هر ایکیسی مکالمه ایتدیریله‌جکدر.)

⁂

۱۵

دکیز

دکیز نه‌در؟ جزر ومد. سواحلك احوالی. دکز مخلوقاتی، بونلردن انسانلرك استفاده‌سی. دکز آوجیلری. دکیز اقوامی ربط ایدر، قطعات مختلفه آره‌سنده تجارته واسطه اولور، اقوامه بربریله کسب مناسبت ایتدیرر. (معلم افندی طرفندن تفصیلات شفاهیه اعطا اولنه‌جقدر)

⁂

١٦

دكيز

دكزده اول نصل سياحت ايديليردی ؟ شمديكی سفائنك انواعی . (معلم افندی تفصيلات شفاهيه اعطا ايده‌جكدر .)

*
*

١٧

وظيفه‌سی اغورنده فدای نفس ايدن بر مأمور

١٣١٠ سنه‌سی موسم صيفنده آمريقا اورمانلرنده حريق وقوع بولدی . هفته‌لرجه دوام ايدوب بر چوق كويلری ، قصبه‌لری ، شهرلری ياقدی. بر قصبه‌نك اطرافنی حريق احاطه ايديوردی. اهاليسی ايچون يكانه چارهٔ سلامت تلغرافله بر تيمور يول قطاری ايسته‌مك ايدی . حال بوكه تلغرافخانه يانغنه ياشلا-مشيدی. تلغراف مأموری ايچری كيردی ، تلغرافخانه بسبتون ياندی . يكرمی دقيقه صكره بر ترن كلدی .

*
*

١٨

اشتغال بیهوده

کبرادن برینك حضورینه بر شخص کله‌رك فوق العاده بر هنر عرض ایده‌جکنی سویلر . مساعده اولنور . برچوالدیز چیقاروب دیکر . اوچ بش آدیم اوته‌دن یوز دانه ایکنه‌یی برر برر آته‌رق چوالدیزك کوزندن کچیرر. اوذات بو هنری قاچ سنه‌ده تحصیل ایتدیکنی سؤال ایدر. شوقدر سنه چالشمش. یوز دکنك اوردردقدن صکره یوز آلتون ویرر .

نتیجه: دیمك که فائده‌سی اوله‌بیله‌جك هنرلرله اشتغال ایتملی .

***

١٩

بر اثر مروت

بیك تاریخلری اکابرندن بر ذاتك غایت قیمتدار بر ساعتی وار ایدی. قوناغنه کلنلرك جمله‌سنی حضورینه قبول ایتدیکندن بر شخص ساعتی چالمشیدی. چارشویه کتوروب صاتمق ایسته‌دی. ساعتی بیلدیلر ، او ذاتك حضورینه کتیردیلر . (سارقك

محجوبيتی تصویر اولنەجقدر) ساعتك صاحبی یونی بخش ایتمش بولندیغنی افاده ایتدی . سارق بو معاملەدن فوق‌العاده متأثر اولەرق تهذیب اخلاق ایلدی .

* * *

٢٥

عربلرك مكارم اخلاقندن بر نمونه

اندلس عربلرده ایکن بر اسپانیول دلی قاتلیسی بر عرب کنجنی اولدیروب دردست اولنامق ایچون فرار ایلدی . بر باغچەیه کیروب صاحبی اولان عربه عرض حال ایله دخالت ایتدی . صاحب خانه قاتلی باغچه اورتەسنده بر کوشکه اخفا ایلدی . بر قاچ ساعت صکره بر دانەجك اولان اوغلنك براسپانیول جانبندن اعدام ایدلدیکنی خبر آلدی ، حقیقتی آکلادی . بر اوطەیه چکیلەرك آغلادی . اسپانیولی قاچیرمق اوزره کیجه یاریسی یاننه کیتدی . اسپانیوله مقتول اوغلی اولدیغنی افاده ایدنجه قاتل قورقدی . صاحب خانه ویردیکی سوزدن نکول ایتمیەجکنی افاده وانتقامنی جناب حقه حواله ایدرك قاتله همان فرار ایتمسنی اخطار ایتدی وتسهیلات کوستردی .

* * *

٢١

یالانجینك محجوبیتی

برچفتلك صاحبنك اوغلنه اقرباسندن بری طرفندن بر قاچ اویونجاق هدیه اولنمشیدی. بونلرله اوینادیغی، سونجی تصویر. باباسی بر کون ذخیره صاتمق اوزره قصبه‌یه کیده‌جك ایدی. اویونجاقلر غائب اولدی. چوجق آرادی، بوله‌مدی؛ اغلامغه باشلادی. باباسی قصبه‌دن عودتنه قدر بغدایی کورکله‌مسنی امر ایتدی. چوجق آقشامه قدر قیرلرده اویون ایله وقت کچیردی. پدرینك عودتنده امرینی ایفا ایلدیکنی افاده ایتدی. پدر اویونجاقلری سؤال ایتدی. بوله‌مدیغنی سویلدی. باباسی چوجق ایله برابر انباره کیده‌رك بغدایی قاریشدیرنجه اویونجاق میدانه چیقدی.

چوجغك حالی تصویر اولنه‌جق، چوجق بر دها یالان سویلمه‌مکه عزم ایلدی.

* *
*

٢٢

حیله‌کارلغك انجامی

برسوتجینك سکز اون قیونی واردی. بونلردن آلدیغی سوده صو قاناردی. بر آدم بوحاله واقف اوله‌رق نصیحت ایتدی، دیکلتدیره‌مدی. (ایکیسی مکالمه ایتدیریله‌جکدر) بر کون برسیل کلدی، قیونلری اوتلامقده اولدقلری صیرتدن آلوب نهره کوتوردی، سوتجی تلاش و فریاده باشلادی. ناصح سوده قاندیغی صولرك بریکوب قیونلری کوتوردیکنی سویلدی. (کذلك مکالمه ایتدیریله‌جکدر.)

∴

٢٣

مکتوب

امتحان خصوصی‌یه کیرمك اوزره اولان برافندی طرفندن نتیجهٔ امتحاندن اندیشناك ایسه‌ده چالشمقده اولدیغنه، هانکی درسلرده سهولت و هانکیلرنده صعوبت بولندیغنه، الك زیاده هانکی بحثلرك سؤالندن قورقدیغنه دائر برشهرده بولنان بر ادرینه جوابنامه.

∴

٦٤

شايان تحسين بر حركت

بوغاز ایچی واپورلرندن بری اسکله‌دن آیرلمق اوزره ایکن واپوره آتلامق ایستیان برلی قانلی دکیزه دوشدی . هر کسده حاصل اولان اندیشه تصویر اولنه‌جقدر. بر آدم همان صوینوب دکزه آتیله‌رق دلی‌قانلی‌یی قورتاردی. بو آدمك حركتی تحسین اولنه‌جقدر.

اك زیاده کلمات فارسیه‌ده‌کی عربی و فارسی کافلر التباسی موجب اولدیغندن کاف فارسی گ صورتنده ترتیب اولنمشدر.

برنجی قسمك صوکی

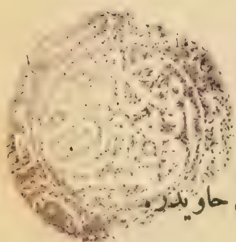
فهرس

اقتطاف

ایکنجی قسم

منظوم ومنثور قرق قدر اثری حاویدر.

١٣٢٠

١

تضرع

ای کشاینده‌ٔ خزائن جود ،
نقش پیوند کارگاه وجود !
خالق الخلق، باعث الاموات،
عالم الغیب ، سامع الاصوات !
حیّ وقیوم وقادر وقاهر ،
اوّل اوّل ، آخر اخر !
علم افراز عالم ملکوت ،
مشعل افروز طارم جبروت!
« شهدالله » [١] گواه معرفتك ،
« وحده لاشریك له » صفتك .
ابتدا که سنك بدایت یوق ،
انتها که سنك نهایت یوق .
نقش بند وجود یوق غیرك ،
مستحق سجود یوق غیرك .

---

[١] « اللهدن بشقه برمعبود اولمدیغنه ذات الوهیتی، ملائکهٔ کرام، اصحاب علم قائم بالعدل اوله‌رق شاهددرلر . » مآل عالیسنده اولان آیت کریمه‌یه اشارتدر . (مقتطف)

روزن دیده‌یه ضیاسندن ،
روضهٔ سینه‌یه صفاسندن!
شاهد صیفه زیب وفرسندن ،
خسرو صبحه تاج زرسندن!
قبلهٔ روح آستانه کدر ،
دل مجروحمز خزانه کدر !

[بحر خفیف : فعلاتن (فاعلاتن) مفاعلن فعلن .]

خالق الخلق — مخلوقاتی یارادان . باعث الاموات — اولولری آخرتده دیرلدن . قیوم — ازلی، قدیم، قائم بذاته . ملکوت — عز وعظمت . (ملك عالم ظاهرده، ملکوت عالم باطنده استعمال اولنور.) جبروت — کبر ، عظمت ، بیوکلك . روزن — پنجره . روضه — باغچه . شاهد — کوزل . خسرو — ایران ملوك قدیمه‌سندن بری، حکمدار . آستانه — اشیك . خزانه — (خانك کسره‌سیله) خزینه .

٢

نعت شریف

ای شاهد بزم لیل اسرا
نعلینکه فرش عرش اعلا !
کورمشمی ـ کا جهان ایچنده
گردون هزار دیده همتا ؟
سن بدر تمامی کیمسه کورمز ،
کوزلرده اکرچه وار بو سودا .
حسنکله مزین اهل صورت ،
خلقکله مشرف اهل معنا .
وصفکده عقول خلق عاجز ،
علمکده جهول قلب دانا .
آیینهٔ وجه رب عالم
مجموعهٔ فضل آل آدم .

[بحر هزج : مفعول مفاعلن فعولن .]

« اعلی، معنی » برادات الحاق اولنمدقجه یا ایله یازیلیر. آنجق — بو مثللو دیکر کلمه‌لر کبی — الف قافیه‌سنده استعمال اولندقجه یا ایله یازلمامق معتاد اولدیغندن بورادهِ او اعتیاده مبنی الف ایله تحریر اولنمشدر .

٣

ستایش حضرت پادشاهی

ظل حق پادشاه ذیشانك ،
ملکنه لطفیدر مفیض حیات .
بونجه آثار ، بونجه تأسیسات ،
محض احسانیدر او سلطانك .
یاراشیر دینسه عهد اجلالی ،
ملتك دور فیض واقبالی .

متواضع، کریم ، بنده نواز ،
متورع ، رحیم ، داد آور .
قدردان ، ملتفت ، ستوده اثر ،
اهلپرور، ذکی، سخن پرداز،
نامور، کامبین ، همایون بخت ،
تاجدار وقور دارا تخت .

نامی عبدالحمید ثانیدر،
ذیل عنوان شوکتی غازی .

اولمه‌ده دولتك مهمسازى
جد واقدامى بى مدانيدر .
ايلسون چوق زمان جناب خدا
تخت عاليسنه شرفبخشا .

[بحرخفيف : فعلاتن (فاعلاتن) مفاعلن فعلن .]

٤

شعرك ماهیت وحقیقتی

شعری تماميله توصيف وتعريف ايتمك ظن اولنديغی قدر قولای دکلدر. موزون ومقفی سوزه شعر دیمك شعرك وشعرانك قدرينی يك آشاغی يه تنزيل ايتمكدر؛ نيجه موزون ومقفی سوزلر شعرعنوانته مستحق اولمقدن يك اوزاق ونيجه وزنسز، قافيه‌سز سوزلر بحق شعر عنوانته لايقدر.

شعره طوغری بر تعريف آراديغمز حالده وزن وقافيه كبی قيوددن صرف نظرله اوصاف حقيقيه ومعنويه‌سنه رعايت ايتمكلكمز اقتضا ايدر. بوحالده ديه‌بيليرزكه: رسام طبيعتك اجسام ومنظره‌لرينی ترسيم ايتديكی كبی شاعر دخی افكار وحسيات بشريه‌يی واحوال ووقايع متنوعه‌يی تصوير ايدر. رسام برطاقم خطلر وبويالرله مجسم برمنظره ارائه ايتديكی كبی شاعر دخی بر طاقم سوزلرله انسانك فكر وقلبنی عادتا تشريح ايده‌رك كافهٔ نكات ودقايقيله تصوير ايدر وياخود اوزاق بر يرده ونيجه عصرلر اول جريان ايتمش وقوعات واحوالی انسانك كوزی اوكنه كتيره‌رك مجسم صورتده كوسترر. شاعر معنوی بر رسامدر. رسام بر.

کاغدك ، برمشمعك ، بر دیوارك اوزرینه بویالرله برطاقم اجسام تصویر ایتدیکی حالده شاعر جناب خالقك نوع بشره اك بیوك موهبه‌سی اولان سوزله نیجه حسیات دقیقه، نیجه افکار عالیه، نیجه احوال طبیعیه تصویر ایدر. رسامك آلتی فیرچه‌سی، شاعرك آلتی ایسه دیلی وده‌ها طوغریسی فکری وقلبیدر. انسان طبیعتك تقلیدینه میالدر، دائما طبیعتك برمنظره‌سنی ویا برحالنی تقلید ایتمکه چالیشیر وتقلیده موفق اولدیغنی کوردکده زیاده‌سیله ممنون ومحظوظ اولور . او ممنونیت ، او حظ معنوی وعالی برحظ وممنونیتدر . «حظ» تعبیرنی حسیات جسمانیه‌ده و «ممنونیت» تعبیرنی منافع عادیهٔ مادیه‌ده استعمال ایتمکه آلشمش اولدیغمزدن انسانك غایت کوزل بر رسم کوردیکی ویا غایت کوزل برشعر ایشتدیکی وقت حس ایتدیکی حالی «حظ وممنونیت» تعبیریله افاده ایده‌میز . اویله عالی ومعنوی برحالدر، بروجد وهیجان حالیدر؛ روح دیدیکمز بر بحرداخلینك یا برغلیان فوق العاده ایله تموجه کلسی ویاخود بر بهت وحیرت تأثیریله فوق العاده بر سکوت لطافتی کسب ایتمسیدر. الحاصل رسمك مادةً تصویر ایتدیکنی شعر معنیً تصویرایتدیکندن و رسمك کوزطریقیله انسانك قلبنه ویردیکی تأثیری شعر قولاق طریقیله القا ایتدیکندن شعرك رسم ایله مشابهتی اولدیغی کبی دیکرطرفدن دخی موسیقی ایله اولان مناسبتی معلوم اولمغله شعر ادبیاته منسوب اولدیغی حالده «صنایع نازکه» [۱]

---

[۱] Beaux-arts صنایع نفیسه ، صنایع بدیعه .

صره‌سنده دخی ذکر اولنه بیلیر . شعرك صنایع نازكه‌دن فن معماری ایله‌ده مشابهق ادعا اولنه‌بیلیر، شاعر سوزدن عبارت بر بنا تأسیس ایدركه اوسوز بناسی بر قاچ حرفه، برقاچ یاپراق کاغده طیانه‌رق دنیا طوردقچه باقی قالیر .

٥

معارف

انسان ـ كه خلاق جهانك اشرف مخلوقات اوله‌رق احسن تقويم اوزره ياراتديغى بر موجود فانيدر ـ استكمال شرف انسانيت ايچون دائما چالشمق مجبوريتنده‌در . چونكه انسان خمير طينتنده مستتكن اولان جوهر قابليتى جلالنديرمق ايچون مطلقا سعيه محتاجدر .

تركجه چالشمق ديمك اولان بو سعيدن‌ده مقصد يالكز سد ثلمهٔ جوع ايچون نانپاره تحرى وتداركندن عبارت دكلدر . اكر چالشمق مجبوريتى يالكز بونقطه‌يه انحصار ايتمش اولسه‌يدى اوحالده حيوان ايله انسان آره‌سنده بك‌ده فرق اولمامق لازم كليردى . چونكه حيوانده اوجستجوده انسانه مشاركدر .

تكريم آلهينك مقتضاسى اوله‌رق مخلوقات سائره زبون پنجهٔ تسخيرى اولان بشر شان آدميسنى زمين پست تنپروريده بولنمقله دكل بالعكس يوكسله ، يوكسله آسمان عرفان اعلايه ارتقا ايله ملكوتيلرى حيران كمالى ايتمكله محافظه ايلركه بونك ايچون سلم اعتلا معارفدر .

معارف برخورشید نوار فیض آثاردر. جستجوی حقایقده کندیسندن استناره ایدنلر معرفة اللهه قدر یول بولورلر. « عرفان اعلی » دیدیکمزده بودر.

اللهك قدرت وعظمتی، دینك لزوم واهمیتی، شریعتك حقیقت وحکمتی آنجق معارف سایه‌سنده تقدیر اولنه‌بیلیر.

مستکن — مضمر، صاقلی. ثلمه — (غرفه وزننده) رخنه، کدیك.

٦

تصویر [*]

سیر ایله شو لوح نازنینی :
کویا بورینور بهشته صحرا !
فکر ایت شو خیال نو زمینی ،
کوردکمی بو یولده شعر غرا ؟
کوش ایت شو ترانهٔ حزینی :
استاد نه صنعت ایتمش اجرا !
نسبت بونی دیکره خطادر ،
منسوب الیه اوکا خدادر .

§

هر نقش بدیع حیرت اندود
بر جلوه‌سیدر جناب حقك !

---

[*] اون اوچ اون درت یاشـنده بر کویلی قیزك واحتمال که برقیز چوبانك یکی طوغمش بر قوزوبی قوجاغنده طوتوب سودیکنی وقوزینك آناسی‌ده مشتاقانه وخائفانه یاوروسنه حصرنظر ایده‌رك دهنکشای فریاد اولدیغنی ارائه ایدر بر رسم ایچون سویلنلمشدر .

هر شعر بلیغ حکمت آلود
بر نکته‌سیدر کتاب حقك !
هر لحن لطیف رقت افزود
بر نغمه‌سیدر رباب حقك !
هپ طبعه صفا ویرن بدایع
یا ربی ! سکا دکلمی راجع ؟

§

شانکله عظیمسك كه اولمش
هر ذره‌یه منعطف جمالك .
علام وحکیمسك كه اولمش
هر ذره‌ده منجلی مآلك .
خلاق کریمسك كه اولمش
هر ذره‌ده منطبع جلالك .
نورکله سن اولمسه‌ك نمایان
ظلمتده قالیردی هپ بو اکوان !

§

اشیاده تناسل وتوالد
حکم جریان حکمتکدر .

فطرتده تمايل وتودد
فيض سريان رحمتكدر .
عالمده شو متصل تجدد
هپ صنع كمال قدرتكدر .
سبحانك اى مؤثر كل !
سبحانك اى مدبر كل !

§

مولود نه‌دن حريص مادر ؟
مادر نه ايچون اسير نوزاد ؟
آيا نه صفا بولوب‌ده دختر
اولمش قوزيسيله انسه معتاد ؟
فرمان محبته سراسر
فطرت نه‌دن اولدى بويله منقاد ؟
يارب سكا طوغرى فكرى اعلا
ايتمزمى بو جنتى تماشا ؟

§

جنتدن اوچوب سمايه بر حور
برج حمله تقابل ايتمش .

یاخود که دوشوب زمینه بر نور
قیز صورتنه تمثل ایتمش.
بر نازلی قوزی اولنجه منظور
امیزشنه تمایل ایتمش.
کوکسنده طوتوب او نو حیاتی؛
ایلر شو زمینده التفاتی:

ای کوربه قوزی وفاگزین اول!
قاچمه او قدر سنی سوندن.
ترك ایله توحشی، امین اول،
کلمز سکا بر خسار بندن.
چیق سینه‌مه، چیق‌ده دلنشین اول،
کس رغبتنی بر آز چمندن.
گهواره سکا قوجاغم اولسون،
بالین سرك یناغم اولسون!

ای مونس جان نه‌در بو افغان؟
ایجتدیمی قوللرم وجودك؟

نوحه‌كله درونم اولدی سوزان
آتشليميدر سنك سرودك ؟
كوكلمده ملال ايدر نمايان
ساكن نظركدر نمودك .
بيزارميسك محبتمدن ،
رنجيده‌ميسك حرارتمدن ؟

آرتار خلجان قلب زارم
طوتدقجه سنی جنانم اوزره .
بوس ايتمه‌ده قالماز اختيارم
سوردكجه يوزك دهانم اوزره .
« مه ! مه ! » دييشك آلير قرارم .
كلدكجه بو سوز لسانم اوزره .
سينه‌م نه اولوردی سوتله طولسه ،
ارضاعكه اقتدارم اولسه !

ارضاعكه چاره يوقسه باری
همشيره‌ك اولوب سنكله كزسه‌م !

بیلمم كه نه‌دن بو مهر ساری ؟
بیلمم كه نه‌دن بو شوق ملهم ؟
ایتدیرمز ایدم انین وزاری
اولسه‌یدم اگر سنكله همدم !
مادر فقط ایسته‌مز آییرمق ،
ایستر سنی كندیسی قاییرمق .

§

ای مادر مهربان ، نه دیرسك ؟
هیچ قالمدیمی فراقه طاقت ؟
فریاده نیچون قیام ایدرسك ؟
حالكده امان نه‌در او خشیت ؟
صبر ایت ، قوزیكی آلیر، كیدرسك،
خوف وخلجان بولور نهایت .
هپ عیش وصفاده عادت اوزره
كچسون كونكز سعادت اوزره .

§

قاندیر شو غریبی شیر نابه ،
كزدیر دره‌لرده ، شادكام ایت .

فُرقتله دوشورمه اضطرابه ،
آسایش بالن التزام ایت .
امنیتك اولمسون کلابه ،
حفظکده اونك سن اهتمام ایت .

[بحر هزج : مفعول مفاعلن فعولن .]

لحن — قاعدهٔ موسیقیه‌یه توفیقاً ترتیب اولنمش صوت ، ازکی . رباب — (رانك فتحه‌سیله) کمانچه . علام — زیاده بیلجی اولان جناب حق . معلومات واسعه صاحبی انسانلره علامه دینیلیر؛ علام صفتی الله‌ه مخصوصدر . اکوان — عوالم وجود . منقاد — انقیاد ایدن ، مطیع . برج حمل — مدار ارضك منقسم اولدیغی اون ایکی برجدن بریدرکه اونده‌کی کواکبك شکل مجموعی حمه ، یعنی قوزی‌یه تشبیه اولنمشدر . (حمل حانك ومیمك فتحه‌لریله‌در .) کهواره — بشیك . بالین — یاصتیق . نوحه — فریاد . مهر — (میمك کسره‌سیله ، فارسی) محبت ، سوکی .

٧

اوصاف جمیلهٔ اجداد شهنشاهی

قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلرینك تنزلاً تنظیم وخط همایونلریله تحریر بیوردقلری برغزلك وصفنده‌کی قطعه‌دن :

جهان معدلت ، کان مروت ،
پناه ملك وملت ، نصرة الدین ؛
شه عادل ، سلیمان خان غازی ،
معز الدوله ، سلطان السلاطین ،
نه خوش قیلدی کورك [١] آثار لطفی ،
جهان صورت ومعنایی تزیین !
ویروب فضل وکمالی خسروانه
معانی ملکنه ترتیب وآیین
ینه نظم ایلمش بر عقد کوهر ؛
ایدر بیك کره حسّان کورسه تحسین .
مثال خردهٔ پیروزه خطی ،
مجلی صفحه‌سی برلوح سیمین ؛

[١] لسانك حال حاضرینه کوره « باقك » دیمکدر .

بیاضی غرّهٔ صبح سعادت،
سوادی سرمهٔ چشم جهانبین،
سواد خط ایچنده نقطه‌لردن
شب تاریك ایچنده شکل پروین.
اگرچه نقطه‌در صورتده اونلر،
ولی معنی یوزنده خال مشکین.
اداسی سلسبیل باغ رضوان،
حروفی روضه‌دن گلمش ریاحین.
نه دریادر بو شعرك بحری یارب!
كه اوندن كائنات اولمش گهرچین.

[بحر هزج : مفاعیلن مفاعیلن فعولن .]

عقد — گردانلق. حسان — شاعر پیغمبری. پیروزه — فیروزه (پروزه دیدیکمز ماوی طاش) . پروین — اولکر . ریاحین — فسلکن معناسنه اولان (ریحان) ك جمعی .

۸

شام غریبان

گه بر اووه‌ده سفر گزینم ،
بیگانه‌سی شاخ سایه پرور ؛
گه بر لب جوده خوش نشینم ،
پرورده‌سی بید سایه گستر .

جولر کبی سوبسو رواندر ،
بیلمم نه زمان مقیم اولور دل ؟
نقاد غرائب جهاندر ،
حکمت کوره‌رك حکیم اولور دل .

گاهی چیقیور بوفق دلخواه ،
بر شهر جسیمه شاهراهم ؛
آقشام اولیورده اولمیور گاه ،
بر قریه مصادف نگاهم ،

اثنای سفرده چشم امعان ،
کوردکجه مواقع لطیفه ؛

بولمزمی طبیعتنده انسان ؛
بر خواهش جلسهٔ خفیفه ؟

بر طاغ اتکنده شویله طوردم :
چکمشدی کناره شمسی کهسار ؛
سودم او کوزل یری اوطوردم ،
تشکیل ایدییوردی بر چمنزار .

دوشمشدی شواهق جبالك ،
تا نصف فضایه‌دك ظلالی ؛
حالا او جبالك ، اول ظلالك ،
پیش نظرمده‌در خیالی .

ایلردی گذرگهن زراندود ،
یر یر کورینن ضیای مواج ؛
آهسته روشله ظل ممدود ،
بر یاندن اونی ایدردی تاراج .

ایتدکجه لطافتن تماشا
«قالسون — دیر ایدم — اوحال جاوید !»
چوق سورمدی اول نظاره حیفا ،
کیتدکجه ازالدی نور خورشید .

تنها براقوب بی نهایت ،
مهر اولدی نهان ، صولر قاراردی ؛
اطرافنی قاپلاینجه ظلمت ،
سیاح غریب فکره واردی .

محفوف غم اولدی شاد کوکلم ،
ابر آلتنه کیردی آفتابم ؛
یاراتی ایتدی یاد کوکلم ،
اولدی متزاید اضطرابم .

چوقدن بری دل مثال صیاد
آوارهٔ دشت ابتلادر ،
وارمی عجبا بنی ایدن یاد ؟
یاران دیدیکمده بی‌وفادر .

تنهامی سیاحتم ؟ دکلدر ،
وار برده رفیق تر زبانم ،
گفتاری گزیده ، طبعی نادر .
کیمدر ؟ قلم دقیقه دانم !

قالسه‌م نه زمان حزین وبی یار ،
تنشیط دله عنایت ایلر ؛

ویردکجه دماغه حدت افکار ،
بن سویلرم ، اول کتابت ایلر .

فخر عجمانه‌دن مصوندر ؛
ابراز حقیقت ایتمك ایستر ؛
بیلمکسه غرض نه ارغنوندر ،
الحاننه دقت ایتمك ایستر .

[بحر هزج : مفعول مفاعلن فعولن .]

بید — سوکود اغاجی . نقاد — خالص اقچه‌یی زیوفندن ؛ ایی فکری ، ایی سوزی کوتوسندن تفریق ایدن . قریه — کوی (رانك سکونی ویانك فتحه‌سیله‌در . رانك کسره‌سی ویانك تشدیدی ایله اوقومق غلط فاحشدر . اسم منسوبی‌ده قافك فتحه‌سیله « قروی » در . قریه‌نك جمعی مجرد حالنده یا ایله « قری » یازیلیر : مصطفی کبی .) زراندود — التون یالدیزلی . تاراج — یغما . جاوید — باقی . محفوف — اطرافی قوشادلمش . دشت — صحرا . ترزبان — براسلوب نوین اوزره افادهٔ افکار ایدن .

٩

كشف الظنون

«كشف الظنون عن اسامى الكتب والفنون» كاتب چلبى مرحومك انفس آثارى اولوب اون برنجى عصر هجرى اواسطنده لسان عربى اوزره تأليف اولنمشدر .

كشف الظنون ، مؤلفنك زماننه كلنجه‌يه قدر بين الاسلام تعليم وتعلم اولنان بالجمله علوم وفنونك حروف معجمه صره‌سيله موضوعات وبعض مسائل غريبه‌سيله غاياتنى، اسملريله مؤلفلرينك نام وشهرت ومحل ولادت وتاريخ وفاتلرينى، كتابك نره‌ده تأليف ايدلمش اولديغنى وقاچ باب ويا فصل اوزره مرتب بولنديغنى وبرچوقلرينك كلمات افتتاحيه‌سنى كوسترر بر اثر نافعدر .

كتاب مبحوث عنه بر مقدمه ايله متن اصليدن مركبدر . بش باب اوزره مرتب اولان مقدمه‌ده مؤلف علمك تعريفيله احوال وماهياتندن ومعتبر اقواله كوره تصنيف وتقسيميله كيفيت ظهورندن بحث ايدر .

متن اصلى‌يه كلنجه : بونده كاتب چلبى مرحوم اوچ يوزى متجاوز علوم وفنوندن بحث ايتمش وجمعاً ١٤٥٠١ اسامئ كتب

وفنون ایله ۹۵۱۲ مؤلف ویا شارح اسمی ذکر وتعداد ایلەمشدر.

کاتب چلبی مرحوم بو قدر معلومات وسیعەیی جمع ایتمك وبویله بر بیوك جلد کتاب وجوده کتیرەبیلمك ایچون درسعادتده ومأموریتله اناطولی، بغداد، حلب، عراقین، سوریه قطعەلرنده بولندیغی و ایفای فریضهٔ حج نیتیله خطهٔ حجازیەیه کیتدیکی اثناده اوغرادیغی کتبخانەلرده وپای تخت سلطنت سنیەده صحاف اصنافی یدنده تصادف ایتدیکی نیجه بیك جلد کتابی بر بر نظر تدقیقدن کچیرمش وبو تدقیقه ۱۰۳۲ تاریخندن بدء ایله همان تاریخ وفاتی اولان ۱۰٦۸ سنەسنه یك یقین برمدته قدر اوتوز سنه دوام ایلمشدر.

مولانای مرحوم بوقدرلەده اکتفا ایتمەمشدر: دایهٔ مدنیت اولان صنعت طباعت هنوز جانب شرقده معلوم اولمامسنه مبنی تکثیر کتب مادەسی خطاطلرك قوت وهمتلرینه قالمش برشی اولمسیله اکثر کتب فنیەنك نسخەلری پك محدود وعادتا بعض اصحاب عرفانك خصوصی کتبخانەلرینه منحصر بولنمش ایدی. ایشته هر بولندیغی محلك اهل معارفیله کوریشەرك بونلرك صحبت علمیەلرندن استفاده ایتمکی معتاد ایدنمش اولان کاتب چلبی مرحوم درسعادت وسائر بلاد اسلامیەده آوازهٔ صیت وشهرتلرینی ایشتدیکی مشاهیر علمانك نزدینه کیدەرك مصاحبتلریله تلذیذ دماغ ایلدیکی صیرەده هر برینك جمع ایتمش اولدیغی کتب نادرەیی کوزدن کچیرمکیده هیچ بروقت الدن براقمامشدر. بوسببه مبنیدرکه

كشف الظنونده اكثريا موجود كتبخانه‌لرك هيچ برنده بولنميان نيجه آثاره وبالخاصه بر كتابك مختلف شرحلرينه تصادف اولنوركه مشاراليهك بومعلوماتی نره‌دن آلديغی بالطبع بيلنه‌مديكی جهتله بوخصوص اكثريتله حيرتی موجب اولور .

طوغريسی، كشف الظنون اويله براثردركه اسكيدكجه قيمت واهميتی ازدياد بولور. بوكونكی كون مدرسه نشين اولان طلبهٔ علومدن بدء ايله تعليم وتدريسه مأموراولان علمای ذوی الاحترامه وياخود مؤلفات قديمه‌نك تدقيقيله مشغول بولنان ذوات كرامه وارنجه‌يه قدر هرصاحب فنك كشف الظنونه اولان احتياجی تعريفدن مستغنيدر. بركتابك اسمنده ويا مؤلفنده وياخود تاريخ تأليفنده شبهه ايدن وياخود الـه گچن بركتابك مؤلفی كيم اولديغنی [*] تحری ايلين كيمسه عجبا كشف الظنوندن بشقه نره‌يه مراجعت ايده‌بيلير ؟ كتب عتيقه‌دن برينك آخرلری طرفندن شرح ايديلوب ايدلمديكنی وايدلمش ايسه بوشرحلری ياپان كيملر اولديغنی وشارحلرينك اسملری نه‌دن عبارت بولنديغنی نره‌ده بوله بيلير ؟

على الخصوص قديمده عادت اولديغی اوزره اكثر كتابلرك

[*] قدمای مؤلفين شمديكی كبی كتابك اوزرينه اسملرينی يازمازلردی. بعض كتابلرك مقدمه‌سنده مندرج بولنورسه‌ده اكثريسنده مندرج دكلدر. بوندن طولاييدركه بر چوق اثارك مؤلفلری مجهول ، ياخود مشكوك قالمشدر . (مقتطف)

اسملری مسمالرینـه دلالت ایتمیه‌جك صورتده وضـع ایدلمش بولندیغندن بونلرك یالكز اسملرینی ایشتمك ویا كورمكله نه‌دن باحث بولندقلری آكلاشیله‌میه‌جغی طبیعیدر .

بناءً علیه لسان فارسی اوزره یازلمش بر « تحفهٔ سلیمانی » نك فن هیأته ، عربجه تحریر ایدلمش « مروج الذهب » ك تاریخه ، « خریدة الفكر وجریدة الدرر » ك زیجه وتركجه قلمه آلنمش بر « تحفهٔ محمودی » نك معادنه دائر بر كتاب اولدیغی كشف الظنونه مراجعت ایدلمدكجه نصل بیلنه‌بیلیر ؟

ایشته بوسببه مبنیدركه تألیفات قدیمه‌نك تدقیقیله مشـغول اولان أوروپا علماسی كشف الظنونك اهمیتنی الك اول تقـدیر ایده‌رك بوندن آلتمش سـنه اول لاتینجه‌یه ترجمه ایتمشـلر وبو ترجمه‌یی متن عربیسیله برابر طبع ایده‌رك هم عالم مدنیته بربیوك خدمت، هم‌ده كاتب چلبی مرحومك نامنی احیایه همت ایلمشلردر .

١٨٣٥ سنهٔ میلادیه‌سـندن بدء ایله ١٨٥٨ سنهٔ میلادیه‌سنه قدر تمام یكرمی اوچ سـنه دوام ایدن بوترجمهٔ مطبوعه « لغات ببلیوغرافیه وقاموس علوم » نامی تحتنده یدی بیوك جلد اوزره ترتیب ایدلمش ویدنجی جلدینه مصرده‌كی جامع الازهر كتبخانه‌سیله شام وسائر بلاد اسلامیه‌ده بولنان كتبخانه‌لرك دفتر كتبی ونهایتنه حنیفی زاده‌نك « آثار نو »ی ذیل ایدلمشدر . بونسخهٔ مطبوعه‌نك شـایان دقت اولان صحتیله برابر برمحسناتی دهـا واردركه اوده یدنجی جلدینـه كشف الظنونده اسـملری كچن مؤلفین ویا

شارحینك حروف هجا صره‌سیله اسملرینی وبو اسملرك درون کتابده هانکی صحیفه‌لرده ذکر ایدلمش اولدیغنی مبین برمکمل فهرست علاوه اولنمش بولنمسیدر. نسخهٔ مذکوره جهان مدنیتك دارالطباعه‌سی حکمنده بولنان (لایبزیق) شهرنده مشاهیر مستشرقیندن (کوستاو فلوژه‌ل) معرفتیله طبع ایتدیرلمشدر.

کشف الظنونك مندرجاتی وعلی‌الخصوص بومندرجاتی جمع ایده بیلمك ایچون مؤلفنك مصروف اولان اقداماتی درپیش نظر ایدیلنجه کرك کتابك اهمیتی، کرك مؤلفنك علوهمت واهلیتی کوز اوکنده بیوددکجه بیور.

کاتب چلبی سعییله تاریخ علومده ابقای نام ایدن مشاهیردن اولدیغی کبی بوسعینك اسلافی نظرنده ثمره‌سی‌ده حاصل اولمشدر. فی‌الحقیقه بوکونکی کون مؤلفات عتیقه‌نك تدقیقیله مشغول اولانلردن برعثمانلی دکل، حتی هیچ بر اوروپالی ویاآمریقالی‌یه تصادف اولنه‌مازکه حاجی قالفه نامنی بیلمسون وبونامی کمال حرمتله یاد ایتمسون.

حروف معجمه — نقطه‌لی حرفلر دیمك اولدیغی کبی بالجمله حروفه‌ده اطلاق اولنور. (بوراده ایکنجی معناده‌در) شوقدرکه هرایکی صورتده حروف مقطعه‌در، حروف موصوله‌یه دلالت ایتمز. یعنی (ا.ب.الخ) حروف معجمه‌در، (ﺑ . ﺘ) دکلدر.

١٠

« خیریه » دن

ای نهال چمن آرای ادب ،
نور بخشای دل ودیدهٔ اب ،
سنی قیل علم شریفه شب وروز ،
قالمه حیوان صفت اول علم اموز .
صفت حضرت مولادر علم ،
جمله اوصافدن اعلادر علم .
مطلب علمه چالیش اول اعلم ،
« فرضدر » دیدی رسول اکرم .
بزه امر ایلدی اول صاحب علم ،
مهددن لحده دك اول طالب علم .
علم ایچون اولدی شه خطهٔ نور
« رب زدنی » طلبیله مأمور .
علمدر ماشطهٔ روی وجود ،
علمدر واسطهٔ بود ونبود ،
علمدر مائدهٔ ربانی ،
علمدر موهبهٔ یزدانی ،

علمدر رابطهٔ عز وعلا ،
علمدر باعث تمکین وصفا ،
علم بر لجهٔ بی ساحلدر ،
اونده عالم کچینن جاهلدر .
جهله حق موت دیدی علمه حیات ،
اولمه همحال گروه اموات .
اولمه محروم حیات ابدی ؛
علم ایله فرق ایده کورنیك وبدی .
حضرتك ناسه بودر تلقینی :
« اطلبوا العلم ولو بالصین . »
ایتمه عار، اوکرن، اوقو اهلندن ،
هر شیك علمی کوزل جهلندن .
قنده‌در بی خبر وقنده خبیر ؟
متساوی دکل اعمی وبصیر .
جهلدر مایهٔ شرم وخجلت ،
جهلدر مورث ذل ونکبت
جهلدر محض عدم ، علم وجود .
هیچ برابرمی اولور بودونبود ؟

[بحر رمل : فعلاتن (فاعلاتن) فعلاتن فعلن]

نهال — دال . مهد — بشیك . لحد — تابوت . ماشطه —

كلين يوزينى تزيين ايدن قادين ، يوز يازيجى . بود ونبـود — وجود وعدم، وارلق يوقلق. مائده — سفره، ضيافت. موهبه — بخشش . بر — خير، ايلك (بانك كسره‌سـيله‌در.) حضرت — (بوعباره‌ده حضرت پيغمبر تقدير نده‌در.) فى الاصل قرب معناسنده اولوب كلمهٔ تعظيميه اوله‌رق قوللانيـلير . شرم وخجلت — اوتانمـه . (برنجيسى فارسى ، ايكنجيسى عربى اولان بو كلمه‌لرك ايكيسى بر معنايه‌در . بودرلو كلمه‌لرك بويله مترادفاً استعمالنده هيچ برفائده يوقدر.) ذل — (ذالك ضمه‌سيله.) ذليل، خواراولمه. نكبت — مصيبت. محض — صافى ، خالص اولان . محض عدم ، محض حقيقت خالص عدم ، خالص حقيقت ديمك اولور . [ايده‌كور وامثالى تعبيرات مهجوردر. بوموقعه‌ده شمدى «ايتمكه باق» دينيلير .]

١١

بلوطلر

وقتا كه انكين دكزك اورته‌سنده ايدم. نظرم ماء وسمادن بشقه برشی كورەمز ايدی. بعضاً دوش بردوش اولان برسلسلهٔ جبالی آكدران وچرخ مينافام اوزرنده يكديكری آردنجه كيدن بياض وكل رنكلی بلوطلری خيالمده ترسيم ايتمكله اكلنيردم. بو بلوطلر، خصوصيله آقشامه طوغری كونشك غروب ايتديكی جهتده طوپلانه‌رق لطافتلرينی تزييد ايدرلر، يعنی اك پارلاق رنكلر ايله ملون كورينورلر، اك علوی شكللر ايچنده بربرينه قاريشيرلر ايدی.

بر اقشام غروبدن ياريم ساعت اول جنوب شرقی روزكاری علی العاده كسب سكون ايلدی. روزكارك ــ كندی هبوبی كبی ــ مساوی فاصله‌لرله كوك يوزنده سوروب كوتورديكی بلوطلر كسب ندرت ومغرب جهتنده‌كيلر ايسه تعطيل سير وحركتله بر پيزاژ[١] شكلنی آلديلر.

بوبلوط كومه‌سی ــ يوكسك يوكسك طاغلری، عميق عميق

[١] Paysage.

دره‌لری ، اهرام واری قیالریله برابر — نظره بر ارض پهنـا عرض ایدردی . بو ارض خیالیه‌نك پشته‌لرنده واطرافنده زمیندن منفصل بر دومان کورنمکه باشـلادی که ارض حقیقیه‌دن پیدا اولان دومانه مشابه ایدی .

بر نهر طولانی گویا که دره‌لردن جریان ایده‌رك شوراده بوراده پیدا اولمش یارلردن آشاغی پرتاب ایدر ونهرك اوزرنده دخی کمرلری خرابه یوز طوتمش برجسر جسیم کورینوردی . نخل جنسندن بر نوع آغاجلردن متشکل اولمق اوزره برجزیرهٔ هوائیـه‌نك اك یوکسك مواقعنده قد کشیدهٔ اعتلا اولان اور- مانجقلرك وسطلرنده اماکن ومسا کنه دائر شیلر کورینوردی.

آقشـام اوزری بو حوالینك مغرب جهتنـده علی‌العـاده اولدیغی کبی ینه شو آثار لعل، آلتون صاریسی، ترنجی، زمردی رنکلرله ملون یعنی بوبیراژ بویالی تابلو[١] نوعندن دکل ایدی. ساده قبارتمه بررسم ایدی‌که ظل وضیانك الك‌لطیف امتزاجلرینی جامع ایدی .

ایشته بو رسم مجسم شمسـك آرقه طرفندن عکس شعاع ضعیفیله تنویر اولنمش بر خطه‌یی کوسترردی. فی‌الحقیقه کوکب مشعشع کوکبهٔ نهار ارض خیالیه‌نك ماوراسـنده استتار ایدنجه کندیسندن افتراق وتحلل ایتمش بعض شعاع کوپرینك نیم شفاف اولان کمرلرینی بررنك یاقوتیه‌ده تنویر ایله برابر دره‌لره وقیالرك

[١] Tableau.

ذروه‌لرینه عکس ایلدی . او زمان که جوشش انوار جزیره‌نك اطراف وجوانبنی زر خالصه غرق ایلر وخیوط اشعه‌سی آچیله آچیله سماواته یاپیلیردی ، فقط آطه‌نك هیئت مجموعه‌سی لون سنجابیده باقی قاله‌رق آفاقده مشهود اولان بلوطلردن ظهور ایدن شمشکلرك اوزاقدن اوزاغه کورلتیسی ایشیدلمکه باشلادی.

بو منظرهٔ دلفریبـك تقریباً بر بچق میل مسـافه‌ده کائن برارض حقیقیه اولدیغنه یمین ایده‌بیلیردم. حق احتمال که بورسم ـ شـکل وصورتی بلوطلره عکس ایدن ـ برجزیرهٔ بعیده‌نك تمثال آسمانیسی ایدی . تجربه‌لی کمیجیلر بیله بو نوع منظره‌لرله چوق دفعه آلدانديلر .

حقیقتی نه اولورسـه اولسون علویت ودهشـتدن مرکب اولان بو تماشـای غریب ، او خرما آغاجلریله محاط طاغلر ، بونلرك بالالرنده‌کی فورطنه‌لر، او نهر ، او کوپری ایلك حلولیله برابر بر برینه قاریشه‌رق کوزدن نهان اولدی .

مینافام — مینه رنکلی . پهنا — واسع . ارض — یر . (مؤنث سماعی اولدیغی ایچون صفتی مؤنث ایراد ایدلمشـدر . قاعدهٔ فارسیه موجبنجه بو مطابقتدن صرف نظر ایدیله‌بیلیر .) پرتاب — صیچرامه ، پرتاو. خطه — مملکت ، دیار. تمثال — مجسم اولسون اولمسون مصنوع صورت . (تانك کسره‌سیله .)

۱۴

شعرك ظهوری

شعر يازيدن ومعارفدن چوق اسكيدر . شعرك ظهوری نطقك [۱] ظهوريله برابر واقع اولمشدر ديه بيليرز. كيم بيلير انسان هنوز نطقه مالك اولميوب بر حال وحشيتده قيالرده واورمانلرده طولاشمقده ايكن بيله بلكه قوشلره تقليداً اوتمكه چاليشمشدر . مؤخراً بوكا دودوك وقوال واسطه‌سيله مقتدر اوله بيلمش ايسه‌ده نطقه مالك اولديغی حالده مهمل صدالردن حظ ايده‌ميوب قولاغنی لذتلنديرمكله برابر فكر وقلبنی دخی او لذتدن حصه‌مند ايتمك ايچون ممنونيتنی ، حزننی ويا دهشتنی ايجاب ايدن احواله دائر سوزلر اويديروب اونلری برصدا ومقام مخصوص ايله سويلمكه طبيعت طرفندن اجبار اولنمشدر . ايشته بو وجه ايله عشق وعلاقه شرقيلری ، اولاد واقربانك ، سوكيلی شخصلرك غيبوبتندن شاكی مرثيه‌لر ، انسانلرك كرك بربرلريله

[۱] نطق ـ « حيوان ناطق » تعريفنده اولديغی اوزره ـ ادراك كليات معناسنده ده حاوی وبو نطق بالطبع شعردن مقدم ايسه‌ده بوراده كلام ، سوز معناسيله ايراد اولنمشدر. (مقتطف)

وكرك حیوانات وحشیه ایله اولان مجادله‌لرنده وسائر احوالده کوستردکلری جسارتلری حاکی حرب شرقیلری سویلنمکه باشلانلمشدرکه یازی وتاریخ ایجاد اولنمازدن اول اقوام وامملك تاریخی بو اوچنجی نوع شرقیلردن عبارت ایدی . بو کونکی کونده دخی لسانلرینی یازمیان بعض اقوام ایله آفریقا، آمریقا وفلمنك جدید اقوام وحشیه‌سنك احوال تاریخیه‌لری بین الخلق سویلنلمکده اولان بودرلو شرقیلرله محکی ومصوردر . هیچ بر قوم یوقدرکه افرادی شرقی سویلمکی بیلمسین ، وهیچ بر لسان یوقدرکه آنده شعر بولنمسون .

شعر عوام بیننده سویلنیلن شرقیلردن تولد ایتمشدر . سوز سویلینلر ایچنده کوزل ومؤثر سوزلر سویلمکه ویاخود برچوق سوزلری جمع وترتیب ایتمکه مقتدر آدملر بولنوب بو وجه ایله خطیبلر ، مورخلر ظهور ایتمش اولدیغی کبی شرقیلر تنظیم ایدنلرك ایچنده دخی غایت کوزل نظملر اویدیره‌رق عادتا سوزلرینه روح ویرمکه مقتدر آدملر یتیشوب بو صورتله شاعرلر ظهور ایتمشدر. هرقوم وامت عندنده شعرك نثردن اول ظهور ایتمش اولدیغی ویازینك ایجادنده انسانلرك نثراً یازمغه باشلامازدن اول نظماً یازمش اولدقلری محققدر .

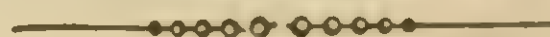
شعر تحصیل واکتساب اولنور شیلردن اولمیوب طبیعی براستعداده مستند اولدیغندن معلوماتك هر درجه‌سنده ، هرنوع افکار ایله شعر سویلنیله‌بیلیر. بناءً علیه فنون ومعارفك شعره

مدخلی اولمیوب شعر ابتـدای ظهورنده نه حالده ایدیسـه ینه او حالده‌دز . بر تحته پارچه‌سـندن عبارت بر صنمه قصیده‌لر سویلین برچین شاعریله طبیعی تجسم ایتدیره‌رك اساطیر یونانیه‌یی تعریف ایدن (هومر) ك ومعبود حقیقی‌یی تجلیل ایدن اسکی الٓهی شاعرلرك آثار شعریه‌سی بیننده هیچ بر فرق اولمدیغی کبی هرعلم وفندن بی‌خبر اولان (هومر) ك اوچ بیك سنه اول آطه‌لر دکزی سواحلنده سویلمش اولدیغی شعر ایله ویقتور هوغوکبی برمتفننك پارس شهرنده سویلدیکی شعر بیننده دخی هیچ برفرق یوقدر. یاخود برفرق وار ایسه اوده استاد ایله شاگرد آثاری آره‌سنده‌کی فرقه بکزر. قرون اولانك اوقوجه بدویسی براستاد ومدنیت حاضره‌نك بر رکن عظیمی اولان او فرانسز شاعر مشهوری اونك یاننده بر شاگرددر . اوکا شـاگردلکله اولان بو نسبتی‌ده کندیسـنك اك بیوك مدار افتخـاریدر . شعرده مطلوب اولان شی حقیقت دکلدر، افاده‌سی آرزو اولنان شیئك مجسم ومکمل صورتده تصویریدر [۱] . هر شیئك اولدیغی کبی سوزك دخی اعلا وادناسی، فرق العاده وعادیسی واردر . شعر سوزك اعلاسی وفوق‌العاده‌سیدر .

مهمل صدا — متروك اولان، برمعنایه دال اتخاذ ایدلمه‌مش بولنان سس . مرثیه — برمتوفانك محاسننی تعداد ایله تأسف بولنده یازیلان منظومه (یامشدد دکلدر)

---

[۱] شعر حقیقتی تصویر ایله اکتفا ایتمیوب دها پارلاق، دها بدیع، دها مؤثر کوستر. (مقتطف)

۱۳

سخن

سخن اولدر که بلا واسطهٔ طبع سلیم [۱]
اوله مقبول دل نادره سنجان فهیم [۲]؛
عقد گوهر کبی منظوم اوله طبعه وارد،
چکمیه ناظم اولان زحمت قید تنظیم.
سلك تسبیح دل عارف بالله کبی
اوله پر گوهر اسرار خداوند علیم.
کیم اوقورسه ایده فیض نفسی دنیایه
نشر آثار دم نطق مسیحا و کلیم.
آفرین اول سخن آرای نظامی طبعه،
که اوله فکری بو گونه دراعجازی نظیم.

[۱] «بلا واسطه» برترکیب عربی اولدیغی جهتله بوکا قاعدهٔ فارسیه اوزره کلمه اضافه‌سی جائز اولمدیغندن مصراع ضعف ترکیبدن خالی دکلدر. «بلا واسطه» یرینه «بی واسطه» دینلمك ممکن اولسه‌یدی بو نقیصه اولمازدی.

[۲] سوز اودرکه طبع سلیمك اعانه‌سنه احتیاج اولمقسزین کندی کندینه اکلاشاسونده بکنلسون.

سوزمیدراولکه‌چپ وراست دوشه‌مضمونی؛

نیجه معنای درستن بوزه بر لفظ سقیم؟
دوشه بر سمت غریبه‌ره فکر نظمی،
نه طریق روش تازه، نه وادیٔ قدیم!
چکه مضمونی فهم ایتمه‌ده بر نکته شناس
نه قدر دقت ایدرسه او قدر رنج الیم.
کندی فهم ایتسه‌ده بیلك فکرایله بر نکته‌سنی
نطقی عاجز قاله یارانه ایدنجه تفهیم.

[بحر رمل: فعلاتن (فاعلاتن) فعلاتن فعلن.]

مسیحا — حضرت عیسی. کلیم — حضرت موسی. نظامی — شاعر شهیر گنجوی (وفاتی التی یوز تاریخلرنده‌در). ایدنجه — شمدیکی لسانه کوره «ایدنجه‌یه قدر» دیمکدر.

١٤

كاتب چلبی

متوسطین معارفندان رومك آب رویی اولان كاتب چلبی بیك اون تاریخلرینـه طوغری محمیهٔ قسطنطینیه‌ده مهد آرای وجود اولمشدر. اسمی مصطفادر. آتیاً بیان اولنه‌جغی اوزره باش مقـابله قلمنده ممیز اولمغله حاجی مصطفی قالفه ویا ساده‌جه حاجی قالفه نامیله اشتهاری اوندندر. پدری ابنـای سپاهیاندن اولدیغندن قانون زمان اقتضاسنجه کندیسی دخی سلك عسکری‌یه داخل اولدیسـه‌ده اکتساب علم وعرفانه اولان میل طبیعیسی سوقیله تبدیل مسلك ایلیه‌رك عصرك معروف خواجه‌لرندن تعلم وتدرسه باشلامش وفیوضات خدمت دولتدن‌ده بهره‌مند اولمق ایچون ١٠٣٢ ده آناطولی محاسبه‌سی قلمنه شاگرد یازلمشدر.

او اثناده ارضروم بكلر بکی آبازه پاشانك عصیانندن وشاه عباسك خطهٔ بغداده تجاوزندن طولایی حدود شرقیه جولانگاه فتن بی نهـایه اولوب طرف حکومت سنیـه‌دن پی‌درپی عسکر کوندرلمکده اولدیغندن مصطفی افندی اردو معیتنه مأمور اولان هیئت کتابه ادخال ایدیله‌رك ١٠٣٣ ده صدراعظم چرکس محمد

پاشا معیتیله ترجان سفرینه و ۱۰۳۵ ده حافظ احمد پاشا معیتیله بغداد سفرینه کیتمش ومشاهد اولان مساعئ ممدوحه‌سنه مبنی باش مقـابله قلمنه نقل خدمتله طریقنجه بر آز ترقی ایتمشـدر. تمادئ محـاربات صاحب ترجمه‌یی تحصیلدن آلیقویمقده ایدی. چونکه اوتوز آلتی، اوتوز یدی سـنه‌لرینی دخی دار الحربده امراره مجبور اولمشیدی. اوتوز سکزده اردو استانبوله عودت ایتمکله مومی‌الیه‌ده بش سنه‌دن بری مهجور اولدیغی اکتسابات علمیه‌سنه قاوشمشدر.

او تاریخلر فاتح مدرسلرندن مشهور قاضی زاده افندینـك کمال اشتهاری زمانی ایدی. خواجه افندینك طلاقت لسـاننه، حسن تقریر و بیـانته کاتب چلبی دخی مفتون اوله‌رق شوق تام ایله درسلرینـه ملازمته باشلادی. فقط عزم مردانه‌سـنه راه غزا هنوز کشـاده اولمغله اوتوز طقوزده صـدر مشهور بوشناق خسرو پاشا ایله عراقین سفرنده اعلای لوای جلادت واحراز شـان غالبیت ایلیوب قرق اوچـده اردوی همایونك حلبده مشتانشین اولمسـندن بالاسـتفاده حج شریف نیتیله ینه محملبند عزیمت و ادای زیارتدن صکره عسـکرله برابر او سـنه حلبدن دیار بکره رحلت ایلدی. قرق درتده فاتح بغـداد حضرتلری جانب آذربایجانه توجیه طوغ وعلم ایلدکده مصطفی افندی دخی موکب همایونه داخـل اوله‌رق روان فتحنده رکاب سلطنتده بولندی.

بویله‌جه اون ییل قدر سفر و حرکتده زمان کچیرمش ونیجه جنکلر و وقعه‌لر کوروب کندی افاده‌سی وجه ایله «حج وغزا مصلحتنی تمام» ایتمشیدی. «رجعنا من الجهاد الاصغر الی الجهاد الاکبر» فحواسی اوزره بن بعد راه طالبده تعب نفس نفیسی توطین وعلم شریف تحصیلنه بقیهٔ عمر عزیزی تعیین» ایلمکه قرار ویردی. بناءً علیه وظائفنك قسم اولنی اکمال ایتمش، نوبت ایکنجی‌یه کلمشیدی. انجق کزدیکی، کوردیکی یرلرده مطالعه‌دن فارغ اولمیوب پك چوق کتب ورسائل کوزدن کچیردیکی کبی سفرلر آره‌سنده اردو ایله برابر استانبوله عودت ایلدکجه همان قاضی‌زاده‌نك پیش رحلهٔ تدریسنده زانو زن ادب اوله‌رق ذرتما اضاعهٔ وقت ایتمه‌مشیدی. اوناریخدن اعتباراً اون سنه‌ده کیجه‌یی کوندوزه قاته‌رق علی التمادی تتبعات علمیه ایله مشغول اولمشدر. اواثناده شعبات فنونك کافه‌سنده طالبلر ومنتسبلر چوغالمش ومتبحر معلملر یتشمش ایدی. مدارس دائمی بردار المسابقه حالنی المش ایدی. صاحب ترجمه ایچون ساحهٔ اهتمام واکتساب واسع ایدی. باخصوص هوس وجدیتی وعلمه کمال اشتیاقی ومکارم اخلاقی حسبیله کبرای اساتذه‌نك جلب توجهاتنه موفق اولمش ایدی. کرك الفت ومصاحبت وکرك مذاکره وتعلم طریقیله جمله‌سندن کلی استفاضه ایلمش ودیکر طرفدنده عمومی وخصوصی کتبخانه‌لرده وصحاف دکانلرنده اوقومدق برکتاب براقمامشدر. همتنه باقلسون که «کاهی برکتاب کورمکه شوق دوشوب غروب شمسدن طلوعه‌دك

شمعه یانار ایدی ، کلال وملال کلمز ایدی » دییور .

کنجلکنك اون سنه‌سنی غزا وجهاد یولنده تحصیل مثوباته ودیکر اون سنه‌سنی حلیهٔ ادب وعرفان ایله تزیین ذاته حصر ایلیان کاتب چلبی ایچون ترتب ایدن اوجنجی وظیفه افاده وافاضه ایدی . شیخ الاسلام یحیی افندینك توصیه‌سی اوزرینه اوکا دخی بدء ایلدی. نفسنده نیجه زحمت وکلفتله استقصا واستخراج ایلدیکی مسائل بدیعهٔ فنیه‌یی بروجه اجمال وعلی طریق السهوله ایضاح وافهامه مقتدر اولدیغندن طلبه‌سی کوندن کونه تکثر ایدر ایدی. مفتیٔ مشارالیه که ـ اکابر فضلای رومدن معدوددر ـ صاحب ترجمه ایله غایت اخلاص اوزره اوله‌رق برکون درسده حواشی‌یه مراجعت ایدوب ایتمدیکنی سؤال ایلدکده « حاشیه التزامی نادر اولور. زیرا آداب فقیرم کثرته جانب وحدتدن دخول واحاطهٔ کلیات ایله ضبط اصولدر . جزئیاتله تقید وجربزه سمتنه التفات تضییع اوقات اولمق اوزره قرار ویرلمشدر» دیه جواب ویردیکنی کندیسی یاد ایلر .

١٠٥٨ ده « تقویم التواریخ » نام اثرینی شیخ الاسلام عبد الرحیم افندی دلالتیله صدر وقت اولان صوفی محمد پاشایه تقدیم ایلدکده چوقدن بری آرزو ایتدیکی حالده نائل اوله‌مدیغی قلم قالفه‌لغی مکافاةً عهده‌سنه توجیه اوله‌رق بوتوجیه وجیهدن فوق الغایه دلشاد اولمشدر. حتی صدر مشارالیه کندیسنی بزم مصاحبتنه ودائرهٔ خصوصیتنه‌ده قبول ایله وقوف ومعلوماتندن

وتاریخ سلفده‌کی اطلاعاتـندن مستفید اولمغله کالای هنری رواجلاندیران انجق رغبت اولدیغی حقیقتنی تأییداً بو التفات مشوقانه کاتب چلبینك حیات علمیه‌سنه عظیم تأثیر اجرا ایتمشدر . زیرا سعایت کینه‌وران ایله مبتلای کسل وفتور اولان سعی واقدامی بردن بره تجلی ایلیه‌رك نوعلرنده هر بری بی مثل بر ر یادکار قیمتدار اولان آثار معتبرهٔ متنوعه‌سـنی اوندن صکره تألیفه باشلامشدر. قلم ممیزلکی مقامنی دکل، بلکه صدر مراتب علمیه‌یی احرازه شایسته ایکن قناعت طبعی وقدرشناسلغی حسبیله بو قدرجق عاطفتی بیله نهایت ایامنه قدر اونوده‌میه‌رق « او سایه‌ده هفته‌ده بر ایکی کره قلمه کیدوب بقیهٔ اوقاتی مطالعه وتحریره صرف ایلمك نعمتی میسر اولدی » دیه کندی قلمیله یازدیغی ترجمهٔ حالنده بیان ممنونیت وایفای شکر ومحمدت ایلمشدر .

گزیدهٔ تألیفاتی « کشف الظنون عن اسامی الکتب والفنون » در . بر مکمل بیبلیوغرافی لغتی اولان اشبو اثرنده کاتب چلبی اون درت بیکی متجاوز کتاب اسمیله مؤلفلرینـك نام و شهرت ومحل ولادت وتاریخ وفاتلرینی و هر برینك شرح وشـارحلرینی وابواب وفصولنی ومحل وتاریخ تألیفنی وهانکی فندن اولدیغنی و حتی اکثریسـنك ابتداسـندن بر قاچ سطر عباره‌سنی ارائه وتحریر یلمکله برابر زماننه قدر امم اسـلامیه بیننده تصـادف و تداول ایدن یوزدن زیاده علوم وفنونك تعریفات وموضوعات وغایات وتقسیماتنی درج ایلمشـدر . لسان

عربی اوزره یازلمش اولان بو کتابه مؤلفی حلبده ایکن شروع ایلیه‌رك کندی اعترافی وجه ایله یکرمی سنه املك ویرمشدر. کاتب چلبی‌یی تقدیر ایتمك ایچون صنعت طباعتك ممالك شرقیه‌ده هنوز انتشار ایتمدیکی برعصرده بویله اون اون بش بیك کتابی الده ایتمك و نظر تدقیقدن کچیرملك صعوبتنی درپیش ملاحظه ایلملك کافیدر. مؤلفات سائرهٔ مشهوره‌سی محاضراتده: «تحفة الاخبار فی الحکم والامثال والاشعار»؛ جغرافیاده: «جهانما» و «لوامع النور»؛ تاریخده «فذلکه» نامیله بری عربجه تاریخ عمومیٔ کبیر ودیکری ترکجه آلتمش بش سنه‌لك (١٠٠٠ — ١٠٦٥) وقایعی جامع تاریخ عثمانیٔ صغیر ایله «سلم الوصول الی طبقات الفحول»، «تقویم التواریخ»، «تحفة الکبار فی اسفار البحار» نام تاریخ محاربات بحریه و«رونق السلطنه» نام قسطنطینیه تاریخیدر. «رجم الرجیم بالسین والجیم»، «الهام المقدس من الفیض الاقدس»، «دستور العمل»، «میزان الحق فی اختیار الاحق» عنوانلی رسائل مقبوله‌سندن ماعدا کتبخانه‌لرده مصادف انظار مطالعه‌سی اولان درت بیك قدر رساله‌دن مسائل مهمه ومباحث نافعه‌یی اکثریا مآلاً نقل وتلخیص وقید وتلفیق ایله منتخب مجموعه‌لر وجوده کتیرمشدر. بعض کتابلره حواشی وتعلیقاتی واردر.

کندی دیدیکی کبی «یك فنله قناعته علو همت رضا ویرمدیکندن» عربیات، شرعیات، ریاضیات، طبیعیات، تاریخ،

جغرافیا کبی فنونده نهر ایلیه‌رك علمای متوزعین وحکمای متبحرین زمره‌سنه لاحق اولمشدر سمی ذاتیسنه دیه‌جك یوغیسه‌ده بعض وقایع واحوال وسائل اکتسابی تسهیل ووسعت احاطه‌سنه خیلی یاردیم ایتمشدر. مثلا سیر وسفرلری مشاهداتی تکثیر وایکی دفعه‌ده علی طریق الارث کلیتلی مال انتقالی امر معیشتنی توسیع ایلمشدر . حق میراث مالنك بر چوغنی کتابه ویردك دیه حمد و شکر ایلدیکی صیره‌ده « صدق عزیمت وخلوص طویت برکتیله فتح باب وسهولت اسباب میسر اولدی. تیسیر آلهی ایله تحصیل فنون سمتی مسخر اولوب میل طبیعی یه انتظام امر معاش امداد ایتمکین آز زمانده چوق مسافه ومنزل آلندی» دیمسی سوزیمزی تأیید ایدر. ١٠٥٥ ده کرید سفری ظهور ایتمکله دریا فنی مراق ایدینوب بو سایه‌ده جغرافیا وهیائت و ریاضیات کبی علومی تعلم و وقایع گذشته تجربه‌یی تتبع ایلدی . ینه او اثناده بحسب الطریق قلمنك ممیزلکنه ادعای حقوق ایلدکده جواب رد آلمغله مأیوس ومنکسر اولدی وکندی تعبیری اوزره « بو خصوص تحصیله موافق دوشوب شغل جانبن تأیید ایلدی . » بر آره‌لق مزاجنه انحراف طاری اوله‌رق امزجهٔ ادویه‌یی تحقیقه میل حاصل ایتمکله بویله‌جه طبابته وعلوم طبیعیه‌یه انتساب ایتدی. فرانسه راهبلرندن ایکن اهتدا ایدن شیخ محمد اخلاص اول وقت لسان فنی اولان لاتینجه‌ده ماهر اولدیغندن اوندن بك چوق معلومات اخذ

ایتمشدر . حتی بردرجه‌یه قدر لاتین لسانی اوکرنمش اولمسی‌ده احتمالدن بعید دکلدر .

کاتب چلبی ۱۰۶۸ ذی الحجه‌سنده مرتحل دار آخرت اولمشدر. مشارالیه شهراه تحصیلده جهد وثبات ایله ابقای نام ایدن و تاریخ علومده شرفلی بر موقع طوتان اعاظمدن اولوب ممالك شرقیه‌ده ارباب شوق و هوسك آمال ورغباتی علوم عربیه وشرعیه‌یه انحصار ایتمکه باشلادیغی برزمانده بلاد غربیه‌ده تجلیات اخیره‌سیله پیشوای عمران ومدنیت اولان فنون عقلیه‌یی دخی بالتقدیر دائرهٔ مساعیسنه ادخال ایلیه‌رك معارف عثمانیه‌ده رسوخ و احاطهٔ کلیات ایله معروف اولان علامه‌لره التحاق وبلکه من جهةٍ تقدم ایتمشدر. مزیت بشریه‌یی رفعت فکریه‌ده آرایان و بناءً علیه رتبهٔ علمیه‌یی بالجمله رتب دنیویه‌یه ترجیح ایلین عقلادن اولدیغی اجلدن محصول استطاعتنی ، پك عالی اولان همتنی ، ما ملکنی ، عمرینی علم ومعرفت یولنه صرف ایلیوب بوندن طولایی تحدیث نعمت معرضنده دائما اذکار شکرانیه ابراز ایلمشدر . حسن خلق وکرم طبعی عصرنده بتون کندینی طانیانلری مجلوب ایلدیکی کبی غنای طبع ایله پایهٔ رفعتنی اعلا ایتمش ودامن قناعتنه غبار طمع طوقندرمامشدر.

مرحوم مشارالیه دانشوران روم میاننده زمان اعتباریله خاتمهٔ متقدمین ورئیس متأخرین عد اولنه کلمشدر.

متوسطین — اورته‌ده بولنانلر، نه پك اسکی نه‌ده پك یکی اولانلر.

محميه — (تشديد یا ایله مرضیه وزننده) حمایه اولنمش. محافظه ایدلمش. سپاهی — قدیم بر نوع مستحفظ عسکر. فتن — فتنه‌نك جمعی. مساعی — (مسعاة کلمه‌سنك جمعیدر. مفردی لسانمزده مستعمل دکلدر) چالیشمه‌لر. تمادی — اوزامق. ملازمت — دوام. جلادت — شدت ومتانته مقارن بهادرلق. مشتی — قیشلاق. رحات — کوچه. علم — سنجاق. جهاد اصغر — دشمنله محاربهٔ مشروعه. جهاد اکبر — انسانك تهذیب اخلاق ایچون نفسیله اوغراشمه‌سی. تعب — یورلمق. توطین — آلشدیرمق. زانو — دیز. کساد — رواجك عکسی، طورغنلق. کلال — یورله. ملال — اوصانمه. استقصا — دقتله اراشدیرمق. حواشی — حاشیه‌لر، کتابك کنارینه یازیلان ایضاحات. اسائت — (کسر همزه ایله) کونولك. وجیه — اویغون، مناسب. کالا — قماش متاع. کینه‌ور — کینلی، غرضکار. گزیده — بکنلمش، منتخب. موضوع — برفنده اساس اعتباریله کندیسندن بحث اولنان شی. مثلا: فن حسابك موضوعی اعداددر. غایت — برفنك تحصیلندن مقصود اولان شی. شروع — باشلامه. تلخیص — بر کتابك زوائدینی طرح، نقایصنی اکمال ایتمه. تلفیق — بربرینه ضم ایتمه. تمهر — کسب مهارت. طویت — نیت.

١٥

اجداد معالی نژاد حضرت خلافتپناهیدن سلطان احمد خان ثالث حضرتلری وصفنده برقصیده‌دن :

باق ستانبولك شو سعد آباد نوبنیانته !
آدمك جانلر قانار آب وهواسی جانته !
ای فلك انصاف، ای مهر جهان آرا امان !
بر نظیری وار ایسه سویلك، [١] قونلسون یانته .
بن‌ده بیلمم بویله روح افزالغك اصلن، مكر
خضر تخم عمر جاوید اكدی نخلستانته. [٢]
شویله فیضا فیضدر جوش وخروش نوبهار
كیم ایریشمشدر تلاطم آسمان ایوانته .
طرفه رنگا رنك آهنك ایلمش صحرایی پر
كوه سس ویردكجه شیدا بلبلك افغانته .

---

[١] سویلك . « سویلك » صیغه‌سی شمدی بزجه مهجوردر .
[٢] شمدیكی شیوه‌یه كوره « مكر » صیغهٔ نقلیه‌یه داخل اولور .
مكر اویله ایمش » .

عرشه‌دك چيقمقده مانند دعای مستجاب
اوغرایان آب مصفا راه شادروانه .
هسزده بویله مشك اولورمی؟ـ دییو [١] خاكندن براز
آه كوندرسه‌م صبا ایله ختن خاقانه !
جدول سیم ایچره آدم بینسه بر زورقچه‌یه
ایستسه ممكن وارلمق جنتك تایانه !

§

اولدی دورگده جهان آسوده، عالم شادكام؛
ویردك استحكام دین ودولتك اركانه .
جمله تاریخ سلف مضبوط؛ نادردر هله
بویله دوشمك تخت وافسر اهلنه، شایانه .
مدت عثمانیان ایچره زمان دولتك
بكزه‌مشدر نوبهارك موسم نیسانه .
شهریارا ، نعل اسبكدن چیقان برق جهان
داغ یاقمشدر سپهرك جبهۀ كیوانه .
سلطنت حیرانیدر دائم جمال پاككك
عاشق بی‌دل نیجه حیران ایسه جانانه .
خاندان سلطنت انجق سنكله فخر ایدر ،
كوهر شهواردر رونق ویرن عمانه .

---

[١] برنجی هجانك مدی شمدی تجویز اولنماز .

سایهٔ لطفکده واردی خلق خواب راحته ،
سرکشان دهر کچدی پالرین دامانه .

[بحر رمل : فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

سعد اباد — کاغد خانه دیدیکمز مسیره. ختن — (خانك ضمه‌سیله) چینك (هوت ـ تانغ) قطعه‌سی. جدول سیم — کاغد خانه‌ده وقتیله بر جدوله ویرلمش بولنان اسم. جهان — صیجرایجی. کیوان — سیاراتدن زحل.

١٦

غازی ارطغرل بك منظومه‌سندن

ای فرات ، ای نیمهٔ شط العرب ،
سنده موج اورمقده هم غم ، هم طرب !
دیرکن ایتدك حزنه مستغرق بنی ؛
قرب (صفین) [١] دن کچر کوردم سنی .
امر عشقه انقیاد ایتدم ینه ،
حیدر کرّاری یاد ایتدم ینه .
رهگذارکدر دیار کربلا ،
یاد اولنسون شهریار کربلا .
کربلا یادیله جان آگاه اولور ،
هر نفس یا آه ، یا الله اولور .
ایشته الك حیرتفزا برهانله ،
بعد ازین لازممی کیتمك بابله ؟
باق نه استغراقه سوق ایتدك بنی ،
کوز یاشی ظن ایلیور چشمم سنی !

§

[١] صادك کسره‌سی وفانك تشدید وکسره‌سی ایله .

ذكره شاياندر فراتك هر يرى ،
بن كه بر تركم اونوتمم جعبرى [١] .
ترك اولان نعمتشناس اولمق كرك ،
وار يرى كيتسه‌م « مزار ترك » ه دك .
اى مزار ترك ، صفوتخانه‌سك !
خوابگاه شاهسك ، شاهانه‌سك !
افتخار ايت ، اى فضاى معنوى !
شاه تركان سنده اولمش منزوى .
اى سليمان شاه ، منتداريكز !
شاكر اولادِ فيض آثاريكز !
اولدى اخلاصكله فخر دو دمان ،
اوغلك ارطغرل كبى بر قهرمان .
آفرين ارطغرله ، يارانته !
آفرين ارطغرلك عثمانته !
شانكز عثمانسز اولماز، شانلى يز ،
بونجه ميليون خلق هپ عثمانلى يز .

[بحر رمل : فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

نيمه — نصف ، يارى . شط العرب — فرات ودجله نهرلرينك

[١] « مراصد الاطلاع » نامنده‌كى عرب لغات جغرافيه‌سنده بيان اولنديغنه كوره بو قلعه‌نك اسم قديمى دوسر اولديغى حالده بر مدت جعبر بن مالك نام شخصك تحت اداره‌سنده بولنمسيله اونك اسمى قلعه‌يه انتقال ايتمش وقلعه اورنه جوارنده فراته بر ميل مسافه‌ده اولوب صفين دخى بو قلعه‌نك يوقاريسنده اون ميلدن زياده برمسافه‌ده واقع بولنمشدر .

براشدکدن صکره منصبنه قدر آلدیغی اسم. طرب — سوینج. انقیاد — اطاعت. هائله — قورقنج حال ووقعه. مزارترك — ارطغرل غازینك پدری سلیمان شاهك تربهٔ محترمه‌سی. صفوت — صافیلك، خالص اولمه. دودمان — قبیله، خاندان (ایکنجی دالك سکونیله‌در.)

١٧

طیران هوام

اوچیجی حیوانات ایچنده استعجابه اك زیاده لایق و بزم ادراك واحاطه‌مزه اك چوق موافق اولان هوامدر . بونلردن برطاقمنك مکس مثال غایت اینجه بوروجکدن قنادلری واردرکه اونکله اوچمه‌نك هرنوعنی اجرا و ایستدکلری زمان جوهواده اتخاذ موقف استغنا ایلرلر . برطاقمنك دخی کلبك کبی غبار آسا غایت پارلاق الوان ایله ملون ومطلا وغایت نازك نقشلرله منقش قنادلری واردر . بونلرك یکدیگرینه مشابه وایکیشر دانه‌دن عبارت اولان ، اجنحهٔ طیوره اصلا بکزمه‌ین قنادلری اشکال غیر متناهیه‌ده متنوع ومختلف اولوب همده دردر دانه‌در. کلبك طیورك مالك اولدقلری دمباله‌دن محروم ایسه‌ده اکثریسنك بوینوزلری واردرکه اونکله راه عزیمتلرینی ایستدکلری طرفه اماله ایدرلر . بوتقدیرجه بونلر اوکشتیٔ هوائیلردرکه سکان اداره‌لری باش طرفلرنده‌در. ناف ازهارده بولنان فلیزلره مشابه خرطومی ، اوچی تکمه‌لی بوینوزلری، چیچك یاپراغنه بکزه‌ین

پارلاق دردر عدد قنادلری ، انفاس نسیمك اوته‌یه بری‌یه میل ایتـدیردیکی غیر مطرد اوچوشی ایله کلبك بر شـکوفه پرانی آکدیرر .

کوچك مکسلرك یاغموردن صکره دائره تشـکیل ایدوب (بالت) انواعندن رقصلر اجرا ایتدیکنی کمال ذوق ونشـاط ایله بالدفعات سیر وتماشایه طورمش ایدم . بومکسلر قادریل اویونی اجرا ایتمك ایچون طاقم طاقم آیریلوب یوکسـلیرلر ، آلچالیرلر ، دونرلر، طولاشیرلر، ینه قارشی‌یه کلیرلر .

بزم (اوپرا) لرك رقصـلری اوقدر لطـافتلی ، اوقدر خرده‌لی دکلدر . صـانکه بو هوایی چوجقـلر رقص ایچون طوغمشلر ا...

اثنای رقص وحرکتلرنده انواع نغمات ایله مترنم اولدقلری دخی استماع اولنور . بونلرك ـــار طیور کبی صدالری بوغاز-لرندن کلیوب بللرینـه یقین برعضوندن چیقار وقنادلری آلات موسیقیه مضرابی کبی هوایه چارپدقجـه اوندن‌ده نغمات خفیفه ولطیفه ظاهر اولور .

یردن چیقان بر بخار بونلره مرکز عیش ومسـار اولور ایسـه‌ده اکثریا سنجابی بر قیرلانغیج قوشی اورته‌لرنی یاروب بجر ورقاصلردن برقاچ طاقمنی درحال بلع ایدر .

کشتی — کمی . سکان — دومن . (سـاکننك جمعی اولان سکان

وزننده مفرد.) پران — اوچنجی . عیش — یاشامه ، ییوب ایچوب ذوق وصفا ایتمه . (اسـاءزده مستعمل اولیان «عیشة» کلمه‌سی عینك کسریله‌در، لکن عیش عینك فتحه‌در .)

١٨

اوصاف جميلهٔ اجداد شهنشاهى

فردوس آشیان قانونی سلطان سلیمان حضرتلری وصفنده بر قصیده‌دن

خاك راهى گهر تاج سلاطين جهان ،
آياغى طوپراغيدر سرمهٔ عين اعيان .
گهر تاجى ضياسيله ممالك روشن ،
خنجر عدلى جلاسيله جهان پرلمعان .
حرم قدرينه بر گنبد زركار فلك ،
اوكا بر طاق مرصع كمر كاهكشان .
فلك سلطنتك سبعهٔ سياره سيدر
كامگارا ، اويدى سر علم نور افشان !
بارك الله ! زهى پادشه عالم كيم
شرقدن غربه دكين بولدى جهان امن وامان !
لوحش الله ! زهى سلطنت قاهره كيم
قافدن قافه قدر جمله مطيع فرمان !

عرصهٔ مدح وثنانك بوله‌ماز پايانك
بيك انديشه اكر بيك ييل اولورسه پويان .

[بحر رمل : فعلاتن (فاعلاتن) فعلاتن فعلن]

سبعهٔ سياره — عطارد ، زهره ، مريخ (ميمك كسره‌سى ورانك تشديديله) مشترى ، زحل ، قمر ، شمس . (سياراتك بو وجه ايله تعدادى ظن قدمايه كوره‌در .) لوحش الله . « لا اوحش الله » دن مخففدر .

١٩

زراعت ، تجارت

(بر کتابه تقریض)

زراعتله تجارت، موجودات مدنیه‌نك ظواهریدر. علمك، معرفتك عملیاتیدر. زراعت طوپراق قازوب الماس چیقارمقدر. تجارت تیمور صاتوب آلتون قزانمقدر.

طبیعتله صنعتی بربرینه مزج ایتمك زراعتله تجارتدر.

تجارتگاه اولان بلاد، دنیانك اك بیوك شهرلریدر كه زراعتگاه اولان اراضی هپ اونلرك جوارنده بولنور. او بلادك، او اراضینك هربری زراعت وتجارتدن استحصال اولنان منافعك براهین متنوعه‌سنی احتوا ایدر.

زراعت تجارتك ابتداسیدر. تجارت زراعتك مقتضاسیدر. ثروت وبركت ایسه بو ایكی فعل خیرك نتیجهٔ بی‌نهایتیدر. زراعت اقدام، تجارت موفقیت، ثروت مكافاتدر.

زراعت بر صحرادركه تجارت سایه‌سنده بر باغچه حالنه كیرر. تجارت بر باغچه‌دركه زراعت فیضیله محصولدار اولور.

ثروت بر دفینه‌درکه اکثریت اوزره او باغچه‌نك آلتنده ظهور ایدر .

بر چفتجی منسوب اولدیغی دولته بر عسکر نفری ، بر علم طالبی قدر خدمت ایتمکه کافی بیلنمشدر .

ارباب زراعت آثاری صفحات زمین اوزرینه یازمش ادبای طبیعیه‌در. بر ساقسی چیچك زراعتدر. بر نباتات سرکیسی ینه زراعتدر. باغچوان استاد قدرتك خامهٔ ذی حیاتیدر.

بر تاجر متعلق اولدیغی عائله‌یی، تجار منتسب بولندیغی امتی احیا ایدر .

کوچك بر دکان ویا بر او تجارتدر. بیوك بر فابریقه ویا بر شهر ینه تجارتدر . بر زارع تراب اوستنده اولان محرراتنه هر یرده قارء بولور .

بر تاجر دنیانك هیچ بر طرفنده اجنبی قالماز .

زراعت و تجارت مکتبندن چیقمش بر آدم ایچون موتدن بشقه حائل وهائل یوقدر .

شعر فکردر . زراعت وتجارت فعلیاتدر . فکر هر یرده صاتلماز. فعل هر یرده کچر. بر کتاب دائما آکلاشلماز. بر تارلا دائما آکلاشیلیر . ارباب تدقیق زراعتله تجارته اوقدر اهمیت ویرمشدرکه بو کون زراعته فن ، تجارته علم اطلاق اولنیور . بو فن ایله علمك کتبه وکتب ومکاتبی واردر . او کتابلری اوقویان ، او مکتبلردن چیقان موجوداتی مطالعه ایدر .

مطالعه‌سی‌ده هر نظرده هم نفسنه ، عائله‌سنه فائده‌بخش اولور ، هم ابنای جنسنه .

صفحه — برشیئك مستوی اولان یوزی . فاساکندر . جمعی اولان صفحاتده علی القاعده تحریك اولنور . حائل — ایکی شی آره‌سنده بولنان شیء آخر . هائل — قورقنج ، مخوف . کتبه وکتب — یازیجیلر ، کتابلر .

٢٠

تنقید

جواهر نفیسه‌نك كامل العیار اولوب اولمدیغی نه‌واسطه ایله بیلنه‌بیلیر ؟ شبهه یوق‌كه اولا اهل خبره‌یه ارائه اولنور ، اوده هر بر جوهرك خواصنه كوره بر طاقم تجربه وتجریدن صكره محكه اوره‌جق ، اقتضا ایدرسه تحلیل واذابه كبی معاملات كیمیائیه‌یه مراجعتله خالصنی زیوفندن آییره‌جقدر. ایشته تنقیدك اصل معناسی بومنشأدن آلنه‌رق صكره آثار ادبیه، آثار سیاسیه، آثار صناعیه ، تصورات فكریه ، سنوحات خیالیه، خلاصه كافهٔ مدركات معقوله ومرئیه‌نك حسن وقبحنی كوسترمك، نقدینی مغشوشندن آییرمق كبی تدقیقات وتعمیقاته تعمیم ایدلمش وبو اسلوب اوزره اولان تنقید ایسه الیوم برفن دقیق صره‌سنه كچمشدركه بونك ضدی تزییفدر .

واقعا اشیای نفیسه‌دن هر نه اولورسه اولسون اول امرده حسن وقبحی حادهٔ تدقیقدن كچیرلمدكجه رفع نقائص، اكمال نواقص عدیم الاحتمالدر ، میدان ترقیده بر خطوه اوته‌یه كچمك محال اندر محالدر . دیمك اولوركه تنقیددن مقصد هرشیئك كوزلنی ،

هر شیئك مقبولنی سچوب آلمقدن عبارت اولوب بنابرین کرك بدایع صنایعده اولسون، کرك دقایق حقایقده اولسون، هر نه‌ده اولورسه اولسون ، منقدك اهلیت واقتداریله برابر امراض اغراضدن مبری اولمسی اقتضا ایدر .

فی الحقیقه صناعت تنقید ، اهلی عندنده اوقدر دقیق ، اوقدر رقیق ، اوقدر محترمدر که همان اشرف وادق صنایع عد اولنسه تجاوز .

واقعا هر اهل صنعت الندن ایش چیقه‌بیلیر، هر شاعر شعر سویلر، هر اهل رأی رای ویره‌بیلیر . فقط اصل هنر بونلری آکلایوب نواقصنی کورمك ، محسناتنی ارائه ایده بیلمکدرکه بو واسطه ایله درجهٔ کماله ایریشمك ممکن اولسون .

یوقاریدن بری بیان اولنان ملاحظاته برکره ارجاع نظر ایتسه‌ك تنقیدك معنای لغویسی آلتونی، کموشی ، نقود سائره‌یی کمال دقتله یوقلایوب چویره‌رك ، محکه اوره‌رق خالصیت ومغشوشیتنی ، عیارنی تعیین ، برده نقد اقچه‌یی تسلیم ایتمکدن عبارت اولدیغی آکلاشیلیر .

ایشته بو مناسبتله آثار نفیسه دخی نفاستجه نقود ثمینه‌یه تشبیه اولنه‌رق بو یولده ایدیلان تحریات نظریه‌یه تنقید نامی ویرلمشدر . دیمك‌که اصطلاح ادباده تنقید، استفادهٔ عمومیه نقطهٔ نظرنجه آثار نفیسهٔ ادبیه و صناعیه‌یی محاکمه ایله کامل العیار وشایان اعتبار اولدیغنی میدانه قویمقدن عبارتدر.

بومطالعه‌یه نظراً هرنه قدر تنقید ، آثار نفیسه‌نك نوعما جستجوی معایب قبیلندن کبی تلقی اولنورسه‌ده تحری حقایقده سر مو خلوص نیت ، صفوت قلب ، اصالت رأیدن انحراف کوسترلسه ایش تزییفه بینر. هله ذره قدر شائبهٔ استخفاف واستحقار استشمام اولنسه او تقدیرده جادهٔ تنقیددن چیقیله‌رق وادئ تندیده کیرلمش اولور. بوجهتله شرائط مسروده‌یی جامع اولان تنقیداتدن اصحاب آثار دلگیر اولمق شویله طورسون اثرلری شایان تنقید کورلدیکیچون بیان ممنونیت ایتسه‌لر کرکدر. چونکه یوقاریده دیدیکمز کبی تنقیددن مقصد اثرك منقدیت ومنقحیتنی کوسترمك، قابل توجیه وتأویل اولان نواقصنه محمل صحیح آرامقدن عبارتدر .

تزییف — قلبه چیقارمق ، قلب اولمق اوزره کوسترمك . نقائص — نقیصه‌لر ، عیوب . نواقص — ناقصلر ، اکسیکلر . ادق — پك دقیق ، پك اینجه . تندید — معایبنی سویلیه‌رك رسوای ایتمك .

٣١

اجداد معالی نژاد حضرت پادشاهیدن سلطان عثمان خان ثانی حضرتلری وصفنده برقصیده‌دن

آفرین، ای روزگارك شهسوار صفدری،
عرشه آص شمدنکیرو (١) تیغ ثریا جوهری!
پارهٔ الماسدر، سنك فسانی نیلر اول؟
چرخه چکمه بردخی شمشیر والا گوهری!
سرفراز ایتدك لواء الحمد دین احمدی،
دشمنه کوستردك الحق دستبرد حیدری.
تیغکه نوله (٢) یمین ایلرسه روح مرتضی؟
برغزا ایتدك که خشنود ایلدك پیغمبری!
بویله آغاز ایلسون شمدنکیرو القابکه
جامع نه قبهٔ کونك خطیب منبری:

(١) شمدیدن کیرو، شمدیدن صکره. اسلانك حال حاضرنده مجبوردر.

(٢) نه اوله. شمدی مجبوردر،

افتاب بحر وبر، صاحب قران شرق وغرب ،
شهسوار نامور، رایت کشای صفدری ،
آسمان دولتك خورشید قدسی پرتوی ،
بزمگاه شوكتك جمشید خورشید افسری ،
نقد وقت سلطنت، سرمایهٔ امن وامان ،
دستگیر دین ودولت ، کام بخش سروری .
صفدر کشور کشا کیم جنکه چیقدقجه اولور
جبرئیل « انا فتحنا » خوان تیغ ومغفری .
شهنشین نه رواق آسماندر مسندی ؛
عیدگاه هفت اقلیم جهاندر کشوری .
یازسه وصف نکهت خلقن ویرردی عالمه
گرد خاك پای خامه بوی مشك اذفری .
قدر خاك کوی اخلاقن بیلیردی روزگار
بربرینه ایلسه آغشته مشك وعنبری .
کامکارا ، صفدرا ، صاحب قران شاهنشها ،
ای سریر عدل ودادك داور دین پروری !
سحر ایدردم مدحکه کلدکجه اما نیله‌یم
ایلمش حق وصفکی قید تصوردن بری !

[بحر رمل : فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

سنك فسان — بیله‌کی طاشی . دستبرد — قوت ، قدرت ،

خطیب منبر جامع نه قبۀ کون — طقوز قبه‌لی جامعه مشابه اولان کائناتك خطیب منبری، مشتریدن کنایه‌در. رواق — (رانك کسره وضمه‌سیله) او اوکنده‌کی سقف، قبه، کمر، کوی — طوپ، یووارلاق. اغشته — قاریشمش. اذفر — کسکین کوزل قوقولو.

٢٢

عمرك چوجقلغندن

والده وارنه‌لی اولدیغندن بر آره‌لق صله آرزوسنده بولندی. دایمز احمد اغا ذاتاً دائما تجارتله استانبوله کلیر کیدردی، بزده مسافر اولوردی. پدرم والده‌یی، برادری، بنی کندیسنه تودیع ایدره‌ك وارنه‌یه کوندردی. او زمان بن یدی یاشنده ایمشم. قرق کون قدر وارنه‌یی، باغلرینی کزدکدن صکره ینه دایمزله برابر استانبوله عودت ایلدك.

وارنه‌ده بر سراج عمراغا وار ایدی که اهالینك شهادتیله ثابت اوله‌جغی اوزره پك ایی بر آدم ایدی. پدر اونکله غائبانه مخابره ایدردی. بربرلرینه هدیه کوندررلردی. وارنه‌ده بولندیغمز اثناده رفیقه‌سی بزی بالدفعات خانه‌سنه دعوتله پك چوق اکراملر ایتدی.

بو او بر یوقوش اوزرنده بولندیغندن مملکتك (قوملق) جهتنه نظارت کامله‌سی وار ایدی. بن ذاتاً دکز سیاحتی کبی دکیز تماشاسنیده پك سورم. اورادن کورفز ایله قارشیکی

طاغلری ، باغلری غلطه بورنیله اچیغی سیر ایدش زیاده‌سیله خوشمه کیتمش اولملی که استانبوله عودتمزده وارنه‌نك خیالملی اشغال ایتمکده اولان مواقع لطیفه‌سندن بری‌ده عمر اغانك خانه‌سی ایدی . بندن بیوك اولان اوغلی سلیمان افندیدن پك چوق التفات کوردم . خاطر نشانمدرکه برکون بنده بو اوه دعوت ایدلمش ایدك . کیتدك . سلیمان افندی‌ده اوراده ایدی . باغچه‌ده سائر آغاجلر اولدیغی کبی برده الما آغاجی وار ایدی که کماله کلمش اولان میوه‌لری اوك اوکی آچیق صفه‌سندن دوشیرله بیلیردی . بو آغاجك آلتنده کزنمکه باشلادق . بر آره‌لق سلیمان افندی غائب اولدی ، مگر صفه‌یه چیقمش . آغاجی صارصمغه باشلادی ، برده باقدمکه الما ایله قاریشیق زردالو دوکیلیور . بردن بره الما آغاجندن زردالو دوکلسنه بر معنی ویره‌مدیکمدن حاصل اولان ممنونیتم حیرت آمیز اولدی . صکره‌دن آکلادمکه سلیمان افندی آغاجی صاللادیغی صیره‌ده بنی زیاده تلطیف ایچون بر یاندن‌ده آووج آووج زردالو دوکمش . اومنظره بکا پك اکلنجه‌لی کوروندی . حقیقةً بنی باشقه برصورتله بوندن زیاده ممنون ایتمك ممکن دکل ایدی .

پدر برعید اضحانك ایلك کونی صباحلین نمازدن عودتنده کندیسیله والده ایچون آماده بولنان ایکی قرباندن برینی ذبح ایتدی . دیکلنیر کبی براز طوردی . دیگرینی ذبح ایتمکسزین

وجودنده برطاقتسزلك حس ایتمكده اولدیغنی بیان ایله یوقاری صفه‌یه چیقه‌رق مندرك اوزرینه اوزاندی . حمی ایمش . دوشكه یاتمغه مجبور اولدی . طبیبلر كتیرلدی . باقدیرلدی . مفید اولمدی . اون بر كون صكره ارتحال ایلدی. ادرنه قپوسی خارجنه دفن ایدلدی .

كیفسزلكی اثناسنده بر كون بنی دوشكنك یاننه چاغیردی ، الیله یناغمی اوقشادی. صكره برقولی دیرسكمه قدر صیوادی. دقتله باقدی . یانمزده بولنان والده‌یه خطاباً :

« نه‌قدر ضعیف ! »

دیدی . والده :

« چوجق . »

جوابنی ویردی .

او یاقیشیقلی یوز صاپ صاری اولمش ایدی . كوزلرینك بیاضنده‌ده صاریلق كوریلیوردی . بردن بره باشی اوجنده آصیلی بولنان قامایی ایستدی . والده قالقدی . كتیردی . ویردی . پدر صول الیله قینك آشاغی طرفندن طوته‌رق صاغ الیله قامانی كوجلك ایله چكه‌رك صییردی . بز متحیرانه سیر ایدیور ایدك . قامایی هوایه طوغری قالدیره‌رق بر پارچه اویناتدی ؛

« بن شهید اولمق ایستردم ! »

دیدی . والده آغلامغه باشلادی . بن ده آغلایه رق آشاغی
ایندم .

زردالو — « زردالی » دیدیکمز میوه . کلمهٔ فارسیه در . آلو،
اریکدر .

٢٣

بر قصر وصفنده

ای عالم مثالك سیاح هوشیاری ،
هیچ قصر صورتنده كوردكمی نوبهاری ؟
گل كورمدكسه سیر ایت ؛ اما صاقین غلطدن ؛
تابنده غره صانمه اول جفت زرنگاری . [١]
ابرولرین زر اندود ایتمش عروس فیضك
مشاطهٔ كمالك كلك خجسته كاری .
باق اول زمین خوب ودلجوی مشكبویه ،
سیر ایت او سقف پاك پرنقش وپرنكاری :
گویا ایدوب طبیعت گوی زمینی تسطیح ،
تبت آشاغی دوشمش چین وختن یوقاری .

[بحر مضارع : مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن .]

گوی زمین — ارض یووارلاغی، كرهٔ زمین .

---

[١] « جفت » دن مقصد كمردر .

٢٤

فقرات ادبیه

شامده مشهور شاعر نابینا «ابو العلا» نك ــ كه بلدهٔ معرة النعمانه منسوب اولدیغی جهتله «ادیب معری» عنوانی آلمشدر ــ مجلس ادبنده بركون شعرادن برقاچ خوشمقال محصول طبیعتلری اولان بعض اشعاری انشاد ایله اشتغال ایتدكلری صره ده بونلرك آره سنده بولنان «ابو نصر المنازی» دخی كندی آثارندن برشعر اوقومغله ابو العلا «انت اشعر من بالشام» یعنی «سن شامده كی شاعرلرك اك مقتدریسك.» دیه كندیسنك جودت طبعنی بالخاصه تقدیر ایتمش ایدی.

برخیلی زمان صكره معری بغداده كیتدی. اورانك اهل ادبی دخی بزم ابو العلاده بولندی. برمعتاد حضور استادده هركس شعرینی انشاد ایتمكه باشلادی. منازی دخی بالتصادف داخل مجلس بولندیغندن نوبتی كلنجه اوده برشعر اوقودی.

معری یاننده كیملر بولندیغنی بیلمدیكی حالده شعر منازی یی دیكله یجه بوشاعر حقنده شامده ایراد ایتمش اولدیغی جملهٔ استحسانیه ده واقع «من بالشام» اوزرینه معطوف اوله رق

« ومن بالعراق » یعنی « عراقده‌کی شاعرلرکده الك مقتدری سنسك . » دیمش و کندیسنك فرط ذکاسنه بر دلیل جدید اولان بو عطف عارفانه اوزرینه حضارك نظردقتی برقات دها ادیب اعمایه منعطف اولمشدر .

§

زمان سعادته یتشمش اولدقلری حالده رؤیت دیدار نبوی ایله مشرف اولمقسزین قبول اسلام ایدن تابعیندن « صخر بن قیس » ـ که « احنف » لقبیله شهرت بولمشدر ـ سادات عربك فضائل پرورانندن صاحب نوادر بر شاعر ایدی .

مشار الیهك مجالس مصاحبتنه ملازمت ایدنلردن بر آدم دائما التزام سکوت ایلیه‌رك سویلمنن . وزلری دیکله‌مکله اکتفا ایده‌کلمش ایکن بر کون هیچ مناسبتی اولمدیغی حالده دهنکشای بلاهت اولوب احنفه « مسجدك کنار بامنده کزوب قوشه‌بیلیرمیسکز؟ » سؤالنی ایراد ایله :

« هرزه گوید ، لطیفه پندارد ! »

مضموننه ماصدق اولدیغنی کوسترد کده احنف متبسماً « باقسه‌کز آ! ارتق پیر ناتوان اولدم ، طریق واسعده بیله کوج حال ایله یورویه بیلیورم . اویله تهلکه‌لی یرلرده کزوب قوشه‌میه‌جغم بدیهیدر . » جوابنی ویردکدن صکره :

كأيّن[۱] ترى من صامت لك معجب ،
زيادته او نقصه في التكلم .
لسان الفتى نصف، ونصف فؤاده ؛
فلم يبق الا صورة اللحم والدم[۲]

قطعهٔ غراسنی اوقومشدرکه «بك چوق شخص خاموش مشاهده ایدرسك که تکلمه باشلایجه سوزنده‌کی زوائد، یاخود نواقص سنی اعجاب ایلر. انسان حقیقتده ایکی‌یه تقسیم اولنور : نصفی اذعانی، نصف دیگری لسانیدر . بر آدمده بو ایکی شی منتفی اولنجه لحم ودمدن بشقه انسانه بکزر نره‌سی قالیر؟» مآلنده‌در.

§

سحبانی ابکم ایلدی باقل غریبدر !

شعرای عربدن «دِعبل»ك بیلدکلرندن برمتشاعر برکون مشارالیهك نزدینه کله‌رك آثار طبعندن اولمق اوزره :

ان ذا الحب شديد ليس ينجيه الفرار،
ونجامن كان لايعشق من ذل المخازي

[۱] كأين = كأي . «كم» خبريه كبى ادات تكثيردر .

[۲] بو ایکی بیت «زهیر ابن ابی سلمی» نك معلقات سبعه‌دن اوچنجیسی اولان قصیده‌سندندر . مصراع اوّل نهایتنه سکته وضع اولندیغنه کوره بیت «بك چوق خاموش کوررسك که سنی متعجب ایدر، زیاده‌سی، نقصانی سوز سویلدیکی زمان بللی اولور .» مآلنده‌در .

بیتنی عرض ایلدکده دعبل بعد المطالعه «بیتك روی حرفلری یکدیکرد اویمیور . باقسه‌ك آ ! مصراع اولده راء مهمله اولدیغی حالده مصراع ثانیـده زای معجمه بولنیور» یوللو بر اخطار منقدانه‌ده بولنمش ایدی .

متشاعر دیدی‌که : «اونك قولاینی بیلمیورمیسك؟ ایکنجی مصراعك روی حرفنه نقطه وضع ایتمزسـك ، توافق حاصل اولور .»

بونك اوزرینـه دعبل «آفرین آرقداش ! اهمال نقطه ایله بو هجنتك چارهٔ رفعنی بولدك، فقط مصراع اولك آخری مرفوع اولدیغی حالده مصراع ثانینك آخری مجروردر. بین المصراعین اعراباً دخی توافق لازم کلمزمی؟ بو نقیصـه‌نك ازاله‌سی ایچون نه‌چاره بوله‌جقسك ، باقه‌لم !» دیدکده متشاعر حدتلنه‌رك دعبله «نه احمق ادمسك ! بن سکا «اعجام ایتمه» دییورم . سن ایسه حالا اعراب قیدنده بولنیورسك» دیه چیقشدی .

دعبل بو دفعه ناچار سکوت ایله مقابله ایتمشدر .

حروف روی— قافیه‌نك صوك حرفی. «ایمان» ایله «برهان» ده نون حرف رویدر. اعجام — یازی‌یه نقطه وضع ایتمك : اعجام ، خطی اعجام ایتمز. هجنت — (ضم ها ایله) عیب ، قصور .

۲۵

قرمزی مرقوبلر

حدوده سوق ایدیلن قهرمان یکیتلردن
کویك طقوز نفر اولمشدی ویردیکی عسکر .
کوکللی کیتدی بو مجموعدن فلان وفلان .
محمد اونباشی افرادك الڭ دلیری ایکن
ردیف ایدی . . چیقه‌جق اذنی بکلدی ناچار.

« غزا . . غزا ! . » دیر . . اولوردی ربوده صبر وقرار.
باروت کوزنده توتن جنکجوی خصم افکن .
صدور امر حکومت اولنمدن اعلان
محمد اونباشی — آمادهٔ قیام وسفر —
غزا مناقبنی نقل ایدردی شاطر . . شن .

کلوب یتشدی هله امر منتظر . . درحال
کنار قریه‌ده طوپلاندی هپ مجاهدلر .

محمد اونباشی . . چوق شی ! . کورمدی او یکیت .
اوت ! اونك چوجوغی . . بش یاشنده‌کی زینل
براقمیوردی صارلمش‌ده بوینه محکم .

«اونوته قرمزی مرقوبلری . . . ـ اونوتمم . ـ هم
بوکونده قال‌ده یارین کیت . . ـ براق چوجوق واز کل !
ـ اونوته قرمزی مرقوبلری . . ـ یکی . . ـ هادی کیت .»
اوپوب متانت ایله اوغلنی یورکلی پدر
مجاهدینه قاووشمقده ایتدی استعجال .

محمد اونباشی بر قلعهٔ جبل تمکین . .
محمد اونباشی بر آتش قضا رفتار . .
محمد اونباشی بر چوق غزاده شهرتگیر . .
محمد اونباشی بر چوق ظفرده شان آور . .
محمد اونباشی لکن زبون دست قدر ! . .

اصابت ایلدی بر مرمیٔ خطا پرور . .
اورلدی قلبگندن او قهرمان عسکر .
فقط اجل نیچون ایلر ورودنی تأخیر ؟
نه‌دن اوزر او دل افکاری موت شیرینکار ؟
هنوز آچلمدیمی یوقسه باب خلد برین ؟ . .

اوزاقده بر قیا کوردی .. کیدوب طیاندی اوکا
سقوطی یرلره نفسنجه ذل صایان آرسلان !
وجود غرقهٔ خون .. سر برهنه .. چهره غضوب
طورردی . مقصدی کویا مخلد ایتمك ایدی
او یرده هیکل پر دهشت جلادک .

احاطه ایتمك ایله پای ذی صلابتنی
یاواش یاواش او مبارك دماء منجمدی
تجسم ایتدی نگاهنده بر قزل مرقوب .
بونی کورنجه تخطرله زینلی در آن
اوقان صیزان یورکی یاندی.. یاندی.. یاندی.. اوکا !

بیتیردی طاقت و آرامنی بو درد الیم ..
بیقلدی بر یانه حسرتکش حلول ممات .
دوشوندی صکره بتون کائناتی خلق ایدنی .
دلی امید ایله طولمشدی که یتشدی اجل ..
شهیدی جنتنه آلدی حضرت متعال .

کوینده خسته‌لنوب برچوجوق اوکون فی الحال
ــ اوت ! او بیلدیکمز بش یاشنده‌کی زینل ــ

یانارکن آتش بحران ایچنده روح وتن
صاقلایوب ده دیوردی ـ کسیك کسیك هیهات ! ـ :
«کله‌یدی قرمزی مرقوبلرم !» روالّلی یتیم ! . .

[بحر مجتث : مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلن]

دل افکار — قلبی یاره‌لی . سر برهنه — باشی آچیق . خلد برین — جنت .

٢٦

رسم

رسم صنایع نازکه‌دن اولوب نقر یعنی هیکلتراشلق وموسیقی ایله اولان مناسبت ماده‌سی آشکار اولدیغی کبی شعر ایله اولان مشابهت معنویه‌سنی دخی «شعر» بحثنده بیان ایتمشیدك [١]. رسم طبیعتك ذی‌روح ویاغیرذی‌روح بر جزئی ویاخود برمنظره‌سنی تصویر ایتمکدن عبارت اولمغله رسمك اك کوزل واك مکملی تصویر ایتدیکی شیئی شکل وهیئت وصورت حقیقیه‌سنه اك زیاده بکزه‌دن رسمدر. آنجق بومشابهتك یالکز مادی اولمیوب معنوی اولمسی دخی اقتضا ایدر؛ بر انسانك رسمنی یاپمق ایستین رسام یالکز اونك اعضاسنی حسن تصویر ایله قناعت ایتمیوب چهره ووضعیتنده احوال معنویه وحسیاتنی دخی تصویر ایتمك مجبوریتنده‌در؛ او آدمك محزون ومکدرمی، یوقسه ممنون ودلشادمی اولدیغنی، نه طبیعتده بولندیغنی، نه دوشوندیکنی، نه حس ایتدیکنی بیله تصویر ایتملیدر. انسانده‌کی بواحوال معنویه وحسیاتك لسانله تعریفی، قلمله تحریری ممکن دکلدر، بر رسام ماهرك فیرچه‌سی ایسه بیوك بر سهولتله او احوال وحسیاتی

[١] اومقاله‌ده اقتطافك بوقسمنده مندرجدر. صحیفه ٨

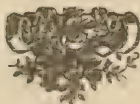
تماميله تصویر ایده‌رك وعادتا مجسم صورتده کوسترەرك صانکه رسمنه روح ویرر! ایشته رسمك قدرینی پك عالی بر درجه‌یه ترفیع ایدن بو حالدر. رسم عالمده وجودی مکملیتله مشروط اولان اوچ شیئك بریدر، دیکر ایکیسنك دخی بری شعر، بری موسیقیدر. حقیقةً هر شیئك عادیسنه تحمل اولنه‌بیلدیکی حالده رسم ایله شعر وموسیقینك مکملی انسانی نه قدر متلذذ وممنون ایدرسه بونلرك عادی جنسی ده او قدر صیقنتی وملالتی موجب اولور. بونك ایچون بونلرك وجودی مکملیتلریله مشروطدر، سوزینی تکرار ایدرز.

رسمك نه وقت ونره‌ده ظهور ایتدیکی مجهولدر، چونکه بوده شعر ایله برابر وبلکه شعردنده اول وتاریخك ضبط ایده‌بیلدیکی زمانلردن چوق اقدم ظهور ایتمش وطبیعت بشریه‌نك ایجاب ایتدیردیکی شیلردن اولمغله بلکه انسانلرك ابتدای خلقتلرنده ساکن بولنمش اولدقلری محللرك هر طرفنده بردن وجود بولمشدر. «ماموت» دینیلن جسیم فیللر و«رن» تعبیر اولنان کیکلر انواعی کبی جنسلری چوقدن منقرض حیوانلرله معاصر اولوب ازمنهٔ تاریخیه‌دن چوق اول یاشامش ووحشی حیوانلرك عمرینه قریب بر عمر سورمش اولان یوزلرجه عصرلق اجدادیمزك بو کون ارباب فن طرفندن بولنان آثار ماضیه‌سی ایچنده بر ماموت فیلنك رسمنی حاوی ینه بو نوع فیلك بر دیش پارچه‌سی بولنمشدر. دیمك اولیورکه انسان کندینه

بر لباس ومسكن دوشونمزدن اول رسام اولمغی دوشونمش وتا او وقتلردن رسم ایله اوغراشمغه باشلامشدر . یازیلرك دخی ابتدای امرده حیوانات واجسام سائره رسملری صورتنده ظهوری انسانلرك رسمه اسكیدن بری اولان میل والفتلرینه بر دلیلدر . نوع بشرك ابتدای ظهورینك بر كوچك نمونه‌سی اولان طفولیت دخی بوكا بر مثال حكمنده‌در؛ بر طفل صغیرك النه بر قلم كچنجه درحال دیوارك اوزرینه برانسان ویا برحیوان رسمی یاپمغه چبالار، وبو ایشه طبیعت طرفندن سوق اولنور .

رسمك ابتدای ظهورنده اویله بر طفلك چیزدیكی رسم حالنده بولنمش اوله‌جغی شبهه‌سز اولوب مرور زمانله انسانك درجهٔ عقل وذكاسی ترقی ایتدكجه والی دها ایی اویناتمغه آلیشدقجه هر شیله برابر رسم دخی تدریجی تدریجی اصلاح اولنمشدر. فن نقر، رسمدن اول ترقی ایتمش اولدیغندن بوندن اسكی عد اولنیورسه‌ده طبیعت انسانی الك اول رسم یاپمغه سوق ایدوب هیكلتراشلق بر ایكنجی ومؤخر فكر اولدیغندن ظن ایدرزكه رسم نقردن اول ظهور ایتمش وآنجق امر ترقیده صكره اوندن كری قالمشدر .

نقر — طاشه اویناجیاقله یازی یازمق (ترجمهٔ قاموس) یازی هر درلو نقش معناسیله آلنمیلدر .

٢٧

بلال حبشی

پیغمبریمز افندیمزك برنجی مؤذنی اولان واسلامده ابتدا اذان اوقویان ذات شریفدر. کوله ایکن اظهار اسلام ایتمش ایدی. کوله صنفندن مسلمان اولانلرك برنجیسیدر. مشرکلرك اذالرینه تحمل ایله دین حقده ثبات کوسترمکده ایکن حضرت ابوبکر صدیق اونی صاحبندن صاتین آله‌رق آزاد ایلمشدر. بلال بوصورتله خدمت نبویه مداوملرندن اولمش ایدی. ارتحال پیغمبریدن صکره دخی حضرت صدیقك مصرانه التماسی اوزرینه برمدت مدینهٔ منوره‌ده قالمش ایسه‌ده نهایت «سید کائناتك افتراقنه تحمل ایده‌میورم» دیه‌رك وخلیفه‌نك رضاسنی استحصال ایده‌رك شامه کیتمشدر. شامده ایکن برکیجه رسول‌الله رؤیاسنده کورینه‌رك «یا بلال، بزی زیارت ایده‌جك وقت کلمدیمی؟» بیوردیغندن بلال پك حزین برحال ایله اویانه‌رق همان دوه‌سنه بینوب مدینهٔ منوره‌یه عزیمت ایتمشدر. روضهٔ مطهره‌نك اوزرینه قاپانه‌رق ویوزینی کوزینی اومبارك طوپراقلره سوره‌رك اغلامقده ایکن حسنین افندیلریمز یانته کلدیلر. بلال قالقوب آنلره صاریله‌رق ینه برچوق آغلادی. «یا بلال، مسجد شریفده رسول اللهه

اوقودیغـلك اذانی ایشتمك ایسـترز » دیدیلر. بلال همان وقت سعادتده اذان ویردیکی موقعه چیقدی. « اشهد ان لا اله الا الله » دیدکده هیجان تزاید ایتدی. «اشهد ان محمداً رسول الله» دیینجه آغلامدق کیمسه قالمدی. « رسول الله دیرلمش ! » دیه چوجقلر صوقاقلره دوشدی. او زمانه قدر مدینـهٔ منورهده 'ویله فوق العاده بر حال کورلمهمش ایدی. بلاله حیرت کلدی. اذانی تمام ایدهمدی. اسلامده آندن حزین اذان اوقونمامشـدر. بونك اوزرینه بلال شامه عودت ایتمشـدر. (١٧) ده اوراده ارتحال ایلدی. رضی الله عنه.

٢٨

مناجات

حق تعالی [١] عظمت عالمنك پادشهی،
لامکاندر [٢]، اولەماز دولتنك تختکهی،
خاصدر ذات الهیسنه ملك ازلی،
بی حدود آنده اولان کوکبهٔ لم یزلی.
اثر حکمتیدر یرله کوکك بنیادی،
طولو بوش جمله ید قدرتنك ایجادی.
عزت وشاننی تقدیس قیلار جمله ملك،
اکیلیر سجده ایدر پیش جلالنده فلك.

[١] ترکیب مشهور اولەرق اوتەدن بری بویلەجه قبول اولنمشدر. قاعدهٔ عربیەیه عدم موافقتی جای بحث اولامليدر.

[٢] شاعر «بی مکاندر» تعبیرینی مناسب کورمدیکی ایچون بویله دیمشدر. لکن «مکاندن منزهدر» معناسنی افاده ایده بیلمك ایچون بر «له» تقدیرینه محتاجدر. بونك امثالی مفقود اولمیوب ازجمله «مالا کلام»، «مالا کلام فیه» دیمك ایسەده بومثللو تقدیرلرك لسان عربیده دخی قیاسی اولامسیله برابر تکلفه حاجت براقلامسی اولادر.

امری وجه اوزره بر ایلر کیجه کوندز حرکت؛
دکیشیر، تازه‌لنیر موسم فیض و برکت.
پرتو رحمتنك لمعه‌سیدر آیله کونش،
تاب خشمندن آلیر آلسه جهنم آتش.
شرر هیبت علویه‌سیدر هپ اجرام
آنلرك نوری سحائبدن ایدر رفع ظلام.
کیمی ثابت، کیمی سیار بتقدیر قدیر،
تکرینك وارلغنه هر بری برهان منیر.
وارلغن بیلمه نه حاجت کرهٔ عالم ایله،
یتر اثباتنه خلق ایتدیکی بر ذره بیله.
کورەمز ذاتنی مخلوقنك عادی [١] نظری
حس ایدر نورینی اما که بصیرت بصری.
وحدت ذاتنه عقلمجه شهادت لازم،
جان و کوکلمله [٢] مناجات وعبادت لازم.
نشئهٔ شوق ایله آیاتنه طاپمق دیلرم،
آکه وار خالقمه غیری نه یاپمق دیلرم!

[١] مقتضای وزن ایله «مخلوقنکادی» صورتنده تلفظ اولنه‌جغندن «ین» ساقط اولور. بوقیصه‌یه «وصل عین» تعبیر اولنور.

[٢] بری فارسی یا عربی، دیکری ترکی اولان ایکی کلمه آره‌سنده‌کی واوعاطفه مفصول ومفتوح اوللیدر. بنابرین جا ـ ن و ـ کوکلمله اوقومق جائز دکلدر. جان ـ و ـ کوکلمله اوقومق ممکن ایسه‌ده بوده شیوه‌یه مخالف دوشدیکندن بالضروره اولکی صورتده اوقنور. جانمله، کوکلمله دینیله بیلملی ایدی.

ای شناسی ایچمی خوف آلهی داغلار؛
صورتم کرچه کولر، قلب کوزم قان آغلار .
ایدر عصیانمه [۱] کوکلمده ندامت غلبه،
نیله‌یم [۲] یوز بوله‌مم یأس ایله عفوم طلبه.
نه دیدم؟ توبه‌لر اولسون! بوده فعل شردر،
بنم عذرم گنهمدن ایکی قات بدتردر.
نور رحمت نه‌یه کولدرمیه روی سیهم؟
تکرینك مغفرتندن‌ده بیوکمی گنهم؟
بی‌نهایه کرمی عالمه شاملمی دکل؟
یوقسه عالمده قولی عالمه داخلمی دکل؟
قولنك ضعفنه نسبت چوغیسه نقصانی
یا اونك قهرینه غالبمی دکل احسانی؟
سهوینه اولدی سبب عجز طبیعی قولنك،
هم اودر عالم معنیده شفیعی قولنك ،
بنی عفو ایلمکه فضل آلهیسی یتر،
صانمه — حاشا — کرم نامتناهیسی بیتر!

[بحر رمل : فعلاتن (فاعلاتن) فعلاتن فعلاتن فعلن]

---

[۱] وصل مین .
[۲] مجبوردر .

۲۹

سلیمیه

شانلی بر میدان هیجا کلدی پیش چشممه ،
اولمه‌ده هر فرقه‌دن نیران غیرت منجلی !
خصمه قارشی هر صف سیار آتش پوسکورر ،
ییلدیرم گویا اولور نوبت بنوبت منجلی !
سیر ایدك عثمانیانك حملهٔ شیرانه‌سن ،
بردن اولمشدر هزاران سیف سطوت منجلی !
برق خاطف صانمه ، اولمشدر سلیم اولك
دست پر زورنده شمشیر جلادت منجلی !
قهرمان بی‌محابانك کورك جولانتی ،
جبههٔ پاکنده نور غالبیت منجلی !
بشقه بر قوت ویرر جنگاورانك قلبنه
قلب لشکرگاهده اولدقجه حضرت منجلی !
آفتابك دهری تنویر ایتدیکی کوندن بری
اولمامشدر بویله بر خورشید شوکت منجلی !

[بحر رمل : فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

هیجا — (صحرا وزننده) حرب، جدال، غوغا. برق‌خاطف — کوز قاماشدیران شیمشك. بی‌محابا — قورقوسز.

٣٠

فصاحت — بلاغت

فصاحت ـ لسانك قواعـدینی اوکرنوب احکامنه توفیق کلام ایتمك ملکه‌سندن عبارتدر که تحصیلی باقل اولمیان هرطالب ایچون قابلدر .

انجق بلاغت ـ که هرسـوزی مقبولیتك اعلای درجاتنه ، باخصوص مؤثریتك اقصای مراتبنه یتشدیرمك ایچون اوکا ویرلمسی اقتضا ایدن شکل وصورتی ، طور وحالتی درحال تعیین وتطبیق ایتمك کیفیت حسیه‌سیدر ـ سعی وطلبله قابل حصول دکلدر .

برشعر، برفقرهٔ ادبیه، حاصلی برسوز مقبولیت ومؤثریتك منتهای کمالنه واصل اولور: اوزمان که کندیسنه الك چوق موافق اولان الفاظنده‌کی شفافلق فکر ومقصدی برمنوریت فوق‌العادهٔ وضوح ایچنده تابان ونمـایان ایلر ؛ او زمان که انسجام تراکیب وانتظام عباراتندن متحصل آهنك لطیف سلاسلی ارواح مشتاقین ادبی رقصان شوق وشغف اولمقده بی اختیار براقیر ؛ اوزمان که طبیعت موضوعنه زیاده‌سیله ملایم اولان تشبیهات واستعاراتنك ظرافتی، شعشعه‌سی نظر متخیله‌یی رنکارنك نورلره غرق ایدر؛ اوزمان که اسـتفهام ـ ندا ـ التفات ـ تکریر ـ رجوع ـ قطع

وترديد كبي قابل تحديد وتعداد اولميـان ونامنه [مجاز تبليغى] تعبيرندن بشقه‌سى يافشدريله‌ميان اطوار افاده‌دن كنديسـنه تمام موافقت ايدن طوره مالكدر؛ اوزمان كه بوتعداد اولنان مزياتى حائز اولدقدن صكره تزيينات لفظيه‌نك‌ده الك كوزللريله زينتيابدر .

برشعره ، برفقرهٔ ادبيه‌يه ، حاصلى برسـوزه بوقدر متنوع مزيات واوصافى دفعةً اكتساب ايتديرمك اعجازه قريب برقوهٔ معنويه اثرى اولديغى ايچوندركه ارباب بلاغت لسانمزده « اعجاز پرور » لكله مظهر توصيف واجلال اولورلر .

صيقل كمالى فصاحت اولديغى ايسـه محتاج تذكير اولميـان جوهر كرانقيمت بلاغت ــ كه افراد نوع بشردن برطاقمنه خاص برعطيهٔ جليلهٔ سبحانيه‌در ــ اصحابيله برابر طوغار ، اصحابيله برابر بويور ، اصحابيله برابر فوت اولور . فقط براقديغى آثار جهـان افكار قائم اولدقجه پايدار اولمق لازم كلير !

بابل — زمان قديمده « احمق من بابل » ضرب مثلنى توليد ايدن احمق بر شخصك اسميدر . انسجام — دوزكون ، ارتباطلى اولمق . شغف — شدت محبت .

۳۱

امام علینك برمناجاتی

ای صاحب جود ! حامدکم . ای یکانه معبود ! ساجدکم . متعالیسك . عبادکدن ایستدیککی مظهر احسان بی پایان ایدرسك ، دیله‌دیککی دوچار خسران وحرمان ایلرسك ،

خالقم ! التجا کاهم انجق سنسك . عسر حالنده‌ده ، یسر حالنده‌ده سکا مراجعت ایدرم ، سکا یالواریرم .

آلهی ! اگرچه گناهم بیوکدر ، فقط سنك عفوك اوندن دها بیوك دکلمیدر ؟

بنی دوچار زیان ایده‌جك ویا درگاهکدن طرد ایلیه‌جك اولسه‌ك آرتق کیمدن امید وار اوله‌بیلیرم ! کیم شفیعم اولور ؟

یارب ! حقیقت حالمی کوریورسك ، درجهٔ فقریمی بیلیورسك ، مناجات نهانمی ایشیدیورسك ، بنی سندن قطع رجا ایدنلره الحاق ایلمه . رحمتکه طمعم برکمالدر . کوکلمدن ذوق محبتکی اکسیك ایتمه .

حضور عظمتکده خاضع بر بی‌چاره‌یم ، بنی عذابکدن آزاد ایتمزمیسك ؟

عالم ناسوتدن متجرد اولدیغم زمان بن سوزمده ثابت بولندر .

بکا عذاب ایتمك ایسترسه‌ك ایت . بیك ییل معذبك اولسه‌م، جهنم نشین بولنسه‌م ینه سندن حبل امیدم منقطع اولماز .

مال وبنوندن فائده امید اولنه‌میه‌جنی کونده ذوق آشنای عفوك اولمق ایسترم .

رهبرم سن اولورسه‌ك هیچ بروقتده گمراه اولمم . سن بکا یول کوسترمزسه‌ك الی الابد ضلالتدن قورتیله‌مم .

عفوك ارباب حسناته مخصوص اولمق لازم کلیرسه اصحاب سیئاتك غفاری کیم اوله‌جقدر ؟

اتقیای امتدن اوله‌مدم ، مذنبم . آنك ایچوندرکه دامن عفویکه جمله‌دن زیاده خاشعانه صاریلیورم .

تکرار ایدرم : گناهم عظیمدر ، لکن سنك عفوك البته آندن اعظمدر .

لطف شاملکی یاد ایلدکجه سوزش قلبم تسلی‌یه تحول ایدییور . ذنوب گذشته‌می درخاطر ایتدکجه کوزم سرشك افشان پشیمانی اولیور .

شانکه یاقیشان ، بنم کبی برمقرخطیئاتی مظهرغفران ایلمك دکلیدر ؟

علی بی باب معالی مآب فضلکدن بشقه بر یره مراجعت ایده‌میه‌جك برطبیعتده یاراندك ، حلقه زن در احسانکدر، هرنه اومارسه آنجق سندن اومار .

اك بیوك قورقوم شودر: بنی قپوکدن طرد واذلال ایده‌جك اولورسه‌ك نه یاپارم ؟ . . .

ای عوالم آفرین! بیلیورسك، کوریورسك که گروه غافلون اویوپورلر . محبتکده صوك درجه‌یه قدر ثبات ایده‌جکنه قسم ایتمش اولان بندهٔ خاصلك ایسه ایشته شوقراکلق کیجه‌ده حضور عزتکدن دور طوتیله‌میه‌جق قدر پاکدلانه ندالرله ، دعالرله مشغول بولنیور .

هرکس طمعدار نوالکدر، هرکس جنت جاودانکه کیرمك آرزوسنده‌در .

ای مرسل الرسل! رسول هاشمی حقی ایچون، سنی دائما تقدیس ایدن ابرار امت حرمتنه بنی محمدی اوله‌رق حشر ایله .

شفاعتخواه رسولم ، بنی اوندن‌ده محروم ایلمه . . .

جود — جوانمردلك . خسران — خسار ، ضلالت . حرمان — محروم اوله . نهان — کیزلی . قطع رجا — امید کسمه . خاضع — متواضع، متذلل . ناسوت — انسانلق، انسانیت (انسانیت کبی ایپلك معناسنده استعمال اولنماز.) حبل — ایپ. بنون — اوغللر. اتقیا — تقیلر، جناب حقدن صاقینانلر. خاشعانه — تواضع ایله. (تواضع اخلاق ظاهره وباطنه ایله ، خشوع ال وایاق کبی اعضا ایله ، خضوع قلب ایله

اعتبار اولنور.) حلقه — دائره شکلنده اولان شی. (خا ایله غلطدر.)
کروه — طاقم. (اکثریا موقع استخفاف واستصغارده قوللانیلیر.)
نوال — عطیه، احسان. جاودان — باقی. هاشمی — آل هاشمه
منسوب اولان (حضرت پیغمبرك جدینك پدری هاشمدر.)

۳۲

قصیدهٔ تاریخیه

باب همایون خارجنده‌کی چشمه اطرافنده منقوشدر :

شاهنشه عالی نسب ، سلطان ممدوح الحسب ،
فرمان‌ده روم وعرب ، خان احمد کشور کشا ،
عدل وکرامت منبعی ، شمس ولایت مطلعی ،
درکاهنك هر مصرعی شهبال سیمرغ وهما .
ذاتی ملوکه آب رو ، شمشیری باغ فتحه جو ،
گلزار ملکه ویردی صو میزاب کلکی دائما .
هم پادشهدر، هم ولی؛ ذاتنده اولمش منجلی:
عدل عمر، جود علی، خلق محمد مصطفا .
دستنده دولت خاتمی، قیلمش مسخر عالمی ؛
حق رسم اسم اعظمی نقش جبین ایتمش اوکا .
حیرت ویرر صد قیصره ، غالب هزار اسکندره ،
حکمی روان هر کشوره ، فرمانبری شاه وگدا .

هم حامئ بيت الحرم ، هم خادم شاه امم ،
روم وعرب ، ملك عجم محکومیدر سر تابپا .
اولدر امام المسلمين ، ظل خداوند معين ،
بانص قرآن مبين امرينه واجب اقتدا .
شهلر آکا کشور ویرر، اول شهلره افسر ویرر ،
تیغینه دشمن سر ویرر اولدقجه طوغی سرنما .
اول منبع جوی مرام ، اول مقسم رزق انام ،
اولسون الى يوم القيام شاهان دهره ملتجا .
اسکندر ایدوب جستجو، ظلمتده قالمش سوبسو ،
باب همایوننده بو ایتدی روان آب بقا .
بوطرح پاك خرمی سوق ایتدی صدر اعظمی،
داماد خاص اکرمی همنام جد الانبیا .
اولدی او دستور جلیل بو آب جاری‌یه دلیل ،
خلقه ایدوب زمزم سبیل، جلب ایتدی اول شاهه دعا .
اول شهریار زر نثار بذل ایتدی مال بیشمار ،
یاپدی سبیل وچشمه سار، مأجور اوله روز جزا !
بو موقعی آباد ایدوب، بر طرح نوایجاد ایدوب ،
روح حسینی شاد ایدوب ، ایتدی سبیل آب صفا !
بو عینه ای صافی درون، دستیکی کوثر کبی صون ،
هر قطرهٔ صفوت نمون اولمقده بر عين شفا .
آبی زلاله ماصدق؛ طاقی فلکله یکنسق ؛
کوك قبه‌نك آلتنده باق وارمی بو رسمه بر بنا ؟

اولدقجه برجا مهر وماه زیب سریر اولسون اوشاه ؛
صدر کزینن، یا اله ، ایتمه رکابندن جدا !
ای خسرو عالی تبار، آثاریکه یوقدر شمار ؛
اما بو دلجو چشمه سار اولدی عجب حیرت فزا !
باق سیم وزردن طاسنه، آب حیات افزاسنه ،
بکزر کموش سقاسنه، بکلر قپوك صبح ومسا .
یاپدك سرای میدانه ، قیلدك صلا عطشانه ،
جنتده کوثر یانه گویا که قصر ایتدك بنا .
آلتون صوین ایدوب سبیل قیلدك عیون سلسبیل ؛
بیرینه بیك اجر جزیل ویرسون جناب کبریا .
مدحنده خامهم اولدی لال، اظهار عجز ایتدی مقال ؛
اوصافك ایلرکن خیال هاتفدن ایردی بو ندا :
وهبی ! خموش اول بسته‌لب، حدك دکل ایله ادب ،
سندن مقدم اولدی هپ شاعرلره بردن صلا .
وصفنده ایدوب گفتگو، چوق کیمسه دوکدی آب رو ،
ایتدردی آخر سرفرو اول خسرو شوکتنما .
تاریخ ایچون دانشوران حیرتده ایکن ناگهان
بولدی شهنشاه جهان بر مصرع عالم بها .
هر لفظی بحر موج زن، معناسیدر درعدن ،
کورمك دیلرسه‌ك آنی سن ای تشنهٔ حسن ادا .

تاریخی سلطان احمدك جاری زبان لوله‌دن ،
آچ ، بسمله‌یله ایچ صویی خان احمده ایله دعا !

١١٤١

[بحر رجز : مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن]

ملاحظهٔ مقتطف

معلم ناجی افندی مرحوم « اسامی » ده سید وهبینك ترجمهٔ حالنی تحریر ایلدكلری صره‌ده :

« روایت مشهوره‌یه کوره سلطان احمد ثالث باب‌همایون خارجنده‌کی چشمهٔ نفیس ایچون تاریخ اولمق اوزره :

بسمله‌یله ایچ صویی خان احمده ایله دعا

مصراعنی تنظیم بیورمش اولدیغی حالده درت اکسیك کلمش ایدی . وهبی بونی :

آچ بسمله‌یله ایچ صویی خان احمده ایله دعا

صورتنه افراغ ایله حسابی اکمال ایتدکدن صکره بو وزن وقافیه‌ده صاحب مصراعك اوصاف شاهانه‌سنی حاوی برده قصیده یازمشدر . شاعرك انفس قصائدی عد اولنان بو اثر تاریخ ایله برابر چشمه‌نك اطرافنده منقوشدر .

تاریخی سلطان احمدك جاری زبان لوله‌دن
مصراعیله کیفیت اکمالی ظریفانه ایما ایلمشدر. » دیمشلردر.

فی الحقیقه سلطان احمد خان حضرتلرینك تاریخی لوله‌نك زبانندن جاری اولنجه تاریخ آنجق چشمه آچلدقدن صکره ایشیدیله‌بیله‌جکی جهتله « اچ » لفظی لسان پادشاهیدن صادراولان مصراع تاریخده داخل اولمیوب علاوه ایدلمش اولمسی لازم کلیر. فقط چشمه‌نك اوزرنده دخی کورلدیکی وجه ایله تاریخده‌کی «بسمله‌یله» لفظی بزم یازدیغمز کبی « بسملیله » صورتنده‌در. ذاتاً بویله اولمق اقتضا ایدر.

آچ	=	٤
بسملیله	=	١٧٧
ایچ	=	١٤
صوبی	=	١١٦
خان	=	٦٥١
احمده	=	٥٨
ایله	=	٤٦
دعا	=	٧٥
		١١٤١

« بسمله‌یله » صورتنده یازلسه ایدی بر زیاده کلیردی. بر زیاده ایچون تعمیه یاپلمقدن ایسه های بسمله‌نك حذفیله « آچ » لفظنك علاوه‌سی مرجح کورنمشدر. بو علاوه ایله مصراع

« فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن » وزنندن « مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن » وزننه انتقـال ايده‌رك او وزنك اقتضاى طبيعيسيله انشادجه دها زياده سلاست كورنمش وقصيده مسمط تنظيم اولنوب پك لطيف دوشمشدر .

بوچشمه ايچون سامى‌ده برقصيده تنظيم ايتمشدركه ديوانده مندرجدر . اوده كوزلسه‌ده بويله دكلدر . سامى :

« صد بارك الله ، بارك الله ، اول شه پرجوده كيم
دستِ جهانى ايلدى مستغرق بحر عطا . »

ديه باشلار. مطلع ايله تاريخدن ماعدا ابيات سائره‌سى مسمطدر. مطلعده دخى تسميطه رعايت اولنمامسى جائز ايســه‌ده وهبينك قصيده‌سنده اولديغى كبى رعايت اولنسه كوزل اولوردى . « صد بارك الله » ايله ابتدانك خوش كورينيشى سامى‌يه مصراع اولك ركاكتنى كوسترمه‌مشدر . ايكى مطلعى قارشيلاشديره‌لم :

سامى

صد بارك الله ، بارك الله ، اول شه پر جوده كيم
دستِ جهانى ايلدى مستغرق بحر عطا .

سید وهبی

شاهنشه عالی نسب، سلطان ممدوح الحسب ،
فرمان‌ده روم وعرب ، خان احمد کشورکشا .

آره‌لرنده نه قدر فرق وار ! استاد فاتحهٔ کلامه زیاده اعتنا ایدلمسی قاعده‌سندن حقیله استفاده ایتمشدر . شبهه‌سزدر که قصیده‌سنك شعرای سائره قصائدینه غلبه‌سنی تأمین ایدن احوالك برنجیسی بودر . سامی ایله اره‌لرنده ایکی توارد وقوع بولمشدر . بریسی :

عدل وکرامت منبعی ، شمس ولایت مطلعی ،
درکاهنك هر مصرعی شهبال سیمرغ وهما .

بیتنده‌درکه ایکی قصیده‌ده عیناً کوریلور . دیکری شو وجه ایله‌در :

سامی

بوعینه ای صافی درون، دستیکی کوثر کبی صون،
هر قطرهٔ صفوت نمون اولمقده (زیرا جانفزا)

سید وهبی

بو عینه ای صافی درون، دستیکی کوثر کبی صون،
هر قطرهٔ صفوت نمون اولمقده (بر عین شفا)

وهبینك بیق دهـا کوزل اولدیغی محتـاج ایضاح دکلدر .
وزنك، قافیه‌نك، موضوعك اتحادی جهتیله بو توارد طبیعیدر .
بو تواردہ نظراً سید وهبینك :

سندن مقدم اولدی هپ شاعرلره بردن صلا

مصراعندن «سندن مقدم هپ شاعرلره بویله بر قصیده تکلیف
اولندی‌ده یاپه‌مدیلر» معناسی چیقارلاملیدر. وهبی ایله برابر دیکر
شـاعرلره بردن تکلیف ایدلمش اوله‌جقدر . «مقدم» سوزی
کلیشی کوزل سویلنلمه‌مش ایسـه بر تقـدم جزئی ایله تأویل
اولنور . سامی قصیده‌یی بویله ختم ایدر :

ایدوب شه فرخنده فال انشاد تاریخن خیال ؛
بو مصرع شیرین مآل اولدی شرفبخش روا .
سامی! ابیات قدیم، ایتمم دروغ، الله علیم ؛
شاهد یتر طبع سلیم، بودر مآل مدعا .

قادرميدر انشادينه ، تنظيرينك ايجادينه ؟
شاعرلرك استادينه ، لوح وقلم ايشته ، صلا !
اولوب شهنشاه جهان خيره موفق هر زمان
ايده مؤبد كامران خلاق بيچون وچرا .
سرتاج اولان تاريخ ايچون بو مصرع پاكيزه‌در :
آچ بسمليله ايچ صويى خان احمده ايله دعا !

١١٤١

سامى كيفيت اكمالى ايما ايده‌مه‌مشدر . سامى دخى بوتاريخى يازمسنه كوره اكمال مطلقا وهبى طرفندن وقوع بولمش اولمق لازم كلمز. وهبينك ايما ايتديكى ده‌ اكمالدر ، اكمال كندى طرفندن واقع اولديغى تصريح واشارت ايدلمش دكلدر. [١]

معاصر اولان نديم بو قصيده مسابقه‌سنه اشتراك ايتمه‌مش اولمليدر. نديم طرز خاص نوينى ايله بر موقع استثناده‌در. فقط بو واديده وهبينك اوكا متفوق اولماسى لازم كلمز. نديم بوراسنى بيله‌رك سوزى وهبى‌يه براقمش وفقط بولنديغى عصرى افكارنده وحتى افكارينك اسلوب افاده‌سنده وبلكه هركلمه‌سنده‌كى شوق وشطارت

[١] ذاتاً آغزدن آغزه انتقال ايدوب كلن روايت مشهوره‌ده اكمال سيد وهبى‌يه اسناد اولنماز .

ایله تصویر ایتمك امتیازی ینه کندنده قالمشدر . «تن» [۱] – بر مشرحك بر کمیك پارچه‌سیله بر قدید چیقارمسندن پك کوج اولمق اوزره – بر شعر ایله بر زمانك کافهٔ احوالی کشف وتحقیق اولنه‌بیله‌جکی رایندهدر. واقعا بزده دخی حمداه حمدی، نفعی ، نابی ، شیخ غالب ایله ندیمك هویتلرینی الك زیاده احساس ایدن اثرلری اوزرنده بو یولده تدقیقات و مطالعات قابلدر .

سیمرغ — عنقا دینیلن قوش که برهان قاطعك تعبیرینه کوره «حالا موجود الاسم مفقود الجسم» در. هما — چین جزائرنده بولنور برقوش. آب رو—مدار شرف وافتخار. میزاب — اولوق. جدالانبیا —حضرت ابراهیم علیه‌السلام. مسمط—بو قصیدهٔ تاریخیهده کورلدیکی اوزره هربیتی دردده منقسم اولوب دردنجیده‌کی قافیهٔ بیتیهدن بشقه دیکر اوچ جزئنده‌ده قافیهٔ مخصوصه بولنان نظم. توارد—یکدیکرندن خبرلری اولمقسزین ایکی شاعرك بر سوزی عیناً نظم ایتملری .

[۱] اون طقوزنجی عصرك فرانسز حکماسندن .

٣٣

قوصوه محاربه‌سی

اردوی همایونك ورودندن اول اعدا قوصوه صحرالرینه نزول ایله الك ایی مواقع حربیه‌یی طوتمش اولدیغندن چادرلرینك کثرت وانتظامی دها اوزاقدن کوریله‌رك چوقلق وغلبه‌لکلرینه دائر دوران ایدن شایعات بعض امرای عثمانیه‌یه موجب تلاش اولدی . (صرب اردوسنده یوز بیك وموکب همایونده قرق بیك عسکر وار ایدی.) موکب همایون دخی جهت مقابله‌ده پرلشوب همان شهریار غازی بر یوکسك موقعدن استعلام احوال دشمن بیوردقده مقدار لشکر متفقین جیوش عثمانیه‌نك بر قاچ مثلی اولدیغنی تخمین وموقعلرینك اهمیتنی مشاهده و باخصوص عثمانلی‌یه قارشی اسمکده اولان سرت بر روزگارك اویله توزلو بر صحراده مضرت حربیه‌سنی کشف وتقدیر ایله او اقشام ایچون بر شورای حربیه اجتماعنی امر وفرمان بیوردیلر .

اردوی همایونده ارکان حربیه ریاستی خدمتی امر حربده‌کی وقوف و معلوماتنه مبنی اورنوس بك نام پیر جوان همت عهده‌سنه تودیع اولنمشیدی. کبرای امرای عسکریه‌دن ییلدیرم بایزید

ويعقوب چلبی نام شهزاده‌لر ، وزير اعظم على پاشـا ، روم ايلی بكلر بكی تيمور طاش پاشا ، اناطولی بكلر بكی صاريجه پاشا ، صو باشی اينـه بك ، اورنوس زاده عيسی بك ، لالا شاهين پاشـا زاده يخشی بك ، قره مقبل وبلبـان بكلر فرقه قوماندانلقلرينی درعهده ايتمشلر ايدی .

تشكل ايدن شورای حربيه‌ده امرادن بعضلری روزگار سكونت بولوب‌ده عسكر يورغونلق النجه‌يه قدر محـاربه چند كون تأخير اولنمق وبعض ضعيف الرأی اولانلری دخی صف حربك اوكنه بر قاچ صره دوه وضع وترتيبيله دشمن آتلرينی اوركوتمك وسواريلرينی بو صورتله معطل ايتمك رأيلرينی ايراد وجمله‌سی اعدانك رجحانی جهت جهت تذكير وتعداد ايده‌رك فضای قلوبده سابح اولان سحاب حزنی قرارتمقده‌لر . ايكن ييلديرم بايزيد ميدان سخنده برق اوروب محاربه‌نك تأخيری شايعـات گوناگون ايله لرزان اولان امنيت وشجاعت عسكريه‌يی بسبتون ضعيفلاده‌جغنی و حربده يورغونلق ايله ضعف اعتقادك سـوء نتـايجی بری برينه مقيس اولمديغنی وعثمانلی عسـكری كبی دوكشمكله ذوقياب اولان قهرمانلر ايچون بويله تهلكه‌لی احتياطه لزوم كورلمـديكنی و دشمن آتلرينی اوركوتمك ايچون وضـع اولنه‌جق دوه‌لر بر كره طـاغيلوب‌ده معسكر همايونه طوغری دونه‌جك اولورلرسه بونلرك يوزندن كوريله‌جك پريشـانلق وخيم اولمغله بوتدبيرك سقيم اولديغنی ودشمنك كثرتی وروزگارك

شدتی بختلرینه کلنجه لطف حقه توکل وخطاب « انافتحنا » ایله مبجل اولان صاحبمزك امداد روحانیتنه توسل کافی ایدوکنی براهین مقنعه وکمال بلاغت ایله اثبات ایدنجه مغموم کوکللره نشوه و انتباه کلدی و متوکلاً علی الله عسکرك اياغی توزیله ایرتسی کونی میدان جنکنه قرار ویریله‌رك مجلس طاغلدی .

اول شب خیر ــ که بر صباح فلاحك مفتاح ظفر کشاسیدر ــ ٧٩١ سنه‌سی شعبانك اون بشنجی برات کیجه‌سی ایدی . شهریار غازی حضرتلری جبین تضرع وافتقاری زمین تشفع واستنصاردن قالدیرمیوب ومبارك کوزلرندن اشك نیازی سیل کبی آقیدوب سوز وگداز ایله ساعتلرجه جناب حقه شو یولده مناجات ایلدی :

اب روی حبیب اکرم ایچون ،
کر بلاده روان اولان دم ایچون ،
شب فرقتده آغلایان کوز ایچون ،
ره عشقکده سورینن یوز ایچون ،
اهل دردك دل حزینی ایچون ،
جانه تأثیر ایدن انینی ایچون ،
ایله یارب لطفکی همراه !
حفظکی ایله بیزه پشت وپناه !

اهل اسلامه اول معین ونصیر ،
دست اعدایی بزدن ایله قصیر !
باقمه یارب بزم کناهمزه ،
نظر ایت جان ودلدن آهمزه !
ایتمه یارب مجاهدینی تلف ،
تیر اعدایه بزی قیلمه هدف !
چشممز صاقله گرد معرکه‌دن ،
جند اسلامی بکله مهلکه‌دن !
بونجه ییل سعی واجتهادیمزی ،
غزوات ایچره بخشی[۱] آدیمزی ،
ایتمه یارب قهرك ایله تباه ،
یوزیمی خلق ایچنده ایتمه سیاه !
راه دین ایچره بن فدا اوله‌یم ،
سپر عسکر هدی اوله‌یم !
دین یولنده بنی شهید ایله ،
آخرتده بنی سعید ایله !
ملك اسلامی پایمال ایتمه ،
منزل فرقهٔ ضلال ایتمه !
کرمك چوقدر اهل اسلامه ،
دیلرم کیم ، ایریشه اتمامه . [۲]

---

[۱] ایی .
[۲] بحر خفیف : فعلاتن (فاعلاتن) مفاعلن فعلن .

بر قاچ حزب قرآن کریم دخی تلاوتندن صکره غلبهٔ نوم ایله براز طالدی . کوزلرینی آچدقده صباح اولمش ، اورته‌لق آیدینلانمش، منبع رحمتدن نزول ایدن باران هم روزگار هائلی کسمش، همده طوپراغی چامور ایتمش ایدی‌که اثنای کار زارده مجار آتلرینك آیاقلری قایه‌رق سواری حرکاتی سکته‌لنمشدر .

همان ترتیب صفوفه مباشرت اولندی . اردونك صاغ جناح قوماندانلغی شهزادهییلدیرم بایزیده وصول جناح قوماندانلغی شهزاده یعقوب چلبی‌یه توديع بیوریلوب یکیچری صفلری ارهسنه دخی‌طوپلر تعبیه ایدلدی. لکن طوپلرك اول وقتکی یاپیلیشنه‌کوره استعمالندن بیوك فائده مأمول اولمدیغندن مقدمهٔ عسکره ایکی بیك قدر تیر انداز ترتیب اولندی .

وقتاکه آتش گیرودار اشتعال ایتدی ، دشمن قوهٔ کلیه ایله صول جناحمزه یوکلنوب او طرفده انهزام و پریشانی اماراتی بلیردیکنی ییلدیرم بایزید مشاهده ایلدکده صاعقهٔ شارقه کبی یتیشه‌رك وتوسن جلادت عنانی تهلکه‌نك کوزینه طوغری چویره‌رك ظن غلبه ایله حاصل اولان مسرت موقتهٔ اعدایی یأس قطعیٔ هزیمته تبدیل و مظفریتی بزم طرفه تأمین وتحویل ایلدی. هرگرچه چوق دولار غازی اول معرکهٔ سربازیده شربت شهادتی نوش وحیات فانی لذائذینی فراموش ایلدی ، اما دشمن خاکسار برگشته روزگاردن دوشن کشته‌لردن اول بیداهده پشته‌لر پیدا اولدی واول صحرای واسع سیل‌خون ایله طولدی .

مردان پرستیز شودکلو خون ریز ایتدیلرکه تیغ الماسگونلری یاقوت رمانی وسنان جانستانلری عقیق یمانی اولدی. سپاه جهاد ایین نیزه‌لری اوزره دیکیلن سرخونین دشمنان سفالت قرین ایله اول عرصهٔ کارزار نمونهٔ لاله زار وخصم خاکسار انجمنی پر ناله وزار اولدی . » دشمن اردوسنك قوماندانی تلف اوله‌رق بقایای سیوف گرفتار قید اسارت وره‌روسمت فرار اولانلردخی صولت معقبان ایله انداختهٔ خاك مذلت اولدی .

(تاریخ دولت عثمانیه‌دن)

شارقه — پارلایجی . کشته — (کاف مضمومه ایله) مقتول .
بیدا — ایصسز صحرا . پشته — (کشته وزننده) بیغین ، تپه .

۳٤

آمریقاده بر کیجه

بلندرر بکا تقریرك ای شب اول دم کیم
سکون وحیرته موقوف اولوب تك وتنها
باقار لباسکه زینت ویرن ستارەلره ،
کزر صفا ایله فکر ایلرم نیجه معنا . [۱]

[فونتانس]

بر آقشام ایدی که (نیاغارا) نهرینك بالادن زیره کف افشان هجوم اولدیغی موقعــه بر آز اوزاجق اولان اورمانده تك وتنها قالمشیدم . ارەدن بر آز مدت مرورایله شمع نورانیٔ نهارماورای دامن غربده استتار ایلدی . آمریقا صحرالرنده بر لیل بی ویلك تماشای منظرهٔ خوشنماسندن کسب لذت وصفا ایلدم .

غروب شمسدن بر ساعت صکره ایدی که ماه پر انوار افق

[۱] بحر مجتث : مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلن .

مخانفده آغاجلرك اوزرندن طوغری عرض رخسار تابدار ایلدی. بو لیلهٔ بی همالك كه — لیلای لیال دینسه سزادر — بهارستان شرقدن كتیردیكی نسیم خوشبو — انفاس طربه‌ىی كبی — اورمانلر ایچنده كندیسنك اوكنجه كیدر ایدی. ماه غرا آهسته آهسته بالای آسمانه ارتقا ایده‌رك گاه طریق نیلگونی اوزرنده بر صورت دلپذیر ایله سیر ایدر وگاه جبال شاهقهٔ برف پوشك تپه‌لرینه مشابه اوله‌رق طوپ طوپ اولمش سحابپاره‌لرك اوزرنده وقفه كیر حضور اولوردی. گاه طاغیلوب گاه طوپ اولان بلوطلر بعضاً گویا روی ماهتاب عالمتابه نقاب اولمق ایچون حریر بیاضدن معمول غایت اینجه بر یاشماق حالنه تحول ایدوب بعضاً ده یا سطح ماءده‌كی كوپوكلر كبی هر جزئی دیگرندن افتراق ایلر ویاخود صحن سماده تماشاسی نظره غایتله خوش كلیر پنبهٔ منفوش صورتنده كورینور و بو صورتده كوردیكی زمان جسملرده‌كی نرمی ونزاكت بیله حس اولنیور ظن اولنوردی.

زمینك كسب ایتدیكی منظره‌یه كلنجه انسانه موجب حیرت اولمقده بوده سمادن آشاغی دكلدی: قمرك قطیفه رنكنی المش اولان پرتو مائیسی آغاجلرك آره‌لرندن نازل وسنبلهٔ سیمین تار انواری مشجره‌نك الك مخفی ومظلم كیمنگاهلرینه قدر داخل اولوردی. بولندیغم نقطه‌یه طوغری آقان نهر سریع الجریان كیده كیده مشجره‌نك ایچنده نهان وصكره مرآت هزار پارهٔ

سطوحی اوزرنده اشعه‌سنی تکرار ایتدیکی نجومك عکس انواریله یواش یواش ینه نمایان اولوردی. ماه عالم آرا نهرك اوته طرفنده کوز آله‌بیلدیکی قدر اتساع ایدن چمنزاره یك زیاده ساکن بر حالتله بخش انوار ایلر و بو چمنزارده شوراده بوراده دست صبا ایله تحریك اولنان بعض آغاجلر ایسه ظل متحرکلدن بویم راکد نور اوزرنده یوزیجی برطاقم جزیره‌لر تشکیل ایدرلردی. آغاجلردن بعض اوراقك یره سقوطی، روزگارك طوروب طوروب‌ده یردن یره هبوبی، مرغان شبستانك زمزمه‌سی اولمدیغی زمان یقینده هرشی سکوت وسکون محضدن عبارت قالیر واوزاقده‌ده وقت‌وقت (نیاغارا) نهرینك یاردن آشاغی‌دو کیلیشندن پیدا و اورادن اووه‌یه اوزانوب نهایت وحشی اورمانلر ایچنده رهین زوال وفنا اولان شارلتیسی ایشیدیلیردی.

بو رسم مجسم اعظمك علویت و روحانیت عجیبه‌سنی تعریف وتصویر حوصلهٔ نطق بشرك خارجنده اولدیغی کبی اوروپانك اك رونقلی کیجه‌لری دخی بوکا قیاس قبول ایتمز. بزم قیرلریمزده خیال یوکسلمك وتوسع ایتمك ایستدکجه نه طرفه کیتسه برطاقم سکنالره تصادف ایدر. اما بویله وحشی وواسع فضالرده انسان محیط اخضر چمنزاره طاله‌زق بالادن زیره پرتاب ایدن انهارك تصنیع ایلدیکی یارلری، غارلری نظر دقتدن کچیرر، لاق و ایرماقلرك کنارنده طوروب دوشونور و دها

طوغریسی منفرداً حضور قدرت نشور آتیده بولنور !

ستاره — کوکب (کسر سین ایله) . کف — کوپوك . همال — نظیر، اورنك . (هانك فتحه سیله . برهانده ضمه سیله ده مقیددر.) نیل — ماوی . نیلکون، ماوی رنکلی . پنبهٔ منفوش — آتلش پاموق .

٣٥

قمیص یوسف

« وقتاکه قافله مصردن آیرلدی صانکه روزگار اول کوملکك
« قوقوسنی الدی ودرحال کنعان ایلنه کوتوردی که همان اولوقت
« یعقوب علیه السلام یوسفك قوقوسی کلیور آه بکا عته کتوردی
« دیمسیدیکز دیو بیوردی . » قصص انبیا : جلد ١

قاوورمش آتش سیال گریه دیده‌سنی :
دوکوب زمان زمان اجفان خونچکانندن
اوزاق افقلره بر اشتیاق پرخلجان ،
اوقور نشیدهٔ درد هرم‌سیده‌سنی ...

چولك صموت ومقسی لیال تارنده
اسن ریاح اوکا انفاس قدسیان کبیدر ،
مشام روحنه بر نکهت صمیمه ویرر ؛
صانیرکه یوسفی کلمش ، کزر جوارنده .

« اونك شمیمی . . اونك ، یوسفك حرارتی بو ؛
« شو حال ضعفمی تعییب ایدرسکز سزلر ،

«ودیرسکزکه: محقق، عته کتیردی پدر!
«فقط امین اولکز، ربمك عنایتی بو»

«یقینده یوسفی کورمك نم نصیبمدر...»
اویانده قافلهٔ مژده آور اخوان
قمیص یوسفی حامل، مبشر وشادان
یورر شتاب ایله؛ هرکون بر آز یقین کتیرر

او تازه نکهت جانبخشی پیر مهجوره،
کونك برنده — که برتوده ابر نامیه بار
ویروب حوالیٔ کنعانه انجلای بهار
دوکردی رحمت وبهجت اوخاك مفتوره.

ایرشدی قافلهٔ مژده آور اخوان؛
سورنجه کوملکی یعقوب چشم بی قرینه
اوکنده کلدی بتون ارض و آسمان یرینه،
بتون طبیعت او دم قیلدی سجدهٔ شکران.

اجفان — کوز قپاقلری. خونچکان — کندیسندن قان داملایان. نکهت — رایحهٔ لطیفه. ابر نامیه بار — قوهٔ نامیه، یعنی حیات ویرر یاغمور یاغدیریجی بلوط.

——০০০০৩০০০০০——

۳۶

نشئهٔ معصومانه

هله شو معصومك نشئه‌سنه باق ! شو تیپی عالمی . . شو قار فورطنه‌سی‌ده کندیسنه بازیچهٔ خیال ایتمش . شو یاغان صوغوق شیلر نظرنده گویا قار دکل‌ده یاسمن چیچکیدر که ملائکهٔ سما اتك اتك زمینـه سرپیورلر ! هواده اوچان قوشلری قاپه‌جق کبی کوپوکلر ایچنده قبـاران شوامواج خروشانی سیر ایتـدکجه شوقندن اللرینی، قوللرینی اوینادییور . روح لطیفی عوالم علویه ایله ادامهٔ مناسبت ایدرکن قوهٔ فکر و نظری حالاپیش نگاهنده‌کی جسم شـفافك اوته طرفنه چیقمقدن عاجز ! . . شو دقیقه‌ده کیم بیلیر نه قدر صبیٔ بیکنـاهك . . نه قدر یتیم بیکسـلك اللرینی ایاقلرینی طوکدیران ـ کیم بیلیر نه قدر علیل درمانده‌نك . . نه قدر پیر ناتوانك اضطراب و آلامنی تزیید وتشدید ایدن ـ کیم بیلیر نه قدر غریب خانه بردوشلك . . نه‌قدر فقیر بی‌ظهیرك حالنی پریشـان ایلین شو صغوغلك نه اولدیغندن بی خبر ! . . شمدی شو تجربه‌لری آچیوبرسه‌م تأثیر برد ایله وجودنده بر اضطراب شدید حس ایدنجه‌یه قدر اوندن‌ده ممنون اوله‌جق ! . .

شمدی قولنـدن طوتوبده یاغمده کی قاریننك ایچنـه براقیویرسهم کندینی اك بیوك بر املنه نائل اولمش قدر بختیار صایه‌جق !..

نه غریب شی !.. شمدی بر قره بطاغك دکزه دالدیغنی کورر، سونجندن هایقرمغه باشلار. بیلمزکه او حیوانك بوحرکتی اکلنجه ایچون دکل، کندیسندن دها ضررسز بر دیکر حیوانی اکل وبلع ایچوندر !

شمدی بر قایغك کچدیکنی کورر، بشوشـانه چیرپینیر.. کندیسنك‌ده او قایق ایچنده بولنمسـنه آرزو کوستر. ادراك ایده‌مزکه او بر بالقجیدر.. او مشقق حظ وتنزه ایچون دکل، فقر واحتیـاج کبی بر سائقهٔ ارام سوز ایله اختیـار ایتمش.. کلبه‌سنده اکمکسز، کمورسز قدومنه منتظر اولان عائله‌سنه کفاف نفس تدارکنه چیقمش.. احتمال که اوکاده موفق اوله‌مدیغندن یأس وفتوری قوتنی کسمش.. اوحال ایله صغوق کمیکلرینه قدر ایشلمش !..

٣٧

قادسیه

حضرت فاروقك زمان عالیٔ خلافتی ، هجرت سنه‌ینك اون دردنجی سنه‌سی ایدی . اسلام ــ گذر گهنده‌کی محصولسز ، نامیه‌سز وادیلری وایه‌دار فیض بی‌غایت ایدر بر نهر خروشان کبی ــ اطرافه استیلا ایدییوردی . حکومت کسری بو نهره سد اولمق ایستیوردی . اکا سره بردرلو آکلایه‌میورلردی : یقین وقتده اسمی شایان تذکار اولمیان قوم عرب نه جرأت ایله بونجه عصرلق کسری حکومتنك اوزرینه هجوم ایده‌جك ایدی ؟ لکن حال دکشمش اولدیغندن عرب ، اسکی عرب قومی دکلدی . اسلام او قومه حیات تازه ویرمش ایدی .

بوتجدد ایتمش قوم جلیلك سعد بن ابی وقاص امری آلتنده بولنان بر اردوسی قادسیه‌ده ایران عسکریله ملاقی اولدی .

اسلامك مقصدی قان دوکمك دکل ، بتون اقوامی خواب گران جهالتدن اویاندرمق ، مسعودیت مادیه ومعنویه‌یه ایصال ایتمك اولدیغی جهتله حضرت سعد ــ عداوت مستحقرانه ایله قارشیسنه چیقمش اولان ــ کسری طاقمنه «اسلام» کبی بر بیوك

نعمت عرض ایدییوردی . کسرالیلر دها دون کندیلرندن سدرمق ایتملك اوزره براز آرپه اونی، براز خرما ایستین عربك بولطف منعمانه‌سنی تقدیر ایده‌مدیلر . سعد بن ابی‌وقاصك ییرتیق اوروبه‌لی ایلچیلری کسری سردارینك زروزیوره مستغرق چادرلری ایچنده حقیقت اسلامی زینتی ساده لکدن عبارت ودشمن ایچون وضوحی درجه‌سنده مدهش برفصاحت ایله تقریر ایتدکجه ایرانیلر مزخرف سفسطه‌لرله مقابله ایتدیلر .

عسکر اسلام اوتوز بش بیك قدر ایدی . ایران اردوسی اونك اوچ مثلندن زیاده ، یوز یکرمی بیك کشی ایدی. کسرالیلر کثرتلرینه ، اسباب حربجه قوتلرینه کوکنیورلردی .

طرفین برنهرك ایکی جانبنده ایدیلر. حضرت سعد، کندیسی وضع تدافعیده بولنوب ده ایران قوتی ، — مرمر طاشه تصادف ایتمش آینهٔ زجاج کبی — بیك پارچه ایتمك اوزره کسرالیلرك بری طرفه مرورینه مساعده ایتمش ایدی . بوتجاوز سرمستانه ایله کندیلرندن‌ده بسبتون کچمش اولان کسرالیلر فیللرینی اوکلرینه قاته‌رق مغرورانه هجوم ایتدیلر . عرب آتلری بومخلوق غریبی کورنجه اورکوب صفوف اسلام طاغیلیر کبی اولدی . لکن برنان قیملدانه‌میه‌جق قدر خسته ایکن بولندیغی کوشکك بالای بامنده قرنینه یاصتیق آله‌رق کوچ حال ایله طوغرولوب اردونك حرکات حربیه‌سنی بر مهارت کامله ایله اداره ایتمکده اولان اسلام امیرالجیشی برتدبیر موجدانه ایله فیللری تارمار ایده‌رك

مسلمان سواریلرینك ایستدکاری کبی آت اویناتمسی موفقیتنی استحصال ایتدی . برنجی کون ایکی طرف ایچون ده نتیجه‌سز بر حرب ایله مرور ایلدی .

ایکنجی کونی صباحلین اردوی اسلام شام طرفندن برطاقم عرب سواریسنك کلمکده اولدیغنی کوردی . بو، اون بیك کشیدن مرکب اوله‌رق اکابر مجاهدیندن هاشمك معیتنده بولنان برقوهٔ امدادیه‌نك ــ اسمی بیله سامعه‌لره طنین انداز جزالت اولان ــ قعقاع امری تحتنده‌کی طلیعه‌سی ایدی . بیك کشیدن عبارت اولان بوطلیعه هراون سواری برطاقم اوله‌رق بر رمقدار فاصله ایله اردویه التحاق ایدییورلردی . قعقاع اسلامك بیوك قهرمانلرندن ایدی . حضرت ابوبکر «قعقاعك ایچنده بولندیغی عسکر مغلوب اولماز» دیمش ایدی . اسلام قدوم قعقاعدن حسن تفأل ایده‌رك کسرالیلرك اولانجه قوتلریله هجومنه مقابل غیرت متزایده ایله حرب ایتدی .

هم بهادر ، هم شاعر اولان ابومحجن ثقفینك بر ادای شاعرانه آلان مبارزهٔ مشهوره‌سی قادسیه‌نك بو ایکنجی کونکی حربنك وقایعندندر .

ابو محجن وقتیله آرقداشلق ایتمش اولدیغی صهبا حقنده طغیان احتساسات شاعرانه ایله مدیحه کولغه قالقشمش اولدیغندن امیر الجیش، شاعری ذها محاربه‌یه باشلانلمازدن اول کندی اقامتگاهنده حبس ایتمش ایدی .

شاعر چکاچاك تیغ وسنانی ایشتدکجه کندیسی نشوه‌یاب رزم اوله‌مدیغی ایچون بر اضطراب جانخراش حس ایدیوردی. بو ایکنجی کون سعد بن ابی وقاصك برلکده بولنان زوجه‌سی سلمانك او جوارده کزندیکنی حس ایله اونك لطفنه مراجعت ایتدی: او کونلك بر سربستی، برده امیرك بلقا نامنده‌کی قصراغنی ایستیوردی. ابو محجن بو تمنیات مردانه‌یی بر شعر بلیغ صورتنده‌ده عرض ایدنجه سلمی، شاعرك آرزوسنی اسعاف ایتمکدن کری طوره‌مدی.

بر قیافت متنکره ایله بلقایه سوار اولان ابو محجن آتشپارهٔ حماست کسلمش ایدی. صفوف دشمنی پاره‌لار، آن واحدده صفلرك بر او طرفنده، بر بو طرفنده کورینور، هر کوردیکی یرده بر ایکی دشمنی محو ایلردی. هر کس «عجبا بو کیمدر؟» دیر ایدی. سعد بن ابی وقاص، بو برق خاطفك جولان نظر فروزینه نکران اولور، اولورده «ابو محجن محبوس اولمسه بو اودر، قصراق‌ده بلقادر» دیر ایدی. ظن ایدرمیسکزکه او کون آقشامه واو کیجه‌نك یاریسنه قدر برلحظه آرام ایتمکسزین اوغراشمش اولان ابو محجن ایکی اردونك‌ده ارتق بیتاب قاله‌رق حربه فیصل ویردکلری زمان بر طور مفتخرانه ایله حضور امیره کیده‌رك «قباحتم وارسه بو کونکی خدمتمه باغشلاییکز!» دیمشدر؟ خیر! او دلیر غالب کندیسنی کیمسه‌یه کوسترمیه‌رك محبسنه کیتدی، بر حال آثمانه ایله اولکی کبی

اياغنى سلاسله ربط ايلدى . ذاتاً سلمى ، او كونكى سربستيسنى
او شرط ايله ويرمش ايدى . ابو محجن‌ده كنديني بكنديرمك
ايچون، آفرينلر، آلقشلر ايشتمك ايچون حرب ايتمش دكل ايدى.

لكن سلمى ايرتسى صباح ، دوستق‌ده دشمنى‌ده حيرتلر
ايچنده براقمش اولان او قهرمان بى محابانك كيم اولديغنى سعد
بن ابى وقاصه خبر ويرمش اولديغندن حضرت امير ابو محجنى
همان حضورينه جلب ايله تقدير وتوقير ايتمش وبوندن صكره شاعرى
يالكز سوز ايچون معاتب طوتميه‌جغنى بيان ايتمشدر . ابو محجن
ايسه آرتق شرابك مدحيله‌ده الوده دهان اولميه‌جغنى افاده
ايله مقابله ايلمشدر . [١]

اردوى اسلامده ـ سلمى كبى ـ خيلى نسوان موجود ايدى.
بو قادينلر ايچون اك بيوك مسرت قوجه‌لرينك ، برادرلرينك ،
اوغللرينك، پدرلرينك مأثر بسالتنى كورمك ايدى . مع هذا
يالكز بو تماشاى مردانه ايچون‌ده كلمش دكل ايديلر. ياره‌ليلره كيم
باقه‌جق ؟ ارككلر حرب ايله اوغراشدقلرى حالده اونلرده
ياره‌ليلره خدمت وظيفه‌سنى ايفا ايديورلردى .

حرب اوچنجى كونى بر قات دها كسب شدت ودهشت

---

[١] بعض كتب ادبيه‌ده ابو محجنك :

رأيت الخمر صالحة وفيها — مناقب تهلك الرجل الحليما
فلا واه اشربها حياتى — ولا أسقى بها أبداً نديما .

قطعه‌سيله عرض ندامت ايتديكى كورلمكده‌در .

ایلدی . دون صباح بغتةً ورودیله مسلمانلری منبسط ایتمش اولان قعقاع نصف لیله قدر حرب ایتدکدن صکره بر دقیقه ارام ایتمیه‌رك طلیعه‌سی اولدیغی عسکردن آیرلدیغی یره قدر شد رحل ایتمش، هاشم ایله برابر اولان اون بیك قدر عسکرك ده کندی معیتی کبی طاقم طاقم سوق اولنمسنی توصیه ایلمش ایدی. بونلر او صورتله ورود ایتدکجه اوازهٔ بلند تکبیرات ایله وادیٔ حربی پرغریو ایلیورلردی. اسلام، شوق فتح وتأسیس ایله نه قدر اقدام ایدییورسه کسرالیلرده الکالرینی، حکومت قدیمه‌لرینی محافظه غیرتیله اوقدر مقاومت کوستریورلردی. او کون اقشام، او کیجه صباح اولدیغی حالده محاربه دوام ایدییوردی .

دردنجی کون ایدی‌که کسری اردوسی اسلامك شدتنه خلل کلمك شانندن اولمیان صولتنه دها زیاده مقاومته مقتدر اوله‌میوب هزیمت فاحشه ایله پریشان اولدی . سردارلری مقتول اولدیغی کبی اهمیت تاریخیه‌سندن بشقه ترصیعاتیله او زمانك برخزینهٔ بی حساب ثروتی اولان درفش گاویانی اسلام النه دوشدی .

اسلام ایچونده، حکومت کسری ایچونده بو برحیات وممات محاربه‌سی ایدی. ارادهٔ ازلیهٔ الٰهیه حکومت کسرانك اضمحلال ومحویله اسلامك فیض و اقبالنه تعلق ایتمش اولدیغندن شوکت اسلامه اك زیاده خدمت ایدن مظفریانك اك بیوکلرندن بری بو اولمشدر . (خنسانك ترجمهٔ حالندن)

قادسیه - کوفه‌نك اون بش فرسخ جنوب غربیسنده برقصبه‌درکه

دردنجی عصر هجریده خراب اولمشدر . (قاموس الاعلامدن) مراصد الاطلاع، قادسیه یه درت میل مسافه ده عذیب (مصغر صیغه سیله) نام محلده ایرانیلرك قدیس (کذا) اسمنده برقصری اولوب قادسیه بونك نسبتی اولدیغنی، حضرت سعدك قادسیه محاربه سنده اوقصرده بولندیغنی یازییور.
آنیهٔ زجاج ـ طبق ، بارداق کبی شیلر .

٣٨

درەدن تپەدن

اولقـدە نگاه بی قرارم
جوش آور طبع جذبه دارم .
گه چیقمەدە قارلی کوهساره ،
گاه ایمەدە بوزلی جویباره .
باقمقدە ایکن شـوقارلی طاغه
آهسته نگاهم ایندی باغه .
منظورم اولان بهار کیتمش ،
ازهار نظر شـکار بیتمش .
ای عاشـقی اولدیغم نهـالان،
اوراقکزی کیم ایتدی تالان؟
ای یرلری قاپلایان نبـاتات ،
سزدن‌دە نشانه یوقمی؟ هیهات!
قاردوشمەدە ارضه پاره پاره،
دونمکدە فلك شکوفه زاره ؛

هر پارچه‌سی بر کوزل چیچکدر،
شاعرده چیچك انك اتکدر.
سیر ایت، بوشکوفهٔ سماوی
بر معجزه‌یی دکلمی حاوی؟
بلبل، نه چکلدك آشیانه؟
طبعکده توکندیمی ترانه؟
خوانندهٔ گلستان ایدك سن،
وجد آور عاشقان ایدك سن.
بن اولمه‌ده‌یم هزاره ثانی،
دینسون بکا بلبل خزانی.
ایلر بنی طورمیوب زیارت
بیت الحزنمده بیك مسرت.
دائم نظرمده سوروماتم،
همدم بکا هم سرور، هم غم.
یارب نه غم مسرت آمیز!
یارب نه صفای محنت انکیز!
ذوقم، کدرم دوامسزدر،
هر عالمم انتظامسزدر.
افکارم اکرچه نظمه مائل،
حالم دکل انتظامی قابل.

پیرانه نصیحت ایتسه‌لرده
بن نرده‌یم ، اختیار نرده ؟
کوکلمجه تبسم اولدی معتاد ،
چشممده جهان تبسم آباد .
کوکلم کبی کائنات یکسر
قارشمده حزین حزین کولمسر !
گل موسمی گلستانی سودم ،
کلدکجه خزان خزانی سودم .
قوتلیدر التهاب طبعم .
شدتلیدر انجذاب طبعم .
مفتونلغمی نگاه سویلر ،
بن سویلمسه‌م‌ده آه سویلر .
طاقت کتیرش هجوم عشقه
پك مشکل اولور کتوم عشقه .
دل حاصلی قالدی شوقه مجلوب ،
شبل الاسد اولدی بیره مغلوب !
بیچاره اسیر خلقت اولمش ،
سودا زدهٔ طبیعت اولمش .
بیگانه‌سیدر فراغ حسنك ،
پروانه‌سیدر چراغ حسنك .

یوق گرچه کشـایش ربیعی،
سویلتمه‌ده جوشش طبیعی!
طبعم کبی عنـدلیب نادر ،
عندنده خزان ، بهار بردر!
کتدکجه‌غریب مشرب اولدم،
عالم نظرنده اغرب اولدم .
وسـعتلنیور تصـوراتم ،
شـدتلنیور تأثراتم .
طبعمده جهان جهان معانی ،
خامه‌مـده نوای آسمانی !
اینسـه‌یدی بو نغمه آسماندن
ایبك چیقاردی هر دهاندن .
مادام که بیتمیور حیـاتم ،
ظن ایتمـه بیتر ترنمـاتم .
حسکده نه رتبه وارسه دقت
اول رتبه ویرر سرور ورقت .
بر بیتم ایدرسه حزنی دعوت
بر دیگری بخش ایدر مسرت .
احوالمی آ کلامقسـه مطلوب
کل، اول جذباته سن ده مغلوب.

الفاظه صيغشيور معانى ،
دريايى آليرمى هيچ اوانى ؟

[بحر هزج : مفعول مفاعلن فعولن]

شبل الاسد — ارسلان ياوريسى . ببر — هندستانه مخصوص بر ييرتيجى حيوان .

٣٩

« موسيقى »

شرق وغربده وكافهٔ امم متمدنه عندنده معلوم ومستعمل اولان بوكلمه برلفظ يونانى اولوب يونان قديم اساطيرنده «موساه» ناميله معروف اولان علوم وصنايع آلهه‌لرينه منسوبيتى بيان ايدر. بو اسم مسماسنك علوم وصنايعك اك برنجيسى، اك كوزلى، اك نازكى اولديغنى كوسترمكه كافيدر. موسيقى صنايع نازكه‌دن معدود اولوب رسم و نقر وفن معمارى ايله برابر بر دائرهٔ مخصوصه تشكيل ايتديكى كبى شعر ايله دخى پك چوق مناسباتى واردر. موسيقى بر طرفدن بر فن، بر علم، بر صنعتدر و فنون وعلوم وصنايعك اك نازكارندندر. بر طرفدن‌ده بر حال طبيعيدر، غريب بر حالدر؛ انسانك و — دها طوغريسى — روحك، طبيعتك، كائناتك بر خاصه‌سيدر! صانكه روحك عشق وشوق ايله وياخود حزن والم ايله جوش وخروشه كلمسنك بر صداسيدر! نيچون انسان، قلبنده بر سونج، بر ممنونيت، بر لذت، بر حيرت بر حزن، بر الم، تهيجى موجب اوله‌جق بر حال حس ايتديكى وقت، بلااختيار آغزينى آچوب بر طاقم صدالر چيقارمغه مجبور

اولور؟ بونی ایجاب ایدن حال نه‌در؟ بو حال یالکز انسانده‌ده دکلدر؛ بلکه نوع بشر بو کرهٔ ارضك اوزرنده ظهور ایتمزدن اول، بوکون طولاشوب کزدیکمز یرلرده، اووه‌لرده، طاغلرده چمنلر اوستنده، اغاجلرك طاللرنده، قیالرك باشنده، نیجه قوشلر عصرلر ودورلرجه لطیف لطیف اوتمش، یانیق یانیق ناله وفغان ایتمش، ونیجه متنوع حیوانلر ــ هر بری صوت مخصوصیله ــ تغنی ایدوب طورمشدر! شعر موسیقیدن چوق صکره ظهور ایتمش اوله‌جغنده شبهه یوقدر. چونکه انسان، طبیعتك موسیقی‌یه اولان میلنی اجرا ایچون شعر سویلیه‌بیله‌جك بر حاله کلمسنه منتظر اولمق شویله طورسون، سوز سویلمکی اوکرنمسنی بیله بکله‌میوب بلکه نطقه مالك اولمازدن اول طبیعتك سوقیله بر طاقم الحان واصوات چیقاره‌رق کندیسنه مخصوص بر موسیقی ایله ترنم ایتمشدر. هنوز بربرلرینه مراملرینی اکلاده‌جق قدر بش اون کلمه ایله تکلمه مقتدر اوله‌میان انسانلرك الحان ونغماتی چیلاق ویاخود یاپراقلره، دریلره صاریلی اوله‌رق کزمکده بولنمش اولدقلری مغاره‌لردن دره‌لره، طاغلره عکس انداز اولمش اوله‌جغنده شبهه یوقدر! قوشلر بیت و شرقی سویلمکسزین اوتدکلری کبی انسانلر دخی بوکا مقتدر دکل ایکن ترنم وتغنی ایتمشلردر. حکمت خلقتك محیر العقول آثارندن اولمق اوزره بعض مخلوقلر قلبلرینه طولان و آرتق صیغمیه‌جق درجه‌یه کلن عشق وشوق ویا حزن و الم حسیاتنی دیشاری‌یه دوکمك و بو وجهله ایچلرینی

فراخلندیرمق ایچون سسلری کوزل اولسون چیرکین اولسون اعلای صوته مجبور اولورلر؛ کل‌دالنده بلبلی اوتدیرن حالك عینی حوضده قورباغه‌یی‌ده اوتدیرر، چارده آتی‌ده کیشنتدیرر.

انسان سائر حیوانلر کبی صانکه حسیات قلبیه‌سنی بوشالتمق ایچون ترنم وتغنی‌یه مجبور اولدقدن بشقه او ترنم وتغنینك کوزلنی ایشتمکدن تأثر ایتمك خاصه‌سنه دخی مالکدر. بو حسك حیوانلرده و خصوصیله قوشلرده وسائر بعض جنسلرده دخی موجود اولمدیغنی هیچ بر وقت ادعا ایده‌میز؛ علی الخصوص کوزل سسه مالك اولان حیواناتك کوزل سسدن تلذذ ایتمه‌مسی نصل ممکن اوله‌بیلیر؟ بو حس ایسه اولکی حالدن، یعنی انسانك برکوزل سسی ایشتمکدن حاصل ایتدیکی تأثر کندیسنی اوسسی چیقارمغه مجبور ایدن حالدن دها غریبدر. صانکه سسك کوزلنده الکتریق کبی بر قوۀ طبیعیه وار ایمش کبی اونی ایشتمسیله برابر قلبنده، روحنده، جسمنده بر حال اولور، بر اهتزاز، بر رعشه، بر تهیجدر انسانی ضبط ایدر. کاه قلبنك بر غنچه کبی آچیلوب کولمه‌سنی، کاه طاتلی طاتلی بر حزن ایله آغلامه‌سنی، کاه صیچرایوب اوینامه‌سنی، کاه درین‌درین برحیرته طالمه‌سنی موجب اولور. بو مختلف تأثیراتی ویرن سس دکلدر، «مقام» و«آهنك» دیدیکمز صورت ترتیب وتنظیمنك دخی مدخل کلیسی واردر. سس دکشدیرلمکسزین یالکز مقامك تبدیلیله تأثیر دکیشیر؛ برمقامله آغلاتدیریلان آدم اومقامك دکیشمسیله

برابر کولدیریله بیلیر . لکن بو آغلامق وبو کولمك صرف قلبی وداخلیدر. نه کوزلر یاش دوکر، نه دوداقلر آچیلوب دیشلری کوسترر. الحاصل موسیقینك بواحوال وتاثیراتی حکمت خلقت وطبیعتك اك غریب اسرارندندر .

یوقاریده دیدیکمز کبی موسیقی نطقدن اول ظهور ایتمش اولوب صکره نطق موسیقینك تاثیرات ذاتیه‌سنه عشق، فرقت، حسرت، جسارت، مروت، تفخر کبی هر بری بر کونه تاثیری موجب افاداتی دخی ضم وعلاوه ایتدیکندن موسیقی ایله شعر اوقومه‌نك تاثیراتی اولمق طبیعی‌ایسه‌ده ینه‌موسیقینك حدذاتنده‌کی تاثیر خالصی بشقه‌در . بوراسنی انسان تا ابتدادن آکلامش اولدیغندن موسیقی‌یی سوزدن وشعردن تجرید ایله یالکز سس جهتنی اصلاح وارقا ایتمك اوزره بوغازینك بو بابده ایتدیکی خدمتله اکتفا ایتمیوب بر چوق آلتلر ایجاد ایتمشدر .

موسیقی آلاتی مختلف ومتنوع اولوب هرکون یکیلری ودها مکمللری ایجاد اولنمقده ایسه‌ده بعض ساده آلتلرینك زمان ایجادینه تاریخ یتیشه‌مدیکی کبی هیچ بر یرده، هیچ برقوم وامتك هیچ وقت موسیقی آلاتندن محروم اولدیغی‌ده ایشتمه‌دك. دیمك اولیورکه آلات موسیقیه و خصوصیله بر قامشدن یاپیله‌بیلن دودوك وقوال، بردری پارچه‌سندن یاپیله‌بیلن دونبلك کبی ساده وقولایلرینك تاریخك ضبط ایده‌بیلدیکی زماندن چوق مقدم وبلکه انسانلر مدنیته میل ایتمزدن اول ایجاد ایدلمش اوله‌جغنده

شبهه يوقدر . موسيقينك تشجيع و تهييجده‌كی تأثير وقوتی معلوم اولديغندن اسكی زمانلردن بری محاربه ميدانلرنده ومعبدلرده استعمال اولنه كلمشدر. اسكی يونانيلر موسيقی‌يه مقدس نظريله باقوب يوقاريده ذكر اولنديغی كبی الك بيوك آلهلری اولان ژوپيترك قيزلری عد ايتدكلری موسالره نسبت ايدر ، علوم وفنون صره‌سنده صايار ، وموسالرك رئيسی اولان ـ علوم وفنون وصنايع آلهی آپولونی النده بر رباب ايله تصوير ايدرلردی. برقومك كرك ترقيات علميه ومدنيه‌سنی، كرك حسيات قلبيه‌لرينك درجهٔ نزاكتنی، كرك احوال واخلاق طبيعيه ومليه‌لرينی كوسترمك ايچون موسيقيدن كوزل ميزان يوقدر .

آلهه — همزه‌نك كسری ولامك مديله‌در . آله لفظنك — لسان عثمانيده‌تسويغ ايدلمش — مؤنثيدر. همزه‌نك مديله آلهه اله لفظنك جمعيدر.

بوجزء مندرجاتندن نثره تحویلی الك مناسب اولان منظومه‌لر :

شام غریبان، قرمزی مرقوبلر، مناجات، قمیص یوسف .

....

توسیع اوله‌جق موضوعلر

١

آفرین عسکر !

بر یاز کونی اقشام اوزری تیمور یول گذرگاهی بر مسیره ده ایجه‌ه خلق طوپلانمش . (شاگردانك معلومی اولان بر محل انتخاب اولنور .) اوچ یاشنده برچوجق تیمول یول اوزرنده بولنیور . ترن سرعتله کلیور . چوجق بی‌خبر . هرکس تلاش ایدر . کیمسه برشی یاپه‌ماز . برعسکر نفری همان کلیر، چوجغی آلیر ، ترن کچر . هرکس طرفندن ستایشلر . نفرك حرکت انسانیتکارانه‌سی تقدیر اوله‌جق .

***

۶

ایکی شاگرد

شـدتلی برقیش کونی . برقصبه‌ده ایکی شـاگرد مکتب رشدیه‌یه کیدیور . برخانه‌نك اوکنده ایکی چوجق والده‌لرینك وفات ایتدیکنی سویلیه‌رك آغلایورلر . بوخانه کچن سـنه دکزده غرق اولمش برکمیجینکدر. زوجه چوجقلرینی اعاشه ایدیوردی. مکتب شـاگردلری بوقادینی بیلیورلر ، ایچری کیررلر . قادین اشیاسز براوطـه‌ده بی‌حرکت یاتیور . طبیبه قوشـارلر. طبیب خسته‌یی معاینه ایدر. چوجقلردن سؤالنده آکلارکه ایکی کوندر یالکز اونلر قوری اکمك ییه‌بیلمش . طبیبك تداویسـیله قادین کندینه کلیر . مکتبده شاگردان کونده‌لکلرندن اونر ، یکرمیشر ، قرقر پاره طوپلایوب اعانه ایدرلر .

(وقعه‌یی او ایکی شاگرددن بری اقشام پدرینه نقل ایدر . یاخود برمکتوب طرزنده همشیره‌سنه یازار .)

* * *

٣

عائله ايله ملاقات

استانبول مكاتب ليليه‌سندن برافندى تعطيل زمانى مسقط راسنه عودت ايتمش . صورت استقبالى، ابوينى ايله ملاقاتى برمكتوب ايله استانبولده بر آرقداشنه بيلديريور .

* *
*

٤

صو باصمش بر كوى

ايكى يوزخانه‌لى بركوى . كنارنده‌كى نهر فيضان ايتمش. بر چوق خانه‌لر صو ايچنده . اشياى بيتيه ، حيوانات يوزيور .

ايكى ساعت اوزاقده‌كى مركز قضادن مأمورين حكومت يتشمشلر . ايكى قايق وار . فداكارانه چاليشيورلر . ايكى ضبطيه نفرى ايچنده چوجق اولان بر بشيكى قورتاريورلر.

ایکی اوچ ساعتلك مساعی نتیجه‌سنده صو ایچنده قالان اهالی کیمسه قضازده اولمقسزین تخلیص ایدلمش.

سوز کموش ایسه سکوت آلتوندر

بو سوزك حکمی تشریح اولنه‌جق ، طوغریلغنه برمثال کوستریله‌جك . استثناسی اولوب اولمدیغی تدقیق ایله اوده بولنوب اوکا کوره دخی برحکم ویریله‌جکدر .

{نوتون}ك برجواب حکیمانه‌سی

ریاضیاتده ، حکمت طبیعیه‌ده ، هیأتده ید طولاسی اولان نوتونك احباسندن بری علمادن بولنمقله برابر دهریوندن اولمق

بدبختلغنه اوغرامش ایدی . بو شخص بر کون نوتونی زیارته کلدیکی صره‌ده ماصه اوزرنده بر سما خریطه‌سی کوره‌رك پك طوغری، پك کوزل یاپلمش اولدیغی جهتله متحیر اولدی. بیان تقدیرات ایله نهایت صانعنی سؤال ایتدی. نوتون اونك صانعی اولمدیغنی بیان ایلدی . عالم کندی کندینه تفکرله کائناتك‌ده بر صانعی اولمق لازم کله‌جکنی تصدیقه مجبور قالدی .

بر ضابط طرفندن والده‌سنه مکتوب

. . . کونی . . . موقعنده بولنان دشمنه هجوم اولنه‌جق ایدی. ملازم . . . افندینك بولندیغی طابور ایلك هجومه مأمور اولمشیدی. موقع ضبط اولندی، فقط او قولندن مجروح اولدی. شمدی خسته‌خانه‌ده . مخاطره یوق ، نهایت اون بش کونده ایی اوله‌جق . ضابط بو قدر مدت محاربه‌یه اشتراك ایده‌میه‌جکنه متأسف . بو احوالی والده‌سنه بر مکتوب ایله یازیور .

انسان مسعودیتنی بیلمك ایچون مادوننه باقملیدر

برفابریقه‌ده ایکی عمله وار. ایکیسی‌ده بر درجه‌ده قزانیورلر. بری دائما مضطرب: چونکه فابریقه صاحبنی کوز اوکنه آلیر. (کندی کندینه ملاحظاتی) ایکنجیسی مسعود: چونکه کندیسی قدر اجرت آله‌میانلری، خسته‌لق سببیله چالیشه‌میانلری، ایش بوله‌میانلری دوشونیور.

ایکی غازینك کویلرینه عودتی

... قریه‌سندن عسکره کیتمش اولان ایکی دلی قانلی ... محاربه‌سنده یاره‌لانوب خسته‌خانه‌یه کیردکلری، اعادهٔ عافیت ایلدکلرندن ... کونی کویلرینه کله‌جکلری خبر آلنمش ایدی. کویه یاریم ساعت مسافه‌ده پیکار باشنده بونلرك اقرباسی، کویدن دیکر

اهالی بکلیورلر. غازیلرك ورودی، هر کسده سوینج. والده‌لرك، پدرلرك حالی. اقرباسی محاربه‌یه کیتمش اولان دیکر کویلیلر اونلری سؤال ایدیورلر. غازیلرك جوابلرندن بعضلرینك شهادتنی آکلاشیلیور. لکن شهید محروم حیات اولمش دکل، حیات ابدیه‌یه نائل اولمشدر .

**
*

١٥

ثمرهٔ مساعی

مصر چارشیسی اصنافندن ناموسلو بر آدم وفات ایدر ، اسباب فوق العاده‌یه مبنی صوك زمانلرده متضرر اولدیغندن کوریلان حسابنده یکرمی بیك غروش بورجلو اولدیغی آکلاشیلیر .

قومشولر یکرمی یاشنده بولنان اوغلنه ترکه‌یه وضع ید ایتمدیکی حالده بورجدن مسئول اولمیه‌جغنی سویلرلر . دلی قانلی پدرینك تجارتنه دوام ایدوب بورجنی اوده‌یه‌جکنی بیان ایدر . بر قاچ کشی بد بیننانه مطالعاتده بولنورلر. (بونلرك افاداتی نقل

اولنه‌جقدر) دلی‌قانلینك مراجعتی اوزرینه آلاجقلیلر منفعتلرینی وبابا ایله اوغلك ناموسکارلغنی ملاحظه ایله مناسب وعده ویررلر .

ناموسکار دلی قانلی مقدمانه دوام ایدر . بش سنه صکره بورج کاملاً اودندکدن صکره علیهنده الك زیاده سوز سویلین ادمه پاره اقراض ایدر .

۹۹

تسهیل نقلیات

نقلیات مشکل اولان یرلرده محصول هیچ پاره ایتمز. یاخود بك آز ایدر . نقلیات قولای اولان محللرده هر محصوله طالب بولنور ، فیئات آرتار . بر مملکتده شوسه‌لر ، تیمور یوللر ، لیمانلر آچمق ونهرلری سیر سفائنه صالح حاله کتیرمك او مملکتك ثروتنی آرتیرر .

١٢

وحشی ايله ميزان الهوا

قنادانك هنوز نيم وحشی بولنديغی برزمان اوراده سياحت ايدن بر اوروپالی هورون قبيله‌سندن بر وحشی‌يی برابر آلمشيدی. وحشی اوروپالينك ميزان الهواسنی كوتورر، اوروپالينك بعضاً بوكا باقديغنی كورردی. وحشی ظن ايدر ايدی‌كه بوشی هوايی تبديله مقتدردر. اوروپالی ترك حيات ايلدی. ميزان الهوا وحشی‌يه قالدی. آو ايچون اورمانه، كوله چيقدقجه اوكا باقوب اشارته كوره حركت ايدردی. وحشی بر كون اوزاقجه بر محله كيده‌جك ايدی. ميزان الهوايه باقدی، يالواردی، ياقاردی. ميزان الهوا هيچ متأثر اولمدی. وحشی حدتلندی، ميزان الهوايی قيردی.

* *
*

١٣

اسان

(ازوپ)ك افنديسى احبابنى اضياف ايده‌جكندن كوله‌سنه الك كوزل شيدن يمك ياپمسنى امر ايتمش ايدى . حكيم يالكز ديل آله‌رق متنوع اطعمه ترتيب ايتدى . مدعوينك تعجبى ، افنديسنك حدتى. حكيم ايله افنديسنك آره‌سنده مكالمه. — نيچون بويله ياپدك ؟ — الك ايى شى ديلدر . (ازوپ ديلك محاسننى تعداد ايدر .) — اويله ايسه مدعوين يارين ينه بوراده‌در ، الك فنا شيدن يمك ياپ . ازوپ ينه ديلدن يمك ياپار وبو دفعه ديلك مساويسنى صايار. برمطالعهٔ اخلاقيه ايله خاتمه ويريله‌جك.

∴

١٤

سوقاقده بولنان اشيا

سوقاقده بولديغمز اشيايى صاحبنه ويرمكلكمز لازم كلير .

کندینه مال ایدینمك سرقه‌در . صاحبنی دوشونه‌لم ، بلکه بر فقیر پدردرکه اوشی بر قاچ سنه‌لك محصول ادخاریدر . اونه قدر مضطرب اوله‌جقدر. یاخود بر آدمه امانت ویرلمشدر. کندیسندن شبهه ایدیله‌جك . (امثالی احتمالات) بو شی ، بزم اولسه اعاده اولنمامسنی ایسترمی یز ؟ مال مسروق خیر ایتمز . فرض ایده‌لم‌که کیمسه بیلمیه‌جکدر، کندی وجدانمز، جناب حق بیلمزمی ؟

* * *

٦٥

جوانمردلك ، شکران

بر قیش آقشامی . بر دیلنجی چوجغی کوپریده دیلنیور . بری بر آلتون ویریور . چوجق قوشیور؛ «اونلق یرینه آلتون ویرمشسکز...— سنك اولسون!— سز کیمسکز؟.» کیم اولدیغنی سویلمك ایستمز . چوجق اصرار ایدر . آصمه التی تجارندن بر افندی .

یکرمی سنه صکره تاجر مضایقه‌ده ، افلاسه مجبور اوله‌جق.

اوطه‌سنده دوشونیور. دیلنجی چوجق برلیرا ایله چالیشه‌رق ثروت صاحبی اولمش. ولی نعمتنك امدادینه یتشمك اوزره کلیر. موجب تأثر بر مکالمه، چوجق تاجره بر مقدار کلی آقچه ویریور.

٩٦

زواللی کوپك

بر تاجر یولده، چانطه‌سنده خیلی پاره وار. بر آقشام بر خان اوطه‌سنده قالیور. ایرتسی کون حرکت ایتمك اوزره. چانطه‌یی خانده اونوتمش. برابر بولنان کوپك صاحبنی ایقاظ ایتمك ایستیور، غریب غریب حرکتلرده بولنیور. تاجر بونی قودورمش ظن ایدییور. کوپك مقتول، تاجر کیدر. بر ساعت صکره چانطه خاطرینه کلیور. عودتله چانطه‌یی بولیور... کوپك خانك اوکنده یاتیور، تاجرك تأثری.

١٧

واشینغتون ایله پدری

واشینغتونك پدری اوغلنك تربیه‌سنه اعتنا ایدر، بالخاصه افعالنی کیزله‌مکدن تحذیر ایلردی.

برکون واشینغتون باغچه‌ده قازمه ایله اوینامقده ایکن پدرینك پك سودیکی برکراز فداننی قیرمش ایدی. پدرك حدتی «بونی کیم بوحاله کتیردی؟.. الله بجسه!..» واشینغتون — «بن یاپدم.»

پدر دوشونیور. اوغلنك بو حرکتنی بیك کراز آغاجندن دها قیمتلی بولیور.

٭٭٭

١٨

ندیمه — صافیه

صافیه پدر و والده‌سنك بر برینی متعاقب وفاتیله یتیم قالمشیدی. تیزه‌سی خانه‌سنه آلدی.

ندیمه صافیه‌نك كلیشندن ممنون اولمدی . قیصقانیور. صافیه ندیمه‌نك جلب محبتنه چالیشیور. بیهوده! ندیمه، صافیه‌یی والده‌سنك محبتندن بر قسمنی سرقت ایتمش اولمقله متهم عد ایدییور . ندیمه آغیر بر خسته‌لغه طوتلدی. صافیه خسته‌نك یانندن آیرلمیور.

ندیمه حال نقاهتده . آرتق صافیه‌یی سویور. قونوشیورلر :

ندیمه — بنی چوق سویور ایمشسك. صافیه — بن تیزه‌می سورم. — عجائب! — هم سندن زیاده. — نیچون؟ — چونكه سن اونك ایكی قیزی اولمسنه راضی اولمیوردك .

دائمی بر محبت متقابله .

⁂

١٩

ترامواى

بر ترامواى آرابه‌سی ایچنده بولنانلرك تصویر اطواری.

⁂

٢٥

یازی اوطه‌سی و کتبخانه

بر آرقداشکزك طبعه موافق تنظیم اولنمش اولان یازی خانه‌سیله یوز یوزاللی جلدلی بر کتبخانه‌سنی دیگر بر آرقداشکزه بر مکتوب ایله تصویر ایده‌جکسکز .

*
* *

٢٦

نه کوزل نصیحت!

انکلتره‌نك بر فابریقه‌سنده عمله‌دن بر دلیقانلی ینه عمله‌دن بر قیز ایله ازدواجه طالب اولور .

ارکك مستعد، چالشقان؛ بر قصوری وار: عشرت ایدیور. دوشونیورکه عجبا قیز موافقت ایده‌جکمی؟ موافقت ایدیور، فقط

ازدواجك ایرتسی کونی ایضاح ایده‌جکی بر شرطك شمدیدن قبولنه سوز ویریلیرسه . دلی‌قانلی سوز ویریور . قیز هر کون کندیسنه بر شیشه بیرا پاره‌سی ویرلمسنی ایستیور . — برابر ایچه‌لم . — خیر ، سن پاره‌سنی ویره‌جکسك .

دلی قانلی بك طاشیرمقسزین عشرته دوام ایدر .

آلتی آی صکره ، بر یورطی کونی . هرکس مسیره‌لره کیدیور . دلی‌قانلی دیورکه : بر آرابه طوته‌جق پاره‌مز اولسه‌! زوجه بر آووج پاره کتیروب اوکنه قویيور . — نره‌ده بولدك بو پاره‌لری ؟ — هر کون ایچدیکم بیرالردر .

دلی قانلی عشرتدن واز کچر .

٢٢

بر حکیم حلیم .

حکمادن برذات هیچ حدتلنمزدی .

برقاچ کشی بونی قیزدیرمق ایستدیلر . الك زیاده یتاغنك ایی یاپلمسنه اعتنا ایدردی . خدمتجی‌یی اطماع ایله یتاغی بوزدیردیلر . حکیم تنبیه ایتدی .

ایرتسی اقشام ینه یتاق بوزوق .

تکرار تنبیه .

اوچنجی کون خدمتجی یه تشکر ایدیور « کوزل یتاق آرامق مجبوریتندن قورتلدم » دیور .

ایکنجی قسمك صوکی

فهرس

صحیفه

اقتطاف

اوچنجی قسم

منظوم ومنثور قرق قدر اثری حاویدر.

١٣٢٠

١

مناجات

الٓهی، جهان آفرین ذوالجلالم،
شهود ربوبیتکدر عوالم.
حضورکده محصول قلب ولسانم
خروشان سرشکم، پریشان مقالم.
نه حاجت وار اظهار عجز ونیازه؟
بتون افتقارم، بتون ابتهالم.
معمای دل بر غریب آفریده؛
نه باقل، نه عاقل؛ نه جاهل، نه عالم.
بیلن وارسه سنسك نصل نسخه‌یم بن،
بکا ویردی حیرت غموض مآلم.
نصل اعتماد ایلیم ماسوایه؟
که هر بر دمده‌در دم انتقالم.
بقا یوقسه دنیاده عقباده واردر،
نم وارمی «یوقدر» دیمك احتمالم؟
ایدر روح ناجی شو اقراری تکرار:
مصون الزوالم، مصون الزوالم.

سنك لطف والاكی کوزلر امیدم؛
سنك قرب اعلاكی اوزلر خیالم
شو حالم اولور بلکه غفرانی جالب؛
اولور بلکه غفرانی جالب شو حالم.

[بحر متقارب: فعولن فعولن فعولن فعولن]

ارتنك ـ مصور مشهور مانینك معرض تصاویری.

٢

نعت حضرت نبوی

ارواح — كه تحفهٔ خدادر —
خاك ره شاه انبيادر .
اول شاه — كه تختی لامكاندر —
چار وبكشی كز وبياندر .
« لولاك » ايله ذات پاكی موصوف ،
قرآنه صفاتی ظرف ومظروف .
دروازهٔ طاقی « قاب قوسين » ،
فرش قدمی علوم كونين .
شاه ملكوت عرش پايه ،
ماه جبروت فرش سايه .
ايجادی وجود كونه باعث ،
امتلری سر علمه وارث .
آيينهٔ وحدت الهی
مرآت وجوديدر كماهی .

مشكين سواد شام اسرا
منشور نبوتنده طغرا .
سوز اولسه‌ده منبع كرامت
قرآنه نظيره اولماز البت :
قرآن اورسولی قيلدی توصيف ،
اخلاق عظيمك ايتدی تعريف .
ای خامه زبانك ايله كوتاه
لوح اوزره قلمله يازمش الله .

[بحر هزج : مفعول مفاعلن فعولن]

چاروب — سپورکه . دروازه — بيوك قپو .

۳

ستايش حضرت پادشاهى

ويرمش بزه رازدان ادوار
بر پادشــه ستوده اطوار ؛
هر درلو ستايشــه سزاوار
برحامىٔ بى بها نه مز وار .
بذل ايتديكى لطفه غايت اولماز ،
بوندن‌ده بيوك ســعادت اولماز .

اى عرش سرير سدره سايه ،
سلســين بزى ايلين وقايه ؛
كلمكده در اهــل النجايه
سايه‌كده صفاى بى نهايه .
فرق ضعفاده ظــل حقســين ،
سلطانلغه حق بيلير احقســين .

[بحر هزج : مفعول مفاعلن فعولن]

٤

« حسن طبیعت »

فنون نفیسه [۱] و « استه‌تیك » بحثنده اك زیاده مطالعه‌یه شایان ماده‌لرك بری‌ده حسن طبیعت، یاخود ذوق سلیم مسئله‌سیدر. حسن طبیعت آثار فنیه‌ده‌كی كوزللكی، صحیحلكی، حسن تناسبی وسائر مزیتلری حقیله حس ایتمك اقتداری. یعنی فنی طویغوسنك اك اینجه ومكمل صورتیدر وبوجهتله فنك وجدانی دینلمكه شایاندر .

دینك اولوركه حسن طبیعتك اصلی فنی طویغودن عبارتدر، وبونقدیرجه طبیعی برخاصه اولدیغی انكار اولنه‌ماز . زیرا اویله اولمسه فن سوزینك هیچ حكمی قالمازدی؛ حتی دنیاده فنك وجودی بیله اولماق لازم كلیر ایدی . حسن طبیعت خاصه‌سنی بویولده آكلایه‌جق اولور ایسه‌ك انسانلرك جمله‌سنده ازچوق موجود اولمق ایجاب ایدر وحقیقت حالده بویله‌در . فنون

[۱] اشبو مقاله‌نك اخذ اولندیغی « فنون نفیسه تاریخی مدخلی » اصطلاحنجه صنایع نفیسه وصنایع بدیعه معناسنده استعمال اولنمشدر . (مقتطف)

نفیسه‌نك هیچ بر نوعندن اصلا طویماز بر آدم تصور اولنه‌ماز. کیمی شعری، کیمی رسمی، کیمی ده معمارانی زیاده سور. لکن هیچ بر فندن حظ ایتمین آدم یوق کبیدر. بو حالده، شو مطالعه خاطره کلیرکه حسن طبیعت هر یرده و هرکس عندنده بر طرزده اولمق، یعنی آثار فنیه‌نك عرض ایتدیکی چیزکیلر، شکللر، صورتلر، رنکلر ویا صدالر، بونلری کورن وایشیدنلرك جمله‌سنه بر یولده تأثیر ایتمك وجمله‌سی اوندن بر درجـه‌ده متلذذ اولمق لازم کلیر ایدی. حال بوکه دنیاده حسن طبیعت دیدیکمز خاصه اویله هر یرده عمومیت اوزره و بر سیاقده ظهور ایتمیور.

مثلا بر مملکت اهالیسنك طبیعتنه موافق کله‌رك اونلرجه آثار نفیسه‌دن عد اولنان اشعار، شکللر ویا موسیقی مقاملری، بشقه قوملرجه بکنلمیور. بلکه هیچ مقبول طوتلمیور. بر مملکتده بیله بر آره‌لق پك زیاده تقدیر اولنان آثار بر زمان صکره اعتباردن دوشیور. حق بر وقتده ظهور ایدن آثار فنیه فنه واقف وحسن طبیعت صاحبی بیلنمش ذوات طرفندن بر بر درلو محاکمه اولنه‌رق بر برینه مغایر رأیلر بیان اولندیغنك ده امثالی واردر. بعض کره بر آدمك ده طبیعتی دکیشیور. مقدم حیرتله باقدیغی آثاری صکره بکنمز وحظ ایتمز اولیور. واقعا اکر فن آثاری بعضیسی عندنده مقبول، بعضیسی ایچـون نا مقبول اوله‌رق هیچ بری حقنده « شو کوزلدر، یاخود چرکیندر. » دینیله‌مه‌مك لازم کلسه وفنك قدر وحیثیتی هرکسك مزاجنه وکیفنه باغلی برشی اولسـه مقدم

تعریف ایتدیکمز فن کوزللکی معناسز برسوزدن عبارت اولور وه استه‌تیك » علمی‌ده بویله دکیشکلکدن خالی اولمیان براساس اوزرینه بنا اولنه‌میه‌رق حکمسز قالمق لازم کلیر ایدی .

قالدی که حسن طبیعت آثار فنیه‌یی حس ایتمك خاصه‌سندن عبارت دکلدر . بونلرك کوزلنی چیرکیننندن، عادیسنی اعلاسندن صحیح وطبیعی اولنلرینی طبیعته مطابق اولمیانلرندن تفریق وتمییز ایتمك ، یاقیشقسز مبالغه‌لری ، ساخته زینت وزائد تکلفلری ، حاصلی اك کیزلی کوزللکلر ایله اك خفیف قصورلری فرق ایتمك کبی نفیس وغایت دقیق برخاصه اولمسیله هر انسانده ، هروقت ومحلده برطرزده اولمامسنه تعجب اولنه‌ماز واوکبی اختلافلر اونك حقیقتنی انکار ایتمکه مدار اوله‌ماز .

بر آدم، بشقه‌لری قدر عقل وهنره مالك اولمدیغی ایچون بشقه‌سنك عقل و هنرینی وعقل و هنرك وجودینی انکار ایده‌میه‌جکی کبی حسن طبیعت حقنده انسانلر بیننده مباینت کوروندیکی ایچون حسن طبیعت یوقدر دیمك طوغری اولماز .

شبهه یوقدرکه حسن طبیعت انسانك طوغشندن فن حسنه مالك اولمسنه توقف ایدر؛ لکن بوفضیلت نه هرکسده، نه‌ده هر مملکتده بر رادە‌ده ظهور ایدیور . هر انسان بوکا مالك اولمق ایچون مادی و معنوی برادیلیشنجه لازم اولان خاصه‌لری بر درجه‌ده حائز اولمیور .

برده حسن طبیعته تربیه‌نك ، آداب و عاداتك ، مدنیت

حالنك ، انسانك چوجقلغندن ایچنده بیودیکی مادی ومعنوی احوالك، کوچك یاشندن کوردیکی ایشتدیکی ، طویدیغی شیلرك پك زیاده تأثیری واردر . هرکس کوردیکی تربیه اقتضاسنجه نه درلو شیلردن متأثر اولمغه آلیشیر ایسه او شیلری سومك طبیعیدر . بونلره حاصل اولان میل ورغبتنه ، او یولده صرف ایتدیکی امکلر ، او یوزدن نائل اولدیغی تلذذات ایله چکدیکی محنت ومشقتلر ، حاصلی بالجمله یادگارلری برقات دها قوتویرمسیله اوتەدن بری قلبنی جاب ایتمش اولان شیلره پیدا ایتدیکی آلیشقلقدن قولایجه واز کچەمز اولور . ایشته بوسببلره مبنیدرکه هرمملکت اهالیسی وعلی الخصوص بربریله اختلاطی اولمیان قوملر افرادی کوزللکی بشقه بشقه طرزلرده آکلایورلر؛ حسن طبیعتك چینده، هندده، اسکی یونانده تشقه بشقه حکم ومعناسی اولیور.

احتمالدرکه فن حسنه کرکی کبی مالك اولمیان بر آدم بشقه بر فن عالمنه کیروب ده اووقته قدر کوزل عد ایتدیکی شیلرك دها نفیسلرینی کورەجك اولسه بونلر ایله الفت ایدەرك فنه طبیعتندن حائز اولدیغی استعدادی اویانوب فکری آچیلیر ، فنجه کوزللکك ماهیتنه ووقتیله خاطر وخیالنه بیله کتیرەمدیکی اومکملیت درجه‌سنه عقل ایردیرمکه باشلایوب اسکی افکارینی ترك ایدر.

بو حاله چوق آدم کندی تجربەسیلەده آگاه اولمق کرکدر.

شو تعریف ایتدیکمز حاللرك برطرزی فنونك الك زیاده

ایلریلمش اولدیغی مملکتلرده بیله وقت وقت مشاهده اولنمشدر. شویله که:

فنك مكملیتی، هر نه قدر شمدی یه قدر ظهور ایتمش اولان اك نفیس آثاریله قیاس اولنور و بعض جهتده اوندن دها اعلاسنك ظهوره كله بیلمسی تصور اولنه ماز ایسه ده فنه بر حد تعیین ایتمك و « نهایت درجه سی بودر، بوندن اوته سی یوقدر » دیمك ده جائز اوله ماز.

حسن طبیعت ایسه فنك اك مكمل صورتلرینی فرق ایتمكدن عبارت اولدیغندن دائما باقیدر. صنایع نفیسه ده بعض اختلافاته سببیت ویرن یكی اصوللك فنجه حقیقتده باقلاشدیغی حالده اسكی اصوله غلبه ایتمش اولمسی ده بوكا دلالت ایدر. زیرا حسن طبیعته كرچكدن موافق اولان اولكی آثارك قدر و حیثیتی یواش یواش ذهنلرنده یر ایده رك عاقبت عامه نك مقبولیتنه مظهر اولمشدر.

بوندن ماعدا حسن طبیعتده عقلك و تحصیلكده زیاده سیله مدخلی واردر. حسن طبیعتك ماهیتنی آراشدیره جق اولسه ق كورورز كه ایكی مزیتدن تركب ایدر و بونلرك بر بره كلسیله تمام اولور. بو مزیتلردن بری فن حسنه مالك اولمق، بری ده او حسی تعلیم و تربیه ایله اصلاح ایتمك، یعنی فنده مكملیت شرطلرینی لایقیله بیلمكدركه بو اقتدار مجرد فن تحصیلیله، یاخود آثار فنیه نك درلوسنی و اك نفیسلرینی كوره رك دقتلیجه مطالعه

ومقایسه ایتمکله حاصل اولور. فن حسی آثار فنیه‌نك قیمتنی تقدیر ایچون کافی اوله‌ماز. فنی لایقیله آکلامق، قصورلریله فضیلتلرینی کشفه مقتدر اولمق ایچون فن صاحبنك او اثری وجوده کتیردیکی زمان نه کبی مشکلاته تصادف ایده‌رك اونلره نصل ونه درجه غلبه ایده‌بیلمش اولدیغنی بیلمك لازم کلیرکه او فن اثری حقنده شبهه وخطادن سالم اوله‌رق طوغری بر رأی بیان اولنه‌بیلسین ودیکرینی اکلامغه اقتدار حاصل اولسون. هرفنك کرك نظریاتجه، کرك عملیاتجه برطاقم قاعده‌لری واردرکه اونلره واقف اولان طوغشدن حائز اولدیغی فن حسنه بویولده‌کی معلوماتی‌ده علاوه ایده‌رك حسن طبیعتجه بشقه‌لرینه البته فائق اولور.

ایشته آثار فنیه‌یی عادتا تشریح ایدرجه‌سنه معاینه وتنقید ایده‌رك اك اوفاق قصورلری اراسنده بر مزیتی ومزیتلر ایچنده اوفاق بر خطاسنی میدانه چیقاره‌رق هر برینك درجه‌سنی سببلریله برابر کوسترمك وآثار فنیه‌یی بو صورتله محاکمه ایده‌بیلمك فن منقدلرینه مخصوص بیوك بر حیثیتدر.

آثار فنیه‌نك حسن طبیعته موافق اولمسی ایچون باشلیجه بر شرطه احتیاج واردرکه اوده تصور ایله اثر بیننده‌کی طبیعی مناسبتك تمامیله حاصل اولمسی واو اثرك هر بر قطعه‌سی کرك عمومنه، کرك دیکر قطعه‌لرینه اك زیاده یاقیشه‌جق صورتده ترتیب اولنمسیدر؛ یوقسه حسن طبیعتی سادهجه تزیینات، یاخود

معرفت يولنده اجرا آتدن عبارت ظن ايتمك كبى بيوك بر خطا اولهماز .

حسن طبيعتجه اولان قصورلر، فنون سائرهدن زياده معمارلقده كوزه چارپار . زيرا معمارلق مادى و معين بر احتياجه خدمت ايتديكندن فن صاحبنى او احتياجه دها زياده بند ايدر ودائرهٔ حركتنى كركى كبى طارلشديرهرق دها قولاى فرق اولنهجق صورتده تعيين ايلر .

بر بنا حسن طبيعته موافق اولمق ايچون يالكز بر قسمنك كوزل ياپلمش ياخود ديوار وطوانلرينه زينت ويرلمش اولمسى كافى دكلدر. بنانك هيئتى وبالجمله تفرعاتى نه فكره، نه احتياجه، نه لزومه مبنى ياپلمش ايسه اوكا تماميله موافق اولمق لازمدر .

كذلك بر صره ستوندن هر برينك كوزل اولمسى ايله او ستونلرك حسن طبيعته موافق اولمسى لازم كلمز . بويله اولمق ايچون مجموعنك بولنديغى يره مناسب دوشورلمسى واوراده بر سبب تحتنده اولمسى اقتضا ايدر .

سائر فنلردهده بويلهدر. رسام رسم ايتديكى شكللردهبونلرك طورنده، طوروشنده، قوللانديغى رنكلرده، اوشكللرى طوپلايوب ترتيب ايتمسنده، عمومنه وهر برينه بيان ايتمك ايستديكى فكره مناسبت آلديرمغه مجبوردر. كندىاثرينه بويولده برياقيشيق ويرمدكجه حسن طبيعت صاحبى دينيلهمز. فقط فن صاحبىده او اقتدارى حائز اولمق ايچون هم اوكا طوغشدن آز چوق مالك

اولمق ، همده اونی مطالعه وتحصیل ایله اکمال ایتمك شرطدر . زیرا هرنه قدر یرادیلشندن حسن طبیعته مالك اولسه کورمه ، چالشمه واوکرنمه ایله هر حالده طبیعتنی اصلاح ایدر. او سایه‌ده هنر صاحبی اوله‌بیلیر .

استه‌تیك — حکمت بدایع

٥

بر گللی گلبن

گچن گل موسمنده بر باغچه‌ده گزینیوردم . باغچه‌نك نظر شاعرانه‌یه عرض ایتدیکی لطافت ، بهارك اظهار ایلدیکی سائر آثار تجددن زیاده غنچه‌لرله ، گللرله سراپا طونانمش اولان بر چوق گلبنلردن نشائت ایدییوردی .

الڭ زیاده نظر تقدیریمی جلب ایدن بونلر اولدی . گوزم ، گوکلم مطالعهٔ صنع حق ایله مشغول بولندیغی حالده گلبنلر آره‌سنده طوشمغه باشلادم .

هر بری سطح زمیندن بر بچق، ایکی مترو مقداری مرتفع اولان بو لطیف اغاجلری گوزدن گچیرمکده ایکن نظرم آنجق اوتوز، اوتوز بش سانتیمترو قدر ارتفاع پیدا ایتمش بر فدانجغه تصادف ایتدی که یالکز بر گل آچه بیلمش ایدی. اوزرنده اچیله‌جق بشقه غنچه اولمدیغی کبی باغچه‌ده کندیسنه بکزر دیگر بر گل فدانی‌ده یوق .

ساق واوراقی پك طراوتلی، اچمش اولدیغی گل پك لطافتلی اولدیغی حالده بو فدانجغك اویله محزون طوریشی

كنديسنى بكا فوق العاده سودردى. ذهنمه بر طاقم ملاحظات القا ايلدى، حتى كندى لساننددن اوله‌رق شو منظومه‌يى سويلتدى :

اى باغى شكوفه آفرينك !
گلبن يارادر طورر زمينك ؛
هر گلبنه افتخاره شايان
يوزلرجه گل ايلمكده احسان .
تنظيره بنى نيچون اوزه‌رز ؟
خالق بكنيرده كيم بكنمز ؟
دائم كوزى بنده باغبانك ،
بر دانه‌سى‌يم شو گلستانك .
بردر چيچكم، فقط كوزلدر،
بيك گلبنه بر گلم بدلدر .
كيم كورسه ايدر صفاكى تقديس ،
دينسين سكا اقدس الفراديس !
هر يتيه چيچكلى نونهالك
آتشزن قلبى اهل حالك .
فيضك اوره‌در بو دودمانى ،
چورەم گل اوجاغى، گل فدانى.
بر گللنيسى وارمى؟ هيسى پرورد ،
انجق آره‌ده بنم قالان فرد .

بن مسلك انفراده كيتدم ،
بر تك گل ايله تزين ايتدم.
تشكيلك ايله كيروب بو شكله
چيقدم يازه بنده بر چيچكله .
رنكين اثر مزيتمدر ،
انموذج قابليتمدر .
صورتده اگرچه پك وضيعم ،
معناده شو سرودن رفيعم .
صورتله اوكنمه بى نياز اول ؛
معنى جهتيله سرفراز اول .
شاعر بيله صورتى براقدى ،
اول بكا، صكره سروه باقدى.
ايستفسه چكنمم امتحاندن،
صورتجه ده دلفريبم اندن.
سروك بويى وارسه بويى يوقدر، [١]
حسناً اره مزده فرق چوقدر .
گللرده اولور بو رنك دلجو،
حقك بزه بر عطاسيدر بو!

---

[١] مقتضاى وزن ايله صورت تلفظدن دخى اكلاشيله جغى اوزره برنجى «بوى» قامت، ايكنجيسى «قوقو» معناسنه در.

پروردهم اولان شو فخر ازهار
ایلر بکا طوغری جلب انظار.
اولدقچه زمان زمان مصادف،
حیرانم اولور نگاه عارف.
بر گل ایله ایلدم قناعت،
بر قائمه چوقمیدر بو رفعت؟

[بحر هزج: مفعول مفاعلن فعولن.]

کلبن —کل اغاجی . ساق — اینجیك ، بالدیر ، اغاجك طرف اسفلی. ورد— (واوك فتحه‌سیله) کل. پرورد. کل ایله طولو. انموذج — نمونه‌دن معرب وضیع — پست. یوکسکك ضدی.

٦

بر خاطره

طقسان يدی تشرين اولی اواخرنده ساقيزه واصل اولمشيدم. شهری، جزيره‌نك اكثر قراسنی خراب ايدن زلزلهٔ عظيمه او سنه‌نك ابتداسنده وقوع بولمشدی. ساقيزه آياق باصه‌لير باصلماز او صدمهٔ شديده‌نك، دها طوغريسی — حركت ارضك بربرينی متعاقب تكرری جهتله — او صدمات شديده‌نك آثارينه تصادف اولنمقده ايدی. اسكله طرفلرنده يا بر جای قرار خيلی ابنيه بولنيورسه‌ده برچوق ييقينتيلر، ابنيهٔ منهدمه‌يرينه صورت موقته‌ده قوندرلمش بر چوق براقه‌لرده كوريليوردی. بلده‌نك يوقاری طرفلرينه چيقلدقجه — اوراله‌ده‌كی ابنيه‌نك رصانتنه اوقدر اعتنا اولنمامش اولديغندن — ييقلمش بنالر چوغالوب ييقلمامشلر آزاليوردی. سوقاقلر واردی كه بسبتون خراب اولمش... باراقه‌لردن محله‌لر تشكل ايتمش. لكن الك زياده «قلعه ايچی» محلاتنك مصاب اولديغنی ايشيديوردم. بوراده هنوز هيچ بر بنا تجديد ايدلمديكی كبی ييقينتيلر اوزرينه باراقه‌ده قوريله‌مدينی

جهتله ــ باشلی باشنه بر بلده حکمنده اولان او محله‌لر ــ بسبتون متروك بولنیوردی.

بر جمعه کونی ایکنـدی‌یه قریب بری یرلی اولان بر قاچ رفیق ایله بو محلاتی زیارته کیتدك. قلعه قپوسندن کیرنجه جسیم بر خرابه‌زار ایچنده بولندق. بوراده‌کی اماکن وقتیله توفك، طوپ دانه‌لرینه مقاومت مقصدی‌ده دوشونلدیکی حالده بویله بر شدتلی حرکت ارض هیچ خاطره کتیرلمکسزین غایت‌قالین وفقط بك رصانتسز کارکیراوله‌رق انشا اولندیغندن دها ایلك صدمه‌ده ــ هیچ بری قالمامق اوزره ــ خاك ایله یکسان اولمش. دمیره، اخشابه متعلق شیلر ذاتاً آز اولمقله برابر مؤخراً طوپلانیلوب آلندیغندن یالکز نهایتسز بر طاش، طوپراق ییغینتیسی قالمش. کوچك، بیوك، دها بیوك ملیونلرجه احجار قارمه قاریشیق بربرینك اوزرینه دوشمش. بیکلرجه خانه‌لرك خارجی وداخلی دیوارلری بربریله، ذاتاً طـار اولان سوقاق وباغچـه‌لر ابنیه‌نك اشغال ایتـدیکی اراضی ایله قاریشمش. صغوق، قسوتلی، فقط دوشوندیریجی بر منظره!

آره‌دن بر عمرك ربعی، ثلثی قدر زمان گذار ایتمش ایکن بر کون دخی کوزلریمی قاپانجه اوخرابه‌زاری حالیله کورمکده‌یم.

هر وقت کوردیکمز بنالر، کویلر، قصبه‌لر، بلده‌لر، شهرلر حال معموریتلریله، آچیق، یاخود آچلمغه حاضر قپولریله، نیم کشاده پنجره‌لریله، دائما حرکتده، دائما جولانده اولان‌انسانلریله

برر جسم ذی روح حکمنده‌در . بر مزارستان تصور ایدیکز که بتون مدفنلرینی آچه‌رق طاغلمش ویاری چورومش یوزبیکلرجه قدیدینی میداننه دوکمش اولسون ، اونك کورونیشی بو زلزله خرابه‌سنك ویردیکی قدر خوف وخشیت ودهشت ویره‌مز صانیرم .

سوقاقلرك طارلغی ، بنالرك صیقیشقلغی جهتیله قلعه ایچنك نفوسجه ضایعاتی شهرك ، طه‌نك هیچ بر یرینه نسبت قبول ایتمیه‌جك درجه‌یه وارمشدر . یرلیدن اولان آرقداشمز برچوق خانه‌لرك فلاکتنی حکایه ایدییوردی : شو خانه‌ده بر زوج ایله زوجه‌دن ، ایکی قیزلرندن مرکب اولان برعائله‌دن کیمسه قالمامش ... اوته طرفده‌کی خانه‌نك بدبخت زوجی بیوك صدمه‌لرده شهرك خارجنده بولنه‌رق زوجه‌سنك ، اوچ چوجغنك اوچ کون صکره طاشلر آلتندن جسدلرینی چیقاره‌بیلمش ... هنوز ازدواج ایتمش بر زوج وزوجه‌دن ، بر انتظار مدیدن صکره هنوز برلشمش برعاشق ومعشوقه‌دن بری شو دیوارك ثقلتیله ازیله‌رك رفیق ویا رفیقهٔ سعادتی اوله‌جق وجود دیگری تسلیت بولماز بر کدر ، توکنمز بر ماتم ایچنده براقمش ... شو خانه‌نك حولیسنده کنج بر والده ایلك محصول عمری اولان طوغار کونشلر قدر کوزل برقیزجغزینی یوروتمکه چالیشیرکن نه وقت ، نره‌دن ، نصل کلدیکنی بیلمدیکی بر رجفه‌نك دوشوردیکی طاشلرك اصابتیله چوجغنی آن واحده بی حیات بولمش ...

نهایت شو خانه‌ده دخی بر دوکون ایچون طوپلانمش اولان اون اون ایکی عائله نسوانندن هیچ بری قورتیله‌مامش . . . حاصلی پدرلر والده‌لر اولادسز، چوجقلر والده‌سز، پدرسزقالمش . . . لکن بو فاجعه‌لری بزه یرلی آرقداشمزمی سویلیوردی، یوقسه او خرابه‌می؟ سامعه‌مزدن زیاده باصره‌مز ایشیدیوردی . او ییقلمش بنالر انسانلره احسان بیورلمامش اولان بر فصاحت وبلاغت ایله، الفاظه مفتقر اولمیان معانی ایله تقریر ایدیورلردی.

او آشیانهٔ بوم وغرابده خیلی طولاشمشز. آغلاتمق لطفنده بولنماز بر اضطراب درونی ایله چیقدیغمز زمان کونش غروب ایتمك اوزره ایدی .

٧

نصیبین جوارنده بر وادی

ینه راهی بزم سوارانك
طوتدی دامان کوهسارانی؛
هله منظورم اولدی پایانی
بونجه کون کزدیکم شو صحرانك .

§

وسط آسمانده مهر بهار
عظمتله ضیا نثار اولمش؛
کوه ودشته اشعه‌بار اولمش؛
ایلمش کائناتی شعشعه‌زار .

§

دامن کوهه طوغری کیتدکجه
بر کذرکه کورندی نورانی؛

کلیور بانك آب جوشانی
گوش تحسینه دقت ایتدنجه.

§

آقیور نور کوردیکم درەدن ،
آب واشجاری برق برق اولمش ؛
زیر وبالاسی نوره غرق اولمش ؛
وادی ایمن اولمسون کورینن ؟

§

بومیدر وادی شریف طوی ؟
او نمایش کیمك تجلاسی ؟
بو ایسه نرده شمدی موساسی ؟
یا دکلسه نەدر او نور هدی ؟

§

بووەلرده طورر ایکن خاموش
کلەرك شوق تازه مرغانه
باشلامش عاشقانه الحانه ؛
ینه طوتمش جهانی جوش وخروش.

§

فرش اولنمش کنار نهر چمن ؛
یکی چیقمش شکوفه‌لر یر یر ؛
کورینور هر برنده رنك دکر ؛
ایدییور خنده روی دهره چمن .

§

ایدییور مشق سایه اندازی
تازه اوراق سبزی اشجارك ؛
آره‌ده اهتزازی انوارك
ایلیور عرض نقش پردازی .

§

جولانیله آب خوشجریان
ایکی اوج جدول ایلمش پیدا ؛
بولنور گاه، گاه اولور یکتا
ایده‌رك نور شمس ایله لمعان .

§

صو لطافتله سیم صاف آسا
قیادن متصل آقوب شارلار ؛

صانكه زنجير نوردر يارلار ؛
اولور اهل غرامه جذبه فزا .

§

ماء جارى طرف طرف چاغلار ؛
باد خوشبو اسر خفيف خفيف ؛
چاغلادقجه صولر لطيف لطيف
ايكى ياندن صدا ويرر طاغلر .

§

وجده غرق ايتدى قلب حساسى
بو تماشالرى بهارانك ؛
حسى بيدار اولنجه انسانك
غليان ايلەزمى سوداسى ؟

§

كيدرم شعر خوان اولوب ، ايدەرك
عكس نغمەمله طاغلرى گويا ؛
لحن داودى آكديرر بو صدا ؛
بويله واديه بر كليم كرك !

§

بیخودانه موافقت ایدییور
«اوبی» امرینه هنوز جبال !
دره آهنکمزله مالامال ؛
بر حلاوتلی نغمه‌در کیدییور .

§

او صفاسز، صوسز بووادیدن
گرچه کچمش ایدك مثال صبا ؛
کچمکه تشنه اولسه‌ده رفقا
کچه‌مم بن قولای بو وادیدن .

§

صیغمیور جسمه جان صفاسندن
بو نه آهنك روحپروردر !
بیلسه ذوقم نه ذوق خوشتردر
رقص ایدردی جهان صفاسندن !

[بحر خفیف : فعلاتن (فاعلاتن) مفاعلن فعلن]

ایمن — حضرت موسایه تجلیٔ الهی واقع اولان وادی، وادیٔ مقدس . طوی — (طانك ضمی وکسریله) وادیٔ مقدس .

۸

نوبهار

مقیم راغ اول ، ای کوکل ، فیوض نوبهاری کور؛
شکوفه‌لرده موج اوران صفای حسن یاری کور؛
نه صنعت ایلر آشکار هزار نغمه‌کاری کور؛
کنار حوض پاکده درخت سایه‌داری کور؛
ویرر حیاته اهتزار خروش جویباری کور!

§

دونر بنفشه ، گل ، سمن مجوهراته ژاله‌دن؛
ویرر چمنده لاله‌لر برر نشان پیاله‌دن؛
شراب نهرین آکدیرر صو عکس رنك لاله‌دن؛
طولار درون مرغزار طربله جوش ناله‌دن؛
سحرده سیر باغه چیق ، صباح فیضباری کور!

§

سر درخته مشتزن ، حیاض باغه بر کریز ،
غصون ایچنده پرغریو ، شکوفه‌لرله پرستیز ،
نهال گلشنده تب نما ، یم چمنده موجخیز ،

چمن چمن زمین گذر ، زمان زمان سما گریز ،
هوا پرست پر هوس نسیم بی قراوی کور !

§

دلنده عشق نشوه ریز ، لبنده شوق خنده‌ور ،
یولنده هر چمن نمیم، کوزنده هر چیدیلك گهر ،
شرابی آب خوشگوار، غداسی شیر و شهدتر ،
دکل ملاله آشنا ، کالالدن ده بی خبر ،
چوبان قیافتنده‌کی غریب کامکاری کور !

[بحر رجز: مفاعلن مفاعلن مفاعلن مفاعلن]

راغ — طاغ اتکی ، چایراق ، چمنلك . مشت — یومروق .
حیاض — حوضلر . تب — صیتمه، حمی . یم — دکز . شهد — بال.

٩

بر قصیده‌دن

چکدی قلیجدن فتن روزگار
سیف ید الله اولوب آشکار .
شاهد ملك اولدی شکفته جمال
حسن عدالتدن اولوب بهره‌دار .
اولدی ینه چین کدردن بری
جبهۀ بخت فلك کینه دار .
گرد کدر اولماز ایدی برطرف
دفعنه سعی ایتسه نسیم بهار .
صرف ره دولت ودین ایلدی
آب رخن تیغ ظفر اشتهار .
« ینصرك اه بنصر عزیز »
ای گهرین تیغ قضا اقتدار .
رخنه گر ملك سر افکنده‌یه ،
ویرمه اشرایه امان زینهار .

لشکر بد عهد پراکنده به ،
ایله بد اندیشلری تار مار .
سنسك او اعجاز نمای ظفر ،
کیم که سنی چکسه دم کارزار .
دشمنك اول دم کورینور چشمنه
کندیسی حیدر ، قلیجی ذوالفقار .
سنسك او کیم تحت ظلالکده‌در
جنت آسایش اهل دیار .
مملکته صیغمیان اژدر دثار
ایلدی سوراخ عدمده قرار .
دائرهٔ امن وامان اولدی ملك ،
اویدی اصوله فلك پرده‌دار .
وقف ید همت فتح آوری
سیف جهاد شه دلدل سوار .
سجده‌گه غازیٔ شمشیریدر
کلهٔ شجعان خصومت شعار .
اولدی دم معدلتکده سنك
خنجر بیداد فلك ژنکدار .
فیض بهار چمن دولتك
ایتدی بو نزهتکهی فردوسزار .

اولدی هر اهل سخن ودانشك
خامه‌سی طوطی وزبانی هزار.
آینهٔ طبع وگل خلقکه
هر بری وصاف معانی گذار.
نکته وران عجمك شعرینی
ایتمکه تضمین ایدرم گرچه عار؛
فیضیٔ معجز دمك اما بودم
گلشن نظمندن اولوب وایه‌دار،
صوندی اونك برگل نوخیزینی
دست ثنایه قلم فیضبار:
«بزم تود لجویتر از لاله‌زار ،
عهد توشادابتر از نوبهار .»

[بحر سریع: مفتعلن مفتعلن فاعلن]

شه دلدل سوار — حضرت علی (کرم‌اه وجهه)

١٥

ليلهٔ معراج حضرت رسالتپناهى

« رب نطق آفرينه حمد صريح ،
افصح المر سلينه مدح فصيح ؛
جمله اصحاب و آل پاكه سلام ! »
ديه‌دن دل ايدرمى فتح كلام ؟
خالق اختلاف ليل و نهار
ايلمش كائناتى حكمتزار :
ليل بر بيك كونشلى شهر آيين ،
روز يكپاره برضياى مبين .
ليل بر انبساطگاه سكون ،
روز بر اختلاطگاه شئون .
نيجه حكمتلر ايلر استجلاب ،
ايكيسندن دخى اولو الالباب .
كيجه‌نك غشى صفوت افزاسى ،
كوندوزك دلكشا تجلاسى ؛

کیجه‌نك ماه پرتو افشانی،
کوندوزك آفتاب رخشانی
باشقه باشقه صفا ویرر روحه،
سوق ایدر روحی ذکر سبوحه.
مظهر فیض خاص بعض لیال،
یوکسلیر فکر نزهتیله خیال.
باخصوص اشرف بنی آدم،
نور اقدم[١]، نبی معجزدم،
فخر اعلای اکرمین رسل،
شرف آرای بهترین سبل،
محرم اوّل حریم خدا،
مرشد اکمل طریق هدا
(احمد) ك لیله‌ٔ تلاقیسی
جذب ایدر اك عظیم تقدیسی.
باشقه بر لیله لیله‌ٔ اسرا،
شب مخصوص خواجهٔ دوسرا.
« شب معراج » نام اشهریدر،
اك مقدس لیالك اکبریدر.

---

[١] « اللهك هر شیدن اول خلق ایلدیکی بنم نورمدر » مآل عالیسنده‌کی حدیث شریفه مبتنیدر.

شب ممتاز بی قیاس انوار ،
دم جانبخش رؤیت دیدار ،
کیم صفا سنج فیض رؤیت اولور.
بوندن اعلی نه مظهریت اولور؟
بوندن اعلاسی اولماز الطافك ،
چوقمی لال اولسه کلکی وصافك ؟
شب معراج خاص بردمدر ،
عالم خاص فخر عالمدر .
اوکا اقصای محرمی دینیلیر ،
اونی حقیله حقله کندی بیلیر .
میمنتله او خوشترین لیال
ایلدکجه حلول سال بسال
فیضه غرق ایلر اهل ایمانی ،
دوندیرر بحر نوره وجدانی .
نظر ایتدکجه کوز کوا کبنه
عقل ایدر انتقال صاحبنه .
روح بحر صفاده سابح اولور ،
« یسبحون » خوان اولور، مسبح اولور [١] .

[١] «جله‌سی فلکده سیرودور ایدرلر» مال حالیسنده اولان آیت کریمه‌یی تلاوت ایله جناب حقی تسبیح وتقدیس ایلر .

فیض الوب « سبح اسم ربك » دن ،
حقی تنزیه ایدر مشارکدن .
سجدهٔ معنویه تاج سری ،
وجد عالی اوسجده‌نك اثری .
ایده‌رك فکر قدرت مولی
دیرکه:« سبحان ربی الاعلی»
ای خداوند زاهرات افروز،
بونه حیرتفزا کمال بروز؟
انطفایاب اولورمی مشکاتك؟
نورسك، نوریسك سماواتك.
بونه حیرتفزا کمال خفا ؟
او خفادن ظهوره کلدی صفا.
حیرت آماده جانبیننده .
قالدی دل حیرتین بیننده .
گرچه هپ کائنات برهانك،
بیلنیر کن بیلنمه‌مك شانك .
« اعتصام الوری بمغفرتك،
عجز الواصفون عن صفتك؛
تب علینـا، فاننـا بشر ؛
ماعرفناك حق معرفتك . »

مالك الملكسك سنك اشيا ،
اك كوچك بر قلروك دنيا .
وارلغك قارشيسنده، معبودم،
دیه‌مز کیمسه «بن‌ده موجودم» !
بز یوقز، بزده‌کی وجود سنك،
بزی وار ایلمکده جودسنك.
ویردك انسان ایله بوملکه شرف.
ایلدك بر شهی خلیله خلف ،
که حبیب شرف پناهکدر ،
خاص خاصان بارکاهکدر :
سنی بیلدیردی خلقه بالافصاح ،
ایلدی حال عالمی اصلاح .
دللری شرکدن مصون ایتدی.
نکته فهم «لیعبدون» ایتدی.
باشقه بر عالم اولدی عالم خاك،
خاکه ایندی معالیٔ افلاك .
نه معالی ! معانیٔ قرآن،
حسن اخلاق اونکله بولمه‌ده آن.
اولدی روشن جمال فیض کمال ،
دهری طوتدی کمال فیض جمال .

آشكار اولدى قدرت فياض .
فيضبار اولدى حضرت فياض .
فيض اسلام فيض كاملدر ،
جملهٔ كائناته شاملدر .
فرويروبده نگاه دقتنه
او كمالك باقان حقيقتنه
بر ملاحت كورركه اكملدر ،
اوده حسن حبيب اجملدر .
وارسه‌ده چوق مليح او املحدر ،
وارسه‌ده چوق فصيح او افصحدر .
املحيتده ، افصحيتده ،
هر فضيلتده ، ارجحيتده
اوكا مخصوص او امتياز جليل :
يته كندى بو مدعايه دليل .
كيمده واردر او باكمال جمال ؟
كيمده واردر او بى همال كمال ؟
جمله مخلوقدن او اعلا در ،
اولمسونمى ؟ حبيب مولادر !
انزوا گاهده بولنديغى دم
ديديلر والهانه اهل حرم :

« کلدی بر جذبه قلب صادقنه
مصطفی عاشق اولدی خالقنه . »
فی‌الحقیقه او عشقزاد خلوق
حقه هم عاشق اولدی ، هم معشوق .
قرب معراج اونك نتیجه‌سیدر ،
عشق و معشوق و عاشق اولمش بر .
بر جهـان نهـان سبحانی ،
سربسر لبّ ذوق روحانی ،
وحدت محضه ، عالم اعلا ،
فوق مافوق عالم بالا .
عجز دل مانع اولدی تقریره .
هیچ او عالم کلیرمی تعبیره ؟
ای شب خاص وصل ایدن بو شبی ،
ای خدای محمد عربی ،
عاشقان رسول ذی شانك
هپ اویوزدن اومارلر احسانك !
جملهٔ عالمینه رحمتدر .
دستگیر عصات امتدر .
بنده سرمایهٔ امید قبول
محض حب رسول و آل رسول .

اولا ذات بی رقیبك ایچون ،
ثانیاً سودیکم حبیبك ایچون
قولنه لطف ایله تجلا قیل ،
عبد بی اعتلایم ، اعلا قیل .

[بحر خفیف : فعلاتن مفاعلن فعلن]

اولوالالباب — عقول سلیمه صاحبلری. غشی — انسانی کندندن کچیرمه، بی‌خود ایتمه. سبوح — (سینك ضمه‌سی، بانك ضمه‌سی وتشدیدی ایله) جناب حق . بی قیاس انوار — وصف ترکیبی ، انواری بی قیاس اولان ، زاهرات — پارلاق نجوم . مشکات — قندیل قونیله‌جق محل؛ بوراده مجاز مرسل طریقیله قندیل معناسنده استعمال اولنمشدر. اجمل — دها کوزل .

١١

خطبهٔ پیغمبری

رسول اکرم بر جمعه کونی کندی دوه‌سنه بندی و یوز نفر اهل اسلام ایله قبادن قالقدی، ونفس مدینه‌یه عازم اولدی. اثنای راهده صول طرفنه میل ایله بنی سالم بن عوف یوردنده رانونا دینلان وادینك اوست طرفنه اینـدی و اوراده غایت بلیغانه بر خطبه اوقویوب جمعه نمازی قیلدی.

خاتم الانبیـا حضرتلرینك الك ابتدا قیلدیغی جمعه نمازی بودر و ابتـداکی خطبه‌سی اودرکه خلاصه وجه ایله ترجمه‌سی بوراده ایراد اولنور.

رسول اکرم قالقوب حق تعالی حضرتلرینه لایق اولدیغی وجه ایله حمد وثنا ایتدکدن صکره بویله بیورمشیدی:

«ای ناس، صاغلغکزده آخرتکز ایچون تدارك کوریکز. محقق بیلیرسکزکه یوم قیامتده هرفردك باشنه اوریله‌جق وچوبانسز براقدیغی قیونندن صوریله‌جق. صکره جناب حق اوکا دیه‌جك، اما نصـل دیه‌جك؟ ترجمانی یوق، پرده‌داری یوق، بالذات دیه‌جك‌که: سکا بنم رسولم کلوب‌ده تبلیغ ایتمدیمی؟ بن سکا مال

ویردم، سکا لطف واحسان ایتدم، سن کندك ایچون نه تدارك ایتدك؟ اوکیمسه دخی صاغنه صولنه باقه‌جق، برشی کورمیه‌جك. اوکنه باقه‌جق ، جهنمدن بشقه بر شی گورمیه‌جك ، اویله ایسه هرکیم‌که کندیسـنی ولوکه بر یارم خرما ایله اولسون آتشـدن قورتاره‌بیله‌جك ایسه همان‌اول خیری ایشلسون. اونی‌ده بوله‌ماز ایســه باری کلمهٔ طیبه ایله کندیسنی قورتارسون . زیرا اونکله بر خیره اون مثلندن یدی یوز مثلنه قدر ثواب ویریلیر .

«والسلام علی رسول الله ورحمة الله وبرکاته».

قبا — (قافك ضمه‌سیله) مدینهٔ منوره‌یه قریب برمحل.

١٢

نفعی

بر یاغیز چهره، چاتلمش ایکی خنجر قاشلر
ینه خنجر کبی کسکین ایکی معنالی نظر ...
یاد علویسی خیالمده بو سیمایی طاشیر،
نجه نفعی‌یه بو سیمای مهابت یاراشیر.
طبعی صهبا کبی جوش آور مینای مقال،
فکری عنقا کبی بالارو اطباق خیال؛
آچیلیر غنجهٔ الهامی لب حارنده،
برق اورر شعلهٔ اندیشه‌سی انظارنده.
آتشین جربزه برناطقه آسا کوزلر
جذبهٔ روح شفقداریی تقریر ایلر.
کورونور ــ صفحهٔ امواجه دوشن لمعه کبی ــ
آلننك چین بلندنده او روح عصبی.
باشقه‌در فیض هنر کلك فسونسازنده؛
جانلانیر، وجده کلیر سوزلر اعجازنده.

طوپولور قعر بیاننده صدای آهن:
ضرب ششپرله چیقان قعقعه مغفرلردن .
عکس آوازهٔ هیجا کبی ایلر اظهار
بر درین غلغله نظمنده خروش افکار .
صانکه برمعرکه، برمعرکهٔ جوشا جوش :
صیت ولوال وغا، ولولهٔ جنك جیوش .
سربسر رعد هیا های ولهزای صفوف ،
سو بسو برق چکا چاك شررناك سیوف .
حملهٔ صفشکن جانفکن پیل دمان ؛
صولت گرز گران، ضربت شمشیر وسنان .
کوس ونقاره هم آهنك غریو هجمات،
کوپورر هرکوشه‌دن دمدمهٔ دیو ممات .
نعره‌لر مشته‌زن طبل صماخ گردون ؛
صدمه‌لر، زلزله‌لر خدشه‌رس قلب منون.
آتیلیر هریانه بیك رخش صواعق پیرو ،
گرد خشیتله طولار گنبد وارونهٔ جو ...
اوح! ای معجز ادا شاعر شایسته غرور ،
ایکلیور نای بیانکده نوای منصور.

[بحر رمل: فعلاتن (فاعلاتن) فعلاتن فعلاتن فعلن]

صهبا ـــ آل ، (اصهب) ك مؤنثی ، می صهبا . مؤنث سماعی

اولان خمره صفت اولمق اعتباريله مؤنث قوللانيلير. اكثريا موصوفك حذفيله مستعملدر. ششبر — التی باشلی الت ضاربه. پيل دمان — كوكره مش فيل.

۱۳

وجد

بر مكوكب كيجه يدی، بن تنها
بولنوردم كنار درياده ..
پاك ايدی ابردن فضای سما،
بحر ايسه بادباندن آزاده .
طالەرق كوزلرم ايدردی خرام
ماورای جهانه حيرت ايله ..
كوه واشجار وكائنات تمام
صانكه بر لهجۀ غرابت ايله
پرسش ايلردی سر معنايی
طالغەلردن .. نجوم زهرادن .
اختران تاج پرتو افزايی
اكەرك را كعانه بالادن ؛
طالغەلر ـ كه خروش وحدتنه
ويرەمز كيمسه انكسار ودرنك ـ

سرفرو ایتدیروب شهامتنه
شویله دیرلردی هپ بهم آهنك:
ـ که بلندی ضداده، پسق گاه ـ
وحده لا اله الاالله !

[بحر خفیف: فعلاتن (فاعلاتن) مفاعلن فعلن]

١٤

کتابه

— بر کوچك چوجغك قبری اوزرنده محرردر —

ای سالخورده صارماشیق! ای نوجوان چمن!
ای درلو درلو تازه نباتات موجزن!
ای معبد اله که اولدك خدا نما،
فیضکله عقلی ایتدك الوهیت آشنا!
ای ناله‌زن مکس که اولورسك صدارسان
ازهار ایچنده اویقویه طالمش ایکن شبان؛
بیچاره‌نك معارض اولورسك فراغنه
سویلرسك اکلاشلمیه‌جق سوز قولاغنه!
ای باد! ای قوافل امواج بیقرار!
ای کائنات ایچنده‌کی الحان بیشمار!
اورمانکه هپ کلوب کچن ارباب انتباه
بر فکر ایله ایدر سنی آرایش نگاه!
ای میوه‌لرکه ولوله‌ٔ روزگار ایله
ایلرسکز سقوط یره انکسار ایله!

ای نوبهار شوقی ایله ایلیوب ظهور
آفاقی درلو نغمه ایله ایکله‌دن طیور!
ای کهنه حائطك آره‌سندن چیقوب مدام
انسانده وهم ووحشتی مزداد ایدن هوام!
ای متصل یتشدیروب اطرافدن هوا
امواج بی نهایه‌یی جوشان ایدن فضا!
ای خوشه‌لر یتشدیریجی خاك فیضناك!
ای انجیلر نثار ایدیجی بحر سینه چاك!
یاپراقلر! ای شکوفه‌لر آچمش غصون تر!
داللر ایچنده قوش بیودن آشیانه‌لر!
آرتق کسلك کورلتی‌یی، طالسین خیالنه،
بر پارچه ترك ایدك چوجغی کندی حالنه.
راحتسز اولمسین، اویوسون طفل ناتوان
مادرده اشك دیده‌سنی ایلسون روان.

[بحر مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

شبان — چوبان، حائط — دیوار، هوام — میم مشدده ایله هامه‌نك جمعیدر. کار، ییلان، عقرب کبی مخوف اولان حشرات ارض.

١٥.

اشعاریمز حقنده بعض ملاحظات

لسان عثمانیده نظم یولی ایران شعراسنه تقلید ایله آچلمش وشعرامز عموماً اویولی طوتوب کیتمش اولدیغندن شعرده لسانمزه مخصوص برطریق یوقدر.

او تقلیدك نتیجه‌سی اولمق اوزره قصیده‌لرده حقیقته مغایر تعبیرات مبتذله ومبالغات مردوده وغزللرده بك چوق تشبیهات بارده استعمالی التزام اولندیغندن اشعاریمزك اکثریسی سولیه‌جك بر صورتده قالمشدر.

شاعرلریمز — ایران شاعرلری کبی — حکمیات ولطائف وتشبیهاتجه‌ده شایان تحسین پك چوق اشعار انشاد ایتمشلر ایسه‌ده نه چاره‌که دیکر قسم غلبه ایلدیکندن آثار قدما ایچنده تماميله مقبول قلوب اوله‌جق بر قصیده مفقود اولوب اعتراضدن سالم غزلده آزدر. قصائدجه قدمای شعرانك تقلید صورتیله اتخاذ ایلدیکی مسلك برمصلح منصف ومدققك همتنه تصادف ایتمدی. مصلح قصائد دیه مشتهر اولان نفعی او مسلکی اصلاح ایتمیوب ترویج وتوسیع ایتمشدر. اشته بو مسامحه قصیده‌لرك:

بر كوشهٔ نگاه ایله معمار همتی
سوراخ موره وسعت كون ومكان ویرر.

(ندیم)

نسیم خلق چمن خیزی اولسه كونه وزان
اولوردی رسته تنور ایچره غنچهٔ سیراب.

(نابی)

كبی وجدان سلیمك قبول ایده‌میه‌جكی مبالغه‌لی سوزلرله طولمسنه سبب اولدی .

شعرامز بویله حقیقته مغایر مبالغات غیر مقبوله‌یی یالكز اكابر حقلرنده نظم ایله اكتفا ایتمدیلر. ذوی العقولدن اولمیان حیواناتك، ذی‌روح اولمیان جمادانك بیله توصیفی ایچون مناسبتسز سوز بولمقده اتعاب قریحه ایدرك نفهی بر آت مدحنده:

«خرام دلكشی دنیایی مفتون ایتدیكی یتمز ،
فلكلرده ملكلرده ملازمدر تماشایه.
براق آسا زمیندن گر عزیمت ایتسه افلاكه
ایدر سرعتده سبقت تیر آه عرش پیمایه .
یدیسن‌ده گذر ایلردی نمناك اولمه‌دن پایی
یولی دوشسه اگر یل كبی گاهی هفت دریایه.»

ندیم برموقع وصفنده:

«هی نه فیض جاوداندرکه اولور سروسهی
سورسه‌لر برقطره آبن ناوکك پیکاننه!»

کبی سوزلر سویلدیلر.

قدمانك غزللرنده‌کی تشبیهاتك اکثری‌ده شعرای ایرانیه‌یه تقلید ایله پك مناسبتسز برطرزده جریان ایلدی.

انیس العشاقك جمع ایلدیکی تشبیهات بیك بش یوزدن زیاده اولوب بونلرك اونده بری قبوله شایان کوریله‌میور. مثلا:

زلف حقنده:

زنجیر، ریسمان، چنکال، اژدها، ییلان، عقرب؛

کوز حقنده:

قاتل، علیل، مریض؛

قاش حقنده:

طاق، کمان، کوپری، قوس قزح؛

کرپك حقنده:

خنجر، اوق، مزراق؛

غمزه حقنده :

قصاب، خونریز، جلاد، قاطع طریق، حرامی، گرزگران ؛

بوی حقنده :

سرو، عرعر، طول امل، یردن کوکه قدر اوزون بر شی؛

آغیز حقنده :

نقطه ، جوهر فرد ، موهوم ، عدم ، یاننده بر نقطه موش اوەسی قدر بیوك کورینه‌جك بر شی کبی سوزلر سویلمکدن چکنممدیلر .

شعر هر درلو احوالی و بو جمله‌دن اولمق اوزره احوال وجدانیه‌یی قلبه تنشیط وتأثیر کوستره‌جك وطبعی میل ایتدیره‌جك صورتده اوصاف وتشبیهات مناسبه ایله تصویر ایدر موزون ومقفی سوزدیمك ایکن قدمانك ذکر ایتدکاری اوصاف حسن ایله موصوف بر شخص تصور اولنسه انسان اونی غول بیابانی ظنیله متوحش اولور.

لکن دیوانلرندن او درلو سوزلر چیقاریلوب‌ده یالکز حکمیاتی، اوصاف وتشبیهات مناسبه‌یی جامع سوزلری ابقا اولنسه خیال و تصویرجه کمال اقتدارلری اوقویانلری اعجاب ایده‌جك درجه‌ده عالی کورینور.

هله مثنویات شایان تقدیردر : خاقانینك حلیه‌سی ، فضولینك لیلینامه‌سی ، نابینك خیریه‌سی ، شیخ غالبك حسن وعشقی، یحیی بكك گلشن رازی، ثابتك مثنویاتی كبی آثارده مقاصدی افاته ایتمیه‌جك درجه‌ده انتخاب و تعدیل اجرا ایدلسه قدمانك قدرتلری بر قات دها ثابت اولور .

١٦

اثار ادبیه‌ده کوزللك

آثار ادبیه‌ده وبالخاصه شعرده اوچ نوع کوزللك تقدیر اولنورکه برنجیسی محاسن فکریه‌یه، ایکنجیسی بدایع خیالیه‌یه، اوچنجیسی‌ده سنوحات قلبیه‌یه مخصوصدر. بو کوزللکلردن روحه نافذ اولان سنوحات قلبیه‌یه مخصوص کوزللك اولدیغی ایچون دیکرلرینه تقدم ایدر. بوندن صکره کلن بدایع خیالیه‌در. محاسن فکریه اوچنجی درجه‌ده کوزل عد اولنورلر.

محاسن فکریه لطافت حسیه ایله قاریشیرسه طبیعیدرکه اثرك کوزللکی برقات دها آرته‌جغی کبی کندیلرنده لطائف حسیه ایله بدایع خیالیه‌نك اهنك امتزاجی بولنان آثار لطافتجه برمرتبهٔ عال العاله واصل اولور. مثلا:

«ضیای عقل ایله تفریق حسن وقبح اولنور،
که نور مهر در الوانی ایلین تشهیر.»

سوزی یالکز فکراً کوزل اولان آثاردن معدوددرکه بونی فکر تقدیر ایدر. ندیمك بر ساحلخانه وصفنده‌کی نشیده‌سندن:

«کوه ودریا ایکی جانبـدن دراغوش ایلمش ؛
صانکه دریا دایه‌سی ، کهسار ایسـه لالاسیدر .
کوه صاقنمقده رخسارین طوغار کوندن اونك ،
بحر ایسـه اینـه‌دار طلعت زیباسـیدر .»

بیتلری خیالاً کوزل اولان آثاردندرکه بونی ده ذوق تقدیر ایدر .

«ذوق سودا طویمدك، عاشق پرستار اولمدك؛
اول قدر سودم‌ده عشقمدن خبردار اولمدك.
بختیـار اولمقدی سودادن مرامی طبعمك ؛
بختمه دشمن کسلدك ، طبعمه یار اولمدك .»

بیتلری سنوحات قلبیه‌دندرکه بونلرده حس ایله آکلاشـیلیر . حال بوکه :

«ای یادی بکا انیس وغمخوار
ای یادی بکا رقیبسز یار !
یادك کبی دل بولورمی دلدار ؟
یادکده ویا سزم وفا وار !»

قطعه‌سـنده ظرافت فکر ایله رقت حس ایکی یار موافق کبی ممتزج کورندیکندن قطعه حقیقةً پك دلنشین ایکن :

«سورم بعض بن شب تاری،
ویریرم صبح نو بهاری آکا!
دوش نازنده زلف زرتاری
کورینور یاریمك خیالی بکا!
یتیشوب حال اضطرابمده
یوزیمه نور حسنی سرپر؛
صانیرم بر پریء زرین بر
طولاشیر کلبهٔ خرابمده!»

منظومهٔ منتخبه‌سی الك لطیف بر حس ایله الك نازك بر خیالك حجله‌کاه وصالی عد اولنمغه لایق اولدیغی ایچون فکر حقیرانه‌مه کوره یوقاریکی سوزلرك جمله‌سندن دها دلبر، دها روح استینااسدر؛ و اوقوندقدن صکره انسانی بر مدت تفکره دوشورمکده بو یولده‌کی نفایس نادره‌یه مخصوص بر مزیتدر.

١٧

مولانا جامی طرفندن حضرت فاتحه مکتوب

ای نسیم خوشبو! کعبهٔ الآمال جهان اولان بر منزل مقدسه طوغری شتاب ایتمه‌کی آرزو ایلرم.

اولا آرامگاه یاره اوغرا، دها زیاده مشکین نفس اول، اوندن صکره کمال اخلاص ایله یوله دوش.

بورادن (خراساندن) بر پادشاه جهانگیرك همت عالیه‌سی سایه‌سنده مرکز ممالك عثمانیه اولان استانبوله کیده‌جکسك.

کیده کیده اورایه وارنجه بارگاه رفیع شهریاری نره‌سیدر، صور، اوکرن. کیت خاك راه دربانی بوس ایت. مساعده آلدقدن صکره تعظیم تام ایله حضور جلیل پادشاهی‌یه چیق. مجاهد غالب، فاتح معالی مناقب حضرتلرینه بندهٔ حقیقیسی [جامی] طرفندن شو وجه ایله عرض اختصاص ایله:

«ای قهرمان غازی! مسند شاهانه‌ك شرف افزای سرفرا- زیدر. آبا واجداد عظامك ابو البشره قدر بر بر تعداد اولنسه کوریلور که هر بری بر عالی مسند نشین، هر بری بر تاجدار عدالت قرینه‌در.

«بر زمانلر دنیا آبا واجدادینك وجودلریله فخر ایلمشدر. شمدی ایسه جهانك یگانه مدار افتخاری سلسك. شمدی‌یه قدر پیرایهٔ سریر جلال اولان پادشاهان ایچنده سنك کبی کسب فضل وکمال ایتمش کیم واردر؟ مشکلات حکمتی، مجملات معرفتی سوزلرك حل وایضاح ایدر. راه مشائیونی بیلیر، بیلدیررسك. نور اشراقیونی کورر، کوستررسك، بر قهرمان ایچون لازم اولدیغی قدر آتشین طبیعتسك. طبعاً فهامهٔ غوامض حکمتسك.

«قلبکه نور الهی اویله پرتوبار اولمشدر که اونده ظلمت ملاهی‌یه میل اثری قالمامشدر. فکر نقادك ریاضیاته مائلدر. بوندن ناشیدرکه ممالکك ریاض خلده دونمشدر.

«شاهراه شریعت سالکیسك، شریعت همت بلندکله قوت بولور. نیجه دار الاصنام مجاهداتکله معبدالاسلام اولمشدر.

«مراسم اشفاقه محب، ذمائم اخلاقدن مجتنبسك. خدا حکمتی، عفتی، شجاعتی، سخاوتی ـ ارباب حسدك رغمنه ـ سنده جمع ایتمشدر.

«آسمان وخاکدان مداوم آیین دوران اولدقجه روش اسمان رأیکه موافق اولسون، شرف خاکدان خاك پایکله متزاید بوللسون!»

ای نسیم! اخلاص ودعامی حضور شاهانه‌یه عرض ایلدکدن صکره سکا ترفیق ایتدیکم شو بر قاچ پارچه نظم غریبی ـ که

حافظه پیرای هوشمندان اوله‌جق شیلردر ـ اونوتمه ، نظرگاه پادشاهی‌یه تقدیم ایتده دی‌که :

« بر قارنجه سائقهٔ اخلاص ایله بارگاه سلیمانی‌یه یاریم چکرکه آیاغی اهدا ایلمشدر . ایشته بنم‌ده المدن حضور خسروانه‌یه بو قدرجق برشی تقدیم ایتمك کله‌بیلدی . برهدیه‌نك ذکری صاحبنك قدرتیله متناسب اولمق طبیعی دکلیدر ؟ »

بونی‌ده سویلدکدن صکره طبع همایونه ملال کتیرمه‌مك ایچون یالکز تکرارعرض تعظیم ایله اکتفا ایده‌رك ختم کلام ایله‌.

١٨

مايس

مايس بر كويلو قيزدر، صاف ودلبر، شوخ وسوداكار:
چيچكلر، قوشلر اطرافنده قوجا قوج ورنكا رنك:
چيچكلر خندهسندن سرپيلن الوان رونقدار،
طيور آواز شوقندن اوچان ارواح بر آهنك.
منور نركس چشمانى خندان طراوتدر،
معطر سلبل گيسوسى تالان شطارتدر،
مزهر سينهٔ عريانى لرزان محبتدر،
مايس بر كويلو قيز، بر شوخ فتان طبيعتدر.
مايس بر كويلو قيزدر صاف ودلبر، شوخ وبى آرام؛
طوغوب ـ گلچين اولوركن ژالهلر صبح بهاريدن ـ
سونر بيچاره، اك پارلاق دم شوقنده بر آقشام،
اكينلر اك مذهب رعشهٔ عشقيله تتركن.

[بحر هزج: مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن]

١٩

ملاحظات متنوعه

احاسن اشـیانك ، بدایع آثارك بر خاصهٔ خفیه‌سی‌ده دو-شوندیریجیلکدر . بودوشوندیریجیلك اشیاده بر درینلکدرکه بعد مجرد کبی جهتدن مبرادر . فکر بو درینلکلره سـوزیلورکن روحی‌ده برلکده چکر کوتورر . فکر ایچـون بو بر حزین استغراق ، روح ایچون بو بر طاتلی انجذابدر . اکثریا او زمان یورك کیزلی کیزلی اهتزاز ایدر ، اکثریا او زمان کوز صیجاق صیجاق قطره‌لر دوشورمکه استعداد کوسترر .

بدایع آثاردن طبیعی بر شعره ، سـاده بر کلامه صرفنده بو دوشوندیریجیلکی (تعقید) ایله توجیه ایتمك نه غریب بر اثر غباوت ، نه غلیظ بر نشانهٔ بلاهتدر !

§

مأثر طبیعت ـ که بدایع صنع قدرتدر ـ عادی نظرلر ایچون اوته طرفنـه بچمك قابل اوله‌میـان سرائر پرده‌لری آلتنده کیزلنمش بر نیجه نکته‌لری حاویدرکه بونلر یورکده لطیف حسلر ایقاظ ایدن دلپذیر حکمتلر ، جانربا شعرلردن عبارتدر .

اوپرده‌لری برر برر قالدیروب اوحکمتلری، اوشعرلری عالم ظهوره چیقارمق ! . . . ایشته ادبانك وظیفه‌سی بودر !

§

«قدر زر زرگر شناسد، قدر گوهر گوهری»

دینلمش . . . هرصاری معدن زر، هرپارلاق طاش جوهر اوله‌مدیغی ایچون. زر وجوهره رغبت گوستروب قیمت ویرمك ایچون ایسه زرگر ویا جوهرفروش اولمغه احتیاج یوقدر.

آلتونك خالصنی مغشوشندن آییرمق محك ایله تجربه‌یه، جوهرك حقیقیسنی یالانجیسندن تفریق ایتمك ملکهٔ نظره متوقفدر.

خالص ومغشوشی، کرچکجیسی یالانجیسی بولنمق مناسبتیله زر وجوهره مشابهتی انکار اولنه‌میان آثار ادبیه‌یی تمییز ایچون مراجعت ایده‌بیله‌جکمز واسطهٔ منفرده ایسه ذوق سلیمدرکه اربابنه قدرتك بر بخشایش علویسیدر !

٢٠

جدامجد حضرت خلافتپناهی جنتمکان سلطان احمد خان اوّل حضرتلری وصفنده بر قصیده‌دن :

ادرنه شهریمی بو، یا گلشن مأوامیدر ؟
آنده قصر پادشاهی جنت اعلامیدر ؟
بیت معمور فلکمی اول فضاده اول سرای؟
یازمینی جنت اولمش کعبهٔ علیامیدر ؟
جویلرمی دور ایدن طرف چمنزارین ، یاخود
مائی پرواز ایله قطع اولمش یشیل خارامیدر ؟
سبز وخرم برفضامی هر کنار جویبار
یامیان جوده عکس گنبد خضرامیدر ؟
دائما بویله مفرحمی بو جای دلکشا ،
هر زمان آب وهواسی بویله روح افزامیدر ؟
یوقسه شمدی ایلین آب وهواسن تربیت
آفتاب دولت شاه جهان آرامیدر ؟

§

ماه ملك آرای دولت کیم فروغندن فلك
مهرینی فرق ایلمز پنهانمیدر، پیدامیدر ؟

اطلس گردونمی پیوسته نهال سدره‌یه ،
یا فراز رایتنده شقهٔ والامیدر ؟
صبح روشنمی شعاع مهر عالمتاب ایله،
یا سرای دولتنده پردهٔ دیبامیدر ؟
دست وطبعی ابر ودریادر دیین غافللرك
دائما مضمون فکری بویله بی معنامیدر ؟
بحر ایدرمی کائناتی غرق امواج کرم،
ابر ایسه دائم جواهر پاش گوهر زامیدر ؟
هم گهر، هم سیم وزردر عالمه بذل ایتدیکی؛
کیمسه بیلمز کف دستی کانمیدر، دریامیدر ؟
وسعت رأی منیرین ثبت ایدن فرق ایلمز
کندی کف دستیمی، یوقسه ید بیضامیدر ؟
وصف بوی خلقیمی سطر خط شاعرده ، یا
موج دریای سخنده عنبر سارامیدر ؟

[بحر رمل : فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

ادرنه — اشعار سلفده — بو قصیده‌ده اولدیغی وجه ایله — دالك سکونی ، رانك تحریکیله وارد اولدیغندن وقتیله اویله تلفظ او. لندیغی اکلاشیلیور . یاخود — یانك قصری تجویز اولنماز . فضا — اووه .

٢١

ایپلك

هندستانك جهان شهرنده فانی اسمنده بر آدم بولنیوردی.

فانینك اوچ احبابی وار ایدی. محبتی بیوك بر نعمت وقوت بیلدیکی برنجیسنی پك سوردی: بر دقیقه خاطرندن چیقارمازدی؛ اونی خشنود ایتمك ایچون هر شیئی فدا ایتمکه حاضر ایدی. ایکنجیسنی اولدقجه سوردی: محبتیله افتخار ایدردی؛ بر مدت کورمیه‌جك اولسه آرارادی. لکن اوچنجیسنی آز سوردی: تصادف ایتدیکی وقت بر آشنالق ایدر، بعضاً ده بر ایکی کلمه تعاطی ایلردی. اوزون بر زمان هیچ کورمدیکی اولوردی؛ نه آرار، نه صوراردی. اونك دوستلغنه هیچ اهمیت ویرمزدی.

بر کون فانی، حکومت طرفندن ید اداره‌سنه تودیع اولنمش اولان بر ایشك حسابنی ویرمك اوزره شهرك حاکمی حضورینه دعوت اولندی.

قارشیسنده بولنانلرك قلبنده الك خفی حسلری کشف ایده‌جك

قدر نفوذ نظر صاحبی اولان حاکمدن بر شی گیزله‌مك ، کندیسنی هیچ بر شیده آلداتمق ممکن دگل ایدی . واقعا ایللر مرحمتندن امید وار ایسه‌ده کوتولر عدالتندن تتردی .

فانی حاکمك حضورینه یالگز گتمك ایستمدی . برنجی محبنه مراجعتله حساب رؤیتنده معاونت و اقتضا ایدر ایسه بر ایکی سوزله کندیسنی مدافعه ایتمك اوزره برلکده گلسنی رجا ایتدی .

او احبابی غایت بارد بر طور ایله دیدی‌که :

— بوشهر خلقنك جمله‌سی بکا پرستش درجه‌سنده حرمت ایتدیکی حالده حاکمك نظرنده هیچ‌قدر واعتبارم اولمدیغنی بیلمزمیسکز ؟ بونکله برابر شو آنده بر بشقه‌سی طرفندن اکلنجه‌یه چاغیرلدم ؛ برابر گتمه‌مه امکان یوقدر ؛ سزکله وداعه مجبورم .

فانی حیرتده قاله‌رق ایکنجی دوستنه مراجعت ایلدی . برابر گتمك تکلیفنی ایشیدنجه رنگنه تغیر گلمش اولان بو دوستی برلکده یوله چیقدیسه‌ده محکمه‌نك قپوسنه گلیر گلمز توقفله :

— عزیزم ، دیدی ، بن سنی چوق سورم ، لکن بو قپو بکا عجائب کورینیور ! بن بو قپودن عادتا قورقیورم ؛ بورادن ایچری گیره‌مم . یابه‌بیله‌جکم بر شی وارسه اوده قپویی آچیویرمکدر . ایشته آچیورم ، سن گیر !

فانی یالکزجه کیرمکده مضطر ایدی . چونکه او شهرده بر آدمك حاکم طرفندن واقع اولان دعوته اجابت ایتمه‌مسی ممکن اوله‌مازدی . میت چهره‌سیله ، تتره‌یه‌رك او قورقنج قپودن کیردی .

حضور حاکمده ، کندیسنه تودیع اولنمش اولان ایشك – بر قیریق آقچه‌سی خارجده قالمامق اوزره – حسابی رؤیت اولندی .

معاملاتی قصوردن، خطادن سالم اولمیان فانی دوچار جزا اوله‌جغنی تخمین ایده‌رك مأیوس بر حالده ایکن – کندیسنی کوسترمکسزین برطرفده طورمقده بولنان – اوچنجی محبی حاکمك مواجهه‌سنه کلدی ؛ اونی مدافعه وحقنده جلب مرحمت ایچون او قدر بلیغ ، اوقدر مؤثر بر نطق ایراد ایتدی که نهایت حاکم فانینك هپ قصورلرینی ، هپ خطالرینی عفو ایله برابر بر بیوك مکافات احسان بیوردی .

هپ انسانلر اوفانی‌یز. بزه تودیع اولنان ایش حیاتدر . حاکم ، رب ذو الجلالدر . مدهش محکمه قپوسی مزاردر . محکمه، محکمهٔ کبرای عدالت آلهیه‌در. برنجی دوستمز ثروتمزدرکه صوك نفسمزك حلولیله برابر بشقه‌لرینه انتقال ایلر . ایکنجیسی

اقربامزدرکه بزی مزار کنارینه قدر تشییع و بر ایکی دامله کوز یاشی فدا ایده‌رك اوراجقدن افتراق ایدرلر . اوچنجیسی دنیاده یاپه بیلدیکمز ایلکدرکه بزدن اول حضور رحمته شتابان اولور؛ مساویءزی کوچلدوب محاسنمزی بیولده‌رك بزی مغفرت رحمانیه‌یه مظهر ایدنجه‌یه قدر چالیشیر .

٢٢

هنر و دها

هنر صاحبی اولمه‌نك بر درجه‌سی واردرکه اوکا دها (ژه‌نی) تعبیر اولنور. بو ایسه حسن طبیعتك فوقنده اوله‌رق حق تعالانك ابنای جنسمزدن پك آزلرینه احسان بیوردیغی بر مزیت جلیله‌در.

عادی لسانده، هر نوع علم وفنده پك بیوك فطانت وفکر درینلکی اثبات ایدنلره صاحب دها دینیلیر. فنده دها، بالخاصه بداع قوتیدر و حسن طبیعت ایله هنر بو قوتله بربرندن فریق اولنور. ذاتاً فن صاحبنك الك باشلی خاصه‌سی، کوردیکی و ایشتدیکی شیدن چارچابوق و پك زیاده و بر صورت مخصوصه‌ده متأثر اولمق و بونکله برابر آثار فنیه‌نك حصولیچون لازم اولان شرطلری‌ده بیلمکدر. فنده دها، صاحبنك جهت تفوقی، حسیات و تأثراتی الك زیاده شدتله طوغریجه قلبه ایشلیه‌جك یولده اظهار ایلمك ایچون براستعداد فوق العاده ایله اویله‌جه تأثر ایده‌جك شکل و صورتلر ایجاد ایتمك اقتداریدرکه آکسزین ذهننه طوغمسیله بر نوع الهامه

تشبیه اولنمشـدر. حسن طبیعت و هنر آثاری آنجق محظوظیت وتلذذی موجب اولور. دها آثاری ایسه چوق کره شمشك کبی بردن‌بره ذهنه چارپار وهیچ بکلنلمین صورتده بر تأثر وحیرته دوشورر . عموماً فن اربابنـه مخصوص اولان او حسـاسلق دها اصحابنده غایت قوتلیدر وبونلر حسن طبیعت وهنر صاحبنه او جهتله‌ده تفوق ایدرلر. حتی الڭ کوزل اثرلرنده بعضاً دقتسزلك کبی کورینن قصورلرده کذلك بوجهتدن نشأت ایلر .

هنر ، البته طبیعی بر اسـتعداده متوقفدر . لکن چالشمه وتحصیل ایله کوندن کونه اصـلاح اولنور و ایلریلر ، فنه ادنی درجه‌ده اسـتعدادی اولان بر آدم ، اوصانمامق و جداً دوام واقدام ایتمك فضیلتنی حائز اولور و کندیسـنه بر یول کوسترن ده بولنور ایسه هنر صاحبی اوله‌بیلیر .

دها ایسه بو یولده کسب اولنمق قابل اولەمز و طوغشدن اولمدقچه مطالعه و تحصیل ایله قزانلماز . ایستك، چالشمه، ثبات اولمینجه هنر اولماز . فقط صاحب دها بونلره او درجه محتاج دکلدر . اونك آثارنده کویا زحمتسزجه آرامقله بولنمش دکل ، کندیلکندن پیدا اولمش کبی بر سـاده‌لك ، بر تناسب ، بر بیوکلك واردرکه اکثر دها آثارانده مشاهده اولنور وتماشاسیله طویلماز . لکن ظن اولنمسـونکه دها ، مطالعـه و تفکردن مستغنیدر. دها صاحبی‌ده کندی اصولنی، قاعده‌لرینی ایشلمه‌سنك طرزینی تبدیل و اصلاح ایده‌بیلیر. شو قدر که اونده‌کی اقتدار

صکره‌دن ایدیلمز . جاذبیت قانون طبیعیسنی نصل کشف ایتدیکی نوتوندن صورلدقده « دوشنه دوشنه بولدم » دیمشدر . ایتالیانك اك بیوك رسامرندن لیوناردی دی وینچی « ژه‌قوند » دینلمکله مشهور اولان قادین تصویرینی درت سنه‌ده تکمیل ایتمش و اثار سائره‌سندن بعضلرینه دها زیاده امك ویرمشدر . واقعا دها صاحبلرینك جمله‌سی او درجه امك و وقت صرف ایتمز . ایچلرنده پك چابوق ایش کورنلرده اولمشدر . لکن بونده اصل ارانیله‌جق شی وقت مسئله‌سی دکل ، اثار فنیه‌نك اجراسنده اتخاذ اولنان اصولدر . بیوك فن اربابنك هر دورده اعتبارینی صاقلامش اولان اثرلرینه دقتله باقیلیر ایسه بونلرك نه قدر علم و قاعده اوزرینه یاپلمش اولدیغنی اکلاشیلیر و هر بر جزئی فنه کمال وقوفلرینه شهادت ایدر . اصحاب دهانك اکثری وجوده کتیردکلری اثری نه قدر کرمی ایله ایجاد و ترتیب ایتمشلر ایسه اونك اجرا آتنده‌ده اوقدر همت ابراز ایلمشلردر . ایشته بوده سزه بیوك بر مثال و عبرت اولسون .

فن قاعده‌لری لایقیله بیلنمدکجه ، مطالعه و تحصیل اولنمدقجه دقته شایان بر اثر حاصل ایتمه‌نك امکانی یوقدر . نیجه فن اربابی وار-درکه یالکز طبیعتدن از چوق مالك اولدقلری اقتداره کووه-نه‌رك وقتسز و حاضرلقسز یوله چیقدقلرندن تقدیره شایان برشی حصوله کتیره‌مه‌مشلردر . نیجه‌لری‌ده عادتدن خارج بر استعداده مالك اولمدقلری حالده اك بیوك فن صاحبلرینك بیله اعتبار ایتمش

اولدقلری اصوله رعایت ایتمش ، یعنی هیچ بر اورنکه اسیر کبی باغلانمیه‌رق جسارتله وسربستجه ایجاد و اغر اغر اجرا ایتمك یولنه کتمش اولسه‌لر مدحه شایان اثرلر وجوده کتیره‌بیلیرلر ایدی . اقتدار و جرأتلری بو کبی قاعده‌لره غالب کلن بعض دها صاحبلری مستثنا طوتلدیغی حالده دینیله‌بیلیرکه فنون نفیسه‌ده موفقیت اکثریا شو شرطه ؛ یعنی تصور اولنان فکری علمه موافق و قصورسز بر شکله دوکمك ایچون جداً اوغراشمغه متوقفدر .

۲۳

انمله اسحق

صحرا ساکن ، جوار تنها ،
بر صمت و سکون ایچنده دریا ؛

غشی اولمش ایدی نسیم خوشبو ،
ازهار کورر کبیدی رؤیا !

ایتمش ایدی سطح آبی روشن
عکس قمر حزین سیما ؛

دریا تنظیر ایدوب سمایی
اولمشدی سما نظیر دریا .

ایلردی تموج و تباعد
یر یر کورونن نجوم زهرا ؛

پرواز ایتمك دیلردی روحم ،
جسمم اوكا بار اولوردی حیفا !

هر منظره ، هر بديعه ، هر سو
مستغرق نور ايدى سراپا .

اوچقده كتائب ملائك ...
واقعه‌ده عين خواب و خوليا !

شهبـال منور قمرله
رسم اولمش ايدى بولوحه كويا .

باش نظر تضرعمده
معبد كورونوردى زير و بالا .

دكمكده ايدى صماخ جانه
بر صوت غريب رقت افزا .

بيتاب و توان اوتردى بر قوش
اغلار كبى بر مزار هجرى !

هر شى اويويوردى ، بنده لكن
بيدار اوليوردى فكر سودا .

بردن بره ظلمت اولدى طارى ؛
سيسلرله بوروندى جمله اشيا .

خولیای سوادِ پرورمدن
مهتاب فرار ایدردی گویا !

بر بن قالدم او یرده، بر ده
اسحق دینیلن بو مرغ شیدا .

روحم اوکا سویلیوردی بر شی ،
بن طویمغی ایسته‌مزدم اما

دیکلاردی او طائر سکونت ؛
اکلاردی بونی او روح گویا …

ای اسحق… ای یتیمهٔ شب !
سودا ایله حزن سنده‌در هپ .

و حدتلر ایچنده ذاکر حق ،
لایق سکا دینسه طائر حق .

اسرار کبی ظلامه میلك ،
محرابکدر سکونی لیلك .

بر نفخهٔ ظل مثالسك سن ،
قوش شکلنده خیالسك سن .

سن محرم رازی کائناتك ،
بر نغمهٔ روحدر حیاتك ،

صوتك دره‌دن اولنجه ظاهر
دیکلر کورونور سنی مشاجر ؛

قرتال دیکلر سحابه‌لردن ،
بایقوش دیکلر خرابه‌لردن ؛

ارواح علی العموم دیکلر ،
امواج طوروب نجوم دیکلر .

بر مشجره‌نك ایچنده تنها
سندن نیجه سر اولور هویدا .

بیدار دکل اگرچه بیخواب ،
ـ گاهی تابنده گاه بیتاب ـ

شبتابه نظیردر سرودك ،
تصویر عدم قیلار وجودك ؛

گویا که سنکله عشق سوزان
بر آهك ایچنده بولدی پایان !

بکزتمش ایکن خیاله خلقت
سندن نبعان ایدر حقیقت .

بلبل کبی یوقدر اشتهارك،
مستور خزاندر بهارك .

روزی سکا قسمت ایتمه‌مش حق :
مظلم نام و نشان اسحق .

فردای مزار صبحگاهك ،
واصلدر اوسمته آه و واهك.

[بحر هزج : مفعول مفاعلن فعولن]

٢٤

خسته چوجق

— بو کون بر آز دها راحتدی چوق شکر.

— البت،

بکجر، بو قورقوله‌جق شی دکل.

— فقط نوبت

زواللی یاوروجغك حالنی خراب ایدییور:
وجودی آتش ایچنده طالوب کیدییور.
علاجلرك ده‌می تأثیری قالمامش عجبا؟
سکز کون اولدی...

مراق ایتمیك خانم، حما...

— خایر، خدایه امانت، نه‌دن مراق ایده‌یم؟
فقط قوزوم، نه قدر اولسه بن‌ده والده‌یم!
سکز کون اولدی، حرارت دوام ایدوب طوریور.
باقك، نبضلری بیچاره‌نك نصل اوریور؛
صارارډی، قورقیور انسان باقنجه اللرینه.

— اوزلمیك سز افندم، کلیر چابوق یرینه ؛
چوجوقدر او...

— کیجه یك چوق صاییقلیور.

— نه ضرر!

— علاج ویرمیسکز ؟

— ایسته‌مز.

قادین آغلار.

زوالی والده، بر تك هدیهٔ عمرك
سعادتیله غریق سرور ایکن دها دون.
بو کون باشنده نگهبان پر تأثردر.
مزار وش اوطه صمت وسکون ایله پردر.
نه‌در ایکلتیسی خارجده باد سرمانك،
بکاسی خسته‌یه عائدمیدر شو بارانك ؟...

— بیلمم...

— نه وار کوزلم ؛

— قالدیرك شو پرده‌لری ؛

کفنمیدر نه‌در اونلر ؟..

ینه صداع سری

یاتاقده خسته‌یی چیلدیرتیور، صاییقلاتیور ؛
قادین بو سوزلری طویدقجه آغلایوب یانیور.

زواللی والده، بیم وامید اچنده تباه ؛
اوکنده کوزلرینك بر بیغین تراب سیاه ؛
کورر او طوپراغه افتاده نور دیده‌سنی ؛
مزاردن کلیور ظن ایدر بوغوق سسنی ،
قیلار یتیمی ایچون خالقندن استمداد ،
یتیمه‌لر کبی ایلر ایچین ایچین فریاد .
بو طول قادین بر او محصول عمر ایچون یاشیور ،
اونك کمالنه عائد امیدلر طاشیور .
— نینه‌م !..
— نه‌در ملکم؟
— اغلایور چوجقلر، باق...

براق، براق بنی عارسز چوجق!.. نینه‌م، طوپراق!
— صاییقلیور ینه، یاربی سن اسیرکه بزی ؛
باغشله یاورومی، اونسز براقه لانه‌مزی!..

زواللی والده بر هیکل مشقتدر ؛
بو کون سکز کون، او مهجور خواب وراحتدر .
یگانه شوق فؤادی یاناقده بی درمان ،
اونك امید خلاصیله روحی پر خلجان .
طوتوب خیالنی آغوش اکترابنده ،
کزر بوتون کیجه اطراف جامه خوابنده .

بو كيم بيلير نه قدر بويله بردوام اوله‌جق،
عيون شفقتنه اويقولر حرام اوله‌جق؟
چوجق آچلميه‌جق بلكه اويقوسندن هيچ ...

— صاقين خانم، بو فنا حسى ايتمك تروج؛
باقك هوا نه كوزل آچدى، انجلا بولدى؛
دمينكى ولوله، شدت سكون پذير اولدى.
بولور چوجقده شفالر، اولورسكز مسرور؛
خدا بويوكدر، ايدر ماتمى مبدل سور!..

چوجق، او شيمدى قوى بر جوان؛ فقط مادر،
زواللى، اوستنه حالا چوجق كبى تترر.

[بحر مجتث: مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلن]

٢٥

چالشمق

جناب حق انسانك چالشمسنی، هم‌ده هرمشقته قاتلانه‌رق بر طلوعدن بر طلوعه قدر چالشمسنی ، طوپراغی آلننك تریله ایصلانمسنی تقدیر بیورمشدر . اسکی بر فیلسوفك دیدیکی کبی انسان یر یوزینه اوصورتله آتلمشدرکه کندینی «چیلاق‌طوپراق اوزرنده چیلاق» بولمشدر. انسان محتاج اولدیغی شیلرك جمله‌سنی چالشمق قوتیله اله کتیرر. وجودعریانی اورتمك‌ایچون قپلانك، آرسلانك پوستنی آله‌رق کیمسی وصکره صنایعك ترقیسی جهتیله قیونلرینـك یوکنی بوکمسی و اونلری برلشدیره‌رك کندیسـنه لباس اوله‌جق اوزون بر نسیجه یاپمق ایچـون طوقومسی لازم کلیر . بوده کفایت ایتمز : هوانك تخلفاتندن کندینی صاقلامق. سیلان امطاردن، شدائد انجماددن محفوظ قالمق ایچون برمأوی یاپملیدر . بو لوازمی تدارك ایتدکدن صکره‌ده هر کون ، حتی هر کون بر قاچ دفعه قرننی طویورمقـه و کندیسنی محافظه ایچون تویه ، یاخود کورکه مالك اولان حیوان اکر قوش ایسه آغاجلره آصیلی کماله کلمش میوه‌لر، اوت یر چارپا ایسه چمنزارده

حاضر بر سفره ، ات یین جنسـدن ایسـه اوتلایان حیوانلر آره‌سـنده همان ییه بیله‌جکی بر آو اولدیغی حالده انسـان ما کولاتی یردن بتیره‌رك، یاخود کندیسـندن قوتلی وسرعتلی اولان حیوانلرله غوغا ایده‌رك تدارك ایتمکه مجبوردر . اونك ییه‌بیـله‌جکی شو قوشك ، شو قره‌جه‌نك قنادلری ، چه‌ویك آیاقلری واردر . اقتضا ایدر که بر آغاج دالنی آلسین، اونی اکسین ، اوندن بر یای یاپسـین ، اونك اوزرینـه بر اوق قویسون‌ده اله کچیرمك ایچون او حیوانی اورسـون ؛ اوندن صکره‌ده آتشه کوسترسـین ، چونکه معده‌سی قان وتترات کورمکدن نفرت ایدر . ایشته بر طاقم میوه‌لرکه آجیدر . لکن اونلرك یاننده طاتلیلری واردر: زراعت ایله دها طاتلی، دها لذتلی یاپمق اوزره اونلری آییرمسی لازم کلیر. دانه‌لرك ایچنده بوشلری یاخود خفیفلری واردر؛ فقط بعضلری دها بسلیبجیدر، اونلری انتخاب ایتمسی، دها بسلییجی بر حاله کتیره‌جك منبت بر طوپراغه اکمسی ، زراعت سایه‌سنده بغدای کبی حبوبات حالنه کتیرمسی ایجاب ایدر. ایشته انسان بو درلو مسـاعی سایه‌سنده یشـامغه موفق اولور . جناب حقك عنایتی ، انسانلرك فکرلرینی تعاطی و اختراعلرینی مبادله ایلمسی ، جرأتلی کمیجیلرك بر قطعه‌دن بر قطعه‌یه، بحر سفیددن اوقیانوسه ، اوقیانوسدن هند دکزلرینه، اوروپادن آمریقایه کیتمسی ، بتون جهان محصولاتنك بربرینك یاننه قونلمسی سایه‌سنده بنی‌بشر اونقطه‌یه واصل اولورکه سفالتی

رفاهيته تبــدل ايده‌رك حيوان دريلری يرينـه ايپك ، پارلاق البسه كيير ، اكثريا صرف اوننده‌قلری محله درت بيـك فرسخ اوزاق يرلرك محصولی اولمق اوزره پك نفيس، پك متنوع بمكار ير و بدايت حالنــده قوندوزلرك كلبه‌لرندن يوكسـلك اولميان اقامتگاهلری پارته‌نون، واتيقان، تويلری جسامتنی الير .

۲٦

بر قصیده‌دن

منت اللهه که بی منت بخت و اقبال
اولدم آثار سعادتله ینه فرخفال ؛
نه دیدمسه سوزیمی طوتدی سپهر خودرای ؛
نه نیاز ایتدم ایسه ویردی خدای متعال .
دوشدی ابروی نیازه گره استغنا ،
کیردی دست هوسه کنج تمنای محال ؛
گوییا آه شرر ناك دل ناکامك
ایلدی تربیت حکمت حق جل جلال
دودین ابرچمن آرای گلستان طرب ،
برقن آتش فکن خرمن اندوه و ملال .
اسدی بر لطف ایله باد دم صبح توفیق .
که همان اولدی گذار ایتدیکی دمده فی‌الحال
چمن بختمك ازهاری سراسر بیدار ،
طرهٔ طالعمك هر خمی بر نعمته دال .

بولدی بو شوق ایله بر گونه نشاط اندیشه‌م
که بو مقدار صفا ویرمك اولور محض خیال
چهرهٔ دلبره فیض نظر عاشق پاك ،
مشرب عاشقه کیفیت صهبای وصال .
اولدی طبعم او قدر خرم و آشفته که شوق
فکر شعر ایتمکه بر لحظه قوماز فارغ بال
فکر شعر اولسه‌ده یا الّی دکر تحریره
نه قدر ایلسه اندیشه‌م اگر استعجال ؟
اختیار الده دکل اولسه‌م اگر دست افشان ؟
بو نشاط ایله سماع ایتمه‌مکه وارمی مجال ؟

[بحر رمل : فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن]

٢٧

تربيهٔ بناتك اهميتى

وظائف ابوين ايچنده تربيهٔ بنات مسئله‌سى قدر اهمال ايديلن هيچ بر وظيفه يوقدر دينيله‌بيلير. بو بحثده اكثريا مرعى طوتيلان اصول والده‌لرك آرزو وهوسلرندن عبارت اولمسيله هر والده‌نك خصوصى برطرز تربيه‌يه اتبـاع ايلديكى وتربيهٔ بناتك تربيـهٔ ذكوره نسبتله اهميتسز كبى تلقى ايدلديكى كورلمكده‌در .

منفعت عموميه‌يه تعلقنه مبنى تربيهٔ اطفال مسئله‌سى مسائل مهمه‌دن عد اولنه‌رق تطبيقاتى تربيهٔ بنانه نسبتله دها آز خطالى اولمامقله برابر بونده موفقيت پك چوق معلومات وتجاربه وابسته اولديغنه اعتماد ايدلمش وپه‌داغوژى (علم تربيهٔ اطفال) علماسى طرفندن بو بابده دستور العمل اوله‌بيله‌جك بعض قواعدده وضع اولنمشدر . تعميم معارف مقصديله مكتبلر كشاد ومعلملر انتخاب واستخدام اولنيور . درس كتابلرى تأليف وطبع ايتديرمك ، تتبعات علميه اجرا ايتمك ، لسان تحصيلى ايچون اكمل واسهل بر اصول بولمق ايچون هردرلو فداكارلقدن كيرو طورلمديغنه عطف نظر ايدن ارباب انصاف زمانمزده تربيـهٔ اطفاله ويريلن اهميتك

درجه‌سنی تعیننده زحمت چکمز . حال بویله ایکن « قیزلر ایچون زیاده معلومات عبثدر . بونلر علمادن اوله‌جق دکلدر ؛ بونلر ادارهٔ بیتیه‌ده بیلنمسی ضروری اولان معلوماتك تحصیلیله اکتفا ایدوب زوجلرینه بلا تردد اطاعت ایتملیدرلر . » یولنده سویلنن سوزلر افواه ناسی طولدیریور . حتی بعض ذوات تحصیل فنون ایله اضاعهٔ وقت ایتمش قادینلرك بالآخره کوانج اولدقلرینی‌ده تجربه‌لرینه بناءً سرد ایده‌رك قیزلرینی جاهل مربیه‌لره تودیعدن چکنمیورلر :

فی الحقیقه قادینلرك کندیلرنجه لازم اولمیان معلوماتك تحصیلیله اشتغاللری فائده‌سز وبالنتیجه مناسبتسزدر .

بونلرك قوهٔ مدرکه‌لری ارککلره نظراً ضعیف وبالعکس اونلردن زیاده متحسس وقابلیت فطریه ایجابنجه رجاله مخصوص صنعتلرله اوغراشمغه مقتدر اوله‌میه‌جقلری جهتله فلسفه ، سیاسیات کبی علوم ایله فنون ریاضیه‌نك اکثر اقسامنی تحصیلدن صرف نظر ایده بیلیرلر .

رجاله نسبتله جسماً وفکراً دون برحالده بولندقلرندن خانه‌لرنده سهولتله مشغولیتلرینی تأمین ایچون طبیعت اونلری برطاقم وظائف معتدله ایله مکلف قیلمشدرکه باشلیجه‌لری نظافت ، ال ایشلری ، وتدبیر منزله عائد اموردر .

نسوانك بوضعف طبیعیلرینی مبدل قوت ایتمك ایچون اونلری چالشمغه الیشدیرمق اقتضا ایدر . زیرا اناثك برطاقم

وظیفه‌لری و بو وظائفك حیات بشر اساسنه تعلق ایدن جهتلری واردر . ادارهٔ بیتیه متفرعاتنده التزام دقت وبصیرت ویا التزام تنپروری وبطائت صورتیله بر خانه‌نك یا سعادتنی تأمین ویا خرابی تعجیل ایتمك قادینلره عائد دکلمیدر ؟ غایتله بسیط اولان شو مطالعه مزیات ممدوحه ایله اخلاق مذمومه‌نك تأسس وتعممنده قادینلرك نه درجه‌ده دخل وتأثیری اولدیغنی اثباته کافیدر ؛ دقتلی، غیرتلی، صاحبهٔ ایمان، پاك وجدان و پاك دامن برقادین بر بیوك عائله‌نك روح سعادتیدر . خانه‌نك انتظام احوال وسلامت اداره‌سی اونك اقدام واهتمامیله قابل اولور . ارککك نفوذ واقتداری مسلم ایکن ینه برچوق احوالده قادینك مظاهرت ومعاونتنه محتاج اولدیغنی کورلیورمی ؟

حاصلی اطفالك ایلك تربیه‌سنی انجق قادینلر درعهده ایده بیلیرلر . زیرا الك کوچك شیلره وارنجه‌یه قدر احالهٔ نظر دقت و طفاله بحق اجرای نفوذ وقوت ایلمکده برقادینك بر ارککدن زیاده ابراز مهارت ایتدیکی محققدر .

انسانلر ایچون مدار اعظم سعادت اولان انتظام عائله قادینلرك وجودیله تأمین ایدلمسه حیاتك نه لذتی قالیردی ؟ انسانیتك امید استقبالی اولان اطفالك صباوت اولاده حسن تربیه‌لرینه اهتمام اولنمسه انسانیته خادم آدملر یتیشدیرمك نصل ممکن اولوردی ؟

نسوانك اهمیتدن عاری اولمیان وظیفه‌لری مختصراً بیان

اولنـدی . برخانه‌نك مطلوب صورتده اداره‌سی، بر زوجـك استحصال رفاهیتی ، اطفالك لایقیله تربیه‌سی آز مهم ایشـلردن دکلدر . فضیلت رجاله لازم اولدیغی قدر نسـوانه‌ده لازمدر . ارککك تربیه‌جه نقصانی اساسـاً والده‌سنك نقصان تربیه‌سندن ایلری کلدیکنده شبهه‌می واردر ؟

٢٨

الواح طبیعتدن

یاغمور یاغیور تتره‌یه‌رك ، خائف ونازان ،
دوشمکده تراویده قطیراتی زمینه ؛
برشعر دمادم کتیرر سمع حزینه
اهسته اصولیله کسیك شیوهٔ الحان . . .
باشلار سنی تقلید ایله برغملی انینه :
آکلار کیمدر حسکی ای نغمهٔ باران ،
قلبمده کومولمش قالان اوازهٔ هجران !

یاغمور یاغیور ، شمدی بر آهنك طربزا
سودالی خیالاتمی اولمقده مهیج ؛
گویاکه اولور زلف سمروشان متموج ،
هر تار لطیفی اوقدر حائز معنا ؛
بوکلوملرینه طوپلانیور نور ایله گویا
عصمت قوجاغندن اوچوشان شمهٔ سودا .

یاغمور یاغیور: سطح سحر، چهرهٔ دریا
انجم کبی بیك قطرهٔ پرنور ایله منقوش،
برموجه‌جکی ایتمه‌ده بر حزمه‌در اغوش،
برندأت الیر [١] قوینده برروضه‌یی گویا؛
برکوهه قونار قوش کبی برنور درر پوش؛
خندان تعبدر نگه تازهٔ اشیا،
گریان صفا چهرهٔ پر شبنم دنیا.

اوت، لطیف ایدی عالم، لطیف وروحنواز،
فقط محاسن دنیا ایچنده عمری سونن
بر اختیار قادین ایواه مریض و آواره،
که بر فقیره دوشن کلبه‌جکده بی چاره،
غریب، تك باشنه، حقه رحلت ایلر ایکن،
ایدردی ذکر نگاهیله بی مجال، ابکم،
ایدردی رحمت حقدن لسان جانله نیاز
صدای قدسیٔ قرآنله قطرهٔ زمزم...

یاغمور یاغیور شدت تأثیر هوادن
سیلابه ایله پارچه‌لانان پنجره‌سندن،

[١] ندأت نونك فتحی وضمی ودالك سکونیله علائم سماویه غلطی الکم صاغمه تعبیر اولنور دائرهٔ هوائیه‌یه دینور. (اصلدن)

نوش ایتدی او بی چاره قادین رحلت ایدرکن
زمزم یرینه رحمت جوشان خدادن .

[بحر هزج : مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن]

ترآویده — مترشح . قطیره — قطره‌جق . حزمه — غرفه وزننده بر باغ وبردمت شیشه دینور ، اورته‌سندن باغلاندیغی ایچون . (قاموسدن عیناً) .

٢٩

اسلوب

فنك طبیعتی سادەجە تقلیددن عبارت اولمدیغنی کوستردیکمز صرەدە فن صاحبنك شخصیتندن بحث ایتمشیدك. شخصیت ایسە هر کسی سائرلرندن تفریق ایدن خاصەلرك مجموعی دیمکدر. فن صاحبی بر اثر وجودە کتیردیکی زمان عقلنك، قلبنك بتون قوتنی اوکا صرف ایدر. کندی شخصیتی نە درلو خاصەلری حائز ایسە طبیعتی تقلید ایتدیکی صرەدە او نلر ظاهر اولور و طبیعتدە کوردیکی نمونەیی ایستر ایستەمز کندیسندە غلبە ایدن صفتلرلە توصیف ایدر. بوفونك «اسلوب انسانك کندیسیدر» سوزی پك طوغریدر. بر قاچ شاعرك اشعارینی اوقویان اکر ادبیات حسنە اولدقجە مالك ایسە اونلردن هر برینی ـ ولوکە هپ بر مادەدن بحث ایتسونلر ـ همان تشخیص ایدر. هر برینك طرز افادەسندن بشقە بولدەمتأثر اولور. زیرا هر برینك کندیسنە مخصوص بر افادەسی، بر شیوەسی واردرکە اونکلە بشقە بر صفت کسب ایدر. مثلا بعضیسی بر حسن ادا و اهنك ولطافتلە سویلرکە اشعاری اوقوندقجە انسانك کوکلی طاتلی طاتلی خلیالرە طالەرق

فریفته اولور . کیمی‌ده بر رونق بر علویت ، بر شعشعه ابراز ایدرکه یالکز اونك اشعارنده کوریلور . ایشته فن اربابندن هر برینك اکلایش و طویشنك طرزندن نشأت ایدن شو طور مخصوصه اسلوب (استیل) دینورکه کرك ادبیاتده ، کرك فنون نفیسه‌نك سائرلرنده ظاهر اولور .

بیوك رسام ومعمارلردن و ارباب موسیقیدن هر برینك کندینه مخصوص بر اسلوبی واردرکه سائرلرندن بونکله ایریلیر. زیرا عینی برشیئی هر کس بریولده کورمز وحس ایتمز. طبیعتك تماشاسی هانکی نقطهٔ نظردن باقیلیر ایسه اوکا کوره تأثیر ایدر. هر فن صاحبنك‌ده کندینه مخصوص بر کوریشی واردر . واقعا بو کبی فرقلر فن حسنه پك از مالك اولانلرك نظرنده یوق کبیدر. لکن بیوك فن اربابنك آثارینه باقه‌جق اولور ایسه‌ك نه مرتبه اهمیتی اولدیغی درحال اکلاشیلیر. مثلا عینی برمنظره بر قاچ فن صاحبی طرفندن رسم اولنسه او قدر بر برندن فرقلی بر هیئت کسب ایدرکه اورنکك برلکی اونی اکلایوب کوسترمکده‌کی فرقلرك ایچنده غائب اولور . بر قاچ بیوك رسام برانسان رسمنی یاپه‌جق اولسه اونی هر بری بشقه بشقه حیثیتلر ایله توصیف ایدر . بالفرض او رسام میکل آنجلو اولسه او رسمه بر اغرلق ، انسانیتك فوقنده بر بیوکلك طوری ویرر . اونی رافائل رسم ایده‌جك اولسه طبیعی بر حسن ،

برادا ، بر پاکیزه‌لك حالی ویررکه فن ایله طبیعتك امتزاج تامنی عرض ایدر .

لیوناردو دی‌وینچی اولسه اوکا بر بشقه نظرله باقه‌رق شیرینلك ولطافتدن یاپلمش بر ملك کبی تصویر ایلر . کذلك بر اورمانلق ، یاخود بر دکز قیسی رسم اولنه‌جق اولسه هر بر فن صاحبی اونی کندی فکرینه موافق بر صورتده کوره‌رك کیمی لطیف وشاعرانه بر هیئتده کوسترر ، کیمی‌ده قلبه ملال والم یاخود سکونت ویریجی بر حالده تصویر ایدر . حاصلی هر برینك روحی کندی اثرینه عکس ایتمش کبی اونده صورت بولور .

ایشته اسلوب دینیلن شی بر فن صاحبی دیگرلرندن تفریق ایدن مزیت دیمك اولمسیله او موهبه بیوك آدملره مخصوصدر . یوقسه فرانسزجه «مانیه‌ر» تعبیر اولنان ایش کورمه طرزندن ، یعنی قلم وبویایی بر طرز مخصوصده قوللانمقدن عبارت اولان شیوه دکلدر . بونك پك زیاده فوقنده بر خاصیتدر . اونده هر فن صاحبنك روحی منعکس اولدیغی جهتله ارباب فنوندن برینه مخصوص اولان اسلوبی تقلید ایله احراز ایتمك‌ده ممکن دکلدر . نته‌کیم برقورشون پارچه‌سی کموش سسنی چیقارمق ، یاخود تونج کبی طنین انداز اولمق احتمالی یوقدر . فن معمارید‌ه هیچ بر فکره دلالت ایتمین بر بناده اسلوب مخصوص یوقدر . بر رسم ویا طاشدن یاپمه برصورت - که ماکنه کبی طبیعتی تقلیددن عبارت

قالیر- اونده هیچ بر معنی وصفت مخصوصه اولمدیغی کبی اسلوبده اولەماز. حاصلی اسلوب فن صاحبنك علامت فارقەسیدرکه یالکز امثالی ارەسنده تمیز ایدن آثارده کوریلەبیلیر.

فن اربابنـدن هر برینه مخصوص بر اسلوب اولدیغی کبی بر قومه، بر دوره، برفن مسلکنه مخصوص اسلوبده واردرکه او قومك، او دورك ویا او مسلکك علامت فارقەسی کیـدر واوکا متعلق آثار فنیەنك عمومنه شامل اولان صفتلردن عبارتدر. مثلا بر یونان اسلوبی، بر مصر اسلوبی، برعرب اسلوبی اولدیغی کبی رسـاملقده وندیك اسـلوبی، فیورنچه اسـلوبی، روما اسـلوبی واردرکه بونلرك هر بری او مملکته، او مسـلکه منسوب اولان اصحاب فنك عمومنه عائد اولان اسلوبه اطلاق اولنور.

اسـلوبك فنده نه درجه اهمیتی اولدیغی شـو تفصیلاتدن اشـکار اولور. اسلوب دیمك بر باقیمه فن دیمکدر. مادام که اسـلوب شخصیتك، یعنی فن صـاحبنك جوهر و روحنـك کوردیکی ایشه عکس ایدن اثریدر، دیمك اولیورکه فن صاحبی عقل وحسیاتجه نه قدر بیوك فضیلتلره مالك اولسه، افکاری نه قدر یوکسلسه، قوهٔ خیالیەسی نه درجه کرمی حاصل ایتسه، قوهٔ حسیەسی نه رتبه انجلسه، نزاکت کسب ایتسه وکرك فن، کرك طبیعت آثارینـك تأثیریله، خواهش و نشـاطی و افکار

شاعرانه‌سی نه‌قدر انبساط پیدا ایتسه وجوده کتیره‌جکی اثرلرکده او فضیلتلردن او قدر بهره‌سی اولور .

ایشته بوندن ناشیدرکه یالکز بر فنك اصول وقاعده‌لرینك تحصیلی فنه طالب اولانلرده کافی اوله‌ماز . او تعداد ایتدیکمز مزایای جلیله‌یی ایدنمکه مدار اوله‌جق تعلیم وتربیه‌یی دخی کورملری لازمدر .

٣٠

عمر بن الخطاب

(ابو حفص) ، (فاروق) عنوان امتيازيله معروف اولەرق حضرت ابوبكردن صكره (١٣)ده خليفهٔ رسول‌الله واميرالمؤمنين اولان ذات عاليدر كه اون سنه‌يى تجـاوز ايدن مدت خلافتنده دين اسلامه معنىً ومادةً عظيم خدمتلر ايتمشدر . عدالتى ضرب مثلدر . ابتـدا اظهار اسـلام ايدنلرك قرقنجيسـيدر . پيغمبرمز افنـدمز : « يا ربى ، بو دينى ابوجهل ايله ، ياخود عمر ايله عزيز ايت » ديه دعا بيـورمش ايدى . بو نعمت جليله حضرت فاروقه نصيب اولدى . بروجه آتى اظهار اسلام ايتمشدر :

عمر بركون همشيره‌سنك خانه‌سنه كيتدى . مكر انشته‌سى سعيد ايله همشيره‌سى فاطمه اصحاب كرامدن يانلرنده بولنان (حباب بن ارث)دن اواثنالرده نازل اولان (طه) سورهٔ شريفه‌سنى تعلم ايديورلرمش . عمر خانه‌يه ياقلاشنجه آواز خفيف تلاوتى ايشتدى . شـدتله قپويى چالدى . سعيد ايله فاطمه تلاش ايده‌رك سوره‌يى حاوى

صحیفه‌لری صاقلادیلر. حبابی‌ده بر طرفه گیزلدیلر. قپو آچلدی. عمر ایچری کیردی. «اوقودیغکز نه ایدی؟» دیه صوردی. سعید مبهم بر جواب ویردی. عمر غضبلنوب «ایشـتدیکمز صحیح ایمش. سزده محمدك سحرینه آلدانمشسکز.» دیه‌رك سعیدك یاقه‌سندن طوتدیغی کبی یره ییقدی. فاطمه اونی قوتاره‌یم دیرکن عمر اونك یوزینـه‌ده بر طوقاد اوردی. یوزندن قان روان اولدی. عمر قانی کورنجه بر طور ندامتکارانه آلدی. فاطمه ایسـه «یاعمر. نیچون اللهدن قورقماز و معجزات ایله کوندردیکی پیغمبره ایناغازسك؟ ایسـته بن و زوجم شرف اسلام ایله مشرف اولدق. باشمزی کسـه‌ك بوندن دونمیز» دیه‌رك شهادت کتیردی. عمر شاشیرر کبی اوله‌رق همان اوطوردی. «هله شو اوقودیغکز شیئی کتیرك» دیه صورت ملایمت کوستردی. فاطمه صحیفه‌لری کتیروب عمره ویردی. عمر سوره‌یی کوزدن کچیرمکه باشـلادی. «له‌مافی السموات و مافی الارض ومابینهمـا وماتحت الثری» آیت کریمه‌سنه کلنجه «یا فاطمه، بونجه مخلوقات هپ سزك طاپدیغکز اللهکمیدر؟» دیه صوردی، فاطمه «اوت، اونکدر. شبهه‌می وار» جوابی ویردی. عمر «بزم بیك بش یوز قدر مکلف ومزین بتمز وار. هیـچ بریسنك بر یوزنده برقیراط ملکی یوق» یوللی سویلنمکه باشـلادی. تحیر و تردد حالنده ایدی. مطالعـه‌ده دوام ایتـدی. «لا اله الاهو له الاسماء

الحسنى » آیت کریمه‌سنی کورنجه حالی دوندی . اختیاری الندن کیتدی . همان شهادت کتیردی . کیزلی اولان حباب آنی ایشیدنجه تکبیر آله‌رق میدانه چیقیویردی . دیدی که :

— مژده یاعمر، رسول‌الله « یاربی، بو دینی ابو جهل‌ایله، یاخود عمر ایله عزیز ایت » دیه دعا بیورمش ایدی . ایشته بو نعمت سکا میسر اولدی .

عمر همان « رسول الله نره‌ده ؟ » دیه صوردی . او کون نبی اکرم صفا جوارنده بر خانه‌ده اصحاب کرامیله مصاحبت ایتمکده ایدی . حباب عمری آلوب اورایه کوتوردی ، عمر خانه‌نك قپوسنی چالنجه قپوده کوزجی بولنان ذات عمرك مسلح اوله‌رق کلدیکنی خبر ویردی . عمر فی‌الحقیقه دهشتلی بر آدم اولدیغندن اصحاب کرام توحش ایتدیلر . حضرت حمزه دیدی‌که :

— عمردن قورقه‌جق نه وار ؟ اگر اییلك ایچون کلدیسه پك کوزل والا اوقلیجنی چکمه‌دن بن اونك باشنی یره دوشوریرم .

عمر ایچری کیردی . اصحاب کرامدن ایکی ذات احتیاطاً صاغندن صولندن طوته‌رق حضور نبوی‌یه کتیردیلر. رسول‌الله تبسم ایدییوردی. «براقکز» بیوردی. براقدیلر. کلدی، حضور

پیغمبریده دیز چوکدی. نبی اکرم اونی قولندن طوته‌رق «ایمانه کل، یا عمر!» بیوردی. او دخی کمال اخلاص ایله شهادت کتیردی. اصحاب کرام بو حالدن پك زیاده ممنون اوله‌رق آواز بلند ایله تکبیر آلدیلر. آنك اوزرینه عمر «نه قدرز؟» دیه صوروب اهل اسلامك کندیسیله قرقه بالغ اولدیغنی آکلاینجه «نه‌طورییورز؟ هایدی حرم شریفه کیده‌لم، اعلای کلمة الله ایده‌لم» دیدی. جمله‌سی قالقدیلر. الك اوکده عمر، اوندن صکره علی، بعده صاغنده ابوبکر، صولنده حمزه اولدیغی حالده رسول الله، ارقه‌سی صره‌ده سائر اصحاب کرام یورویه‌رك حرم شریفه کیتدیلر. اوراده مجتمع اولان کبار قریش باقدیلرکه عمر جماعت اسلامك اوکنه دوشمش کلیور. بری برلرینه «یاقسه‌کز آ، عمر بوتون محمدیلری ارقه‌سنه الـمش کتیرییور.» دیدیلر. ابوجهل بو کلیشی بکنمدی، همان کیتدی، «خیر اوله یا عمر، بو نه؟» دیه صوردی. عمر و قارینه قطعا خلل کتیرمیه‌رك «اشهد ان لااله‌الاالله واشهد ان محمداً رسول الله» جوابنی ویردی. ابوجهل شاشیردی. اوته‌کیلرده حیرتده قالدیلر. عمر عمومه خطاباً دیدیکه:

— بنی بیلنلر بیلیر، بیلمین بیلسین که بن عمر بن الخطابم.

کبار قریشه شاشقینلق کلدی. طاغلدیلر. ایشته او کون

اهل اسلام حرم شریفده صف اوله‌رق وجهر ایله تکبیر اله‌رق
میدانده نماز قیلدیلر . عمرك بیوکلکنی تعریف ایچون یالکز
بووقعهٔ عظیمه کافیدر. (٢٣) ذی الحجه‌سنك اون اوچنجی کونی
وفات ایتمشدر . قرب نبویده مدفوندر . رضی‌الله عنه .

۳۱

صباح اذاننده

الله اکبر . . . الله اکبر . . .
برصمت علوی : کویا طبیعت
خاموش خاموش ایلر عبادت .

الله اکبر . . . الله اکبر . . .
برصمت نالان : کویا عوالم
پنهان وپیدا ، نوار ومظلم ،
ایتمکده ذکر خلاق دائم .

الله اکبر . . . الله اکبر . . .
برصمت علوی : قلب طبیعت ،
برصمت نالان : روح عوالم ،

ایتمکده ذکر خلاق دائم ؛
ایتمکده رعشان رعشان عبادت .

[بحر رجز : مستفعلاتن مستفعلاتن]

٣٢

اديب — بليغ

اديب ، علوم لسانيه‌يی اوقومش ، اكلامش ، اوكرنمش ، آثار ادبايی مطالعه ايله انلردن بر چوق پارچه‌يی حافظه‌سنه درج ايتمش ، ارباب شعر وانشايه مخصوص لسانده افادهٔ مرام ايتمكه ممارسه پيدا ايلمش اولان هر كسدر .

بليغ ايسه علوم لسانيه‌يی اوقومش ، اوكرنمش اولسون اولمسون ، آثار ادبايی طانيسون طانيمسون ، لسان شعر و انشايی بيلسون بيلمسون ، سويلديكی يازديغی هر سوزی منتخب ومقبول و باخصوص مفيد ومؤثر دوشورمك خاصهٔ جليلهٔ فطريه‌سيله ممتاز الاقران اولان كيمسه‌يه دينه‌بيلير .

هر اديب اولان بليغ اولمق لازم كلمز ، هر بليغ اولان اديب اوله‌مدينی كبی . انجق كرك شفاهی اولسون ، كرك تحريری ، كلامدن مقصد مستمعين وقارئينك جلب انظاری ، تهييج قلوبی ، تحريك حسياتی ايله ترويج مرامده تأمين موفقيت ايسه [بلاغتدن بی نصيب اوله‌رق اديب اولمقدن ايسه لسان ادبه واقف اولمقسزين بليغ اولمق البته اولادر] ديه‌جكم كلير !

دها اوقومق یازمق بیلمین سادهمعیشت کویلولردن مقالهلر، حکایهلر دیکلنیرکه طور بلاغتنه حیران اولمقدن انسان کندینی الهماز. ینه بیك درلو تکلفات ادبیه ایله طولی کتابلر کوریلور که بر صحیفه‌سنی بیله صیقلمقسزین اوقومق ذوق اشنایان بلاغتنه کوره قابل اوله‌ماز!

٣٣

رمضان

تا چوجوقلقده ماه غفرانك
شویله بر لوحهٔ مطهرده
بكا منظور اولوردی تمثالی :

ایچی صمت وسكون ایله مالی
اولو بر معبد منورده
نظر التفاتی مولانك

منعطف سایه گاه منبرده
بر وجود نحیف وبی تابه .
كه ضراعتله سر بخاك سجود ؛

لب خاموشی لرزه‌ناك درود ؛
اویله، بیگانه راحت وخوابه ،
بر امید جنانه پرورده .

متصل ذکر ایدر ، عبادت ایدر ؛
بیك خشوع وخلوص وحرمتله
هر سجودنده چشم حقبینی

صیبروب پرده پرده ظلمتنی
سرمدی بر صفای رؤیتله
سیر فردوس محرمیت ایدر .

گاه بر جذبهٔ تماشادر ،
او زمان صانکه عرش یزدانی
کورر انظار گریه باریله ؛

کوسترر دست سبحه داریله ،
کوسترر بر لقای خندانی ؛
بو کولن عید نشوه بخشادر .

[بحر خفیف : فعلاتن مفاعلن فعلن]

٣٤

وصف سعد آباد

سحری دونکی کون اولدقده جهان نورانی
روشن ایتدی سحرك حالق چشم جانی .
برعجب [١] نشئه طلوع ایتدی درونمدن کیم
بلبل شوق و نشاط ایتدی دل نالانی .
واردم اول شوق ایله بر مجلس عالیشانه
نیجه مجلس که اونك مجد وعلا ارکانی .
ناگهان ایلدی بو بندهٔ ناچیزه خطاب
مجلسك صاحبی اول جود و مکارم کانی .
دیدی‌که: «ای هنر آموز ظهیر وعرفی
نه طوررسك اله ال خامهٔ سحر افشانی !
طاتلی سوزلرله یازوب وصفنی سعد آبادك
ایله شیرین ینه کل ذائقهٔ عرفانی .
آنده ایجاد اولان [٢] آثار جمیلك یك یك
نامنی یاد قیلوب شوقه کتیر یارانی .»

---

[١] مسحور .
[٢] ضعف تألیف . «ایجاد اولنان» اولملی ایدی .

بن‌ده اول امر شریف اوزره آلوب اله [١] قلم
بویله وصف ایلدم اول نواثر ذیشانی :
نه مناسب یره طورمش اوطوانلی کوپری،
جمله [٢] کوزدن نچیرر سیره کلن خوبانی .
پك صفا کسب ایده‌جك تکیه هله خیر آباد
جمله ذوق اهلی اونك زمرهٔ درویشانی .
کورمین آدمه الحق نه قدر وصف ایتسه‌م
نیجـه تعبیر اولنور چاغلایانك سـیرانی ؟
یوق بو دنیـاده هله قصر جنانك مثلی ؛
بیلمزم [٣] وارمی جنان ایچره دخی اقرانی .
چشمهٔ نور ایسـه نور آیتن ایلر تفسیر ،
جدول سیم ایله بولسه نوله [٤] زیب وشانی .
پك کوزل موقعنه دوشدی هله قصر نشاط .
کرچه کندی کوچك اما که بیوکدر شانی .
یا او جسرك که ادی کندی کبی نو پیدا
شبهه‌سز بوقدر اوکا ملك جهـانده ثانی .

---

[١] ال لفظنك برنجی هجاسنده اماله واردر .
[٢] جمله کلمه‌سی موقعنده دکلدر .
[٣] بزم شیوه‌مزه مغایردر .
[٤] مجبور .

خرم آباده قریب اولدیغیچون جسر سرور
ایتمەده خرم و مسرور دل نالانی .
قد خوبانمیدر ایا اوستون بالا
که تماشاسنك اولمقده جهان حیرانی ؟

[بحر رمل: فعلاتن (فاعلاتن) فعلاتن فعلاتن فعلن]

٣٥

کنعان

اون بش سنه اول شو کوچوك خانه‌ده، سسز،
بر کویلو قادین، برده اونك یاوروجغیله
مرکبجکی سا کندی .. چوجوق، صیسقه وعاجز،
لرزان حرکاتیله، مقوس باجاغیله
اقراننه اکلنجه اولور، خیر یالانیردی؛
خلقك نظرندن قاچینیردی، اوطانیردی.

کنعان... بو صولوق چهره، بو اعجوبهٔ فطرت،
شکلنده‌کی نقصان ایله دوننده جهانك،
قلبنده‌کی جوهرله فقط، جوهر غیرت،
هپ کندینی تزییف ایله ممنون جهلانك
فوقنده ایدی؛ صانکه بولوب جسمنی شانسز
انسانلغی طوپلانمش ایدی روحنه یالکز.

کنعان بویودی، خیلی‌ده کور بوزله‌دی، لکن
حالا اوکا معطوف ایدی اولکی نظرلر.

بیچاره کزر تك باشنه ساکت وساکن ؛
اك مشكلی ، قزلرده کوررلردی محقر .
هپ شرم وحقارت طولاشیردی اوزرنده .
بر غنجه آچلمازدی زمین گذرنده .

حرب اولدی . بوتون کویده‌کی شبان حمیت
سرحده شتاب ایلدی ... کنعان‌ده برابر
بر کون پوصوده بر اووج ارباب جلادت
بر فرقه خراب ایلدی ... کنعان‌ده برابر .
کنعان کوینه یاره‌لی دونمش کلیوردی ،
پیشنده بر اوازهٔ شان یوکسلیوردی .

[بحر هزج : مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن »

٣٦

ویرك زواللیلره !

— بالبکسر مصابینی ایچون —

خراب زلزله بر کوی : شو یانده بر چاینڭ
چوروك دیرکلری دهشتله فرلامش، اوتەدن
چامور ییغنتیسی شکلنده برزمین قاتنك
ییقیق تملری منظور ؛ اوزاقده برمسکن
زمینه طوغری اکیلمش، همان سقوط ایدەجك ؛
اوکنده برقادین ... اووف ارتق ایستەمم کورمك ؟
بولوحه قلبمی تحریك ایچونسه ، کافیدر ؛
تصور ایلیەمم بر یورك ، ولو منکر ،
ولو خشین وملوث ، که بویله برحالی
کوروب‌ده صیزلاماسین!.. شمدی سز بو تمثالی ،
بو لوح ماتمی هر درلو دهشتیله آلك ،
شو محترم وطنك بر کنار باردینه ،
بوتون او منظرهٔ جانشکافی برده قالین

رداء برف ايله اورتك كه تترهسينده يىنه
ـ ايچنده صاقلايه‌رق سوزش فلاكتنى ـ
ياباڭجى كوزلره كوسترمسين سفالتنى ...
نصل تحمل ايدر صوكره قارشيسنده بونك ،
بونك ، بوصحنهٔ پر ياس كريه مشحونك
بر از حميت ورقتله صيزلايان دل پاك ؟..

درين ، ايكلتيلى چارپنتيلرله سينهٔ خاك
تأثراتى سويلر بو لوح الامه .
سزكده قلبكز البت اجير ، دكلمى؟.. ويرك ،
ويرك شو طوللره ، يوقسول قالان شو ايتامه ؛
ويرك ايديڭمه غايت شو بر ييغين بشرك !

[بحر مجتث : مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلن]

۳۷

متقدمین شعرادن بعض مصارع وابیاتدرکه تعیین وزن ایله حصول ممارسه ایچون اقتطاف اولندی .

مصراعلر

أهل هنرك قدرینی بیلمكده هنردر . (لاادری)

* * *

لطف سخن نزاکت طبعه نمونه‌در (ثابت)

* * *

اگر مقصود اثرسه مصرع بر جسته کافیدر. (راغب پاشا)

* * *

گل تصویر بهار اولسه‌ده خندان اولماز. (راشد)

* * *

چشم انصاف کبی کامله میزان اولماز. (طالب)

میوهٔ باغ امل گاه اولور، گاه اولماز. (حالق)

متاع همته اندازه اولماز. (غزالی)

آب وهوا اولنجه بر خاکدن نه بیتمز! (خیالی)

کار اولدہ کیشی عاقبت اندیش کرك . (لا)

اولماینجه خسته قدرین بیلمز ادم صحتك . (فطنت)

طوغریدر حقه اوزم، دکمه گج اولسون کلهم. (واصف)

یارسز قالیر جهانده عیبسز یار ایستین. (سلطان سلیمان)

حسد بر معنوی تعریضدر الطاف مولایه. (عزت ملا)

کلامندن اولور معلوم کشینك کندی مقداری. (مولانا)

تسلیمدر معارضه‌نك سیف صارمی. (عزت ملا)

بیتلر

نوردن تصویر قیلمش بر بلا فیاض کل،
اول بلایه جان ویروب یار ستمخو قویمش آد. (شیخ غالب)

قدر در وگوهری آدم بیلیر؛
آدمی اما نه آدم بیلیر. (شیخ غالب)

صدف آسا قبول فیضه استعداد لازمدر،
که هر موضعده نیسان قطره‌سی درثمین اولماز. (حامی)

دکل چشم کبود اول ابروانك زیر طاقنده،
ایکی آواره قمریدرکه کلمش، آشیان طوتمش. (ندیم)

کوز کوردی، کوکل سودی سنی ای یوزی ماهم،
قربانك اوله‌م وارمی بنم بونده گناهم؟ (نحیفی)

طبیعت روشن اولماز اولمدقجه دیدهٔ حق بین؛
الیرمی بیت بی‌روزن ضیا خورشید انوردن؟ (فطنت)

دل صفحه‌سینه باقدم: اطرافی خیلی مشروح؛
بیلدم بو نسخه چیقمش برذوفنون الندن. (نوعی)

اوگل اندام برال شاله بورونسون، یوروسون،
اوجی- کوکلم کبی- اردنجه‌سورونسون، یوروسون! (واصف)

∴

باقمه یارب سواد دفتریمه ،
اونی یاق اتشه بنم یریمه ! (حالق)

توسیع اولنه‌جق موضوعلر

۱

قارلر ایچنده غائب اولمش چوجق

بر کویلو قادین اوغلنی بر ایش ایچون یاقین بر کویه کوندرمشیدی . قیش، هر طرف قارله مستور . چوجق همان کوندرلدیکی یره کیدوب ایشنی اکمال ایله عودت ایتمك لازم کلیر- کن کوی کنارنده ارقداشلریله اویونه طالار . (بو اویونلر تصویر اولنه‌جقدر .) خیلی اوینادقدن صکره والده‌سنك امرینی تخطر ایدر . حال بوکه اقشام تقرب ایتمش ایدی یولنی شاشیرر ، بر چوق طولاشیر ، نهایت اوشور، کندیسنه براویقو کلیر . والده‌سی اوغلنی مراق ایدر ، برقاچ کویلو ایله آرامغه چیقار. چوجغی قار اوزرنده بی حرکت بولورلر ، والده‌سنك خانه‌سنه کتیررلر. کوچ حال ایله کندینه کلیر وبوندن متنبه اولور.

* * *

٢

اوغلدن بابایه مکتوب

درسعادت مکتب اعدادیسنده بر افندی‌یه پدری اومکتبدن صکره نه یاپمق ارزوسنده بولندیغنی سؤال ایتمش . زراعتی فضیلتکارانه براشتغال بولدیغندن، عائله‌سنده‌ده مقدار کافی اراضی بولندیغندن ، مملکتمز اك زیاده زراعته صالح اولمغله بو یولده پك چوق خدمت ایدیله‌بیله‌جکندن بحث ایله حلقه‌لی مکتبنده تحصیلدن صکره مملکتنه عودت ایله معلوماتی تطبیق ایده‌رك هم عائله‌سنه ، هم‌ده او طرف ارباب زراعتنه نافع اولمق ارزو-سنده بولندیغنه دائر بر جواب یازیور .

∴

٣

مکتب

بر مکتبی داخلاً وخارجاً تصویر ایده‌جکسکز .

∴

٤

یانغین

بر قیش کیجه‌سی اوقوده بکجینك سسنی ایشیدیورسکز . اقرباکزدن برینك بولندیغی محله‌یی سویلیور. همان کیدیورسکز. یانغین اوشخصك خانه‌سنه پك قریب. روزگارده اولدقجه سرت. یانغینك تصویری. اشیایی چیقارمغه، کره‌میدلکه صو چیقارمغه، کلیم کرمکه معاونت ایدیورسکز . اطفائیه الاینك غیرتیله خانه قورتیلیور، یانغین اوچ خانه‌نك احتراقیله سونیور .

٭٭٭

٥

بابادن اوغله مکتوب

مکتب سلطانینك صوك صنفنده بولنان بر شاگرد مکتبدن شهادتنامه الدقدن صکره بر مسلك معیشته سالق اولمق می یوقسه

دها تحصیل ایتمک‌می ارزوسنده‌در ؟ پدری بورالرینی اکلامق ایستیور .

بونك ایچون بابادن اوغله بر مکتوب یازه‌جقسکز.

⁂

٦

جوابی

دها تحصیل ارزوسنده. ملکیه، حربیه، طبیه مکاتب شاهانه‌سندن برینه کیرمك ایستیور . ملکیه مأموریتی، عسکرلك، طبابت مسلکلرینی مقایسه ایله برینی ترجیح ایده‌میه‌رك پدرینك رأیی استیذان ایدیور .

⁂

٧

بر کمینك مفروقیتی

١٨٢٥ سنه‌سنده امید بروننده هندستانه کیتمکده اولان

(كنت) نامنده جسيم بر انكليز كميسنده انباردن حريق ظهور ايدر. آتش جبخانه‌يه قريب. انباره دليك اچيليبر، آتش سوز. بودفعه باتمق تهلكه‌سی ظهور ايدر. طلومبه‌لرله چاليشيورلر، فقط صو چوغاليور . هر صنفدن ، هر ياشده بر ايكی يوز يولجينك كوكرته‌يه بريكوب‌ده كوستردكلری تلاش. انجق قپودان مكانتله قومانده‌ده دوام ايدييور . تهلكه زياده‌لشيور. بر كميجی ديركده اطرافه ناظر . بر يلكن كوريلور. اشارت ويريلير . كمی تقرب ايدر . قپودان بر صره ترتيب ايدر . اولا قادينلرله چوجقلر ، صكره اختيارلر، سائر يولجيلر، طائفه ، الك صكره قپودان اوته‌كی كمی‌يه كچر .

* * *

۸

بر احبابدن ديگرينه مكتوب

خيلی وقتدن بری مكتوب كوندرمه‌مش اولديغندن طولايی بر شخص طرفندن حكامدن بر محبنه مكتوب .

[عادلانه فصـل ايتمك اوزره بر دعوی اقامه ايده‌جكنی مقدمه ايده‌رك محبنی ينه كنديسنه شكايت ايده‌جكدر .]

* * *

۹

زوجهٔ وفادار

بر قریه‌ده بر قتل وقوع بولور . بر کویلو مظنوناً توقیف اولنـور . تبریهٔ ذمت ایدر ، فقط مظنونیت وموقوفیت کدریله ترك حیات ایلر .

زوجه‌سی اصل قاتلی بولمغه عهد ایدر .

وقعه‌یه عائد هر درلو تفصیـلاتی جمع ایله اصل قاتلك ایکی کشی اولدیغنی، بر درجه‌یه قدر قیافتلرینی اوکرنیر . یدی سنه بونلری هر طرفده ، جوار کویلرده ، جوار قصبه‌لرده ارار .

بر کون ــ چهره‌لرنده قاتللرله مشابهت کوریکی ــ ایکی شخص قونوشـور ایکن مقتولك اسمنی تلفظ ایدرلر . قادین بونلرك ارقه‌سـنه دوشر . بر خانه‌یه کیدرلر ، اوراده مقتولك مقاسمهٔ نقودندن طولابی وقتیله آره‌لرنده تکون ایتمش بر منـازعه‌دن بحث ایدرلر .

یکیدن محاکمه .

قادین بو صورتله زوجنك معصومیتنی تماميله اثبات ایتمش اولور .

***

١٥

زواللی چوجقلر

کیجه ، دکز کناری . فیرطنه . بر بالیقجی کلبه‌سنده فاطمه نامنده برقادین زوجنه منتظر. مراق ایدیور. وقت خیلی کچمش ایکن جوارده‌کی کلبه‌ده موم یانمقده اولدیغنه دقت ایدر. اوراده ایکی اولادیله بر فقیر طول قادین اقامت ایدیوردی . قادین خسته ایدی. فاطمه بونلری کندی کلبه‌سنه کتیرر. (نه‌ملاحظه‌لرده بولندیغنی سویلتیله‌جك) زوج عودت ایلر، صیدفنا. (مکالمه ایتدیریله‌جك.) فاطمه طول قادینك وفاتنی خبر ویرر. زوج، اوچوجقلرك‌ده آلنمسنی تکلیف ایده‌جك، فقط متردد، چونکه کندیلرینك درت چوجغی وار. عجبا زوجه‌سی راضی اوله‌جقمی؟ نهایت تکلیف ایدر (کذلك مکالمه) فاطمه یتاغك یورغانی قالدیروب چوجقلری کوستر ر .

∴

١٦

بر یلکن کمیسنده قحط

ییه‌جك ازالیر. هرکسه برمقدار معین ما کولات ویریلیر .

بسبتون بيتمكه ياقلاشير . دكزده قحط قره‌دن شدتليدر . طائفه نوميـد . قپودان ــ كنديسى مأيوس اولمقله برابر ــ اونلرى اميدوار ايتمكه چاليشير . بر اقشـام هيچ برشى قالمامش ايدى . ايرتسى صباح بر مساعد روزگار. التى سـاعت صكره بر ليمانه واصل اولديلر .

⁂

١٢

نطق

برمكتب اعدادينك كشادى مناسبتيله ولايت معارف مديرى طرفندن بر نطق ايراد اولنه‌جقدر .

⁂

١٣

استانبولك تصويرى

ولايات اهاليسندن استانبوله ايلك دفعه كلمش برى (ارباب معلوماتدن بر آدم فرض اولنه‌جقدر) استانبولك منظرهٔ عموميه‌سنه، باخصوص بوغاز ايچنه، مبانئ مشهوره‌سنه، كثرت نفوس وتجارتنه دائر مشاهداتنى حاوى مملكتنده احبابندن برينه برمكتوب يازيور.

⁂

١٤

حيات سيغوريطه‌سى

ولايات اهاليسندن غزته‌لرده حيات سيغوريطه‌سى تعبيرينه دقت ايتمش بر آدم سفائن تجاريه، اشياى تجاريه، ابنيه سيغوريطه‌سنى بيليورسه‌ده حيات سيغوريطه‌سنى آكلايه‌مديغندن بحث ايله بونك نه ديمك اولديغنى سزدن سؤال ايتمش اولديغندن حيات سيغوريطه‌سنك مستند اولديغى حسابلرله صورت معامله‌سنه وبونك فوائدينه دائر برجواب يازه‌جقسكز .

* *
*

١٥

بر عائله

قيش زمانى ، منتظمجه براوطه . صوبه يانيور . بدر يازى يازيور . والده برماكنه‌ده ديكيش ديكيور . اون ، اون ايكى ياشلرنده بولنان صافيه قناويچه ايشليور . بش ياشنده‌كى فطين اويون ايله مشغول . برى دوز بياض، ديكرى قنه‌لى تكير اولان

ایکی کدی گاه بر بریله اویناشیورلر، گاه چوجقلره صناشیورلر.
عائله خلقی اره صره قونوشیورلر .

*

۱۶

شاعر ایله خیدودلر

مایسك بر صیجاق کونندە بر آتلی (آپەنین) طاغنك بر بوغازندن کچیوردی. برقاچ حیدود چیقەرق سواری‌یی آتندن ایندردیلر، اشیاسنی المغه باشلادیلر. سیاح سکون ایله خرسزلره باقیوردی. بونلر سیاحك آدینی اوکرنمك ایستدیلر. «لودوویقو آریوستودر.» دیدی. حیدودلردن بری «وای! او بیوك شاعرمی؟» دیه باغیردی. خرسزلرده حیرت. اشیایی تکرار صندوقلره وضع ایله شاعری جوارده‌کی کویه قدر ایصال ایلدیلر.

[لودوویقو آریوستو ایتالیانك بیوك شاعرلرندندر.]

*

۱۷

تعاون

تعطیـل زمانی کچیرمك اوزره کویه عودت ایتمش اولان

برشاگرد آرقداشنه شو وقعه‌یی خبر ویریور: کوچك چوجقلری اولان برچفتجی ایله زوجه‌ سی خیلی مدتدن بری خسته ایدیلر. اوراق وقتی گلمش، کچیور. بونلرك تارلالرینی کیم بیچه‌جك؟ زواللی عائله مأیوس. چفتجیلردن بری بیچمکی تعهد ایدیور. بردیکری دمت یاپیور... حاصلی کیمسه ایشندن گری قالمقسزین بغدایلر، آرپه‌لر انباره قدر کتیریلیور. تعاونك فوائد معنویه ومادیه‌سنك بیانیله ختم کلام اولنه‌جقدر.

**
*

١٨

اعتراف

معلم امتحانی اکمال ایله الدینی ورقه‌لری اوطه‌سنه کوتورمك اوزره شاگرداندن برینه ویرمشیدی. شاگرد بونلری کوتوررکن صنفك اك مستعدی اولان بر افندینك امتحان ورقه‌سنه کیمسه کورمکسزین ایکی یاکلش قوندردی. بوصورتله برنجیلکی کندیسنه تأمین ایدیوردی. معلمنه بر مکتوب ایله اعتراف خطا ایدیور. ارقداشنك کندیسنه اولان ایلکلرینی تعداد ایدیور، سائقهٔ حسدله بویله یاپمش، فقط شمدی پشیمان. هنوز امتحان نومرولری ویرلمامش اولدیغندن ارقداشی اوخطادن

متضرر اولمیه‌جق . طلب عفو ایدیور، معلمك نظر توجهندن دوشورمه‌مسنی استرحام ایلیور .

.·.

١٩

بر مسیره عالمی

بر جمعه کونی بر آرقداشکزله بر مسیره‌یه کیتمشسکز . بر دیکر ارقداشکزه نصل کزوب اکلندیککزی مصور بر مکتوب یازه‌جقسکز .

اوچنجی قسمك صوکی

فهرس

صحیفه

اقتطاف

دردنجی قسم

منظوم ومنثور اوتوز قدر اثری حاویدر

١٣٢١

۱

توحید

الله ـ که صانع جهاندر ـ
بیك درلو نقابدن عیاندر .

توحیدی سور او خالق الرّوح
بردر بر، او بی نیاز سبوّح .

« الله نه‌در؟ » دینجه غافل
« الله! » دیوب خموش اولور دل .

معنای وجود ، رب اعلی
الله بیلیر عظیم معنی !

باق صنعتنه نه عالم آرا ،
باق قدرتنه نه حیرت افزا !

باق ملکنه وارمی انتهاسی ،
باق ذهنه صیغارمی کبریاسی؟

دور ایتمه‌ده دست قدرتنده
یوز بیك كره ملك حكمتنده .

ایتمش تن زاری خاكدانی .
قیلمش دل پاكی آسمانی .

تن مرتبط اولسه‌ده زمینه
جان چیقمه‌ده رب عالمینه .

تن طورمه‌ده آشیان ایچنده ،
جان ارچه‌ده غیبیان ایچنده .

ای طائر غیب ، صانك الله !
پروازیكه بیك تبارك الله !

یارب ، بو نه مطلبمجه رفعت ،
یارب ، بو نه مشربمجه وسعت !

عالم قالیر اورته‌سنده ارزن
جولانگهی بویله ایسترم بن .

اولسه‌مده محیطی آسمانك
البته محاطی‌یم خدانك .

عفو ایله خطا ایدرسه گاهی
برجذبه‌لی شاعرك آهی !

عشقکله نوای دلنشینی
رقصان ایدیور موجدینی .

سندن بونفس، دهن‌ده سندن ،
شاعرده سنك ، سخن‌ده سندن .

[بحرهزج: مفعول مفاعلن فعولن.]

۲

نعت حضرت پيغمبری

عرشه دوشمکدن معلا سایهٔ علویتك،
عشق عزتله مخمر مایهٔ علویتك،
عقد پروین برکمین پیرایهٔ علویتك،
نیر فیض ازلدر دایهٔ علویتك،
عقل ایله تخمین اولنمز پایهٔ علویتك،
یارسول الله، بوقدر غایهٔ علویتك.

سندن اخذ ایتدی صفایا کیزه اخلاق عرب،
مهر ذاتك ایلدی تنویر آفاق عرب،
ایلدك نور کمالاتکله اشراق عرب،
اول فضیلتله یایلدی غربه اطباق عرب،
یارسول الله، بوقدر غایهٔ علویتك.

نور دیدارکله منهاج حقیقت لمعه دار،
تاب گفتارکله اسرار لدنی آشکار،
لطف اطوارکله احسان وعدالت کامکار،
فیض آثارکله در بودین وامت پایدار،

مدعامه شاهدمدر حضرت پروردگاره
یارسول الله، بوقدر غایهٔ علویتك.

زبدهٔ عرفانسك ای پیغمبر امی لقب!
نیر ایمانسك ای پیغمبر قدسی نسب!
مکرم قرآنسك ای پیغمبر معجز ادب!
رحمت رحمانسك ای پیغمبر صدیق لب!
مستحیل افضالکه تعیین اوصاف و رتب.
یارسول الله، بوقدر غایهٔ علویتك!

[بحر رمل : فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

اطباق — طبقه‌لر، قاتلر. اطباق صربدن مقصد اقوام صربدر.

٣

ستايش حضرت پادشاهی

اول ظل خدا كه خاك پايی
پيرايۀ فرق فرقداندر ؛
اول ظل خدا كه ذيل جودی
بالجمله انامه سايباندر ؛
هم زيور مسند خلافت،
هم پادشه قدر تواندر .
اقسام جواهر معالی
دركاهنه خاك استاندر .
احسان وكرمده حق يولنده
دست ودلی رشك بحر وكاندر .
ذاتی ايله جوهر خلافت
سعدين مؤبد اقتراندر .
هردم جولان ايدن دلنده
الهام خدای مستعاندر .

تائيد اوكنده پيك پويان،
توفيق يانـنـده همعناندر .
هنكام دعاى اقدسـكده
جبريل سنكله همزباندر .
قنديل دعاى مسـتجابك
آويزۀ طاق كرزماندر .
حكم ايله نه آرزو ايدرسه‌ك
احكام خلافتك رواندر .
البته سـكا اطـاعت ايلر
هر اهل نظركه مسلماندر .
مؤمنلره انتشـار امرك
مانـنـدۀ دعوت اذاندر .
فرمانكه امتثال واجب،
فرضيتى امر بيكماندر .
دائم ايده حق آنى جهانده
زيرا كه جهانه محض جاندر .

[بحرخفيف : مفعول مفاعلن فعولن]

فرق — تپه . فرقدان — (فرقد) ك تثنيه‌سى . قطب شمالى‌يه قريب ايكى كوكب . سعدين — مشترى ايله زحل .

٤

اجداد معالی نژاد حضرت پادشاهیدن جنتمکان سلطان احمد خان اول حضرتلری وصفنده بر قصیده

بهار ایردی، ینه دوشدی لطافت گلستان اوزره؛
ینه اولدی زمینك لطفی غالب آسمان اوزره.

ینه هر لاله بر شمع معنبر یاقدی ، دوندن
سحاب عنبر افشان اولدی پیدا بوستان اوزره.

ینه چیقدی بیاضه نقشی هر سرو گل اندامك،
صارلدی یاسمن شاخ نهال ارغوان اوزره.

چکلسه نوله یاران صفا سیر چمنزاره؛
صلایه باشلادی مرغ چمن سرو چمان اوزره.

خرد مفتون اولور نقش بهار و رونق باغه؛
نظر حیران قالیر آثار صنع مستعان اوزره.

جهان آرایش ازهار گلزاریله نازنده؛
زمین فیض لطافتله سپهره امتنان اوزره.

نسیم اول دگلو جانبخش وحیات افزاکه هردمده
دم عیسی ایله دعوای بحث وامتحان اوزره .
صبا گرد گلستانیله وارسه باغ رضوانه
عبیر افشان اولور پیراهن حورجنان اوزره .
یا رضوان بحث ایله گلسه تماشای گلستانه
كوروب ترجیح ایدر باغ بهشت جاودان اوزره .
یاراشدی اول قدر موج مسلسل آبه، کیم ویرمز
او حسن زلف پرخم سینهٔ سیمینبران اوزره .
ایدر شاه بهارك درهم بی سکه‌سن جاری،
دوکر ازهار بادامی صبا آب روان اوزره .
دیزلدی قطرهٔ شبنم سراپا برك سوسنده
قطار جوهر معنی کبی تیغ زبان اوزره .
دکل شبنم شرار آه بلبلدرکه چیقدقجه
دوشر کسب رطوبتله هوادن گلستان اوزره .
دونر بر حافظ محفل نشین نغمه پردازه
سر آغاز نوا ایتدکجه بلبل آشیان اوزره .
فراز گلبن بر ژاله‌دن گل کوستر روین
شه عالم کبی تخت مرصع نردبان اوزره .
او شاهنشه‌که واجبدر ادای خطبهٔ نامی
خطیب منبر صف نماز قدسیان اوزره .

او شاهنشه‌که نقش خاتم اقبالیدر سکه
زر خورشید عالمتاب وسیم اختران اوزره .
اوشاهنشه‌که خاك راهی افسر، سنکی گوهردر
سرجمشید عالمگیر وتاج خسروان اوزره .
همایون پایه سلطان احمد عادل‌که دوشمشدر
ظلال سایبان دولتی کون ومکان اوزره .
جهانبان قدر قدرت‌که خورشیده اولور ثانی
نشان داغ فرمانی جبین آسمان اوزره .
خداوند هما همت‌که دنیا دست جودنده
بر آوج خار وخسدر بر محیط بیکران اوزره .
دکل‌باران وموج، افراط احسان دل ودستی
ایدر گریان‌ولرزان ابری‌بحروبحری‌کان اوزره .
نه دریاکیم اسم همتیله جوش ایدر آبی
گهر افشان اولور امواجی‌فرق‌فرقدان اوزره .
گر اولسه منتشر فرمان عدلی کوه وصحرایه
اویور آهو بره زانوی شیران ژیان اوزره .
نوله دریاکبی عسکر چکوب دنیایی فتح ایتسه
یورتسه حکمنی باشدن باشه ملك جهان اوزره .
سکندردرکه هفت اقلیمه برسیلاب ایدر جاری
سلیماندرکه فرمانی رواندر انس وجان اوزره .

او خسرو درکه شبدیز جهانگرد جلالینه
جلاجلدر کواکب سینه بند کهکشان اوزره .
شه والا مکاندرکیم بو نیلی قبهٔ عالی
اوتاغ سبزیدر صحن فضای لامکان اوزره .
فلك بر سایباندر پیشگاه چتر جاهنده
کولش برفلکهٔ زردن ستون سایبان اوزره .
جهانده قالمدی برعقده دیردم دور لطفنده
گرهلر کورمسهم گرزلف پرچین بتان اوزره .
کورهیدی جوهر شمشیرینی گر غمزهٔ دلبر
غمندن دخی تیغ آصمازدی طاق ابروان اوزره .
اولوردی رهگذار باده بر سد روی دریاده
چکلسه پیکر کوه وقاری بادبان اوزره .
صانورلر صبحه چیقمش افتاب عالم آرادر
کورنلر تاج زرله اشهب چابك عنان اوزره .
او عالمگرد ره پیماکه دور لامکان ایلر
قلم نقطه قونجه مرکز نون مکان اوزره .
جهان پرگرد اولورکن جنبشندن سرعت سیری
قوماز توز قونمغه پیراهن برکستوان اوزره .
او دکلو جست وچابکدر او جسم کوه پیکرله
که جولان ایتسه طویماز چشم مور ناتوان اوزره .

ايا خاقان دين پرورکه دهر ايام عدلکده
ايدر خنده زمان دولت نو شيروان اوزره ،
سوزم هردم بودر عجز ونيازيله جنابکده
يوزم فرش ايلدکدن صکره خاك آستان اوزره ،
که بن قنده ادای مدح سلطان جهان قنده ؟
نيچون حدم بيلوب مهر سکوت اورمام دهان اوزره !
نه دکلو دعوئ نظم ايلسه‌م زيرا نه ممکندر
که حق اثبات ايده‌م مدحيله شاه نکته‌دان اوزره .
خصوصا اول سخنپرداز استادم که اشعارم
بازار مشکلپسندان جهان اوراق جان اوزره .
بنم اول شاعر ساحرکه طبعم سحرله گاهی
معانی يرينه درلر ديزر سلك بيان اوزره .
چکردم تار زلف زهرهٔ زهرای گردونه
اگر ديزسه‌م در شهوار نظمم ريسمان اوزره .
نيجه بيك واردات آمادهٔ تحرير اولور دلده
اولنجه سايه گستر کلك چالاکم بنان اوزره .
يازارکن نقش روی بکر فکرم فرط عصمتدن
چکر برپرده حيرت ديدهٔ صورتگران اوزره .
ايدر ابکار مضمونی احاطه شعر رنکينم
قزل والا نتق کبی عروس دلستان اوزره .

قو لانی، صدقله طورمه، دعالر ایله، ای نفمی

دعا نظم اخرنده فرض اولور نظام آوران اوزره .

نته کیم هر درخت بر شکوفه شاه نوروزك

قوره چتر سفیدن صحن باغ وبوستان اوزره .

بوله ذات شریفیله سریر سلطنت رونق؛

اوله دورنده خلق آسوده دهر امن وامان اوزره .

[بحر هزج : مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

عبیر — بر آز مسك ایله کوزل قوقولو اشیای سائره‌دن یاپیلیر بر ترتیب. سوسن — صوصام دینیلان چیچکدر (حبوباتدن اولان سیسام دکل) . آهو بره جیلان یاوروسی . شبدیز — قاره یاغز آت . ایران قدیم حکمدارلرندن خسروك بو اسمده اولان آتی . جلاجل — جلجله‌لر، اوفاق بولارکه اونکله طلس وامثالی اوزرینه نقوش ایشلنیر. چتر — کونشلك . شمسیه . ملکه — (فالك ضمه وکسره‌سیله) ایپلك ا کردکاری بکاك باشنده‌کی آغیرشاق ، مدور شی. بو نصبده‌ده ستون باشلغی معناسنه استعمال اولنمشدر . برکستوان — حرب زماننده آتلره کیدردکاری بر نوع کیبم . برهان قاطع ترجمه‌سی چوقال ، کسمه ، یانجق اولق اوزره قید ایدیور .

٥

نعت حضرت پیغمبری

سپهر اریکه شهانشه، خدیو عرش اورنك،
شه سروش سپه، خسرو فرشته‌جنود؛
حکیم صحبت خاص سرادق جبروت،
ندیم پرده سرای محبت معبود؛
شرفپذیر مقدس مقام قربیت،
سریرگیر معلا نشیمن محمود؛
امین ملك نبوت، مدار ختمیت،
امان هول قیامت، ضمان رأفت وجود؛
خطیب منبر طه، مخاطب یس،
ادیب مکتب اوحی، مقرب مودود؛
مآل جوهر و اعراض خطهٔ ناسوت،
مهینه علت تکوین وهست وفطرت وبود؛
نبی افضل واکمل، محمد مرسل،
خجسته ذات مبجل، خلاصهٔ وجود؛

شرفپذیر رسالت ، كه ذاتیدر مطلق
مقیدات شئون بدایه‌دن مقصود .
او شهریار سریر بقاكه یوقدر آنك
قلمرونده ثغور وممالكنده حدود ،
بواردوگاهه كاوب قونمسه قورلمازدی ،
شو نه خزینه اوتاغ مقرنس مشهود .
بلند پایه معظم سریر لولاكا ،
ایا گزیدهٔ مخلوق وزبدهٔ مولود ،
مدامكارهٔ سهو وخطایه ذاتكدر
كفیل لطف وضمین كرم دم موعود .

[بحر مجتث: مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلن]

سروش — ملك . سرادق — سراپرده معربی . مهینه — (كسر میم ایله) بیوك . مقرنس — اوزری نردبان هیئتنده چاتمه اولان قبه .

٦

توحيد وتمجيد باری

ای مونس اهل ذوق یادك ،
ابواب امل كلیدی آدك !
ای كنج عطا طلسمی اسمك ،
سن كنج نهان، جهان طلسمك !
ای جودی وجود كونه واهب ،
ذاتی كبی اعترافی واجب !
ای پرده كش رموز مبهم ،
مستحفظ انتظام عالم ،
ای نقش طراز صفحهٔ خاك ،
صاحب رقم خطوط افلاك ،
ای مبدأ فیض آفرینش ،
سندن روشن چراغ بینش !
ای سر وجودك امر معلوم ،
موجود همین سن، اوزكه معدوم !

ای یدی(١) گل و طفور گلستان
فیض کرمکله سبز وخندان ،
ای واری یوق ایلین ، یوقی وار ،
یوق وارلغکده ظن وانکار !
ای شاهد غیب پرده داری ،
فدرك كل معرفت مداری ،
ای عالمه فیض جود سندن ،
خلقه شرف وجود سندن ،
ای شمع ازل فتیله سوزی ،
بزم ابد انجمن فروزی ،
ای شبه وشریکدن منزه ،
سر ازل و ابددن آگه ،
ای بار خدای عالم آرای ،
تحسین ایشکه همین اوله رای! (٢)
احسنت زهی حکیم کامل ،
نه شکر اوله صنعکه مقابل ؟
فطرت رقمن چکن زمانده ،
حقا که بوامر « کن فکان » ده

(١) بزم شیوه‌سنه مغایر اوله‌رق مشدد اوقنور .
(٢) عوالمی بوقدر بدایعله تزین ایدن صانع حکیم ، اثار صنعنه قارشی انسانلرك فکر ورأیی انجق تقدیس وتحسیندن عبارتدر .

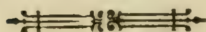
حکم ایتدك کیم نه اوله احوال،
نه صنع ایله چیز کنه(۱) مه وسال
دوران نه زمانده اوله آخر،
هر دورنده نه اوله ظاهر.
نیجه اوله فرد نسل آدم،
هر فردی آنك نه ایده هردم؟
اشیاده چوق ایتمزم(۲) تفکر،
سندن بکا در همین تحیر! (۳)
اما چو سنکا قدیمدر ذات،
ادراك سنکا یترمی؟ هیهات!
ادراکمزه کمال حیرت
توحیدیکه بسدرر دلالات!
اندیشهٔ ذات قیلمك (٤) اولماز،
بیلمك بویترکه بیلمك اولماز.
اول دمکه اوروب بنای محکم،
چکدك رقم نظام عالم،

---

(۱) چیز کینمك (کافك کسره‌سیله) دولاشمق، دور ایتمك. بزم ترکجه‌مزده غیر مأنوس.
(۲) ایتمم، بزم شیوه‌مزجه «مجبور».
(۳) بکا حیرت انجق سندندر. بزم شیوه‌مزه کوره «بکا سندندر» یاخود «سندندر بکا» دیمکدر.
(٤) قیلمق.

حقا که خوش انتظام ویردك ،
آرایشنی تمام ویردك ،
ایتدك کرکین کر آز و کرچوق،
برنسنه کرکلی یوق که اول یوق! (۱)
بر نوع ایله ایلدك مهیا ،
کیم کلدی قصوردن مبرا !
اشیاده اکرچه راز چوقدر ،
اول کیم اوله رازك آنده یوقدر . (۲)
اشیا نیجه‌سندن اولسون آگاه!
القدرة و البقاء لله !

[بحر هزج : مفعول مفاعلن فعولن]

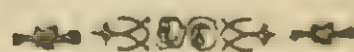
(۱) نظام وانتظام عالمی اقتضا ایدن اموری — درجهٔ لزومنه کوره — آز وچوق اوله‌رق ترتیب ایلدك. لزومی اولان هرشی خلق بیورلمشدر .
(۲) اشیاده برچوق حکم وحقایق واردر، لکن حکمت وحقیقت الهیه‌یی عقیله احاطه‌دن عاجزدر.

٧

خاطرهٔ بدر کبری

پیش چشممده در اول جند جهانگیر هنوز ،
گوش جانمده در اول غلغل تکبیر هنوز !
آره‌دن بیك بوقدر سال مرور ایتمشیکن
دل حساسمده حاکمدر او تأثیر هنوز !
سیف اسلامه دکل صاعقه تعبیری سزا ،
اویله بر صاعقه ایندیرمدی تقدیر هنوز !
نظم قرآن کبی ای انجم رخشان هدی (١)،
سزی استاد فلك ایتمدی تنظیر هنوز !
بی بصیرتلر ایدرلر سزه اسناد افول ؛
ایدییور شعشعه‌کز عالمی تنویر هنوز !

[بحر رمل : فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن]

(١) برحدیث شریفه اشارتدر .

٨

عساکر نصرت مآثر حضرت پادشاهینك اوصاف برکزیدهٔ بسالتنه دائر

اولور مداحی عالم : نه عسکردر بو عسکر !
قالیر حیرانی آدم : نه جوهردر بو جوهر !
ییقار، چیکنر قلاعی ، سرر اعدایی خاکه
هجوم وصولتیله مثال شیر و اژدر .
یانار طاغلردن اولسه تحصنگاه دشمن
اولور برحمله‌سیله باصلمش خاك اسمر .
دییوب ده « الله الله ! » جهاده عزم ایدنجه
نه طوپدن خوفی واردر، نه استحکام دیکلر.
غلو شدتندن بتون ایکلر صحاری ،
غریوی عکس ایدوب دیر جبال « الله اکبر ! »
شهید اولمق ، یاغازی ، بودر مقصودی انجق ؛
بومقصد وارکن آنده نصل اولماز مظفر ؟

نه دهشتبار هیبت آلیر که حرب ایدرکن
قاچار پیشندن اعدا همان لشلاش، ابتر.

دم آسودگیده برر آهوی معصوم،
دم هیجاده لکن برر شیر جگردر.

بهادر قهرمانلر که کوردکجه شدائد
اولور بازولرنده صلابت، قوت اوفر.

نه‌در رجعت؟ بو بیلمز وغادن: اولسه حق
کان هرفرد دشمن قودورمش بر غضنفر.

هلال ونجم غرا طوغار توأم شفقدن
نه خوشدر رایتنده اوموج برق احمر!

متانتله شجاعت بوجیشه رمح وشمشیر،
حمیتله دیانت بوجیشه زره ومغفر!

سیوف برق پوشی نصل علوی‌ده مدهش
صفوف پرخروشی نصل مدهش‌ده دلبر!

نه طینتدر بوقوم نجیبه خاص طینت
که ایتمش دست قدرت مکارمله تخمر!

وفا، صدق وصداقت بوجنده شان وشهرت
ادب، ناموس وعفت بوجنده زیب وزیور.

جهانده خصلت اولماز بو خصلتدن مبارك ،
بشرده فطرت اولماز بو فطرتدن منور .

شکار خاصی اولمش بو ضرغامك ازلدن
عقاب تیز نصرت ، اوصید آتشین پر .

نه وار عثمانلیلقده سزکله منکشفدر ؛
تعالی ایتدی شمدی او فخر و شان اشهر ،

اوت عثمانلیلقدن بیوك بر پایه یوقدر ؛
یاشا ای نام عثمان ! یاشا سن تا بمحشر .

بو نسل پاکك اولسون الٓهی هر بری بیك ؛
او بیکلردن یتشسون نیجه یوز بیك دلاور .

[بحر هزج : مفاعیلن فعولن مفاعیلن فعولن]

رمح — (رانك ضمه‌سیله) مزراق . عقاب — (عینك ضمه‌سیله) طاوشانجیل قوشی .

٩

روضۂ مطهرۂ حضرت نبوی وصفنده‌در

بارك الله ای مکرم روضۂ فخر جهان!
لوحش الله ای معظم مسجد عرش آستان!

روضه اما خاردر نسبتله برك وبارینه
شعلۂ نخل تجلا، ورد باغ لامکان.

مسجد اما قبله‌گاه کعبه‌در کیم بابنك
سده‌سی محسود جنت، طاقی رشك آسمان.

بر گلستان صفادر هر مقدس طرحی کیم
روزگار ایلر هزار عدنه خاکن ارمغان.

بر ریاض فیض باریدر که خاك اقدسی
فخر ایدر عرشه وجودیله آتك بو خاکدان.

غنچۂ نکهت فشانی لالۂ داغ درون،
جدول آب روانی سیم اشك عاشقان.

شعلهٔ مشکاتنه پروانه جان جبرئیل
آب فیض آیاتنه دیوانه روح قدسیان.

ریزه ریزه جوهر جان خلائقدر بتون
ساحه‌سنده پایمال ناس اولان ریك روان.

جامع حکمت که طاق کوشهٔ محرابنه
سجده‌دن رفع سر ایتمز ابروان دلبران.

ارتفاع منبرین قطع ایده‌مز روح الامین
پایه پایه قیاسه افلاك وعقولی نردبان.

صان درخت طوردر هر بر منار زر کمر
کیم ویرر عشق اهلنه نور تجلادن نشان.

قبهٔ خضرا دکل، نو غنچهٔ لاهوتدر
کیم یوزندن برق اورر نورمبین‌مستعان.

فرقی اولدر شانـنك محشرله جمع وانتشار
آنده برکز، بونده اون دفعه اولور کونده عیان.

روزنا روزنلرنده جام بلوری دکل
مردم چشم ملائك قات قات اولمش نردبان.

هر مؤذن آنده بر نو بلبل شوریده در
کیم گل فردوس ایدر آوازه‌سن منگوش جان.

سینه چاك ودلپریشان اولدیلر چاروینه
رشکدن کوکلم کبی هپ زلف حورای جنان.

چورهٔ سطحنده روشن قبه‌لرمیدر ، یاخود
لجهٔ انوار قدرتده حباب بیکران .

دود آهی زر کلاهندن رهین عرش اولور،
صانکه روح مولویدرهر فروزان شمعدان.

یا دکل شمع فروزان، لالهٔ لشکفته‌در
دست بیضای کلیم اللهدن اولمش عیان.

طبع بیماره هواسی مغز انفاس مسیح،
علت عشقه لقاسی مایهٔ روح روان .

هر حمامی غبطه‌ساز طوطیٔ گویای قدس،
هر رخامی رشك مرآت شه خاورستان.

خاکنك هرذره‌سی جاندن عزیز اولسه نوله ؟
آنده ساکندر جناب سید کون ومکان.

اول شهنشاه سریر عالم تفرید کیم
عقل اولدر عصا برکف درنده پاسبان .

اول خداوند عظیم الخلق کیم وصافیدر
ذات والاشانك ذات جناب مستعان .

بویله ضبط ایتمش کوروب اوصاف عالی شانی
لوح محفوظ خداده خامهٔ معجز بیان:

پادشاه لی مع الله افسر وسلطان دین
شهریار ماسوا چاکر، نبی انس وجان،

سید افخم، نبی محترم، فخر امم،
اول عالم، رسول اکرم آخر زمان.

احمد مرسل، امام انبیا کیم ذاتیدر
وجه پاك حقه هم آینه هم آینه‌دان.

قبضه‌دار قاب قوسین او ادنی کیم دیکر
رب عزت ناوك ابصارینه وجهن نشان.

برحقیقتدر که آب جوهر ماهیتی
قیلدی آنکله تعین نور ذات مستعان.

ناره تأثیر ایتسه فیض آب لطف مشربی
اخکر سوزان اولور تخم حیات جاودان.

آبه ایصال حرارت قیلسه اما شهرتی
برق اورر هرقطره‌دن بیك کورهٔ آتش فشان.

اولسه گر دشت عدم پیما نسیم مکنتی
هربیابانی قیلار ملك وجوده کلستان.

قیلسه گر برعندلیبه گلشن لطفن مائب
ناله‌سی ایلر قضایه بیلك خطاب امتحان.

شویله‌در تأثیر فیض آفتاب عدلنك
هانکی ملکه دوشسه انواری ولور بی امتنان:

خرمنه حصن حراست شعلهٔ شمشیر برق،
شمعه فانوس عنایت صدمهٔ باد وزان.

ظن ایدرلر شیوهٔ چشمان ومژگانن کورن
سر حکمت درکمین ونور قدرت درکمان.

یا رسول‌الله، جمال باکمالکدر سنك
آفتاب بی زوال ونوبهار بی خزان.

سنسك اول پیغمبر آخر زمان کم ذات حق
رحمةً للعالمین ایتمش وجودك بی گمان.

نور دیدارك چراغ بزم خاص کبریا،
خط رخسارك رموز سورهٔ لیل ودخان.

خاك کویك چکسه برچشم علیله روزگار
برق اورر آیینه‌سندن صورت راز نهان.

حسرت برك لبکله اولسه چشمم گریه‌ناك
لعلدن تشکیل ایدر اشکم هزاران بحر وکان.

بر نگاه مرحمتله بك دل ویرانی
انتظام حالله رشك ایلسون باغ جنان.

سوز تمام اولدی یترارتق دعا هنگامیدر
ایله دامان نیاز والتجایی درمیان.

تار یاض هفت طرح خانهٔ بالای چرخ
غنچهٔ مهرین قیله دستار زیب آسمان .

تا حریم مسجد پاینده‌ٔ قرب قبول
اوله صدر محفل آه وانین عاشقان.

نور ذاتیله منور ایلیوب حق روضه‌سن
مسجد پاکن قیله روشن مطاف قدسیان.

[بحر رمل : فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

لوحش الله — لااوحش الله ، جناب حق ایحاش ایتمسون دیمکدرکه مبارك اولسون یرنده قوللانیلیر . سده — قپو اشیکی . حمام — کوکرجین .

۱۵

« ذات النطاقين » دن

بنت صدیقه طینت صدیق (۱)
ام ابن الزبیر صدق رفیق،
آگهی پرور بدیعه نما،
حضرت مفخر النسا اسما
سنهٔ اولین هجرتده
« طیبه » ده برشرفلی ساعتده
ایتدی برطفل خوش لقا تولید
کلدی اسلامه انبساط جدید .
عرض شکران ایدلدی خلاقه
بانك تکبیر ایرشدی آفاقه،
طور سینه اولان نصیبه یاندی کلیم
دیدی مژده ای صاحبان قلب سلیم،

---

(۱) حضرت صدیقك صدیقه طینتلی اولان قیزی .

ایشکز اشرف الامور اوله‌جق،
اوده اعلای نام اقدس حق .

بن‌ده اولسه‌م محمدی اولورم،
ناشر فیض سرمدی اولورم.»

الله الله او دلنشین تکبیر
ایلدی موسویلری دلگیر؛

چونکه اولجه کاهنان یهود
ایدوب اظهار مقتضای جحود

دیدیلر صورت کهانتده:
«منقطعدر خلف بو امتده»

بو سوز ایتمشدی مؤمنینی غمین؛
کلدی امداده لطف رب معین.

قول حسادی ایلیوب ابطال
اهل ایماندن ایتدی رفع ملال .

متولد اولنجه عبد الله (١)
او کروهك وجوهی اولدی سیاه .

(١) عبد الله ابن زبیر حضرتلری

حقك البته قولی ثابت اولور
طفل ساکت دلیل مسکت اولور.

اولەرق بر بیوك نشانهٔ خیر
قیلدی شاد اهل حقی ابن زبیر.

دیردی گویا او مژده بخش کمال:
«مسلمانلر سزی کدر استقبال،

ای خدا جندینك مقدمەسی،
نه دیمکدر یهود شرذمەسی؟

سزه اقوام سد راه اولەماز،
کیمسەلر رهزن اله اولەماز.

قالسه باطل عجبمی بی رونق؟
کلدی وقت ظهور «جاء الحق»

«زهق الباطل» اولدی ایشته عیان،
قالدیمی حکم قول موسویان؟

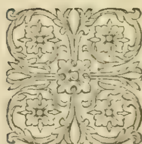
حقه رب محمد مدنی
بر دلیل مجسم ایتدی بنی.

زادهٔ فیض بی‌تناهی یم،
سزه بر مژدهٔ الٰهی یم.

نظرمده جهان سرور آباد
ملتم پر امید، کوکلم شاد.

شاکر لطف مستعان اولەلم،
ناصر سرور جهان اولەلم.»

[بحر خفیف : فعلاتن مفاعلن فعلن]

١١

كبوتر

اوچدقجه خیال یار کوزده
آرامه بولوب مدار سوزده

شهدانهٔ دیدهٔ ترمله
مشغول اولورم کبوترمله.

براویله انیس جان بولنماز،
اما اوده هرزمان بولنماز.

ترك ایلمش ایشته آشیانی
خاکی ایکن اولمش آسمانی.

پیرودر اووحشت اعتیاده
نور نگهم اوچار هواده.

هرهانکی طرفده اولسه مطلوب
اولمازمی نظر اوسویه مجلوب؟

انظاردن آرزو عياندر
افكاره دو ديده ترجماندر.

عرض ايليور اول لطيف پيكر
هر بر سوزيلشده لطف ديگر.

دل شوق ايله اوينايور يرندن
آواز لطيف شهپرندن .

اوچسون ديئم ، ايسترم كه اينسون
انسانه فرشته ايندى دينسون.

وار وجهى اگر ديسه‌م ملكدر
اما شوده واركه يك دونكدر .

كل دانه‌يه قاچمه اى كبوتر
حيرانكى صانمه دام گستر .

اولدك ينه بغتةً پريده
بوندن نه چيقار آنور ديده؟

دانه‌م سنى صيد ايچون دكلدر،
كل كل! بو بر آرزوى دلدر.

دوشسه‌ك بيله دامه ايلر آزاد
بر بشقه روشده‌در بوصياد.

کوکلم سکا بسته اولدی بی دام
صیاد سن اولدك ای خوش اندام!

سن اولمه‌دن آشیان رسیده
کوکلم نصل اولسون آرمیده؟

آتش کبی سومه اعتلایی،
کل اولمه، آسودیکم! هوایی.

قوندی سر بامه، بارك الله
تکرار هوالنیرسه ایواه!

اوچمق ایچون اولمسون بهانه
گاهی او بانشلر آسمانه؟

ای صنع صفا فزای بیچون
دل اولدی تنزلکله ممنون.

ارباب حقیقتك هماسی،
سودالی طبیعتك صفاسی،

بندن متوحش اولمه اویله،
کل، کز آزاجق یانمده شویله!

طبعمده‌کی ذوقی وشوقی تام ایت
مفتون خرامکم، خرام ایت!

اولدم بن او خوشخرامه مائل
طاوسه طوتارمی یم مماثل ؟

بر کره باقك نصل سبکروح
معذورم اولورسه نجه ممدوح .

سیر ایله شو گردن بلندی
سومزمی کوکل بو شهلوندی؟

رفتارینه دقت ایت نه موزون ،
شاعر بوکا اولماسونمی مفتون ؟

تویلرده باقك شو انتظامه
شایسته دکلمی ابتلامه ؟

توزلق ایله توز مشارك اولمش ،
پوشیدهٔ پای نازك اولمش .

فیضیله طبیعتك دونانمش
هر بر تویی نور ایله بویانمش .

باقدکمی رفیقه سنده نازه ؟
باق ، باق ، بریکنده اهتزازه !

مردانه مروره باق یانندن
باقماز بیله کچسه چاق یانندن .

اما متعاقباً‌ده ناچار
سودازده وار بر دونش وار .

یاره طوقنور خدا نکرده ،
بالك نه سورورسك اویله یرده ؟

شوق اولملیدر سبب بوحاله
توزلاندی یازق اوپروباله !

ارباب نظر سووب اوپرلر
یرلرده سورنسون اوپرلر!

سیر ایله ترقیٔ نشاطی
کوسترمه ده سرّ ارتباطی .

هوهویه کیرشدی عاشقانه
قیدنده دکلدر آشیانه .

مادام که مطلق العناندر
آواره‌یه هر یر آشیاندر .

هوهولری آه پك درونی
عاشق بکنیر بو ارغنونی .

باقدقجه بوصنع برکماله
شاهین قضا کلیر خیاله .

کوکارده کزن او بال منقوش
برکون اوله‌جق زمینه مفروش .

[بحر هزج : مفعول مفاعلن فعولن]

١٢

اجداد مکارم نژاد حضرت شهنشاهیدن فردوس آشیان
سلطان احمد خان اول حضرتلری وصفنده بر قصیده‌دن

هر معنیٔ لطیف ـ که جاندن نشان ویرر ـ
تعبیر ایدنجه طبع آنی نظمه جان ویرر .

هر نظم دلفریب ـ که بندن صدور ایدر ـ
لفظی جمال شاهد معنایه آن ویرر .

هر نکتهٔ خفی ـ که کلامده درج اولور ـ
مضمونی دست خامه بر داستان ویرر .

اول سحر ساز معجزه گویم که نطقمك
فیضی دوات وکلکه زبان ودهان ویرر .

اول ناظم لآلیٔ نظمم که شعریمك
رشکی جاده طبع جواهر فشان ویرر .

پاکیزه گوی نادره سنجم که هر سوزم
شهنامهٔ بلاغته حسن بیان ویرر .

وصاف محتشم سخنم که قصائدم
شاهان جم شکوه جهانبانه شان ویرر .

طبعم عروس معنی‌یه مشاطه لق ایدر،
اندیشه‌م آینه، قلمم سرمه‌دان ویرر.

خامه‌م که نظممی ایدر احیا مداد ایله
آب حیاته رشحه‌سی روح روان ویرر.

§

جمشید کامران که سوار اولسه رخشنه
دارا طوتار رکابنی، خسرو عنان ویرر .

خورشید زر فشان که کفی فیض جود ایله
دهره غنای ماحصل بحر وکان ویرر .

دوری زمان احمد مختاری آکدیرر؛
شمشیری ذوالفقار علیدن نشان ویرر .

ای داور زمانه ــ که آب عدالتك
ملك جهانه رونق باغ جنان ویرر ــ

چوق دولتكده شاعر ساحر بيان، ولى
داد ادايى نفىء شيرين زبان ويرر .

لطفك اولورسه كر سخن پست پايه‌سى
نظمم بلند محتشمه كسر شان ويرر.

سوز بر متاع فاخر كميا بدر، ولى
اكا رواجى لطف شه نكته دان ويرر .

[بحر مضارع : مفعول فاعلات مفاعيل فاعلن]

١٣

معراجيه

برشب که سرای ام هانی
اولمشدی اوماهك آسمانی .

اول ليله ايچون سپهر گردان
ايتدی نيجه بيك صباحی قربان

چون آب حيات اوشام انور
رنكی سيه ايدی موجی اخضر .

ابر آور اولوب بهار ناسوت
جوش ايلدی سبزه زار لاهوت .

سرچشمهٔ خضر اولوب هويدا ،
ارواح بقايه اولدی اروا .

ظلمات چكوب سرادق غيب ،
سر سويلدی ماهه مهرلاريب .

تا مهر ایده ماهه عرض دیدار
ظلمات خفایه کیردی انوار .

انوار ایله کائنات طولدی ،
ایشته بوکیجه صباح اولدی .

شوق ایلدی مهری پاره پاره،
شئلندی مشاعل ستاره .

برخرمن نور اولوب نه افلاك
خورشیدی قپاندی پرتو خاك .

برفیض ایرشدی بو زمینه
کیم اولدی سرای آبکینه .

گر ایتمسه مهر ومه تقدم
شبنم یرینه یاغاردی انجم .

انوار ورودی کائناتی،
روشن کورر اولدیلر حیاتی.

برق اوردی اوشبچراغ نایاب
محو اولدی هپ آفتاب ومهتاب .

برخرمن ایدی نجوم پرتاب
خورشید ومه آنده گرم شبتاب .

آيينهٔ نور اولوب شب تار
يار ايلدى ياره عرض ديدار.

كوندردى خدا ايدوب مشيت
جبريل امينى پيك دعوت .

هرگه كه اينردى آسماندن
صان عرشه چيقاردى خاكداندن .

تبشير قيلوب سروش اعظم
ديدى كه : « ايا رسول اكرم ،

آدين قوديلر براق يكتا
كلدى اياغيكه عرش اعلا .

ايله گذر عرش وآسمانى
محزون بيورمه لامكانى ! »

اول مقصد كن فكان ايجاد
فرمان خدايه اولدى منقاد .

هرشى اولور اصلنه شتابان
چيقدى ينه آسمانه قرآن .

[بحر هزج : مفعول مفاعلن فعولن]

ام هانى — امام على كرم الله وجهه حضرتلرينك قزقرنداشلرى

كنيه‌سیدر. مشار اليهانك اسملری فاخته‌در . حضرت پيغمبر صلى الله عليه وسلم معراجه ام هانی خانه‌سنده بولندقلری بر کیجه تشریف بیورمشلر ایدی . هانیٔ لفظنك معناسنی قاموس ترجمه‌سی شـویله قید ایدیور : «الهانیٔ . خادم وخدمتکار معناسنه‌در . ابن اثیرك بیاننه کوره اعطاء معناسنه اولان هنأ لفظندن مأخوذدر . کویاکه مخدومنه نفسنی اعطا ایلمشدر.»

١٤

« حلیهٔ خاقانی » دن

هیبت دبدبهٔ کوس نبی
کسدی عرق نسب بولهبی .

اول مه چارده « ثم دنی » ،
افتـاب افق « او ادنی » ،

مست مدهوش می ناز جمال ،
شمع فانوس شبستان وصال ،

حاصل حوصله آموز فلك ،
کامل معرفت اندوز ملك ،

رافع رایت دین وایمـان ،
ناظم سلسلهٔ امن وامان ،

شاه کونین ، امام الحرمین ،
نور بی شین ونبی الثقلین .

باشنه کیدی « لعمرك » تاجن
الدی معمورهٔ علمك باجن .

ذاتنك قوت استعدادی
اولدی احیاسنه کونك بادی .

کلدی اول فارس شاه لولاك
قویدی اتشکدهٔ فارسه خاك .

سرنگون ایلدی سرکشلری هپ
نابدید اولدی صنادید عرب .

توغ دین ایتدی صفا ایله خرام
ایردی عیوقه لوای اسلام .

چرخه عکس اولدی اودم ماه کبی
لمعهٔ مشعلهٔ مطلبی .

نیجه تعریف ایدهیم اوصافك
نیجه شرح ایلیهیم الطافك .

سنی حق آینهٔ ذات ایتدی ،
ذات یکتاسنه مرآت ایتدی .

مور مدح ایتدی سلیمانی ، بنم
شرم جرمدن آچلماز دهنم .

[بحر رمل : فعلاتن فعلاتن فعلن]

١٥

« حلیهٔ خاقانی » دن

اتفاق ایتدی بو معناده امم :
ازهراللون ایدی فخر عالم .

یوزینك خالص ایدی آغی آق،
رخلری صاف ایدی صافی صفق .

رنك رویی گل ایله یکدل ایدی
گل کبی قرمزی یه مائل ایدی .

قاپلامشدی یوزینی نور و سرور،
سورهٔ نور ایدی یا مطلع نور .

مصحف حسن ایدی اول وجه جمیل
خط رخساره سی نص تنزیل .

کون یوزندن اوتانوب آب حیات
مسکنن ایتدی ورای ظلمات .

وجه براقنك اصحاب صفا
حرتی غالب ایدی دیرحق .

کوکده اولمشدی اونور رنکین،
شمع جمع حرم علیین .

اوکا ویرمشدی کمال زینت ،
کاتب چهره کشای فطرت .

عرق آلود اولیجق اول سلطان
کل بر ژالەیه بکزردی همان .

هم دیمشلردرر اشراف الحق ،
عارض پاکی عرقناك اولیجق ،

دانهٔ در کبی رویندە تری ،
خوش نما ایلرایدی اول کهری .

عطر خوبیله پر اولوردی مشام
بوی مشك ایدی یاخود عنبرفام .

ترلسه اول کل کلزار سرور
جوش ایدردی صانەسك قلزم نور .

نته کیم شعلهٔ شمع خاور ،
برق اورردی رخ پاکنده اوفر .

اولوب انوار رخی ایکی علو
در ودیواره صالاردی پرتو.

برك گل کبی اولوردی نیکو،
ترله‌دوکنجه اولوردی خوشبو.

دخی سیمای شریفنده آنك،
بیلنیردی فرضی اول جانك،

نور ایدی آینهٔ وجـه نبی
ظاهر اولوردی رضا وغضبی.

کندی نفسی ایچون اول پاك نسب
ایتمدی کیمسه‌یه عمرنده غضب.

اولمدی هرکز اولمل نایاب،
هیچ کیمسه‌یله جهانده شکراب.

[بحر رمل : فعلاتن فعلاتن فعلن]

١٦

چوجق سسی

نه‌در بو سس‌که بدیع و بیانی جرح ایلر ،
کولر قواعد صرفه ، قواعد نحوه ،
و یرر ادای فصاحت تنافر وحشوه
نه دیر که سهوینه دلبسته‌در بلاغتلر ؟

*

بو سس اگرچه رکیك وسخیفدر یکسر ؛
فقط رضا و یره‌من برلسان آنی لغوه ،
هپ امهات بلاغت قوشار آنی عفوه ،
بتون لسان ملائك ایدر آنی ازبر !

*

نه‌در بو سس‌که ایدر قلب مغبری تحریر
ایدر پیاله‌ٔ روحه اساله‌ٔ امید .
ملکلرك لکه سز نطقنی ایدر تقریر !

*

صماخ قلبمه یارسته نغمه‌لر کتیرر
بو صوت بلبل آنی ، بو صوت باغ نوید ؛
بو سس که برصاریشین ، دلربا چوجق سسیدر!

[بحر مجتث : مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلن]

١٧

حسن خلق

حسن خلقه دائر شمدی‌یه قدر پك چوق کیمسه‌لر سوز سویلمشلر ایسه‌ده بونلر حسن خلقك حقیقتنی دکل، یالکز بعض ثمراتنی کوستره بیلمشلردر .

برشیئك حقیقتی بیلندیکی حالده آثاری‌ده بیلنمك اسان اوله‌جغندن حسن خلق حقنده درمیان اولنان اقوال مختلفه‌یی نقل ایتمکدن حقیقت حسن خلقی بیان ایلمك البته اعلادر . بناءً علیه دیرزکه :

خُلق ایله خَلق اکثریا برلکده استعمال اولنان کلماندندر . مثلا « فلان آدم خلقاً وخلقاً کوزلدر . » دینیر . « باطناً وظاهراً کوزلدر . » معناسی قصد ایدیلیر . « خلق » ایله صورت باطنه ، « خلق » ایله‌ده صورت ظاهره اراده اولنور.

انسان مدرك بالبصر اولان جسدله مدرك بالبصیره اولان روحدن مرکبدر. جسدك ده ، روحك ده چیرکین ویا کوزل اولمق اوزره کندیلرینه مخصوص برر هیئتی واردر .

« خلق » ، روحده بر هيئت راسخه‌در . بو هيئتدن عقلاً وشرعاً كوزل عد اولنه‌جق افعال صدور ايلديكی صورتده اكا «حسن خلق» دينلديكی كبی افعال قبيحه صادر اولديغی حالده دخی « خلق سيء » دينيلير .

بوراده درت شی ملاحظه اولنور كه شونلردر :

١ — كوزل ويا چركين بر ايشی ايشله‌مك .

٢ — كوزل ويا چركين بر ايشی ايشلمكه مقتدر اولمق .

٣ — كوزل ويا چركين افعال هانكيلريدر بيلمك .

٤ — روحك جميل وقبيحدن بريسنه مدار ميلی اولان هيئتی .

خلق، كوزل ويا چركين برايشی ايشلمكدن عبارت دكلدر، زيرا آدم واردركه خصلت سخا ايله متصف اولديغی حالده ثروتجه اقتدارسزلقدن، ياخود بشقه برمانعدن طولايی اظهار آثارجود ايده‌مز . كذلك آدم واردركه خصلت بخل ايله متصف اولديغی حالده ريا طريقيله ، ياخود بشقه برسببله بذل نقد ومال ايدر.

خلق، كوزل ويا چركين برايشی ايشلمكه مقتدر اولمقدن عبارت دكلدر ، زيرا بواقتدار امساك واعطايه نسبتله مساويدر. برآدم فطرةً بخيل اولسه‌ده ، سخی بولنسه‌ده امساك واعطايه مقتدر اوله‌بيلير . امساكه اقتداری اولان بخيل عد اولنه‌ميه‌جغی كبی، اعطايه اقتداری اولانده سخی عد اولنه‌مز .

خلق، كوزل وچركين افعال هانكيلری اولديغنی بيلمكدن‌ده

عبارت دكلدر ، زيرا بيلمك ديديكمز شى كوزله‌ده چركينه‌ده وجه واحد اوزره تعلق ايدر .

خلق ، يوقاريده كوستر ديكمز درت شيئك دردنجيسى اولوب « روحك جميل وقبيحدن بريسنه مدار ميلى اولان هيئتى » ديه تعريف ايلديكمز معنادن عبارتدر . الحاصل خلق ، انسانك صورت باطنه‌سى اولان صورت روحدن بشقه برشى دكلدر.

يالكز كوزلرى كوزل اولوب ده بورنى ، اغزى ، ياناقلرى چركين بولنان برآدم حسن‌صورت ظاهره‌يه مالك صايبله ميوب بوحسنه مالك اولمق ايچون اعضاى مذكوره‌نك جمله‌سى كوزل بولنمق لازم كله‌جكى كبى باطنده دخى درت شى واردركه صورت باطنه‌نك حصول كمال‌حسنى ايچون‌ده اونلرك جمله‌سى كوزل اولمق لازم كلير .

حسن‌خلقك حصول كمالى باطنده‌كى بو اركان اربعه‌نك تناسب واعتدال حالنده بولنمسنه متوقفدر .

اركان مذكوره ديديكمز حالده بولنمدقجه انسان ايچون كمال حسن‌خلق ايله اتصاف مستحيل اولور .

او درت شى شونلردر :

١ — قوهٔ علم .

٢ — قوهٔ غضب .

٣ — قوهٔ شهوت .

٤ — بواوچ قوت اره‌سنده قوهٔ عدل .

قوهٔ علمك صلاحی اقوالده صدق وکذبی، اعتقاداتده حق وباطلی، افعالده جمیل وقبیحی صحیحاً فرق ایده‌جك برحالده بولنمسیله اولور.

قوهٔ علم بوحالده بولننجه آندن ثمرهٔ حکمت حصوله کلیر. حکمت ایسه « هرکیمه حکمت احسان اولنمش ایسه شبهه یوقدرکه خیرکثیره نائل ایدلمشدر » مآلنده اولان آیت جلیله‌دن دخی استنباط اولندیغی اوزره اخلاق حسنه‌نك اساسیدر.

قوهٔ غضبك صلاحی سکون و حرکتده قوهٔ علمدن حاصل اولان حکمتك تحدید ایلدیکی دائره‌دن خارجه چیقمامسنه توقف ایدر.

قوهٔ شهوتك صلاحی‌ده ینه حکمتك، یعنی عقل وشرعك تحت حکمنده بولنمسنه وابسته‌در.

قوهٔ عدل، عقل وشرعك زیر اداره‌سنده اوله‌رق غضب وشهوتك ضبطی خدمتنده بولنور.

عقل بر ناصحه بکزر. قوهٔ عدل آنك مالك اولدیغی قدرتدر.

قوهٔ عدل اجرا مأموری مثابه‌سنده درکه عقلك هردیدیکنی یرینه کتیرر.

غضب، کلب شکاری کبیدرکه راحت طورمق، صید آرقه‌سندن قوشمق خصوصلرنده مقتضای شهوته تابع اولمیوب ارادهٔ عقله مطیع بولنمق ایچون تأدیب ایستر.

شهوت ایسه اوزرینه بنیله‌رك آو آردندن قوشدیریلان آتی اگدیرركه نه پك سركش ، نه‌ده پك یاواش اولمیوب اعتدال اوزره حركت ایتمسی ایچون تربیه‌یه محتاج بولنور .

ایشته خصائل مذكوره هر كیمده بو وجه ایله تناسب واعتدال اوزره بولنورسه او آدم مطلقا حسن الخلق اولور .

اما یالكز بعض خصالی اعتدال اوزره بولنان كیمسه فقط او خصلتنه نسبتله حسن الخلق عد اولنوب علی الاطلاق حسن خلقه مالك صاییله‌مز .

قوهٔ غضبك حال اعتدالنه « شجاعت » ، قوهٔ شهوتك حال اعتدالنه‌ده « عفت » دیرلر .

قوهٔ غضب حال اعتدالی تجاوز ایتدیگی تقدیرده « تهور » نامی آلدیغی كبی كسب ضعف ایلدیگی صورتده دخی « جبن » نامنی آلیر .

قوهٔ شهوته دخی تزایدی حالده « شَرَه » ، تناقصی حالنده ایسه « جُمود » تعبیر اولنور .

ممدوح اولان — یوقاریده اشارت اولندیغی اوزره — ایكیسنك‌ده اعتدالیدر .

قوهٔ عدله گلنجه : آنده زیاده ونقصان تعبیرلریله ایكی طرف تصور اولنه‌ماز . آنك یالكز برضدی واردر . اوده « جور » در . عدل اورته‌دن قالقنجه یرینه جور قائم اولور .

كلمهٔ حكمته :

بونلك حال افراطنه ـ اغراض فاسده‌نك ترویجنده استعمال اولندیغی حالده ـ « جربزه » ، حال تفریطنه دخی « بله » دینیر . اصل حکمت ایکیسی اورته‌سی اولان حالدر .

ویردیکمز شو ایضاحاتدن اکلاشلمش اولملیدرکه امهات اخلاق حسنه شو درت شیدر:

حکمت، برحالدرکه روح انکله کافهٔ افعال اختیاریه‌ده صوابی خطادن تمییز ایدر .

شجاعت ، قوهٔ غضبك سکون وحرکتده ارادهٔ عقله منقاد بولنمسیدر .

عفت ، قوهٔ شهوتك تأدیب عقل ایله مؤدب اولمسیدر .

عدل ، برقوتدرکه روح آنکله غضب وشهوتی مقتضای حکمت اوزره حرکته مجبور ایلر .

ایشته بالجمله اخلاق حسنه بو اصول اربعه‌نك تناسب واعتدالندن حصوله کلیر . زیرا حکمتدن جودت ذهن ، حسن تدبیر ، اصابت ظن ـ شجاعتدن کرم ، وقار ، ثبات ـ عفتدن سخا ، حیا ، قناعت کبی حالات ممدوحه تولد ایدر .

عدل ایسه بونلری اعتدال اوزره طوتان قوهٔ جلیله اولدیغندن جمله‌سنك نکهبان شرفیدر .

امهات اخلاق حسنه ایشته بودرت فضیلتدن عبارت اولمسیله سائر کوزل خویلر هپ بونلرك فروعیدر .

بوفضائل اربعه‌ده کمال اعتدال درجهٔ علیاسنه وصول شرف

اعظمی انجق مکارم اخلاقی اتمام ایچون مبعوث اولان پیغمبر اکبر، افضل بشر افندمز حضرتلرینه میسر اولمشدر.

سائر انسانلر بو بابده درجات متفاوته یه منقسم بولنورلر. بر انسان بیان ایتدیکمز وجه ایله اعتدال اخلاق خصوصنده نه درجه مقارن ذات رسالتپناهی اولورسه اوقدر نائل قرب الهی اولمش اولور.

امام غزالی

۱۸

الحان شتا

بر بیاض لرزه ، بر دومانلی اوچوش
اشق غائب ایله‌ین بر قوش
کبی قار
کچن ایام نو بهاری آرار . . .
ای قلوبك سرود شیداسی ،
ای کبوترلرك نشیده‌لری ،
او بهارك بو ایشته فرداسی :
قاپلادی بر درین سکوته یری
قارلر
که خموشانه دمبدم آغلار !
ای اوچارکن دوشوب اولان کلبك ،
بر بیاض ریشهٔ جناح ملك
کبی قار

سنی صولغون حدیقه‌لرده آرار؛
سن آچارکن چیچکلر اوستنده
اوفاجق برچیچکلی یلپازه ،
نعشك اوستنده شمدی ای مرده
باشلادی پارچه پارچه پروازه
قارلر
که سمادن دوشر ، دوشر آغلار !
اوچدیکز، کیتدیکز سز ای قوشلر،
کوچوجك ، سر سفید باقوشلر
کبی قار
سزی داللرده ، لانه‌لرده آرار.
کیتدیکز، کیتدیکز سز ای مرغان ،
شمدی بوش قالدی سرتسر یووالر؛
یووالرده – یتیم بی افغان ! –
صوك قالان مائی تویلری قووالار
قارلر
که هواده اوچار اوچار آغلار!

دستکده ای سمای شتا توده توده در
برك سمن، جناح کبوتره سحاب تر . . .
دوك ای سما – روان طبیعت غنوده در؛ –

خاك سياهك اوستنه صافى شكوفه‌لر !
هرشاخسارشمدى ـ نه‌ياپراق، نه‌برچيچك ! ـ
برتودهٔ ظلال سيه‌رنك ونا اميد . . .
اى دست آسمان شتا ، طورمه ، طورمه چك
هرشاخسارك اوستنه برسترهٔ سفيد !

كوكلردن امللر كبى ويزان اوليور قار ،
هرسوده خيالم كبى پويان اوليور قار .
بر باد خموشك پر صاقنده اويوقلار
طرزنده طوزر بر اره‌لق، صكره اوچارلر،
صولدن صاغه، صاغدن صوله لرزان وگريزان،
گاه اوچه‌ده تويلر كبى، گاه اولمه‌ده ريزان،
قارلر . . بتون الحانى مزامير سكوتك ،
قارلر . . بتون ازهارى رياض ملكوتك . . .
دوك خاك سياه اوستنه ، اى دست سما دوك،
اى دست سما ، دست كرم ، دست شتا دوك :
ازهار بهارك يرينه برف سفيدى ،
الحان طيورك يرينه صمت اميدى! . .

[بحر خفيف : فعلاتن مفاعلن فعلن]
[بحر مضارع : مفعول فاعلات مفاعيل فاعلن]
[بحر هزج : مفعول مفاعيل مفاعيل فعولن]

١٩

بر « نعت شریف » دن

مرحبا ای خطهٔ وحیك شه داد آوری،
ای بهین مسند طراز دودهٔ پیغمبری .

مرحبا ای شاهد عصمتسرای ماغوی
کیم جمالك قرب او ادنایه ویردی زیوری.

سلسك اول اکسیر اعظم کیم حکیم لایزال
جوهرکدن ویردی ماهیاته فیض جوهری.

سنسك اول سرچشمهٔ رحمت که شوق وصلتك
آدم وحوایه ترك ایتدیردی حوض کوثری .

منتهای سر صنع کبریاسك کیم قضا
درك کنه فطرت ذاتکده اولدی سرسری.

پادشاه اصطفا تخت ومهلا جاهسك
کیم حریم دلی‌مع‌اللهِ‌ده کیدك افسری.

اولدك اول گلزارده گلچين رؤيت كيم آنك
خيره ايتدى ديدهٔ موسانى نور منظرى .

اولمسيدى نقطهٔ علم شريفك تا ازل
مبدأ علم اليقين وملشا دانشورى

منتج اولمزلر ايدى اشكال فن منطق
جوهر كل ايتسه ترتيبنده صورتگسترى .

ايتمسيدى عقد پيوند وجوده واسطه
ذاتكى اعيان اشيانك مفيض ومصدرى

جملهٔ امكانده گورمز ايدى چشم عقل كل
ازدواج نه پدرله چاركن مادرى .

بويله يازمشدر ازل لوحنده القابك سنك
دشت ملشئ قضانك خامهٔ چابكترى :

خاتم پيغمبران ، مختار رب مستعان ،
نور چشم كن فكان ، مدلول لفظ سرورى ،

(احمد) مرسل ، حبيب كبريا كيم ذاتيدر
انبياى صاحب العزمك مدار مفخرى .

پادشاه پرشکوه والضحی کیم ذاتنك
اولدی ارواح مجرد بندهٔ فرمانبری .

شهریار ملك اسرا کیم در ایوانه
اولەمز گلمیخ چرخلك آفتاب انوری .

زیور ایوان ختم الانبیایی کیم ایدر
چشم روح اللهی روشن سودهٔ خاك دری .

شاه لولاك افسر فرخنده موکب کیم آنك
روح قدسی اولدی پیش آهنك صف لشکری .

تختگاه غیب قدسی آستاندر مسندی .
ماورای حد دشت لامکاندر کشوری .

قطرهٔ بحر کمالك ایدەمم شرح وبیان
موجهٔ اعجازه باصدیرسەم سطور ومسطری .

یاراشیر دیرسەم بقول نفیٔ معجز بیان:
ایلمش حق وصفکی قید تصوردن بری .

[بحر رمل : فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

٢٠

ولی نعمت بی‌منتمز پادشاهمز افندمز حضرتلرینك
اوصاف معالی اتصاف خلافتپناهیلرینی متضمن
بر منظومه‌در

ای شهنشاه عادل بهروز،
حامیٔ دین کائنات افروز ،

بر کوزل روز پر معالیده
تخت فرخنده بخت عالیده

انجلای جمال مهر وشك
بکزه مشدی طلوعنه کونشك .

اولدی کیتدکجه کامل الاشراق ،
نور ایله طولدی سربسر افاق.

عالمه ویردی شوق نو اوجلوس،
بولدی اندن حیات تازه نفوس.

ایده‌لی تحقق طلعتك تزیین
« یاشاسون » اولدی ورد اهل زمین .

دیرخصوصیله معشر اسلام
اوله‌رق حائز تشوق تام:

بوتفیض که آسمانیدر
فیض عبد الحمید ثانیدر .

آنك اولمازجهانده ثانیسی،
یاشاسون ذات بی مدانیسی .

قیلدی احیا جلوسی دنیایی؛
آ کدیرر مهر عالم آرایی .

ایلدکجه حلول او یوم سعید
ایدرز کسب انشراح جدید .

کونش ایتدکجه عالمی تنویر
اولسون انوار لطفی عالمگیر .

ای مقدس ولی نعمتمز،
پادشاه بلند همتمز،

پرتو لطف رب اعلمسین ؛
مظهر نور فخر عالمسین .

ظاهراً آفتابسین امّا
سکا شارع دیمکده « ظل خدا».

ظل حقسین، جهان همایه‌کده،
عالم آسوده اولدی سایه‌کده .

او همایه، بوسایه اقدسدر،
چونکه هرعاجزه مدد رسدر .

ای وکیل جلیل پیغمبر،
شادمان اولمسونمی مؤمنلر .

آنلرک سن امیر اکبریسین
شاهراه نجات رهبریسین .

اهل ایمان سنکله بولدی نجات
سلسین آنلر ایچون مدار حیات .

اولسه حقا که ذاتکه چسبان
برده « منجئ مؤمنین » عنوان.

صدقنه شاهدز بودعوانك ،
هپسی ناجیدر اهل ایمانك .

پاشا، سایه‌کده مخلصان‌یاشاسون،
پاشا، سایه‌کده بیك جهان یاشاسون .

بن‌ده آنلرله همزبان اولدم،
آنلره بلکه ترجمان اولدم .

طولو قلبمده‌ده بوحسیات،
بونی هر بر سوزم ایدر اثبات .

ذاتاً اثباته وارمیدرحاجت؟
او بیوك قلبك اك بیوك حجت.

اول ضیاپاش عالم اجلال
عز واقبال ایله هزاران سال .

نوبنو بندکان اولوب دلشاد
ایلسونلر مدایحك انشاد .

بوقدر اوصاف پاککه غایه
شاعرانه یتر بو سرمایه .

شاعر اولدی جهان زمانکده ،
بیك ستایش یازلدی شانکده .

بحردن قطره در فقط آنلر
طورمسون سویلسون سخندانلر .

یازسه‌لر مدحکی قیامته‌دك
ممکن اولماز تمام ایدلدی دیمك .

حصر اعدادك اولسه امکانی
بولنور مدحکك ده پایانی .

[بحر خفیف : فعلاتن مفاعلن فعلن]

٢١

کوزلر

ماثی ، سیاه برنیجه سودا فزا عیون
ایتمش شفق صفاسنی شوق آور درون !

طوپراق ایچنده شمدی او چشمان دلفرور،
خورشید زیور افق اولمقده در هنوز!

چوق چشم خوشنکاهی لیالیٔ خوشنما
ایتمش ستاره‌لر ایله مستغرق ضیا !

خاك ایتدی شمدی آنلری ظلمتله ممتلی،
حالا نجوم طرز قدیم اوزره منجلی!

بونلر کیدوب‌ده ترك نکاه ایتدیلرمی؟ آه !
یوق، یوق! اودیده‌لر قالەماز نیجه بی نکاه !

بر بشقه عالمه نظری واردر آنلرك
کورمز اوعالمی کوزی کوز یومیانلرك.

ستر ایتسه‌ده کوا کبی بزدن آسمان
اولمازمی بشقه عالمه آنلر ضیا فشان ؟

کوزلرده بویله‌در، ایده‌رك بزدن استتار
اولمقده‌در جهان دکرده ضیا نثار .

چشمانی صانمه خاك تباه ایلمکده‌در،
آنلر جهان غیبه نکاه ایلمکده‌در.

[بحر مضارع : مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

٢٢

نعت شريف

عقدۀ سررشتۀ راز نهانيدر سوزم،
سلك تسبيح در سبع المثانيدر سوزم.

بر گهر دركيم نظيرين كورمه‌مشدر روزكار
روزكاره عالم غيب ارمغانيدر سوزم.

روزگار احسانمی بيلمش، بنم يا بيلمه‌مش
عالمه فيض حيات جاودانيدر سوزم.

اهل اولان قدرين بيلير، بن جوهرم مدح ايله‌مم
عالمك سرمايۀ دريا وكانيدر سوزم.

بی‌عرض بر جوهر صافيدر، اما متصل
اهل طبعك زيور تيغ وسنانيدر سوزم.

یعنی کیم اندیشه سنجان جهانك دائما
هم صریر کلکی هم ورد زبانیدر سوزم ۰

غمزهٔ دلبر نوله رشك ایلسه اندیشه‌مه؟
حرز بازوی دل صاحبقرانیدر سوزم ۰

اول قدر بر شیوه‌در گویا که بکر فکرمك
غمزهٔ مرد افکن نامهربانیدر سوزم ۰

اول قدر دلدوزدر گویا که برشوخ آفتك
ناوك مشکین کمان ابروانیدر سوزم ۰

بر گلستاندر خیالم، دل شکفته بلبلی،
اول گلستانك لطیف اب روانیدر سوزم،

برشبستاندر دواتم، خامه زنگی خادمی
اول شبستانك عروس دلستانیدر سوزم ۰

افرینش طوطیٔ اندیشه‌یه بر دامدر ،
کیم او دامك دانهٔ پر امتنانیدر سوزم ۰

کیمسه انکار ایده‌مز ماهیت اندیشه‌می
اهل رشکك نسخهٔ عقد لسانیدر سوزم ۰

بیکده بر معنایی نظم ایتمم؛ ینه بر لفظ ایسه
بوقلاسه‌ك مجموعهٔ راز نهانیدر سوزم.

حاسد گجرو خیاله راست گلزسه نوله؟
اهل دل یارانه هردم یار جانیدر سوزم.

طبعمك بر ترجمان تر زبانیدر قلم
خامه‌مك برهمزبان نکته دانیدر سوزم.

پاسبان اولمش بر اژدردر قلم گنج دله
کیم او گنجك شبچراغ پاسبانیدر سوزم.

تا صباح حشره‌دك بیك مبتلایی مست ایدر
بزم عشقك نشوهٔ رطل گرانیدر سوزم.

رند هشیارم، خرابات محبتدر دلم،
عاشق هرجاییم، وحدت نشانیدر سوزم.

اولالی پیغمبر آخر زمانه نعت گو
آب روی امت آخر زمانیدر سوزم.

نعت شاهنشاه اورنك نبوت کیم آنك
فیض مدحیله دلك جان جهانیدر سوزم.

جان عالم ، فخر آدم احمد مرسل که تا
حشره اوانجه نعت گوی و نعت خوانیدر سوزم.

اولالی غواص دریای خیال مدحق
جوهری طبعمك زیب دکانیدر سوزم .

اول قدر ال ویردی معنی فیض اوصافیله کیم
گویا مفتاح گنج شایگانیدر سوزم .

مشرق صبح هدایتدر ثناسیله دلم ،
مهر قدسی پرتو کوکب نشانیدر سوزم .

کوکب افشان آفتاب اولمازسه گر اول مشرقك
عقد پروین کسسته ریسمانیدر سوزم .

باشلاسەم معراجنی تحقیقه آب وتاب ایله
گوهر شهوار گوش ام هانیدر سوزم.

عد اولنماز معجزاتی حددن افزون نیلسین ؟
گرچه کیم بر راوی معجز بیانیدر سوزم .

گرچه بن دورم جنابندن هله شکرم بودر
چهره فرسای جناب آستانیدر سوزم .

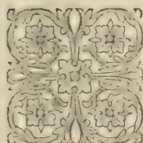
خاك پای نعت گویانم که عرش اعظمك
ذکر وتسبیح لسان قدسیانیدر سوزم .

شادکام اولدم نشاط فیض نعت پاك ایله
شمدیدن شکره دعای شادمانیدر سوزم .

تا که معنای لطیف ولفظ رنك آمیز ایله
روزگارك بردلارا داستانیدر سوزم.

هردم اندیشه‌مدن اولسون روحنه یوز بیك سلام
عرشه‌دك ارساله بیك رایگانیدر سوزم .

[بحر رمل : فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

٢٣

بهار

گذران ایلیوب زمان خزان ،
ینه عالمده نوبهار اولمش .
ظلمت شب چکوب نهار اولمش،
باشلامش خنده‌یه زمین وزمان.
روح ساریمیدر هوا که ایدر
هانکی برجسمی اوقشاسه احیا ؛
خلددن می وزان اولور که صبا
بخش ایدر قوقلادقجه روحه صفا ؛
اوقدر کیم خروش وجوش حیات ،
عجب اولمزدی ایلسه اموات
روی ارضی نمونهٔ محشر !

باقی شو آثاره چشم عبرت ایله ،
هر برنده عیان جمال الله !

امتزاج ایلمش ما‌ٔل الله
لفظ پر جلوهٔ طبیعت ایله.
هر گیاهه تسجد ایتملیدر
نه‌قدر اولسه‌ده حقیر وخسیس،
او ینه حقی ایتمه‌در تقدیس.
ایدن امر عبادتی تأسیس
بر اساس متینه دنیاده
صوزی بر بیلوب‌ده معناده
خالصانه تعبد ایتملیدر.

فجر اولده، بلکه چوق ارکن،
ایلر آغاز نغمه مرغ سحر.
آغار ایرکن یواش یواش خاور
علوه غرق اولور او یر، دیرکن،
عظمتله طلوع ایدر خورشید.
لمعاتی کیرنجه مشجره یه،
عکس ایدنجه اشعه‌سی دره یه؛
طیانلمز او حسن منظره یه!
نره‌یی صبحدم اشعهٔ شمس
ید معجزله ایلسه بر لمس
اولور اورده حیات ونشئه بدید.

عزم مغرب قیلنجه مهر منیر ،
کونه اقشام اولنجه یعنی ردیف ؛
اکثری بر بیغین سحاب کثیف
طوپلانوب آفتابه قارشی کلیر ،
صانکه توقیف شمس ایچون چالیشیر .
طورمیوب متصل تلون ایدر ؛
دزلو اشکال ایله تزین ایدر .
کون باتار اورتالق تحزن ایدر .
دور ایسه ایتمیوب بر آن آرام ،
باصدیرر دهری رفته رفته ظلام .
اکاده عالمك کوزی الیشیر .

کیجه‌نك بکزه‌من طراوتنه
نه صفا اولسه روز روشنده !
حله مهتابه قارشی کلشنده ،
طویلیرمی آنك لطافتنه ؟
بدر تام اولدیغی زمانسه قمر ،
کر بلوطلیسه آسمانده براز ؛
غرق سودا اولوب نشیب وفراز
اولور ارباب طبعه کاشف راز .
سربسر کائنات وقف سکوت

هب تماشاگران ایسه مبهوت
قدرت حقه عرض حیرت ایدر!

باق شو مخلوقه، باق هواده کزر،
صانکه اشکوفه‌در قنادلنمش.
کلبك دیرلر، اویله آدلنمش؛
نور ایچنده ضیا ایچنده یوزر!
ایشیدلمزسه‌ده اگرچه سسی
حرکاتی بتون صفا وطرب،
جنبشی اهتزاز طبعه سبب؛
نه آرارِ دائما، نه قصدی عجب؛
هر نهال شکوفه داره قونار.
ناف ازهاره دست حرصی صونار
قوشدیرر کودکان نوهوسی.

نه قدر بختیاردر زنبور!
اکا دار الضیافه‌در ازهار.
نه بر اندیشه‌سی، نه بر غمی وار؛
شوق ایله رقص ایدر چالار طنبور.
کونشی بلك سور، ضیایه طاپار؛

کوزه‌دیر دائما کوزل ایام.
نعمت نو بنوله شیرینکام.
کچینیرکن فقیر بویله مدام؛
حالنه شکر ایله فرح وفخور؛
چکه‌مزده غریبی بعض طیور
خبری اولمه‌دن کلیرده قاپار.

صبحدم کل‌ده کور اوماهوشی،
دوشه قالمش چمنده مستانه!
منتشر نور وجهی هر یانه
صانکه تنظیر ایدر طوغان کوناشی.
رخلری برنهالده ایکی گل
آچامش غنجه‌در مکر دهنی.
نه قدر حائل اولسه پیرهنی
کورینور رنك صفوت بدنی.
اویوسون بر زمان اویاندرمه،
کوستروب حالنی اوتاندیرمه؛
یواش! الله ایچون یواش بلبل!

[بحر خفیف: فعلاتن مفاعلن فعلن]

٢٤

بر « نعت شريف » دن

جناب حق يارادوب ذات اقدسك اقدم
صورتهٔ ظهور اولدى بعد زين عالم .

جهانه شاهد حسنك اولنجه چهره نما
تجليات نهانى بروز ايتدى اودم .

دوشنجه عكس رخك صفحهٔ مرايايه
بيلندى وجه ومزاياى خلقت آدم .

اسنجه بحر شهوده نسايم جودك
چيقاردى موجهٔ صورت كناره برخاتم .

بو درسخانه‌ده سلسلك نتيجهٔ ايجاد ،
مقدمات ديمكدر محررات قلم .

علايم صفتكدر تجددات امور ،
نشان مرحمتكدر بهار خوشمقدم .

رسوم لوحهٔ قدرت نقوش اوصافك ،
كتاب خلق كزيده‌ك صحيفهٔ عالم .

كل خجسته شميم حديقهٔ اسرار ،
هزار نغمه شعار بهار فيض اتم .

امين كان اجابات كشور لاريب ،
كليد كنج كرامات وشاه وحى علم .

علاقه بند عبوديت وربوبيت ،
شعاع مشعل وحدت ، فروغ مهر قدم .

حبيب حضرت مولا ، محمد دو سرا ،
نبى ليلهٔ اسرا ، رسول پاك شيم .

سن آفتاب جهان شهودسك كيم بر
ستاره‌در سكا نسبتله انبياى امم .

سنكدر افسر لولاك وتخت ارسلناك
سنكدر اول و آخر جلال وجاه وحشم .

جيوش كفر وضلالت طوتاردى آفاقى
سن اولمسه‌يدك اكر اى شه سروش خدم .

ایدنجه رفع تتق نو عروس حکمك خلق
هپ اولدی جمله ره استقامته محرم .

طریقتك کبی یوقدر طریق فوز ونجات ،
شریعتك کبی اولماز رباط مستحکم .

اوانجه نطق بدیعك شرفپذیر صدور
سخنوران عرب قالدی ابسم وبیدم .

کلام ابلغك آرایش خزینهٔ غیب ،
حروف افصحکك هر بریسی گنج حکم.

بیان منقبتك هر کسی ایدر خاموش
میان محمدتکده زبان اولور ابکم .

[بحر مجتث : مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلن]

٢٥

لوحه

نه لطافتلی روحیسـك قفسـك،
نره دن اینمدك؟ آسماندنمی؟
یئه پروازه اولمسـون هوسك،
چیقیشـك تنكیٔ مكاندنمی؟

§

قاچمـه ای طـائر منقش پر،
بندن آیرلمه بر زمان اولسـون!
خاكه اینمزمی آسمانیـلر؟
كل، سكا دستم اشیان اولسون!

§

نه یاپارسك طوروبده کلشنده
بر نهال معدل اوستنده!
بو محبت دکل فقط بنده،
سنی هرکس طوتار ال اوستنده.

§

روحی مسرور ایدر تماشاسی
نه طبیعی، نه دلفریب طورش!
حزنه دائرده واردر ایماسی،
ایکی معنالیدر غریب طورش.

§

سنده ده واردر انجذاب بکا
کرچه انسان قونلمامش آدك؛
ارتباط دلم تهییج سبکا؟
ایکیمز صنعی یز بر استادك.

[بحرخفیف : فعلاتن (فاعلاتن) مفاعلن فعلن]

۲۶

فخریه

بنم اول نفمهٔ روشن دل وصافی گوهر
فیض آلیر جام صفا مشرب بی باکمدن .

آسمان همت اومار کوکبهٔ طبعمدن ،
عقل کل درس اوقور اندیشهٔ دراکمدن .

همتم هیچ‌ده صایار گنج تمنایی، ولی
غمی دنیایه دکشمه‌م ینه امساکمدن .

فیض حق برق اورر آیینهٔ اندیشه‌مدن ،
چشم جان روشن اولور مشرق ادراکمدن .

دور ایدر شش جهتی، هم ینه مرکزده مقیم
چوق دکلدر بو تجسس دل چالاکمدن .

عالم معنی‌یم ازاده قضا حکمندن
کیمسه رنجیده دکل گردش افلاکمدن .

قلزم معرفتم جیب و کنارم بردر
ساحلم پاکدر آلایش (خاشا کمدن.)

بن بو حالتله تنزلمی ایدردم شعره ؟
نیله‌یم قورتیله‌مم طبع هوسنا کمدن ؛

بو هوس بویله قالیرسه دل و طبعمده اگر ،
ایشیدلمزسه سوزم سینهٔ صد چاکمدن ،

بن اولورسه‌م ینه اشفته اولور خلق جهان
حسن تعبیر زبان چمن خاکمدن .

[بحر رمل : فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن]

۲۷

بوده بر شعر محزن دیگر

ای طلبکار انفس اشعار !
ایله دقتله فوق وزیره نظر،
شعردر هپ او کوردیکك آثار،
شعردر هپ او طویدیغك سسلر:
روحپرور .. لطیف .. حزن آور،
یرده بر قیز .. سماده بر اختر،
هربری بر بدیعهٔ دیگر !

§

اوینادوب حس عاشقانه‌سنی
قواللك صوتی عکس ایدن کهسار،
دیکله‌یوب قوشلرك ترانه‌سنی،
(که دره متصل ایدر تکرار)

چکیلوب اورمانه اولور ناچار
قیز چوبان کیزلی کیزلی گریه نثار !
بوده بر شعر نازك دیگر !

§

آلوب آغوشه کنج بر مادر
امزیرورکن یتیمنی مثلا
ایلدکجه ملك تبسملر
اقیدر مادری سرشك صفا .
رقت افزای ساکنان سما
بوده بر بشقه لوحهٔ علیا !
بوده بر شعر بهتر دیگر !

§

زیب کرسی بر آفت بی خواب
سرنازی ید عیلنده
صول النده یسه بر کشاده کتاب .
عشق مخفی دل غمیلنده

اوقونور صفحهٔ جبیننده ،
کورینور نظرهٔ حزیننده !
بوده بر شعر دلبر دیگر !

§

جای تنهاده بر حقیر مزار
بر قادینله یانده بر معصوم.
قادین آغلار — صبی کولر، اوینار
آغلایان زوجه‌در، کولن مخدوم.
نه تأهلدی ظالمانه مرحوم.
زاغلر نوحه‌گر . . هوا مغموم!
بوده بر شعر مبکی دیگر!

§

مختصر نورسیده بر شاعر
بیك کوزل سوز بولوب خیالنده
یازه‌ماز ... نطقه‌ده دکل قادر!
نه حزیندر انك بو حالنده

او باقش چشم ذی مألنده!
او کوناش روی انفعالنده!
بوده بر شعر فانیٔ دیگر!

§

بورا هنگامی بحر اولور جوشان
بکزر امواج اوقارلی کهساره
ــ که زلازله دائما جنبان ــ
ییقیلوب طوغریلور دگرباره.
سرتسر برجسیم فواره
که صاچار متصل گهرپاره!
بوده برشعر احسن دیگر!

§

عرض ایدر هردقیقه لوح شفق
صاری ــ مور ــ مائی پنبه .. بی‌عدرنك!
خنده‌ور معجزات رب فلق
مرغزاری قیلار بلند آهنك!

هر بلوط بر نمونهٔ ارتنك!
بو تماشاده بشقه بر فرهنك!
بوده بر شعر علویٔ دیگر!

[بحر خفیف: فعلاتن فاعلاتن مفاعلن فعلن]

٢٨

مكتب

مكتب كه مهد نازيدر افكار حكمتك،
هر لحظه ملتجاسيدر اقبال وعزتك،
مكتبدر الك كزيده‌سى اذواق ونزهتك،
مكتبدر آفتابى جهان سعادتك،
مكتب ملاذ رفعتيدر آدميتك،
مكتب كمال وزينتيدر عقل وفكرتك،
مكتب هميشه مصدريدر هر مزيتك،
حامئ ذى شكوهى دكلى سلامتك،
ماحيسيدر مذلت وادبار ونكبتك،
مكتب خلاصه مطلعيدر فيض وهمتك.

مكتبدن انتشار ايدر انوار انتباه
زيرا اودر معالئ ادواره جلوه‌گاه

§

دقتله باق، نه‌در بو کمالات شعله زا،
بونجه بدیعه‌لر کیم ایدر چشمی روشنا،
ارشاد ایچون یتر بو بزه ایشته رهنما،
هپ کوردیکك مآثر اجلال واعتلا،
محصول معرفتکه ویرر طبعه انجلا
مکتب نه‌در، نه‌شانلی محل بیلدیرر سکا
صحرایه، کوهه، ساحله، دریایه جابجا
شامل فیوض وسایهٔ اقبالی دائما
اوصافنه، کمالنه یوق حد وانتها،
عاقل بونی نصل ایدر انکاره اجترا؟

مکتب دینجه پیش نظرده اولور عیان
انوار ایچنده روحفزا بشقه برجهان.

§

مکتب، اوجای دلکش، اوبالاترین مقام،
اول مرکز سعادت واجلال خاص وعام،
مهمان وملتجیسن ایدر هر زمان بکام،
هر یوزدن ایلر آدمی شایان احترام

انجق بولور اوبرده بشر فیض مستدام،
معنیٔ اوبرده کیزلنیر انواع احتشام،
وضع بلند پایه‌سیدر احسن النظام،
تاب وفروغ شوکتیدر ماحیٔ ظلام،
داء عضال جهلی ایدن اولدر التقام،
ارباب سعیه هردم ایدن عرض ابتسام

الك کوچك التفاتی آنك برجهان دکر،
هم برجهان معادلی هم بیك ده جان دکر.

§

سیف وقلم که خادم اجلال وشاندر،
هپ مکتبك جلالتنه ترجماندر،
بیك شکل دلفریبه کیرر برجهاندر،
بر اویله روضه‌در که طراوت نشاندر،
آزادهٔ ملالت ورنك خزاندر،
هرحالی مولد شوق جناندر.
فکرمجه محض جاندر، اوت محض جاندر.
ایشته همای عزت او یوزدن عیاندر

ظلّی سعادة وايه‌ی‌دن جای‌اماندر ،
مكتب عمومه حاصلی كهف الاماندر

عاقل اولان بيلير نه‌ديمك قدر مكتبی
تقديس ايدراوجای فيوضات مكسبی .

§

آمال بيهمال شهنشاه رازدان ،
مقصور در معارفی احيايه آن بآن
بيكارجه مكتب ، مدرسه تأسيس ايدوب همان
هرفرده قيلدی دانش وتحصيلی رايكان
انوار معرفت ايله هر ير ارم نشان
لبريز شوق وعاطفتی جمله تشنكان
قابل دكل مكارمنی ايلمك بيان
اعداد ايدرمی غايته صايمقله اقتران
مستغرق عنايت واحسانيدر جهان
اولدقجه آسمانده مه وشمس واختران

دنيايه فيضبخش ودمادم ضيا نثار ،
اولسون خليفه‌مزده‌سرير نحه‌پايدار .

[بحرمضارع : مفعول فاعلات مفاعيل فاعلن]

٢٩

« بهاریه »

روح بخش اولدی مسیحا صفت انفاس بهار ،
آچدیلر دیده‌لرین خواب عدمدن ازهار .

تازه جان بولدی جهان، ایردی نباتاته حیات ؛
اللرنده حرکات ایلسه‌لر سرو وچنار .

دوشه‌دی ینه چمن نطع زمرد فامن
سیم خام اولمشیکن فرش حریم گلزار .

ینه فراش صبا صحن رباط چمنه
کلدی بر قافله قوندیردی یوکی جمله بهار .

فرقنه برنیجه پرطا قنبر النون تللی
خیلی ازهاره مگر زنبق اولوبدر [١] سردار .

[١] شیوهٔ مهجور .

دیکدی لشکرگه ازهار، صنوبر طوغنی،
خیمه‌لر قوردی ینه صحن چمنده اشجار.

دوشه‌دی مهر فلك یوللری دیبالر ایله،
ایتدی تشریف، چمن ملکنی سلطان بهار.

صبحدم ولولهٔ نوبت شاهیمی دکل
صوت مرغان خوش الحان وصدای کهسار؟

چمن اطفالنك اویقولرین اوچوردی ینه
صبحدم غلغلهٔ فاخته، کلبانك هزار.

دایهٔ ابر ینه غنجه‌لرك شبنمدن
باشنه اینجه دیزر نیته‌که اطفال صغار.

«موسم رزم دکلدر، دم بزم ایردی» دیو
سوسنك خنجرینی طوتدی سراپا ژنکار.

سمنك سینهٔ سیمینی آچوب باد سحر
چوزدی کلشنده کلك تکمه‌لرین ناخن خار.

پیرهن برك سمن، کوی کریبان شبنم،
کلستان اولدی بوکون بر صنم لاله‌عذار.

زیب وفر ویرملك ایچون روی عروس چمنه
یا سمن شانه، صبا ماشطه، اب آینه‌دار .

در ویاقوت ایله بر نخل مرصع ماندم
ارغوان اوزره دوکولمش قطرات امطار .

شیشهٔ چرخده کور بونجه مرصع نخلی
نیجه آراسته قیلمش آنی صنع جبار .

برك ازهاری هوا شویله چیقاردی فلکه
پر کواکب کورینور گنبد چرخ دوّار .

جام زرین طولو بادهٔ گلرنك آلمش
گل رعنا سحری قیلمق ایچون دفع خمار .

[بحر رمل : فعلاتن (فاعلاتن) فعلاتن فعلاتن فعلن]

٣٠

ملاجامینك حسب حالی ترجمه‌سیدر.

مکهٔ مکرمه‌دن مدینهٔ منوره‌یه نقل سرا پردهٔ اجلال ایدن حبیب قدسی جمالك هجرت سنیه‌سندن سکز یوز اون سکز سنه کچنجه اوج پروازگاه عزتدن بی‌اختیار تحریك شهبال ایله بو حضیض دنیایه نزول ایتمشم. شمدی سکز یوز طقسان سالی ایچنده بولنیورم.

برزمان المی آیاغمی باغلایوب گهواره‌ده بولندیردیلر. ایاغم یورییمکدن، الم طوتمقدن، ا[illegible] ییمکدن، دیلم سویلمکدن عاجز ایدی. آرزوی شیر مادرله اغلار، یاتیردم.

صکره عقلم همان فرق یمین و یسار ایده‌جك قدر بر اقتدار پیدا ایده‌مه‌مش اولدیغی حالده عنایت پدر مشفق بنی آغوش مرحمت مادردن اله‌رق دست معلمه تسلیم ایلدی. بنم ایچون بوده بر فلاکت دیگر اولدی.

قابليتم منبت بر زمين ايدى . بو زمينه تخم علم وكمال اولان حروف هجا صاچلدى . براز صكره باصرەم سراويل عنبرين خطوطه بورونمش اولان عرائس معانى يى كوره بيلمكه ، ناطقەم مروادئ بيانده جريان ايده بيلمكه باشلادى .

بعده مقصد اصلى اولان نقطه يه طوغرى كيتمكه باشلادم . قرآن كريمى باى بسملەدن سين ناسه قدر اوقودم .

بونى متعاقب فنون متنوعەده صاحب رسوخ اولان اكابرك اثرينه اقتفاءً تحصيل علوم ايله اشتغاله شروع ايلدم . صرفيوندن قواعد اعلالى ، نحويوندن ضوابط اعرابى اوكرندم . هر منطق شناسك قول شارحى بكا مطالب عاليهٔ عقليه يه وصول ايچون واسطهٔ يكانه اولان فكر واستدلال طريقنى تعريف ايلدى . قواعد حكميەدن بهره ياب اولمق ايچون ارباب حكمتله سؤال وجواب تعاطيسنه كيريشدم . كاه مشائيون مسلكنى درپيش ايتدم . كاه اشراقيون يولنه كيتدم . دست مشكلشاى فكرايله محبوبهٔ طبيعيانك يوزندن رفع نقاب ايلدم . فهم دقايق رياضيات ايچون خامهٔ معنى نما ايله اشكال بديعه رسم ايتمكدن كرى طورمدم .

پردهٔ دلدن بر نور الهى رونمون اولدى . اونك پرتوى

سایه‌سنده حلال مشکلات اولدم .

حلال وحرامه ، مصالح انامه عائد اولان احکامك نره‌لره مستند اولدیغنی کوسترن علم فقهك اصول وفروعندن تمامیله کسب آگاهی ایلدم ، اوقودیغم احادیث صحیحه رسول والاجنابك وآنك کمل پیروانی اولان آل واصحابك سیرت ممدوحه‌سی نه‌دن عبارت اولدیغنی بکا لایقیله بیلدیردی . سرائر قرآنه واقف اولمق ایچون مجاهده یولنی طوتدم . بوبابده هیچ بروقت تجویز اهمال ایتمدم . حوصله‌م مساعد اولدیغی قدر اوندن‌ده حصه‌مند اولدم .

یالکز علم ایله مطلبه وصول ممکن اوله‌میه‌جغنی بیلدیکمدن تحصیل ایتدیکم علوم ایله عامل اولمق عزمنه دوشدم . بونك ایچون علومدن مقصدلری انجق اعمال اولان صافی دل صوفیلرله هم طریقت اولدم ، صبح ومسا ذکر وفکر ایله اشتغال ایتدم . بردرجه‌یه کلدم که وجه حقیقته قارشی حجاب کائناتك اضمحلالنی ، وجود واحدی ، نور بسیطی مشاهده ایلدم . باطنده‌کی وحدته نسبتله ظاهرده‌کی کثرت بکا شعلهٔ جواله‌نك تشکیل ایتدیکی دورهٔ آتش کبی کوروندی .

بیان ایلدیکم وجه ایله هزار طور وحال کچیردم . هپسندن کچدم . فقط شعر سویلمکدن کچه‌مدم .

بومشغله دن بیك كره واز كچمك ایستدم . بیك كره توبه ایتدم . بوندن اشغال سائره كبی فارغ اولمق بردرلو ممكن اولمدی . اوت ، سرنوشت ازلی قابل تغییر دكلدر . . .

شهبال — قنادك اك اوزون تویلری ، سراویل — لباس ، كل — (كافك ضمه سی ، میمك تشدید وفتحه سیله) كامل ، سرنوشت — باش ، آلن یازیسی ، مقدرات .

٣١

بر « نعت شريف » دن

مردم ديدۀ جان ، معنیٔ سر قرآن ،
مقصد كون ومكان، باعث نقش ايجاد ،

حضرت شاه رسل، هادیٔ اسرار سبل ،
نير اوج هدی، خازن گنج اسعاد ،

نور پيشانیٔ آدم ، گهر كان كرم ،
اصل احسان و نعم، عارفه بخش امجاد ،

داور تخت رسالت ، شه اقليم كمال ،
گوهر بحر خرد ، پادشه ملك سداد ،

حضرت احمد و محمود و محمد حامد ،
مظهر نور جمال آينۀ حب و وداد.

مندرج نسخهٔ ذاتنده کمالات وجود ،
مندمج طینت پاکنده خواص ایجاد .

نوری آرایش قندیل سرا پردهٔ حق ،
پرتوی نائرهٔ عشقه مدار ایقاد .

اولدی زانوزدهٔ مدرسهٔ «ماوحی» ،
اولمدیسه نوله زانو زن پیش استاد .

دینی برجامع حکمتدر، امامی قرآن ،
شرعی برقصر معلادر، اکا عدل عماد .

مورد وحی الهی دل غیب الغیبدر ،
وحی قرآنه انك غیریده یوق استعداد .

ایکی الماس دکلدر حرم خاصنده ؛
جبرئیلك کوزی قالمش ایدومز استرداد .

قدرده نازل اولور روح الامین ایتمك ایچون
آستاننده زمین بوسیٔ رسم اعیاد .

خاك درگاهنه امد شد ایدن هرملکك
تاروپود اولمده در پرلری تا یوم تناد .

اولور اوصاف کمالی رقمه گنجیده
کونشك ذره‌سنی ممکن اولورسه تعداد .

[بحر رمل : فعلاتن فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن]

۳۲

سحابه

ای ابر لطیف رنك سیار ،
پك شعشعه‌لی نمایشك وار ؛

فسحتکدهٔ سپهر ایچنده
دریای ضیای مهر ایچنده

ماهی کبی خوش سباحتك وار،
طور، طورا نه‌ده چوق سیاحتك وار .

وسعتده ایسه‌ك ده مضطربسك ،
برقوته سن ده منجذبسك .

وار حسنه بنم ده انجذابم ،
سندن دها چوقدر اضطرابم .

بردن بره ایلمیوب تجلی
اولدك بکا لوحهٔ تسلی .

اولمشدی خیالی روی دلدار،
بولمشدی کمالی جوش افکار .

کویا اویویورمشم اویاندم ،
ناگاه سنی کورنجه صاندم

رنك رخ دلبران شو آنده
اوچمش‌ده بریکمش آسمانده .

فخر ایلیور آسمان سنکله ،
خوش موجه‌لی رنك روشنکله .

کورسه‌یدی بو رنك وشکلی رسام
قالمازدی الندە صبر وآرام .

یوق آنده بو رنك شاعرانه
بکزتمکه کلمز ارغوانه .

اجدقجه سنی سپهر ماوی
کوکلم نصل اولمسون سماوی ؟

نردن كليورسك ، آه بويله ؟
كوردكمى اودلستانى، سويله !

نزهتكه ياردن كچركن
اولدكمى اومهره سايه افكن ؟

برطاغ باشنه تنزل ايتسه‌ك ،
آلسه‌كده بنى اوسمته كيتسه‌ك !

بر يرلى دكلمى يز؟ رفيقز،
همحال دكلمى يز ؟ شفيقز .

سايه‌كده اينوب مقام ياره
بولسه‌م دل دزدناكه چاره .

ايندرده بنى اوكلستانه ،
سن طورمه، ينه چيق آسمانه .

مسعود ايده‌جك بنى او يردر ،
خارجده كچن زمان هدردر.

هردرلو صفايى محتويدر ،
عندمده بهشت دنيويدر .

ترجیح ایدرم بتون جهانه
ویرم او زمینی آسمانه .

[بحر هزج : مفعول مفاعلن فعولن]

٣٣

تمجيد

خداوند اكبركه اللهدر
سراسر سرائردن آكاهدر.

مساوى يانندە خفا وظهور
جليدر «عليم بذات الصدور».

او علام حس آفرين حكيم
ارار بندكانندە قلب سليم.

دل روشن آينهٔ صافيدر،
تجليكه نور اوصافيدر.

دمادم او مرآته ايلر نكاه؛
نه عالى نظرگاه صفوتپناه!

بیورمش: «نه یردر، نه افلاکدر،
بنم جلوه‌گاهم دل پاکدر.»

نه واسع جهانمش کوکل عالمی،
دوشندکجه حیران ایدر آدمی!

تصور اولنسونکه انسان نه‌در؟
خصوصا بو قلب فروزان نه‌در؟

بومعنادر ایشته مسمای دل!
شو معلوم اولان عضو صدری دکل.

بو معنی‌که انسانلغك مغزیدر
خدانك بیوك رحمت نغزیدر.

او رحمانه تحمید رحمت شمار.
که اندن بیوردی بزی بهره‌دار.

معزز قیلوب عز اسلام ایله
بلند ایلدی بهرهٔ تام ایله.

[بحر متقارب: فعولن فعولن فعولن فعل]

....

۳٤

نعت شریف

تعالی‌بخش روحم بر ملیح لامکانیدر
کوکل سلطان طیفیله سرای ام‌هانیدر.

مقدس قبهٔ خضرا که فائقدر سماوانه
زمینه سایه صالمش عرش اعلای معانیدر.

مقام فخر عالمدر، نه عالمدر، تعالی الله!
بو عالم الك بیوك بر عالم راز نهانیدر.

اولور یکسان زمینیدر دیمکله آسمانی یه
زمینندن اوچان انواره دینسه آسمانیدر.

بهار فیض یاره ایرمدم رنکم خزانیدر
کل رخسار یادیله سرشکم ارغوانیدر.

بو عالمده او یکتا حقنمایی بر کوره‌یدم دیر،
دل حقبین که هجران آزمای «من رآنی»‌در.

ایره‌یدم آه، بوز بیلك آه، او دور دولت افزایه
که تقدیرجه هر بر آنی آن بی مدانیدر.

اونك اثر نده آثار بقا حس ایتمسه‌م دیردم،
بقانك نامی واردر عالم باقی‌ده فانیدر.

جمالی نور وجه الله ایچون برهان اولدر،
مقالی هر دل آگاه ایچون قرآن ثانیدر.

نه بینشدر او بینش، منتهای راز بینیدر؛
نه دانشدر او دانش، ماورای نکته‌دانیدر.

آچیلدقجه اولو الالباب اولور دمبستهٔ حیرت
لب اعجاز گویی لب اسرار مثانیدر.

نوید لطفیدر ارباب شوقه مژدهٔ اکبر،
او اکبر مژده‌یه ارواح کمتر مژدگانیدر.

اولور گرد رهی آرایش اعلای علیین
غبار اولمق بو یولده بنجه اقصای امانیدر.

داعمرك نصی حقیچون ره عشقنده جان ویرمك
حیات جاودانیدر ، حیات جاودانیدر .

شاكردان طرفندن توسيع اولنه‌جق موضوعلر

١

نطق

بر تیمور یول شعبه‌سنك رسم كشادی مناسبتیله والئ ولایت طرفندن « عصر عالئ حضرت خلافتپناهیده منصه ارای ظهور اولان انشاآت نافعه‌دن بحث ایله او جملهٔ جمیله‌دن اولمق اوزره بو شعبه‌نك دخی كشادی موفقیتی حاصل اولدیغنه وبو شعبه‌نك مملكتجه باعث اوله‌جغی منافعه وادعیهٔ توافر عمر واجلال حضرت پادشاهینك تكرارینه » دائر بر نطق یازیله‌جقدر .

٭٭٭

۲

رسم کشاد

بالاده‌کی نطق ایله آچیلان تیمور یولنك رسم کشادنده بولنیورسکز. تعیین اولنان کونده تیمور یول موقفنك نه صورتله تزیین اولندیغنه، اهالینك استاسیونه کلدیکنه، زمان معینده ایلك تیمور یول قطاری کلوب نه صورتله استقبال اولندیغنه ، رسم کشادك صورت اجراسنه ، جمله‌نك احتساسات شکرانسنه دائر بر مقاله یازه‌جقسکز .

∴

۳

بر خانه

اون اون ایکی اوطه‌لی، باغچه‌لی بر خانه‌نك تعریفی .

∴

٤

اقتصاد

كندیسنك وعائله‌سنك محتاج اولدیغی لوازم معیشتی اقتداری
مساعد ایكن تدارك ایتمه‌مك دیمك اولان تقتیر ایله انك ضـدی
اولان تبذیرك وهر ایكیسنك حد اعتدالی اولان اقتصاد . اقتصاد
بر فضیلت اخلاقیه‌در. اقتصادك منافعی .

* * *

٥

عادی یوللر، تیمور یوللر، سفائن

شوسه‌لرله تیمور یوللرك وتجار ویلكن سفینه‌لرینـك تعداد
منافعیله مقایسه‌سنه وحقیقت حالده بونلرك هیچ بری دیكرینـه

ترجیح اولنه‌میوب بر برینه لازم و ملزوم قیلنمدن بولندیغنه دائر
بر مقاله .

٭٭٭

٦

تحصیل علم هر کس ایچون وظیفه‌در

دلائل عقلیه ونقلیه‌سی . بو وظیفه‌نك هر کس ایچون
بردرجه‌ده اولمدیغی. تحصیل مکلفیتنك هیچ برزمان رهین ختام
اولمیه‌جغی .

٭٭٭

٧

عشرت

عشرتك مضرات مادیه ومعنویه‌سنه وشریعت مطهرهٔ

اسلامیه‌ده قطعیاً منع بیورلمش اولمسنك عین حکمت واصابت اولدیغنه وترقیات جدیدهٔ طبیه بو حکمت واصابتی بر قات دها اظهار ایلمکده بولندیغنه دائر بر مقاله .

⁂

٨

فتح جلیل قسطنطینیه

فتح قسطنطینیه حقنده‌کی حدیث شریف . دول سالفهٔ اسلامیه‌نك بو بابده‌کی مساعیسی . جدامجد حضرت شهریاری جنتمکان سلطان عثمان خان غازی حضرتلرینك منظومهٔ مشهوره‌لرنده استانبولك فتحنی توصیه بیوردقلری وفاتح حضرتلرینه‌قدر دولت علیهٔ عثمانیه طرفندن وقوع بولان تشبثات.

ابو الفتح جنتمکان سلطان محمد خان غازی حضرتلرینك بو بلدهٔ طیبه‌یی نه صورتله فتح وتسخیر بیورمش اولدقلری .

⁂

٩

توتون

توتونك مادى ومعنوى مضراتنه، الشمش اولانلرك آزالمسى، كنجلرك هيچ آلشمامالرى لزومنه دائر بر مقاله.

***

١٥

حركت ارض

قضا مركزى اولان بر كوچك بلده ده حركت ارض وقوعيله بر چوق خانه لرك منهدم اولديغنه ومأمورين حكومتك درحال تدابير لازمه يه تشبث ايله مصابينك شهر جوارنده كى باغچه لرده جهت عسكريه دن ويريلان چادرلره اسكان اولنديغنه وبر قاچ ساعت صكره طرف اشرف حضرت خلافتپناهيدن عطيهٔ سنيه

احسان بیورلدیغی قائممقام طرفندن تبشیر اولنه رق ادعیهٔ خیریهٔ حضرت شهنشاهینك مصادقت كاملە ایلە ادا اولندیغنە دائر بر مكتوب.

*

١٩

مقاولات محرری ـ رسام

آلمانیانك بر بلدەسندە بر رسام كوزل تصویر یاپیور.

بر مقاولات محرری رسمنی یاپدیرمق ارزوسندە بولنور. مراجعت ایدییور. رسام اون بیك فرانق ایستیور. مقاولات محرری واز كچیور، فقط «بن اوچ بیك فرانق ایلە اولور ظن ایدردم. لكن بر چوق كونلر بورایە دوام ایتمك لازم كلەجك» دیە اعتذار ایدییور.

رسام بر هفتە صكرە مقاولات محررینك رسمنی ارسال ایلە اوچ بیك فرانقی ایستیور.

مقاولات محرری كندیسنە هیچ بكزەمدیكنە دائر بر مكتوب

ایله رسمی اعاده ایدیور. رسام ماصه‌نك اوکنده تصویر ایلدیکی مقاولات محرریی ازاجق تغییرات ایله دین ایچون محبوس شکلنده کوستره‌رك رسمی تشهیر ایدیور.

مقاولات محرری خبر آلوب کیدیور. « — نه حقله بنی تشهیر ایدییورسکز؟ — رسم سزه بکزه‌مز، اشته مکتوبکز. — اشته اوچ بیك فرانق. رسمی ویریکز. — رسمه صکره بو قدر امك ویرلدی، اوتوز بیك فرانقدر.» مقاولات محرری اوتوز بیك فرانغی بر خسته‌خانه‌یه ارسال ایلمش اولدیغندن سندینی کوندریور.

*
* *

١٢

اون دردنجی عصر هجرینك اختراعات فنیه‌سی

اون دردنجی عصرك باشلیجه اختراعات فنیه‌سندن بخار ماکنه‌سی. تیمور یوللر، فطوغرافیا، الکتریق تلغرافی حقنده معلومات ومطالعات.

*
* *

۱۳

وظائف بیتیه

ابوینك اولادی واولادك ابوینی حقنده‌كی وظائفی .

*
* *

۱٤

صو

صوینك اشكال مختلفه‌سی (مایع ، بوز ، قار ، شبنم ، بخار وسائره) صوینك منافعی ، فیضان انهار .

*
* *

١٥

آتش

آتشك انسانلره لزومی، بعض صنايعده استعمالی.

*
* *

١٦

بر لوحهٔ طلوع

طلوع تصوير اولنه‌جقدر.

*
* *

١٧

بر قیز ایچون الڭ ایی جهاز نەدر ؟

هر درلو جهاز صرف واستعمال ایلە ختام بولەبیلیر . لکن بر قیزڭ ادارۂ بیتیەیە ، اقتصادە الشدیرلمسی اکسیلمز بیتمز برجهازدر. خانەنڭ سعودیتی قادینلرڭ حسن ادارەسنە منوطدر.

*
* *

١٨

محبت، سعی

چالشقان ایلە تنبلڭ مقایسەسی. سعی واشتغالە محبتڭ اصحابنە، مملکتە فائدەسی. ارباب مساعینڭ نائل اولەجغی ممدوحیت وایفای وظیفە ایتمسندن طولایی حس ایدەجکی محظوظیت .

*
* *

۱۹

ممالك شاهانه‌نك محصولات ارضیه‌سی

ممالك محروسهٔ شاهانه‌نك قابلیت ارضیه‌سندن بحث ایله باشلیجه محصولاتی تعداد وتوصیف ایدیله‌جکدر.

∴

۲۰

جغرافیادن

اوروپا قطعه‌سنی تشکیل ایدن ممالکك اقلیمی وباشلوجه محصولاتی بیان وتوصیف اولنه‌جقدر.

∴

۲۱

انسانك احتياجات طبيعيه‌سى

انسانك اعمال بدنيـه ايله ، يمك ، ايچمك ، اويومق ايله وجودينى تقويه‌يه احتياجى وبو احتياجاتدن برينك عدم ايفاسى حالنده ترتب ايده‌جك مضرت .

∴

۲۲

مواليد ثلثه

مواليد ثلثه نه‌در ؟ معادن ، نبـاتات ، حيوانات بربرندن نصل تفريق اولنور ؟ هر اوچنى بربرندن آييرمق ايچون برقاچ مثـال .

∴

٢٣

اصول مطالعه حقنده وصايا

مطالعه‌دن حقيله استفاده ايتمك نه صورتله ممكن اوله‌جغنه داثر اسكى شاكرداندن برينك استفسارينه جواباً بر معلم طرفندن مكتوب يازه‌جقسكز: يواش يواش اوقوملى، هيچ بر جمله‌يى، بر كلمه‌يى معناسنى اكلامقسزين كچمه‌ملى، كلامك حاوى اولديغى افكارى تدقيق ايتملى، اندن صكره‌ده ذهننده خلاصه ايتملى.

∴

٢٤

تيمور يول سياحتى

استانبولدن انقره‌يه قدر تيمور يول سياحتى. قطارك توقف

ایتدیکی استاسیونلرك باشلیجەلری واورالرك مواقع جغرافیه ومحصولات ارضیەسی حقندە معلومات .

*
* *

۲۵

نظافت

نظافتك لزوم ووجوب ومنافعی.

*
* *

۲٦

رسم

رسمك انواعی حقندە معلومات .

*
* *

٢٧

بدايع

صناعات بديعه نه‌در؟ قاچه تقسيم اولنور؟ (شكليه، صوتيه) يكديكرندن نصل تفريق اولنور؟ هر قسمك انواعى (معمارلق) هيكلتراشلق، رسم، موسيقى، ادبيات.

∴

٢٨

تحصيلك لزومى

برى، اپى تحصيل ابتدائى كورمش، ايكنجيسى برشى اوقومامش ايكى چوجق اره‌سنده برمكالمه. ايكنجيسى «اوقومه‌نك نه فائده‌سى وار؟» ديور. برنجيسى مكاتب ابتدائيه‌ده تعليم اولنان

درسلری برر برر سویلیه‌رك هر بیرینك منافعنی و بونلری اوقومق کورمك هرکس ایچون لازم اولدیغنی اثبات ایدییور .

∴

٦٩

تعلیم نبات

قیزلره دیکش، طباخت کبی او ایشلری تعلیمنك اهمیتی .

∴

٧٠

بوستان

بوستان نه‌در ؟ بوستانده یتشدیریلان نباتاتك باشلیجه‌لری .

الك زياده بيلديككز نباتاندن برقاچنك اصول زرعی حقنده معلومات.

∴

٣١

زراعت

حال ابتدائيده اولان اقوام يالكز قره ودكزده صيد ايله تعيش ايتدكلری جهتله معيشتلری محدود ايدی . زراعت بو معيشته وسعت ويرمشدر . زراعتك مدنيتجه مستلزم اولديغی فوائد.

∴

٣٢

ليمانلر

ممالك محروسهٔ شاهانه‌نك باشليجه ليمانلرندن (مثلا سلانيك

ازمیر بیروت طرابزون) اوچ دردینك موقع جغرافیسی واهمیت تجاریه‌سی حقنده معلومات.

∴

٣٣

قیون وکچی

قیون وکچی نصل‌بسلنیر، هر ایکیسنك طبیعتلرینك مقایسه‌سی. هر ایکیسنك منافعی.

صوك

فهرس

صحیفه

صحیفه

